

Jaarboek onderwijs in cijfers 2011

Verklaring van tekens

.	gegevens ontbreken
*	voorlopig cijfer
x	geheim
—	nihil
—	(indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
o (o,o)	het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2010—2011	2010 tot en met 2011
2010/2011	het gemiddelde over de jaren 2010 tot en met 2011
2010/'11	oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz. beginnend in 2010 en eindigend in 2011
2009/'10	
-2010/'11	oogstjaar, boekjaar enz., 2009/'10 tot en met 2010/'11

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek
Grafimedia

Druk

Drukkerij Tuijtel BV, Hardinxveld-Giesendam

Omslag

Teldesign, Rotterdam

Inlichtingen

Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contactformulier:
www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax (045) 570 62 68

Internet

www.cbs.nl

Prijs € 27,00 (exclusief verzendkosten)

ISBN: 978-90-357-1826-5

ISSN: 1388-9737

Oplage: 650

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2011.

Verveelvoudiging is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.

Voorwoord

Nederland heeft steeds meer hogeropgeleiden. In 2010 had 28 procent van de 15- tot 65-jarigen een hbo- of wo-diploma, tegen 21 procent in 2000. Het aandeel personen met een startkwalificatie nam in deze periode eveneens toe. Dit zijn enkele conclusies uit het *Jaarboek onderwijs in cijfers 2011*. Het CBS presenteert hierin de meest actuele informatie over het onderwijs.

Het jaarboek bestaat uit een aantal thematische hoofdstukken. Ze belichten onder meer stromen in het onderwijs, studievoortgang in de verscheidene onderwijssoorten, voortijdig schoolverlaten en de overgang van het onderwijs naar de arbeidsmarkt. Waar mogelijk wordt ingegaan op regionale verschillen.

De uitgave bevat net als de voorgaande edities een bijdrage van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Hierin worden de prestaties van Nederlandse 15-jarigen op het gebied van lezen, wiskunde en natuurwetenschap belicht in internationaal perspectief. Nederlandse 15-jarigen presteren op alle onderdelen bovengemiddeld.

Verder blijkt dat niet-westers allochtone leerlingen in kleine gemeenten hoger scoren op de Eindtoets Basisonderwijs van Cito dan in grotere gemeenten. Autochtone leerlingen in de vier grootste gemeenten presteren juist iets beter dan in andere gemeenten. Een andere conclusie is dat in 2009/'10 een recordaantal van ruim 197 duizend personen een mbo-diploma uitgereikt kreeg, 22 procent meer dan in 2008/'09. Ook blijkt dat steeds meer jongeren na afloop van de volledige leerplicht in het onderwijs blijven of daarin terugkeren. In 2010/'11 bedraagt de gemiddeld verwachte onderwijsduur in het voltijdonderwijs voor een 16-jarige 6,8 jaar. Tien jaar eerder was dit nog 5,5 jaar.

Het *Jaarboek onderwijs in cijfers 2011* is verrijkt met grafieken en tabellen die inzicht geven in het gebruikte cijfermateriaal. Meer cijfers en informatie kunt u vinden op de website van het CBS (cbs.nl/onderwijs) en in de statistische databank StatLine (statline.cbs.nl).

Dit boek is bedoeld voor iedereen die beroepshalve of op een andere manier geïnteresseerd is in het onderwijs in Nederland.

De Directeur-Generaal van de Statistiek

Drs. G. van der Veen

Den Haag / Heerlen, december 2011

Inhoud

	Voorwoord	3
1	Uitgelicht	7
	1.1 Geschiedenis van het hoger onderwijs	10
	1.2 Instromers van buiten het onderwijs in het hoger onderwijs	19
	1.3 Regionale verschillen in het onderwijsniveau van de bevolking	26
	1.4 Internationale leerlingprestaties gemeten met PISA ¹⁾	33
	1.5 Uitgaven per diploma	41
2	Onderwijs algemeen	51
	2.1 Kerncijfers 2010/'11	54
	2.2 Leerlingenstromen van 2008/'09 naar 2009/'10	57
	2.3 Onderwijsdeelname en gemiddelde onderwijsverwachting	60
	2.4 Opleidingsniveau van de bevolking	62
3	Kerncijfers per onderwijssoort	65
	3.1 Primair onderwijs	69
	3.2 Voortgezet onderwijs	76
	3.3 Middelbaar beroepsonderwijs en educatie	85
	3.4 Hoger onderwijs	95
	3.5 Levenlang leren	104
	3.6 Onderwijsuitgaven	107
4	Stromen in het onderwijs	111
	4.1 Door- en uitstroom vanuit het vmbo	114
	4.2 Door- en uitstroom vanuit havo en vwo	119
	4.3 Door- en uitstroom vanuit het mbo	125
5	Studievoortgang	133
	5.1 Studievoortgang in het voortgezet onderwijs	136
	5.2 Studievoortgang in het middelbaar beroepsonderwijs	145
	5.3 Studievoortgang in het hoger onderwijs	152

6	Voortijdig schoolverlaten	161
	6.1 Voortijdig schoolverlaters en hun achtergrondkenmerken	164
	6.2 Herintredende voortijdige schoolverlaters	171
	6.3 Voortijdig schoolverlaters van 15 tot 25 jaar	176
7	Overgang naar de arbeidsmarkt	179
	7.1 Arbeidsmarktpositie van mbo-afgestudeerden	182
	7.2 Werk en inkomsten van voortijdig schoolverlaters	187
	7.3 Arbeidsmarktpositie van afgestudeerden uit het hoger onderwijs	192
	7.4 Arbeidsmarktpositie zonder en met startkwalificatie	197
8	Uitgaven voor onderwijs	203
	8.1 Nederlandse onderwijsuitgaven	206
	8.2 Internationale indicatoren onderwijsuitgaven	208
9	Het Nederlands hoger onderwijs in internationaal perspectief	213
	9.1 Ingeschrevenen in het hoger onderwijs	216
	9.2 Leeftijd bij aanvang eerste studie	219
	9.3 Aandeel geslaagden	220
	Algemene toelichting	225
	Onderwijsinformatie op CBS.nl	231
	Lijst van afkortingen	233
	Medewerkers aan deze uitgave	235

1

Uitgelicht

1.1

Geschiedenis van het hoger onderwijs

- Aantal studenten wo enorm toegenomen
- Uitgaven aan studenten: groei, bezuinigingen en stabilisatie

1.2

Instromers van buiten het onderwijs in het hoger onderwijs

- Niet-onderwijsvolgers zijn ouder en vaker westers allochtoon
- Vooropleiding van studenten in het hoger onderwijs
- Van de niet-onderwijsvolgende hbo'ers werkte 70 procent in het voorafgaande jaar
- Relatief veel vrouwen die in het onderwijs werkten zijn een hbo-opleiding gaan volgen

1.3

Regionale verschillen in het onderwijsniveau van de bevolking

- Hoogopgeleiden ook binnen provincies geconcentreerd
- Amsterdam heeft meeste hoogopgeleiden
- Meeste laagopgeleiden in Oost-Groningen, Zuidoost-Drenthe en Zeeuws-Vlaanderen
- Flevoland telt de meeste jonge laagopgeleiden

1.4

Internationale leerling-prestaties gemeten met PISA

- Nederland scoort hoog in Europees perspectief
- Minder zwakke en meer toppresterders dan gemiddeld
- Leesplezier beïnvloedt score

1.5

Uitgaven per diploma

- Uitgaven per diploma flink gestegen
- Mbo-diploma via vmbo kost het minst
- Hbo-diploma via havo is snelst en goedkoopst
- Twee derde van wo-diploma's via vwo behaald

1.1 Geschiedenis van het hoger onderwijs

Sinds 1900 zijn de studentenaantallen in ons land spectaculair gegroeid, van nog geen 3 duizend tot ruim 240 duizend in 2010/'11. Vooral na de Tweede Wereldoorlog ging het snel, mede dankzij de grote aantallen babyboomers die in de jaren zestig gingen studeren. In 1970/'71 telden de universiteiten al meer dan 100 duizend studenten. De toegankelijkheid van het wetenschappelijk onderwijs werd verruimd, het aantal studiemogelijkheden groeide.

Het hoger onderwijs bestaat officieel sinds de inwerkingtreding van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek in 1993. Deze wet bracht het hoger beroepsonderwijs (hbo), het wetenschappelijk onderwijs (wo) en de Open Universiteit (OU) onder in één wet.

Het wo heeft een lange traditie. De oudste Nederlandse universiteit is die van Leiden. Als beloning voor het verzet tegen de Spanjaarden kreeg de stad in 1575 toestemming van de Staten-Generaal om een universiteit op te richten. In 1585 kwam daar de universiteit van Franeker bij. In de zeventiende eeuw kregen ook Groningen, Amsterdam, Utrecht en Harderwijk een universiteit. Inmiddels heeft Nederland veertien onderzoeksuniversiteiten. Tien daarvan zijn breed georiënteerd, er zijn drie technische universiteiten en de Wageningen University is gespecialiseerd op het gebied van Life sciences, gezonde voeding en leefomgeving.

De geschiedenis van het hbo is lastiger in kaart te brengen. Het hbo is pas onder de Mammoetwet in 1968 als afzonderlijke onderwijssector neergezet. Daarvóór bestond het huidige hbo uit verschillende onderwijssoorten, zoals de kweekschool (nu pabo), de hogere technische school en de hogere land- en tuinbouwschool. De eerste kunstopleiding op hbo-niveau startte in 1682 in Den Haag. Het was de 'Haagsche Teeken-Academie', nu de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten. In 1785 werd in Amsterdam een zeevaartopleiding opgericht, de 'kweekschool van de zeevaart'. (Van Bommel, 2006).

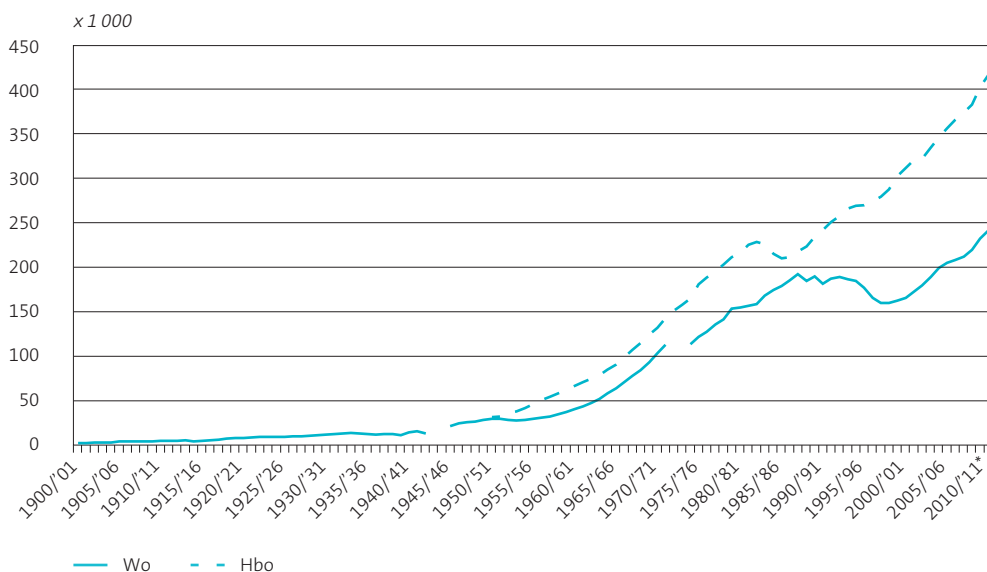
Aantal studenten wo enorm toegenomen

In het studiejaar 1900/'01 telde het wetenschappelijk onderwijs (wo) nog geen drie duizend studenten, overwegend mannen, op een bevolking van ruim vijf miljoen. In 2010/'11 stonden in het wo 242 duizend studenten ingeschreven, op een bevolking van ruim 16,5 miljoen. In 110 jaar is het aantal wo-studenten dus bijna 86 keer zo groot geworden,

terwijl de totale bevolking maar ruim drie keer zo groot werd. Het aantal studenten in het wo nam tot de Tweede Wereldoorlog geleidelijk iets toe. In 1926/'27 werd het aantal van 10 duizend wo-studenten bereikt en in 1945/'46 lag het aantal voor het eerst boven de 20 duizend. De mobilisatie voor de Eerste Wereldoorlog zorgde voor een lichte daling in 1914/'15, terwijl het aantal studenten ook wat terugliep tijdens de economische crisis van de dertiger jaren.

De groei in de eerste helft van de 20ste eeuw was het gevolg van de ontwikkeling van Nederland van een landbouweconomie naar een nijverheids- en handelseconomie en een verhoging van de welvaart. De toegankelijkheid van het wo werd onder meer bevorderd doordat vanaf 1917 ook hbs-b-gediplomeerden en vanaf 1924 hbs-a-gediplomeerden een universitaire studie konden volgen. Daarvoor was dit alleen weggelegd voor gymnasias-ten. Bovendien gingen ook steeds meer leerlingen naar hbs en gymnasium en haalden daar een diploma. Het aantal studiemogelijkheden groeide. Er kwamen meer universitei-ten bij en het aantal studies (faculteiten) nam toe.

1.1.1 Ingeschrevenen in het hoger onderwijs 1900/'01–2010/'11¹⁾

Bron: CBS.

¹⁾ 1943/'44 en 1944/'45 geen cijfers in verband met de Tweede Wereldoorlog;
1972/'73 en 1973/'74 geen gegevens van ingeschreven wo als gevolg van een inschrijvingsboycot.

Na de Tweede Wereldoorlog nam het aantal wo-studenten veel sneller toe. Een goede opleiding en een diploma in het algemeen werden steeds belangrijker. De maatschappij vroeg om meer (hoger) geschoolde mensen. Het aantal studiemogelijkheden breidde verder uit en deelname aan het hoger onderwijs was niet meer uitsluitend voor de hogere klassen weggelegd. Ook de lagere middenklasse en arbeiderskinderen kregen de mogelijkheid om te studeren. Vanaf halverwege de jaren zestig kwamen daar de grote aantallen babyboomers bij. In 1970/'71 telde het wo al meer dan 100 duizend studenten en in 1987/'88 bijna 200 duizend.

Eind jaren tachtig stabiliseerde de ontwikkeling zich en halverwege de negentiger jaren nam het totaal aantal studenten in het wo zelfs af (tot 161 duizend in het studiejaar 1998/'99). Dit was het gevolg van bezuinigingen door de overheid en een afname van het aantal jongeren. In het deel over de uitgaven verderop in deze paragraaf wordt uitgebreider ingegaan op de maatregelen van de overheid om het hoger onderwijs effectiever te maken. Vanaf 1998/'99 is het wo weer gegroeid.

Meer dan 400 duizend hbo-studenten

In 1950/'51 waren bijna 32 duizend deelnemers ingeschreven voor een opleiding aan wat we nu het hoger beroepsonderwijs (hbo) zouden noemen. Net als het aantal studenten in het wo, nam ook het aantal hbo'ers in de naoorlogse periode snel toe. In het studiejaar 1967/'68 telde het hbo al 100 duizend studenten, in 1978/'79 meer dan 200 duizend, terwijl in 2010/'11 de teller boven de 400 duizend uitkwam. Hiermee is het hbo sinds 1950 dertien keer zo groot geworden. Het aantal inwoners in de voor het hbo relevante leeftijdsgroep (18–23 jaar) nam in diezelfde periode toe met 28 procent.

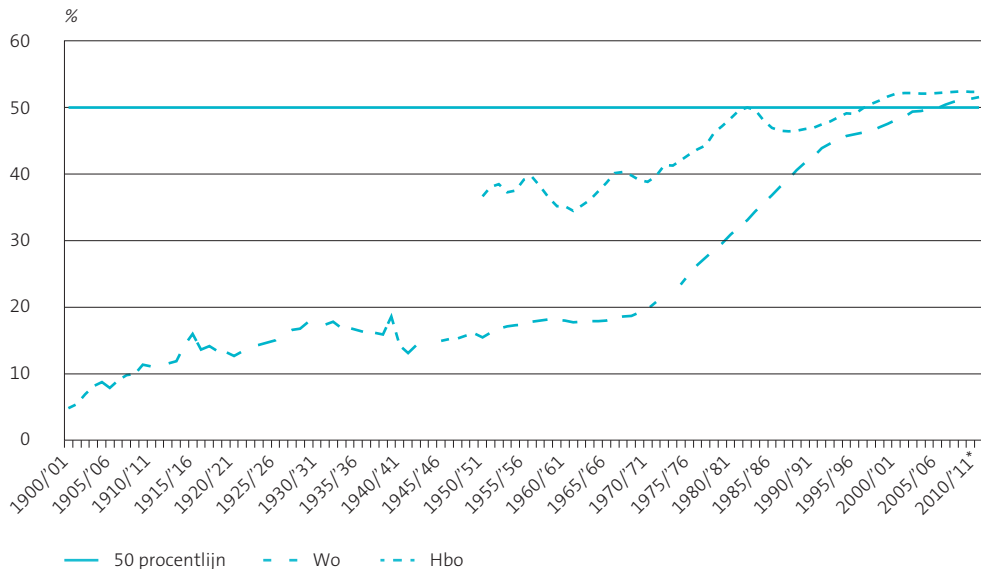
De groei van de deelname aan het hoger beroepsonderwijs ging tot halverwege de jaren tachtig ongeveer gelijk op met die van het wetenschappelijk onderwijs. Halverwege de jaren tachtig stakte de ontwikkeling en nam het totaal aantal hbo-studenten zelfs af. Daarna groeide het hbo nog veel sneller dan het wo. De ontwikkelingen in het hbo gaan, net als die in het wo, samen met het groeiend besef dat Nederland veel hoogopgeleide mensen nodig heeft om te kunnen concurreren met andere landen in de wereld. In Europees verband is de doelstelling vastgelegd dat in 2020 minimaal 40 procent van de 30–34-jarigen een opleiding moet hebben afgerond op het niveau van het hoger onderwijs (ho). Nederland voldeed hier al aan in 2010 (40,5 procent). Daarom is nationaal een ambitieuzer doel gesteld: in 2020 moet 46 procent van de 25–44-jarigen opgeleid zijn op ho-niveau (OCW, 2011).

Steeds meer vrouwen in het hoger onderwijs

Aan het begin van de twintigste eeuw gingen maar erg weinig meisjes naar een hogere vervolgopleiding, laat staan naar een universiteit. De eerste vrouw op een Nederlandse universiteit was Aletta Jacobs (1854–1929). Zij was tevens de eerste vrouw die arts werd én de eerste vrouw die promoveerde. Johanna Westerdijk (1883–1961) was de eerste vrouwelijke hoogleraar. In 1917 werd zij (buitengewoon) hoogleraar fytopathologie in Utrecht.

In 1900/'01 was nog geen 5 procent van de ingeschreven studenten vrouw. Het aandeel vrouwen onder de wo-studenten nam tot begin jaren zeventig maar heel langzaam toe. Toen was ongeveer 20 procent van de studenten vrouw. Inmiddels staan er (sinds 2006/'07) meer vrouwen dan mannen ingeschreven aan de Nederlandse universiteiten.

1.1.2 Aandeel vrouwen in het hoger onderwijs 1900/'01–2010/'11¹⁾

Bron: CBS.

¹⁾ 1943/'44 en 1944/'45 geen cijfers in verband met de Tweede Wereldoorlog;
1972/'73 en 1973/'74 geen gegevens van ingeschreven wo als gevolg van een inschrijvingsboycot.

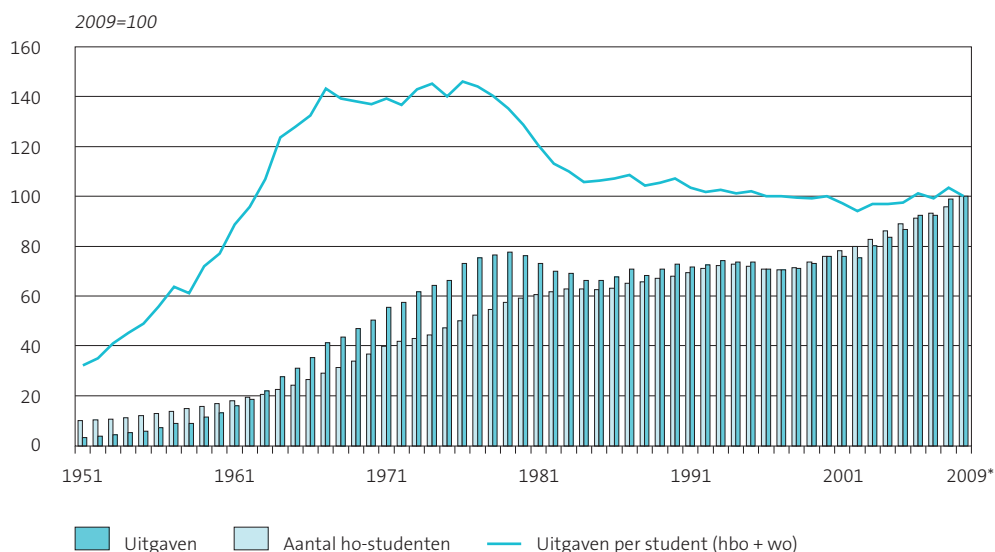
In het hbo was in 1950/'51 minder dan een derde van de ingeschrevenen vrouw. In het hbo nam het aandeel vrouwen net als in het wo steeds verder toe. Vanaf 1997/'98 zijn er meer vrouwen dan mannen in het hbo ingeschreven. In 2010/'11 was 52 procent vrouw.

Uitgaven aan studenten: groei, bezuinigingen en stabilisatie

Het aantal studenten in het hoger onderwijs nam de laatste zestig jaar toe met gemiddeld 4 procent per jaar. De overheidsuitgaven aan het hoger onderwijs groeiden jaarlijks met gemiddeld 10 procent. De overheidsuitgaven groeiden echter vooral in de jaren vijftig en zestig, vandaar dat destijds ook de overheidsuitgaven per student harder stegen dan in

de laatste decennia. Gecorrigeerd voor inflatie daalde het budget per student vanaf eind jaren zeventig tot het begin van deze eeuw. Sindsdien zijn de uitgaven per student stabiel.

1.1.3 Uitgaven per student (gecorrigeerd voor inflatie)

Bron: CBS.

1950–1975: meer geld naar hoger onderwijs

Het toenemende belang van onderwijs in de jaren vijftig en zestig had verschillende oorzaken. Er was ruimte voor investeringen, de opvatting over onderwijs veranderde en er waren veel progressieve studenten.

De enorme economische groei van de jaren vijftig en zestig bood ruimte om te investeren en veroorzaakte bovendien een grotere vraag naar hoogopgeleide arbeidskrachten. In Europa leefde de opvatting dat een hooggeschoolde beroepsbevolking noodzakelijk was om economische vooruitgang te boeken. Het aandeel van hoger onderwijs in de totale overheidsuitgaven nam in vrijwel alle Europese landen toe. Zo ook in Nederland: tussen 1950 en 1970 steeg het aandeel van het hoger onderwijs in de overheidsuitgaven aan onderwijs van 13 naar 30 procent.

In de jaren vijftig en zestig waren er veel progressieve studenten die meer inspraak in en toegankelijkheid van het hoger onderwijs eisten. De samenstelling van de studentenpopulatie wijzigde; de lagere middenklasse en arbeiderskinderen kregen de mogelijkheid om te studeren.

Het toenemende belang dat aan onderwijs wordt gehecht kwam tot uiting in een verlenging van de leerplicht, het beschikbaar stellen van studiebeurzen, renteloze voorschotten

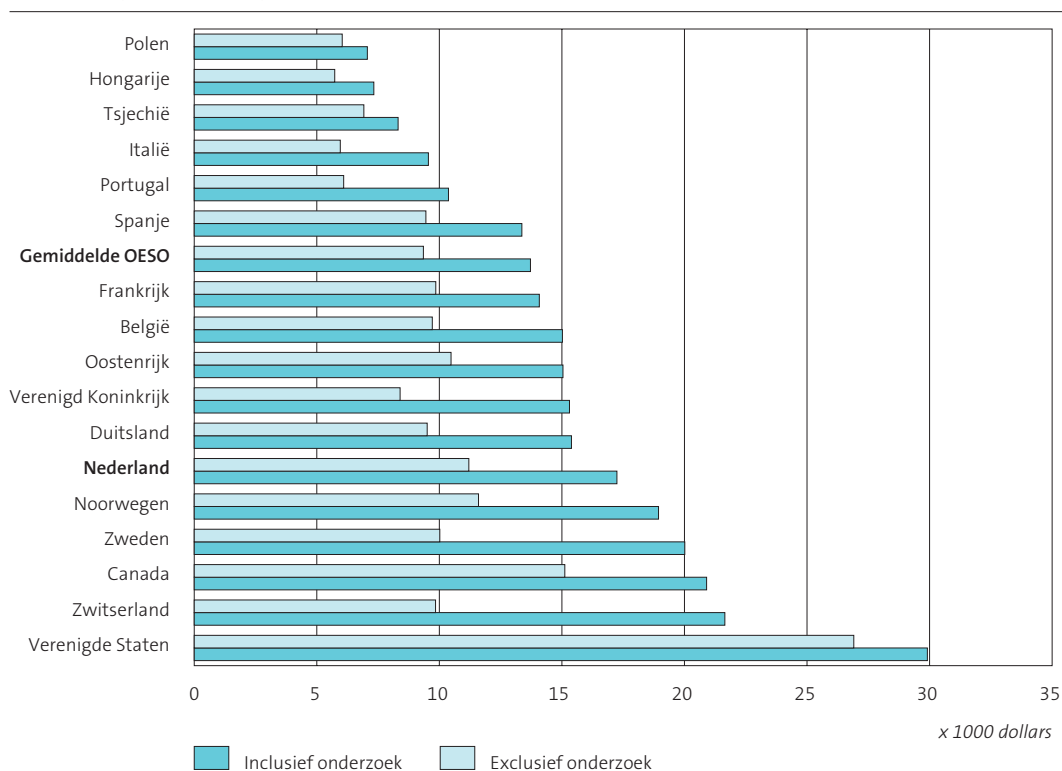
en lage collegegelden. In vijf jaar tijd kwamen er twee technische universiteiten bij, in Eindhoven (1956) en Twente (1961), en studenten kregen beschikking over voorzieningen als restaurants, sportinfrastructuur en medische diensten.

1975–2000: uitgaven aan studenten dalen

Eind jaren zeventig was er een einde gekomen aan de economische opleving. Onder druk van de alsmaar oplopende staatsschuld werd er bezuinigd op hoger onderwijs, zoals ook op alle andere beleidsterreinen van de overheid.

Het hoger onderwijs moest effectiever. De invoering van de tweefasenstructuur in 1982 moest ervoor zorgen dat er een einde kwam aan de “eeuwige student”. Er werd een limiet gesteld aan de studieduur en er werden scherpere selectiemomenten ingebouwd; zo moest de propedeuse binnen twee jaar worden behaald. Daarnaast werd de grote toestroom van studenten, om de kosten te drukken, vooral in het hbo opgevangen; een hbo-student is namelijk goedkoper dan een wo-student. Het hbo moest daartoe wel eerst een proces van schaalvergroting doormaken.

1.1.4 Uitgaven aan hoger onderwijs per student, 2008

Bron: CBS.

Op initiatief van de overheid startte in 1983 de zogenoemde STC-operatie: schaalvergroting, taakverdeling en concentratie. Het gewenste minimum aantal studenten op een hogeschool werd vastgesteld op 600, op pabo's 200. Het gevolg hiervan was dat in Amsterdam meer dan twintig hbo-instellingen fuseerden tot vijf hogescholen. Het aantal studenten steeg tussen 1975 en 1985 met 32 procent terwijl de uitgaven aan hoger onderwijs reëel gelijk bleven. Zodoende daalden de uitgaven per student.

Deze situatie duurde tot 1986, tot de basisbeurs werd ingevoerd. Het idee achter de basisbeurs was dat studenten zelfstandig hun studie konden bekostigen zonder financiële hulp van de ouders. Vóór de invoering van de basisbeurs ontvingen ouders van studerende kinderen extra kinderbijslag. In 1991 werd het recht op studiefinanciering ingekort tot vijf jaar en twee jaar later werd de tempobeurs ingevoerd. Daarmee werd de beurs afhankelijk van studieprestaties. Wie niet voldoende punten haalde, moest de basisbeurs terugbetalen. Tussen 1990 en 2000 daalden de uitgaven per student licht.

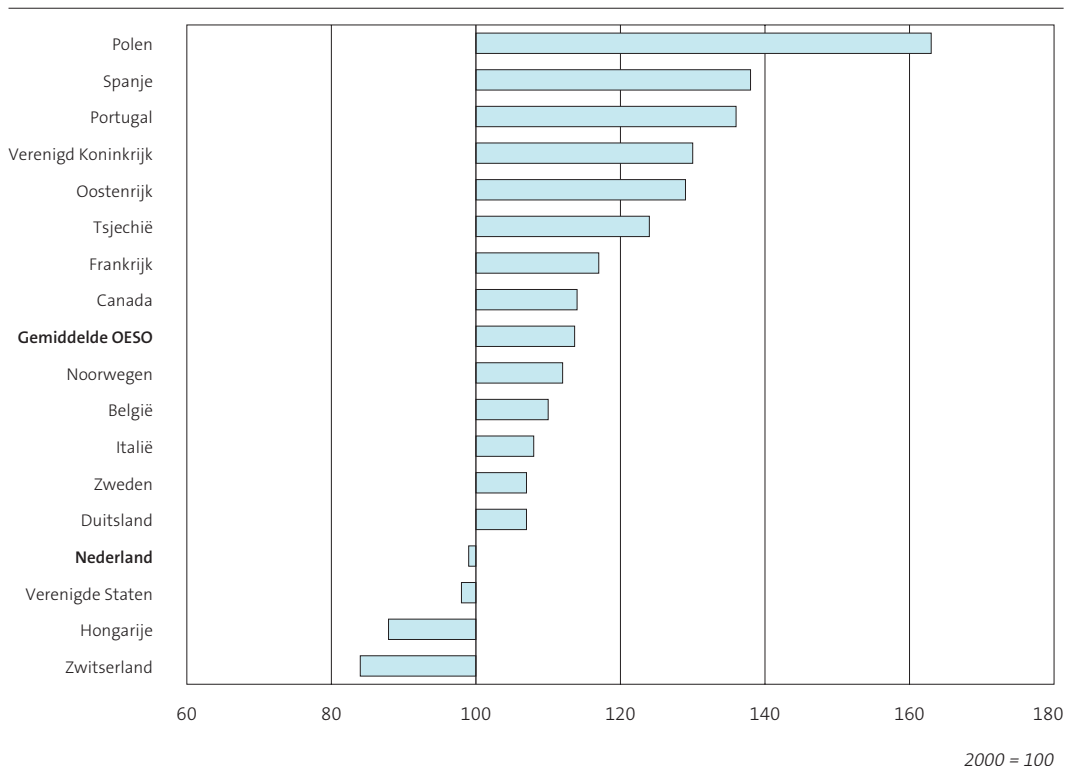
2000–2010: stabilisatie uitgaven per student

In Nederland hebben het aantal studenten en de uitgaven aan studenten de afgelopen tien jaar een vergelijkbare ontwikkeling doorgemaakt. Vandaar dat het budget per student is gestabiliseerd op het niveau van begin jaren zestig. De vraag rijst of Nederland met dat bedrag veel of weinig spendeert.

Uit de OESO-publicatie *Education at a glance 2011* blijkt dat – voor zover het mogelijk is landen met verschillende onderwijssystemen te vergelijken – Nederland gemiddeld meer geld per student uitgeeft dan andere OESO-landen. De Verenigde Staten, Zwitserland en Canada spenderen het meest, Polen, Hongarije en Tsjechië het minst. In Nederland wordt 35 procent van de totale uitgaven aan hoger onderwijs besteed aan onderzoek. Andere OESO-landen besteden gemiddeld 32 procent.

Nederland geeft internationaal gezien dus veel uit per student, maar wordt wel ingelopen door andere landen. In 2008 werd in andere landen namelijk meer geld aan studenten uitgegeven dan acht jaar daarvoor. Vooral Polen en Spanje investeerden meer, Zwitserland en Hongarije, door het groeiende aantal studenten, juist minder.

1.1.5 Mutaties uitgaven per student in het hoger onderwijs naar factor, 2008

Bron: CBS.

Toelichting

Het CBS heeft de reeksen met studentenaantallen voor het hbo teruggelegd tot 1950. In de jaren vóór 1950 is het vaak erg moeilijk de verschillende niveaus van beroepsonderwijs van elkaar te scheiden. Vandaar ook dat in deze paragraaf de uitgaven per student in het hoger onderwijs vanaf 1950 worden gepresenteerd. De reeksen met studentenaantallen van het wo zijn wel teruggelegd tot 1900.

Financiering universiteiten

Universiteiten worden in Nederland gefinancierd via drie geldstromen. De eerste geldstroom, die de laatste jaren ongeveer 60 procent van de totale bekostiging bedraagt, wordt als *lump sum* ter beschikking gesteld door het Ministerie van OCW. Daarnaast ontvangen universiteiten tweede en derde geldstromen in de vorm van tijdelijke subsidies. De

tweede geldstroom komt van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek en de derde van bedrijven, ministeries, de EU en collectebusfondsen.

Financiering hbo's

Hogescholen in Nederland kunnen worden erkend door het ministerie van OCW. Een hogeschool kan bekostigd of aangewezen zijn. In dit artikel zijn alleen de bekostigde scholen opgenomen in de cijfers. Een bekostigde school ontvangt financiering van de overheid, een aangewezen school wordt slechts erkend door de overheid. De laatste jaren zijn er steeds zo'n veertig bekostigde hogescholen geweest.

Sinds 1963 wordt een groot deel van het hbo door het Rijk gefinancierd. In 2009 bestond 70 procent van de baten van bekostigde hbo's uit Rijksbijdrage en 18 procent uit collegegelden.

Referenties

- Bemmel, A. van (2006). Hogescholen en hbo in historische perspectief. HBO-raad.
CBS (1932). Statistiek van het hoger onderwijs 1930–1931. 's-Gravenhage.
CBS (1951). De ontwikkeling van het onderwijs in Nederland. 's-Gravenhage.
CBS (1966). De ontwikkeling van het onderwijs in Nederland. 's-Gravenhage.
CBS (1992). Het onderwijs vanaf 1950. 's-Gravenhage.
OCW (2011). Kerncijfers 2006–2010. Den Haag.

1.2 Instromers van buiten het onderwijs in het hoger onderwijs

Het aantal studenten is in het studiejaar 2009/'10 met 32 duizend toegenomen. Zo groot was de jaarlijkse toename nog niet eerder. Vooral de groep die in het voorafgaande studiejaar geen onderwijs had gevolgd groeide sterk, met 10 procent tot ruim 63 duizend studenten.

De toename van het aantal studenten in één jaar tijd is nog nooit zo groot geweest als die met 32 duizend van het studiejaar 2008/'09 naar het studiejaar 2009/'10. In het studiejaar 2009/'10 stonden ruim 610 duizend studenten ingeschreven in het hoger onderwijs en in de Gemeentelijke Basisadministratie¹⁾. Van hen volgden 453 duizend ook al hoger onderwijs in het studiejaar 2008/'09; daarnaast volgden 93 duizend studenten toen andersoortig onderwijs. De resterende groep van 63 duizend studenten volgde in het studiejaar 2008/'09 geen onderwijs in Nederland. Met name deze laatste groep, de zogeheten niet-onderwijsvolgers, is met ruim 10 procent sterk toegenomen. Wellicht is er een verband met de economische crisis van 2008, en heeft deze meer niet-onderwijsvolgers doen besluiten weer terug te keren naar het onderwijs.

Niet-onderwijsvolgers zijn ouder en vaker westers allochtoon

In 2009/'10 waren niet-onderwijsvolgers gemiddeld 27 jaar oud. Dit is gemiddeld 5 jaar ouder dan de groep die in het voorafgaande studiejaar wel onderwijs volgde. Dit is terug te zien in de leeftijdsopbouw van de groepen. Van alle ingeschrevenen in het hoger onderwijs is 80 procent tussen de 15 en 25 jaar en 95 procent tussen de 15 en 35 jaar. Van de niet-onderwijsvolgers is echter bijna 60 procent tussen de 15 en 25 jaar en ruim 80 procent tussen de 15 en 35 jaar.

De herkomstgroepering van studenten in het hoger onderwijs weerspiegelt grotendeels de opbouw van de gehele bevolking van 15 tot 35 jaar. Drie kwart is autochtoon, 10 procent is westers allochtoon en 15 procent is niet-westers allochtoon. Van de niet-onderwijsvolgers zijn er echter relatief veel (17 procent) westers allochtoon.

¹⁾ In verband met koppeling met andere registraties zijn alleen de studenten die ook in het GBA zijn ingeschreven in dit onderzoek betrokken. Hierdoor kunnen aantallen studenten afwijken van elders gepubliceerde aantallen.

1.2.1 15- tot 35-jarigen naar herkomstgroepering en geslacht

	Bevolking	Ingeschrevenen in het hoger onderwijs in studiejaar 2009/'10		
		totaal	w.v.	
			onderwijsvolgend in studiejaar 2008/'09	niet-onderwijsvolgend in studiejaar 2008/'09
	%			
Autochtonen	75	76	77	66
w.v.				
mannen	38	37	38	30
vrouwen	37	39	39	36
Westerse allochtonen	9	10	9	17
w.v.				
mannen	4	4	4	7
vrouwen	5	5	5	10
Niet-westerse allochtonen	16	14	14	17
w.v.				
mannen	8	7	6	8
vrouwen	8	8	7	9
Totaal	100	100	100	100

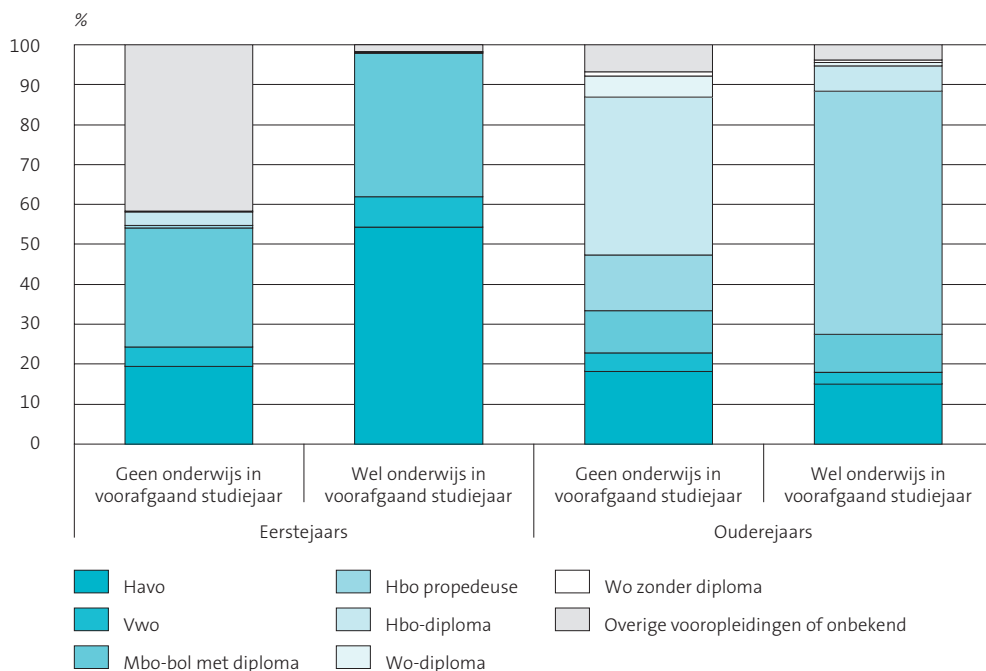
Bron: CBS.

Vooropleiding van studenten in het hoger onderwijs

Ongeveer 40 procent van de niet-onderwijsvolgende ouderejaars in het hbo heeft al een hbo-diploma

Van de eerstejaars hbo-studenten in het studiejaar 2009/'10 die in het voorafgaande studiejaar geen onderwijs volgden heeft een derde een mbo-bol-diploma en een vijfde een havo-diploma. Van de eerstejaarsstudenten die in 2008/'09 wel onderwijs volgden heeft eveneens een derde een mbo-bol-diploma en ruim de helft een havo-diploma. Voor ruim 40 procent van de niet-onderwijsvolgers geldt dat de vooropleiding onbekend is of dat ze geen traditionele vooropleiding zoals havo, vwo, mbo of hbo hebben gehad. Dit is toe te schrijven aan onder andere het relatief grote aandeel allochtonen in deze groep, van wie twee derde geen traditionele Nederlandse opleiding heeft gevolgd. Van de autochtone niet-onderwijsvolgers werd echter ook 28 procent toegelaten op basis van bijvoorbeeld een colloquium doctum, een beschikking van een College van Bestuur of een buitenlandse opleiding.

1.2.2 Vooropleiding van studenten in het hbo

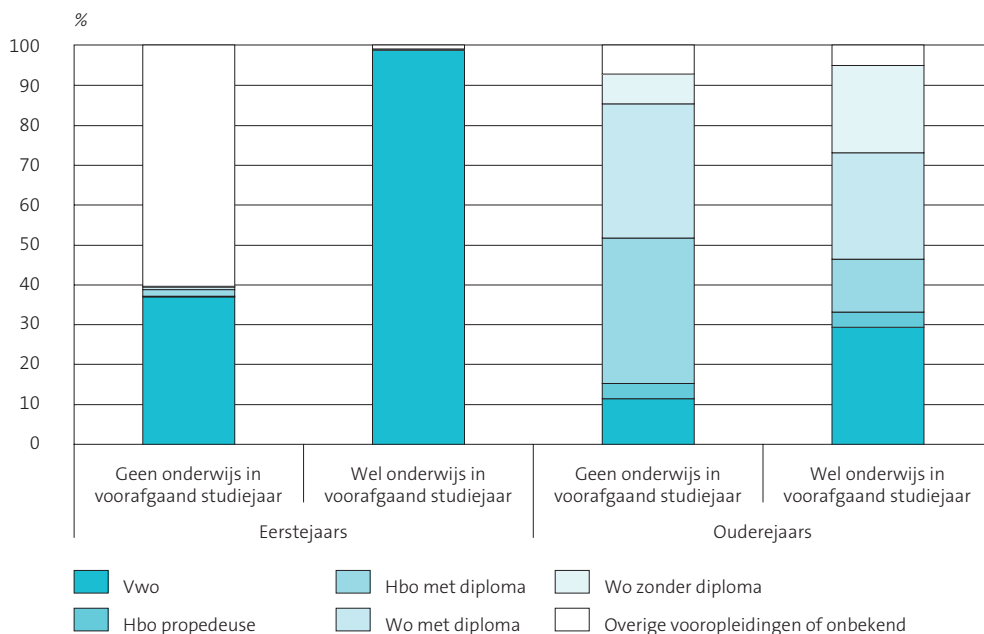
Bron: CBS.

Zoals te verwachten heeft een groot deel van de ouderejaars die ook in het studiejaar 2008/'09 al onderwijs volgde een hbo-propedeuse als hoogste opleiding. Opvallend is dat van de ouderejaars die geen onderwijs volgden in het voorafgaande jaar 40 procent al een hbo-diploma heeft.

Van de niet-onderwijsvolgende eerstejaars in het wo heeft 60 procent geen Nederlandse vooropleiding

Veel eerstejaars in het wo hebben als hoogste vooropleiding een vwo-diploma. Voor de niet-onderwijsvolgers geldt echter dat 37 procent een vwo-diploma heeft en 60 procent een onbekende vooropleiding of geen traditionele Nederlandse vooropleiding. Van deze niet-onderwijsvolgende eerstejaars is bijna 60 procent allochtoon en van hen heeft 86 procent geen traditionele Nederlandse opleiding. Van de autochtone niet-onderwijsvolgende eerstejaars wo-studenten heeft 15 procent geen traditionele opleiding, van wie het merendeel een buitenlandse opleiding heeft. Van de ouderejaars heeft bijna 30 procent een wo-diploma. Van de ouderejaars die in het voorafgaande studiejaar geen onderwijs volgden heeft daarnaast ruim een derde een hbo-diploma.

1.2.3 Vooropleiding van studenten in het wo

Bron: CBS.

Van de niet-onderwijsvolgende hbo'ers werkte 70 procent in het voorafgaande jaar

De arbeidsmarktpositie is sterk afhankelijk van leeftijd. Dit geldt voor zowel de geregistreerde bevolking als geheel als voor de niet-onderwijsvolgers. In de leeftijdscategorie van 15 tot 20 jaar had ongeveer de helft werk in september 2008 – een jaar voordat de niet-onderwijsvolgers zich inschreven voor het hoger onderwijs. In de leeftijdscategorie 20 tot 25 jaar loopt dit op tot drie kwart van de geregistreerde bevolking en ongeveer 60 procent van de niet-onderwijsvolgers. In de leeftijdsklasse 25 tot 30 jaar had 83 procent van de geregistreerde bevolking werk in september 2008, tegenover drie kwart van de niet-onderwijsvolgers. In de leeftijdsklasse 30 tot 35 jaar is het aandeel werkenden met 84 procent gelijk voor de geregistreerde bevolking en voor de niet-onderwijsvolgers.

1.2.4 Arbeidsmarktpositie van 15- tot 35-jarigen, september 2008

	Bevolking	Ho-studenten in studiejaar 2009/'10 die geen onderwijs in het studiejaar 2008/'09 volgden		
		totaal	w.v.	
			hbo	wo
	%			
Leeftijd				
15 tot 35 jaar	100	100	100	100
w.v.				
werk (en evt. uitkering)	75	63	71	48
alleen uitkering	5	2	2	2
geen werk of uitkering	20	35	27	50
15 tot 20 jaar	100	100	100	100
w.v.				
werk (en evt. uitkering)	53	50	54	42
alleen uitkering	2	1	1	1
geen werk of uitkering	45	49	45	56
20 tot 25 jaar	100	100	100	100
w.v.				
werk (en evt. uitkering)	75	61	70	43
alleen uitkering	5	2	2	2
geen werk of uitkering	20	37	27	55
25 tot 30 jaar	100	100	100	100
w.v.				
werk (en evt. uitkering)	83	76	84	59
alleen uitkering	5	3	3	2
geen werk of uitkering	14	22	13	38
30 tot 35 jaar	100	100	100	100
w.v.				
werk (en evt. uitkering)	84	85	90	72
alleen uitkering	6	3	3	3
geen werk of uitkering	10	12	7	26
Herkomstgroepering				
Autochtonen 15 tot 35 jaar	100	100	100	100
w.v.				
werk (en evt. uitkering)	78	80	83	71
alleen uitkering	4	2	2	2
geen werk of uitkering	18	18	15	27
Westerse allochtonen 15 tot 35 jaar	100	100	100	100
w.v.				
werk (en evt. uitkering)	64	30	40	19
alleen uitkering	4	1	2	1
geen werk of uitkering	32	69	59	80
Niet-westerse allochtonen 15 tot 35 jaar	100	100	100	100
w.v.				
werk (en evt. uitkering)	58	42	50	28
alleen uitkering	9	2	3	2
geen werk of uitkering	33	55	47	70

Bron: CBS.

Verschillen in arbeidsmarktpositie hangen ook samen met herkomst en soort onderwijs. Voor de geregistreerde bevolking als geheel geldt dat het aandeel allochtonen met werk kleiner en het aandeel zonder werk of uitkering groter is dan onder autochtonen. Dit geldt ook voor de niet-onderwijsvolgers. Een deel van de allochtone niet-onderwijsvolgers zal in 2008 nog in het land van herkomst zijn verbleven, waardoor ze niet in Nederland konden werken of een uitkering ontvangen.

Verder is er een duidelijk verschil in arbeidsparticipatie tussen studenten in het hbo en studenten in het wo. Van de niet-onderwijsvolgers in het hbo had ongeveer 70 procent werk in september 2008, terwijl dit voor slechts de helft van de wo-studenten gold. Dit verschil hangt samen met het feit dat in het wo meer allochtonen en jongere studenten staan ingeschreven. Wanneer echter per leeftijdscategorie en per herkomstgroepering wordt gekeken, dan blijken gemiddeld 15 procent meer hbo- dan wo-niet-onderwijsvolgers in het jaar voorafgaand aan hun studie gewerkt te hebben.

Relatief veel vrouwen die in het onderwijs werkten zijn een hbo-opleiding gaan volgen

De economische activiteiten van niet-onderwijsvolgers komen redelijk overeen met die van hun leeftijdsgenoten die als werknemer in Nederland woonden. Een uitzondering daarop vormen de uitzendkrachten. Van alle werknemers in de leeftijd van 15 tot 35 jaar werkt 8 procent bij een uitzendbureau, tegen 19 procent van de niet-onderwijsvolgers. In de leeftijdscategorie van 15 tot 25 jaar is dit verschil het sterkst. Van de werknemers is 4 procent 15 tot 25 jaar en werkend voor een uitzendbureau. Bij de niet-onderwijsvolgers ligt dit aandeel bijna vier keer zo hoog.

Verder is opvallend dat relatief veel oudere vrouwelijke niet-onderwijsvolgers in het onderwijs hebben gewerkt. In 2008 werkte van alle 15- tot 35-jarige vrouwelijke werknemers 6 procent in het onderwijs, tegen 16 procent van de vrouwelijke niet-onderwijsvolgers. Onder vrouwen die in 2009 een hbo-opleiding zijn gaan volgen is dit zelfs 19 procent. Van deze laatste groep is 70 procent tussen de 25 en 35 jaar.

De bedrijfstakken nijverheid en handel blijken ondervertegenwoordigd bij de niet-onderwijsvolgers. In de bedrijfstak nijverheid werkten relatief weinig mannelijke niet-onderwijsvolgers; in de bedrijfstak handel zijn de vrouwelijke niet-onderwijsvolgers ondervertegenwoordigd.

1.2.5 15- tot 35-jarigen met een baan als werknemer naar economische activiteit, september 2008

	Alle werknemers die in Nederland woonden en werkten						Ho-studenten in studiejaar 2009/2010 die in studiejaar 2008/'09 geen onderwijs volgden					
	totaal		wv.		totaal		wv.		hbo totaal		wv.	
	man-nen	vrou-wen	man-nen	vrou-wen	man-nen	vrou-wen	man-nen	vrou-wen	man-nen	vrou-wen	man-nen	vrou-wen
	%											
Totaal economische activiteiten	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Landbouw, bosbouw en visserij	2	3	1	1	1	0	1	1	0	1	1	0
Nijverheid	13	20	5	5	7	2	5	8	2	3	4	2
Handel en reparatie	22	21	22	16	18	14	17	19	14	12	12	11
Horeca	7	6	7	8	8	9	8	8	8	8	7	10
Vervoer, opslag en communicatie	5	6	3	3	5	2	3	5	2	4	5	3
Financiële instellingen	3	3	3	3	4	3	3	3	3	3	4	3
Zakelijke dienstverlening	15	17	13	12	14	9	10	12	8	17	21	13
Uitzendbureaus totaal 15 tot 35 jaar wv.	8	9	7	19	22	16	17	21	14	23	25	22
15 tot 25 jaar	4	5	4	15	17	13	14	17	11	18	19	18
25 tot 35 jaar	3	3	3	4	4	3	3	4	3	5	5	4
Openbaar bestuur, sociale verzekeringen	4	5	4	5	6	4	5	6	4	5	5	4
Onderwijs totaal 15 tot 35 jaar wv.	5	3	6	11	6	16	13	6	19	7	5	8
15 tot 25 jaar	1	1	1	3	1	5	3	1	5	2	2	3
25 tot 35 jaar	3	2	5	8	5	11	9	5	13	4	4	5
Gezondheids- en welzijnszorg	13	4	23	13	6	20	14	6	21	13	6	18
Milieu, cultuur, recreatie en overige dienstverlening	4	4	5	5	4	5	5	4	5	5	5	6

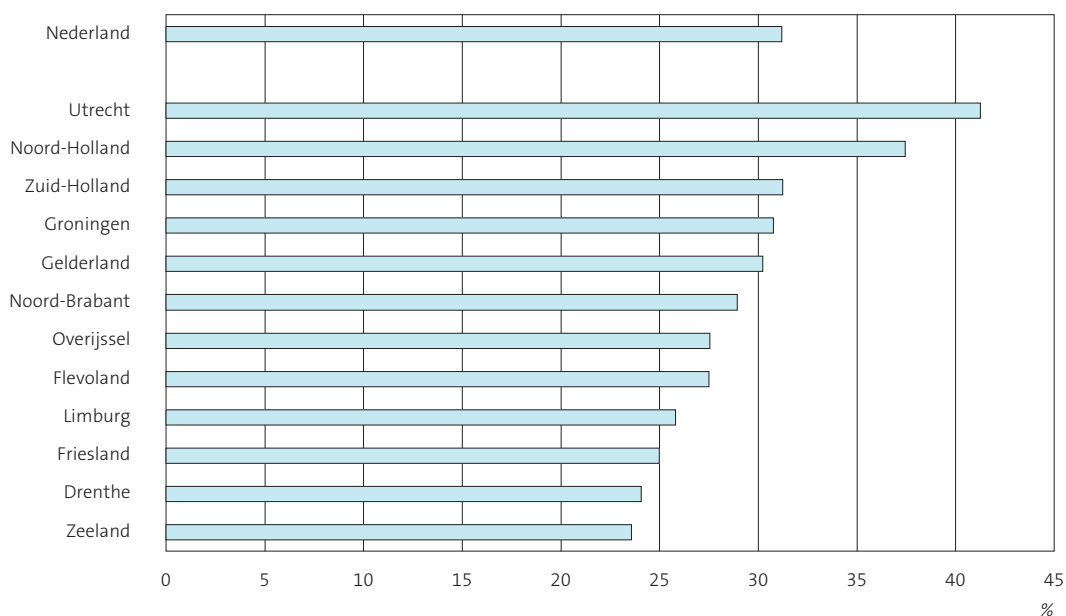
Bron: CBS.

1.3 Regionale verschillen in het onderwijsniveau van de bevolking

Het onderwijsniveau van de bevolking verschilt sterk per provincie. In Utrecht is het aandeel met een diploma in het hoger beroepsonderwijs of een universitaire graad het grootst, terwijl het aandeel laagopgeleiden het grootst is in Limburg.

Het onderwijsniveau van de bevolking verschilt sterk per provincie. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de verdeling van het aandeel hoogopgeleide 25- tot 65-jarigen over de provincies. De provincie Utrecht telt met ongeveer 41,2 procent de meeste personen met een diploma in het hoger beroepsonderwijs of een universitaire graad, gevolgd door Noord-Holland met 37,4 procent. Relatief weinig hoogopgeleiden wonen in de provincies Zeeland (23,5 procent), Drenthe (24,1 procent), Friesland (25 procent) en Limburg (25,8 procent).

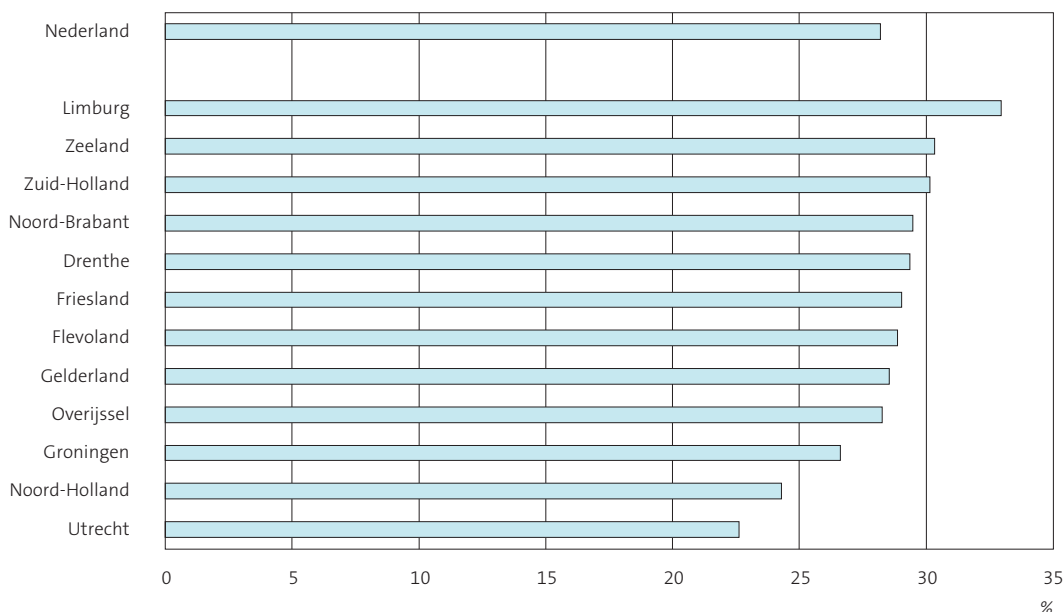
1.3.1 Aandeel hoogopgeleiden (25–64-jarigen), 2008–2010

Bron: CBS.

Ook het aandeel laagopgeleiden is niet gelijk verdeeld over de provincies. Zo wonen er in de provincie Limburg met 32,9 procent verreweg de meeste mensen met een laag onderwijsniveau. In de provincies Utrecht (22,6 procent), Noord-Holland (24,3 procent) en Groningen (26,6 procent) wonen juist relatief weinig laagopgeleiden.

1.3.2 Aandeel laagopgeleiden (25–64-jarigen), 2008–2010

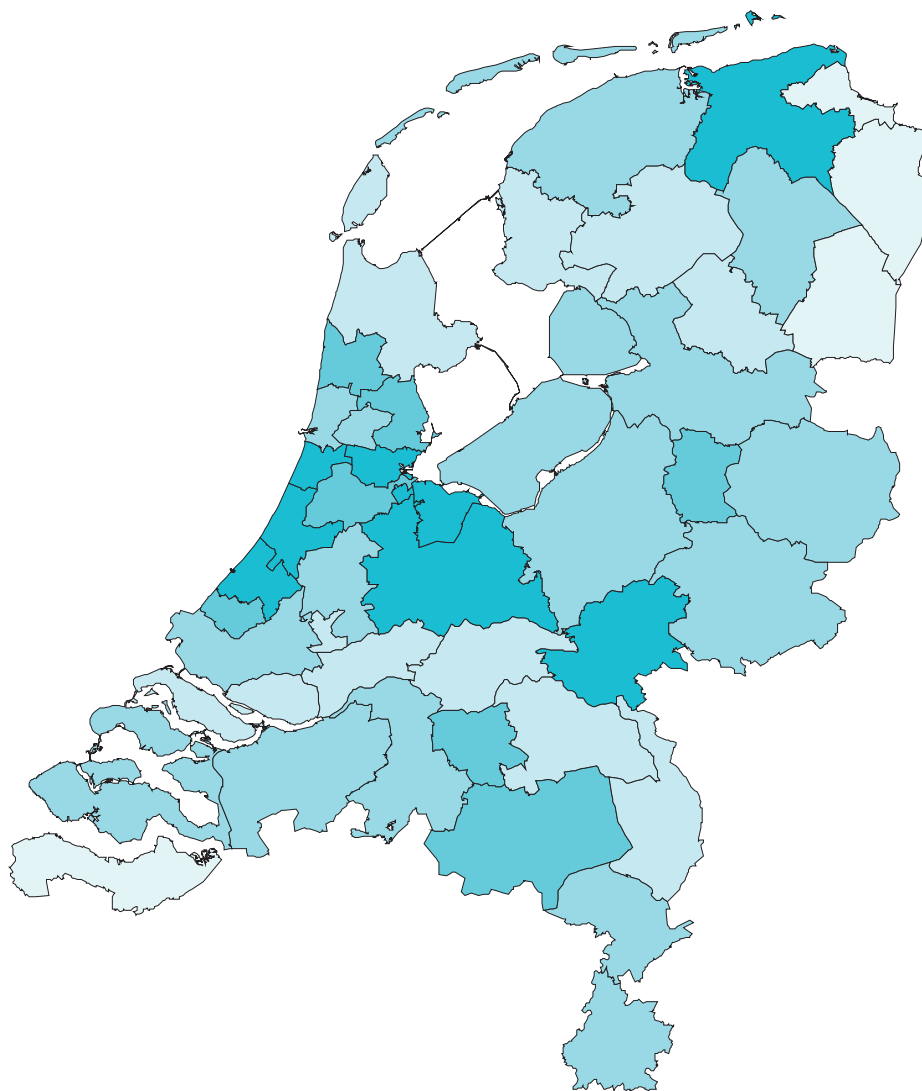
Bron: CBS.

Hoogopgeleiden ook binnen provincies geconcentreerd

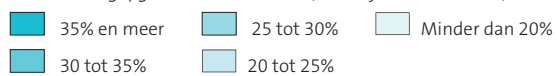
Binnen provincies zijn er ook grote verschillen te zien in de verdeling van hoog- en laagopgeleiden. Zo is het aandeel hoogopgeleiden relatief laag in de Noord-Hollandse regio's IJmond (26,7 procent), Zaanstreek (25,5 procent) en in de Kop van Noord-Holland (21 procent), zeker vergeleken met de rest van Nederland. De hoogopgeleiden in Noord-Holland wonen vooral in de stad Amsterdam (52,1 procent), de agglomeratie Haarlem (44 procent) en in mindere mate in de Gooi- en Vechtstreek (39,2 procent).

Ook binnen de provincie Groningen zijn de hoogopgeleiden duidelijk in een bepaald deel van de provincie geconcentreerd. Hoewel in totaal 30,8 procent van de Groningers hoogopgeleid is, is dit aandeel aanmerkelijk kleiner in Delfzijl en omstreken (16,5 procent) en in Oost-Groningen (17,0 procent).

1.3.3 Aandeel hoogopgeleiden naar COROP (25 tot 65 jaar, 2008–2010)

Aandeel hoogopgeleiden naar COROP (25–64 jaar, 2008–2010)

Bron: CBS.

Opvallend is ook de spreiding binnen de provincie Drenthe, waar met 24,1 procent relatief weinig hoogopgeleiden wonen. In Noord-Drenthe is 29,8 procent hoogopgeleid, tegen slechts 18,7 procent in Zuidoost-Drenthe en 22,8 procent in Zuidwest-Drenthe.

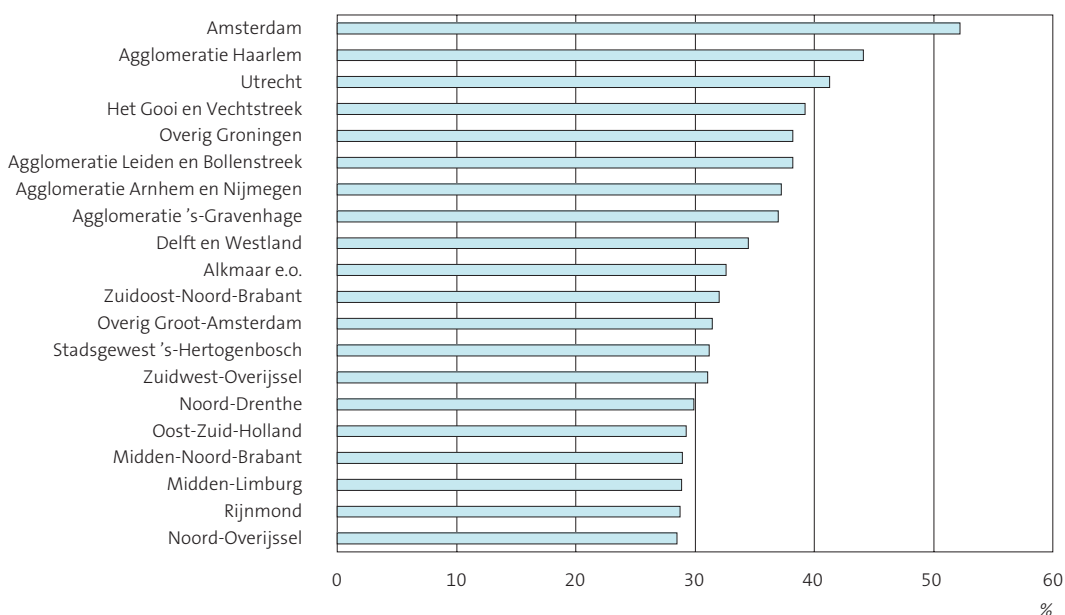
Amsterdam heeft meeste hoogopgeleiden

Omdat hoogopgeleiden zich concentreren in bepaalde regio's binnen provincies is het interessant om te kijken naar de top 20 van COROP-gebieden met het grootste aandeel hoogopgeleiden. In de gemeente Amsterdam, die in dit geval is gescheiden van de rest van het COROP-gebied Groot-Amsterdam waaronder Haarlemmermeer, Amstelveen en Diemen vallen, wonen met 52,1 procent verreweg de meeste hoogopgeleiden. Daarna volgen de agglomeratie Haarlem (44 procent) en het COROP-gebied Utrecht (41,2 procent), dat naast de gemeente Utrecht ook onder andere Woerden, Soest en Amersfoort omvat. Ook in de Gooi- en Vechtstreek, die ingeklemd ligt tussen Utrecht en Amsterdam, wonen relatief veel hoogopgeleiden (39,2 procent).

Het aandeel hoogopgeleiden in een regio zal deels samenhangen met het onderwijs- en arbeidsmarktaanbod in die streek. Zo zullen er in gebieden rondom universiteiten en hogescholen relatief veel hoogopgeleiden wonen omdat ze er werken of omdat ze er gestudeerd hebben en de regio niet meer hebben verlaten. Onderzoek naar de woon-werkafstand van hoogopgeleiden heeft echter laten zien dat juist hoogopgeleiden relatief veel kilometers afleggen om van hun huis naar hun werk te reizen (Van Roon et al., 2011). Naast de woonprovincie spelen ook de stedelijkheid van de werkgemeente en het verschil in woonlasten tussen de woon- en de werkgemeente een rol in de keuze om al dan niet te forenzen.

Dat er enige samenhang is met het onderwijsaanbod blijkt uit de gebieden die relatief hoog scoren wat betreft het aandeel hoogopgeleiden. Tegelijkertijd blijkt uit deze top 20 ook dat het onderwijsaanbod in een regio geen volledige verklaring biedt voor het aandeel hoogopgeleiden in een regio. Zo blijkt bijvoorbeeld dat het aandeel hoogopgeleiden in de regio Zuid-Limburg, waaronder ook universiteitsstad Maastricht valt, met 26,6 procent kleiner is dan in de regio Midden-Limburg (28,8 procent). Iets soortgelijks geldt voor de regio Midden-Noord Brabant, waartoe universiteitsstad Tilburg behoort. Het aandeel hoogopgeleiden ligt hier met 26,5 procent relatief laag, zowel ten opzichte van het landelijk gemiddeld als ten opzichte van omliggende regio's binnen de provincie Noord-Brabant. Zo liggen de aandelen hoogopgeleiden in zowel het stadsgewest 's Hertogenbosch (31,1 procent) als in het gebied rondom Eindhoven (32 procent) beduidend hoger.

1.3.4 Verdeling onderwijsniveau over de top 20 van COROP-gebieden met de grootste aandelen hoogopgeleiden (25–65-jarigen), 2008–2010

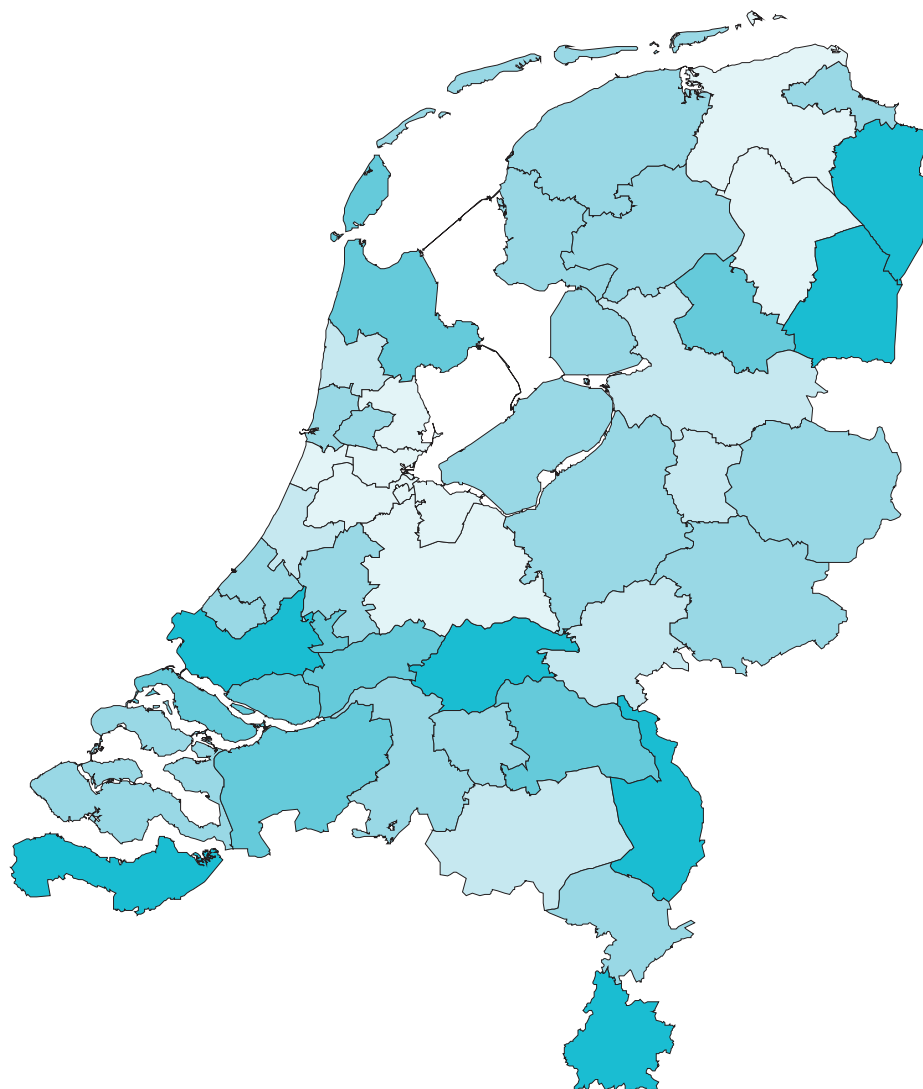

Bron: CBS.

Meeste laagopgeleiden in Oost-Groningen, Zuidoost-Drenthe en Zeeuws-Vlaanderen

De grootste concentraties laagopgeleiden zijn te vinden in de minst verstedelijkte gebieden. Zo wonen er relatief veel laagopgeleiden in Oost-Groningen (37,7 procent), Zuidoost-Drenthe (35,7 procent) en Zeeuws-Vlaanderen (34,9 procent). Toch zijn er ook wat opvallende uitzonderingen te zien. Zo woont een relatief groot aandeel laagopgeleiden in de regio Rijnmond (33,2 procent), die de universiteitsstad Rotterdam en het omringende gebied bestrijkt. Ook opvallend is het relatief grote aandeel laagopgeleiden in het stadsgewest 's-Hertogenbosch (29,6 procent) vanwege haar eveneens relatief grote aandeel hoogopgeleiden.

1.3.5 Aandeel laagopgeleiden naar COROP (25 tot 65 jaar, 2008–2010)

Aandeel laagopgeleiden naar COROP (25–64 jaar, 2008–2010)

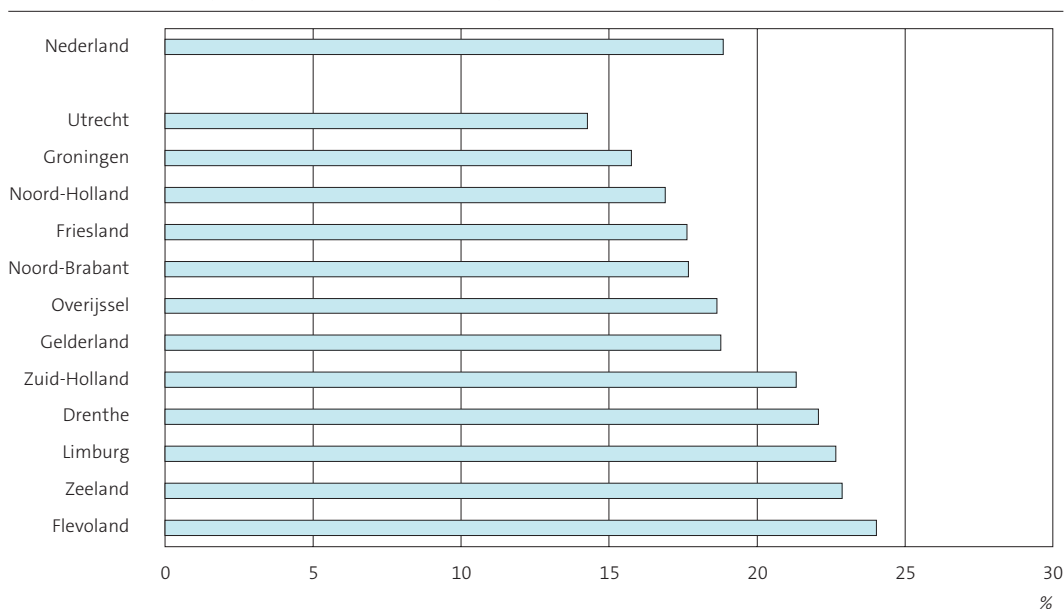

Bron: CBS.

Flevoland telt de meeste jonge laagopgeleiden

De regionale verschillen in het onderwijsniveau hebben voor een deel te maken met verschillen in leeftijdsopbouw. Ouderen zijn gemiddeld lager opgeleid dan jongeren. Naarmate een regio meer vergrijsd is, neemt het gemiddelde onderwijsniveau af. Door te kijken naar een relatief jongere leeftijdsgroep ontstaat een beter beeld van de mate waarin de leeftijdsopbouw van een provincie van invloed is op de verdeling van het onderwijsniveau. Ook binnen de groep 25- tot 35-jarigen is het aandeel laagopgeleiden het laagst in de provincies Utrecht, Groningen en Noord-Holland. Opvallend is vooral dat de provincie Flevoland onder jongeren het hoogste aandeel laagopgeleiden telt van alle provincies, terwijl Flevoland over de totale bevolking van 25 tot 65 jaar gerekend tot de middenmoot behoorde. Het beeld in Limburg is eveneens gunstiger wanneer uitsluitend naar jongeren wordt gekeken. Dat is deels toe te schrijven aan het relatief grote aandeel ouderen in deze provincie.

1.3.6 Aandeel laagopgeleiden (25- tot 35-jarigen) naar provincie, 2008–2010

Bron: CBS.

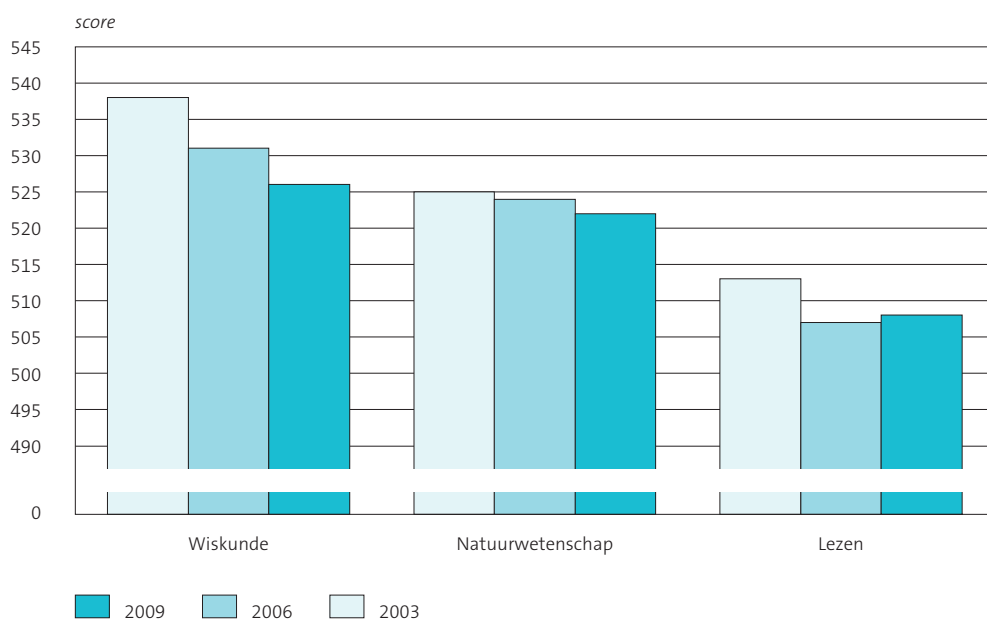
Literatuur

Van Roon, D., A. Vos, F. Linder en B. Dankmeyer, 2011, De invloed van opleidingsniveau op de woon-werkafstand. Sociaaleconomische trends 2011(2), blz. 34–43.

1.4 Internationale leerlingprestaties gemeten met PISA¹⁾

Nederlandse 15-jarigen scoren bovengemiddeld goed op lezen, wiskunde en natuurwetenschap. Dit blijkt uit het internationale Programme for International Student Assessment (PISA), waarin de basisvaardigheden van 15-jarige leerlingen elke drie jaar worden getoetst onder toezicht van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO).

1.4.1 Ontwikkeling Nederlandse scores PISA-vaardigheden

Bron: OESO (PISA 2003, 2006, 2009).

¹⁾ Deze bijdrage is tot stand gekomen onder verantwoordelijkheid van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

De toets van 2009 liet ten opzichte van 2006 voor Nederlandse scholieren wel een daling zien in de scores op wiskunde en natuurwetenschap en een lichte stijging voor lezen. De samenleving en de arbeidsmarkt vragen om een verhoging van het gemiddelde opleidingsniveau van de bevolking. Dit wordt beoogd door veel aandacht te besteden aan de basisvaardigheden van leerlingen.

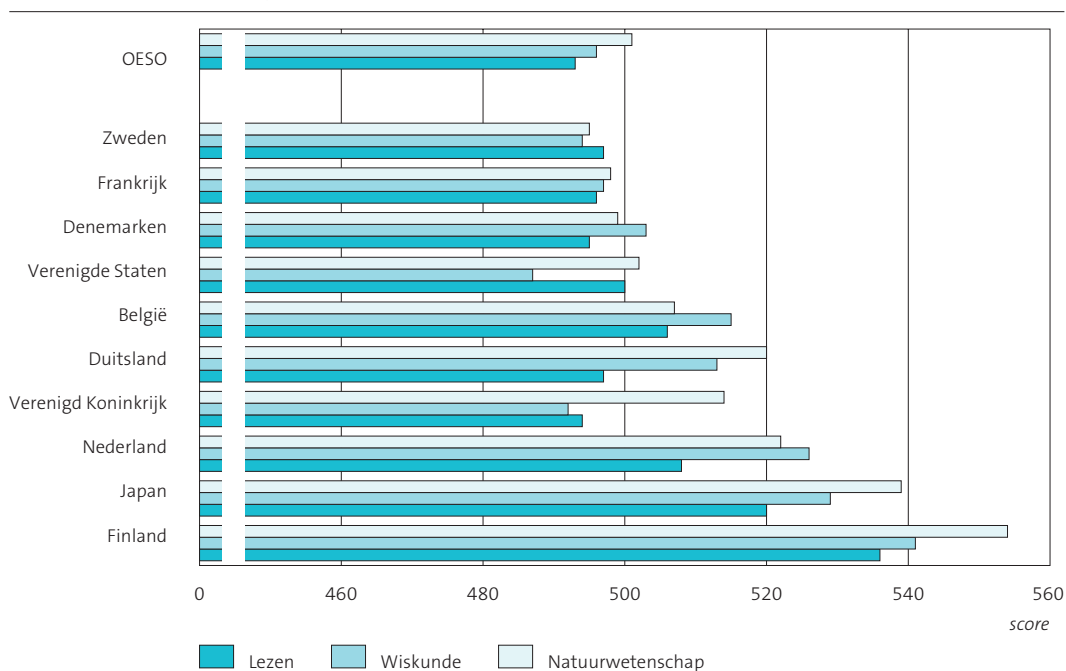
Nederland scoort hoog in Europees perspectief

Leesvaardigheid

Met een gemiddelde leesvaardigheidscore van 508 punten in 2009 staat Nederland tweede op de Europese ranglijst, achter Finland. Op de OESO-ranglijst van 35 landen neemt Nederland de zevende plaats in. Het OESO-gemiddelde ligt op 493 punten.

In 2006 scoorde Nederland op lezen nog 507 punten. Ten opzichte van 2003 is er sprake van een lichte daling.

1.4.2 Prestaties 15-jarigen in natuurwetenschap, wiskunde en lezen, PISA 2009

Bron: OESO.

Wiskundevaardigheid

Met een gemiddelde wiskundescore van 526 staat Nederland ook bij wiskunde tweede op de Europese ranglijst, na Finland. Op de OESO-ranglijst, waarin de gemiddelde score op 496 ligt, neemt Nederland de zesde plaats in. De Nederlandse score vertoont een (significante) daling sinds 2003 en 2006.

Natuurwetenschappelijke vaardigheid

Met een gemiddelde score van 522 staat Nederland, na Finland en Estland, derde op de Europese ranglijst. Op de OESO-ranglijst neemt Nederland de achtste plaats in en ligt het gemiddelde op 501 punten. De gemiddelde Nederlandse score vertoont een geringe (niet significante) daling ten opzichte van 2006 en 2003.

Minder zwakke en meer toppresterders dan gemiddeld

De behaalde PISA-scores worden ingedeeld in de niveaus 1 tot en met 6. Leerlingen met niveau 1 worden door de OESO bestempeld als zwakke presteerders. Leerlingen die presteren op niveau 5 of 6 worden vaak toppresterders genoemd. Deze groep leerlingen is van groot belang voor landen in het kader van hun economische concurrentiepositie in de toekomst.

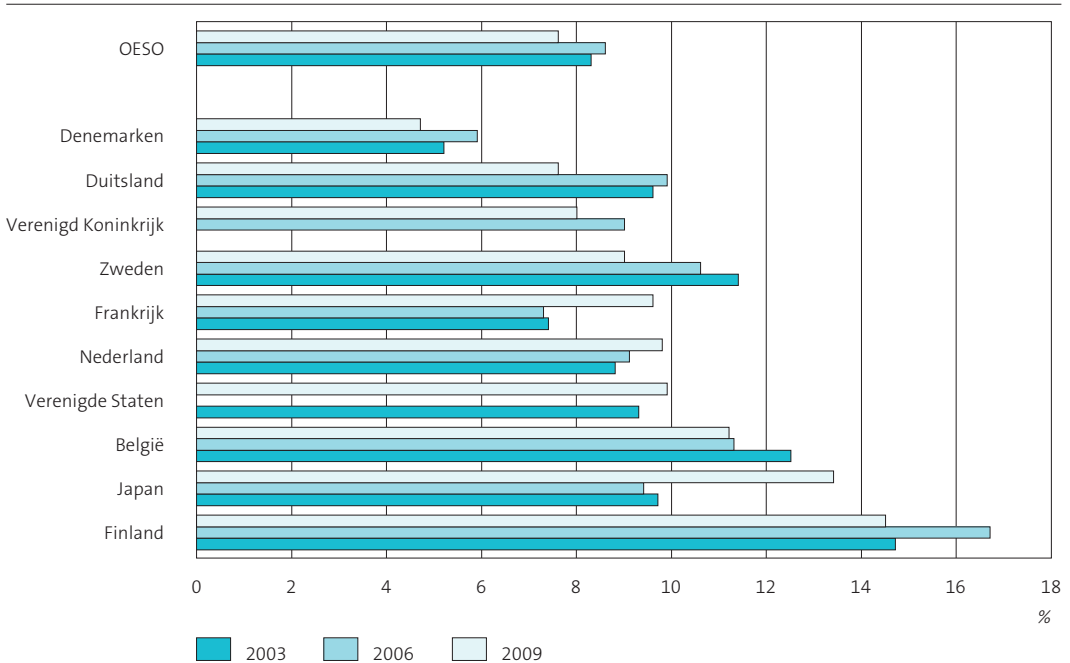
Lezen

In 2009 was het aandeel laaggeletterde 15-jarigen (niveau 1) in 2009 in Nederland 14,4 procent. Dat is minder dan het OESO-gemiddelde van 18,8 procent. Een positieve ontwikkeling blijkt uit de lichte afname van dit aandeel ten opzichte van 2006. Laaggeletterde leerlingen zijn in Nederland vooral terug te vinden in het praktijkonderwijs en in de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo.

Het aandeel 15-jarigen met niveau 5 of 6 bij lezen was in Nederland 9,8 procent. Dat is meer dan het OESO-gemiddelde van 7,6 procent. Een positieve ontwikkeling blijkt uit de lichte toename van dit aandeel ten opzichte van 2003 en 2006 (grafiek 1.4.3).

Toppresterders op het terrein van lezen zijn in Nederland vooral terug te vinden in het vwo, waar bijna 40 procent van de leerlingen de hogere niveaus behaalt. Internationaal staat Nederland voor deze indicator op de twaalfde plaats van alle 65 aan PISA deelnemende landen.

1.4.3 Aandeel excellente leerlingen (niveau 5/6) op het gebied van lezen in PISA

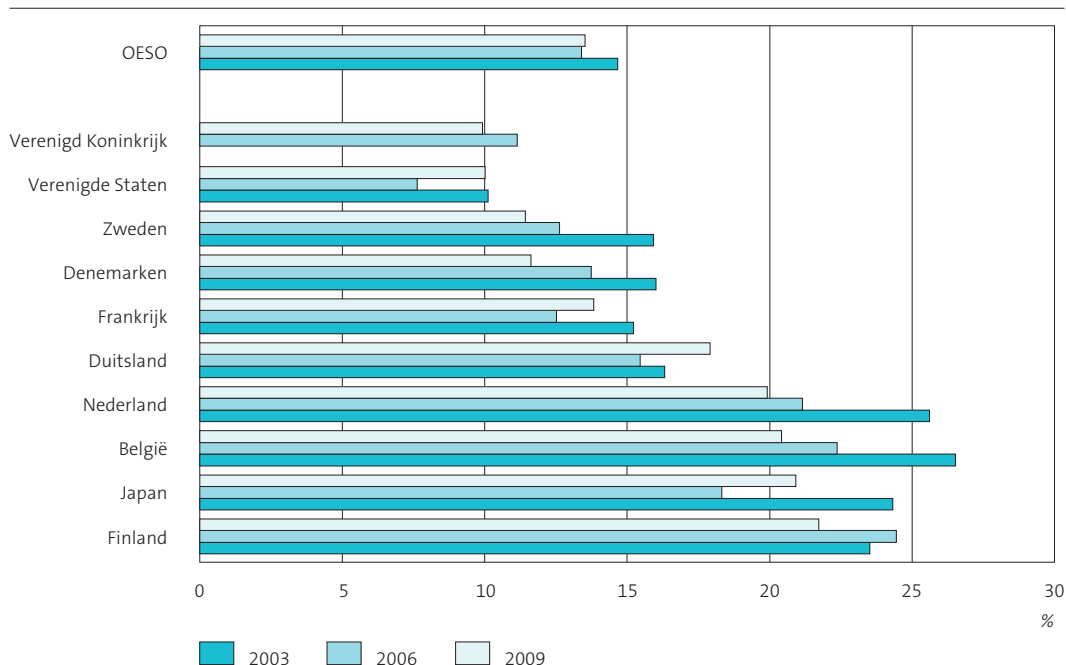

Bron: OESO (PISA 2003, 2006, 2009).

Wiskunde

Sinds 2003 is het aandeel zwakke presteerders bij wiskunde (niveau 1) toegenomen van 11,5 naar 13,4 procent. Deze stijging zorgt voor een toegenomen beleidsmatige aandacht voor het wiskunde-onderwijs. Internationaal gezien is de Nederlandse prestatie echter nog prima te noemen, want het OESO-gemiddelde ligt op 20,9 procent. De PISA-resultaten laten zien dat er onder de zwakke presteerders in Nederland relatief meer meisjes zijn. Het aandeel toppresteerders bij wiskunde (niveau 5 en 6) is sinds 2003 afgenomen van 25,5 naar 19,9 procent (grafiek 1.4.5). Het betreft 22,9 procent jongens en 16,8 procent meisjes. Met dit aandeel behaalt Nederland de tiende plaats in de ranglijst van de 65 aan PISA deelnemende landen. In het vwo behoort ruim 50 procent van de leerlingen tot de beste presteerders. Bij de havo-leerlingen zitten de toppresteerders in het 75e percentiel. In vmbo-gt halen nauwelijks leerlingen een score op de hogere niveaus.

1.4.4 Excellente leerlingen (niveau 5/6) op het gebied van wiskunde in PISA

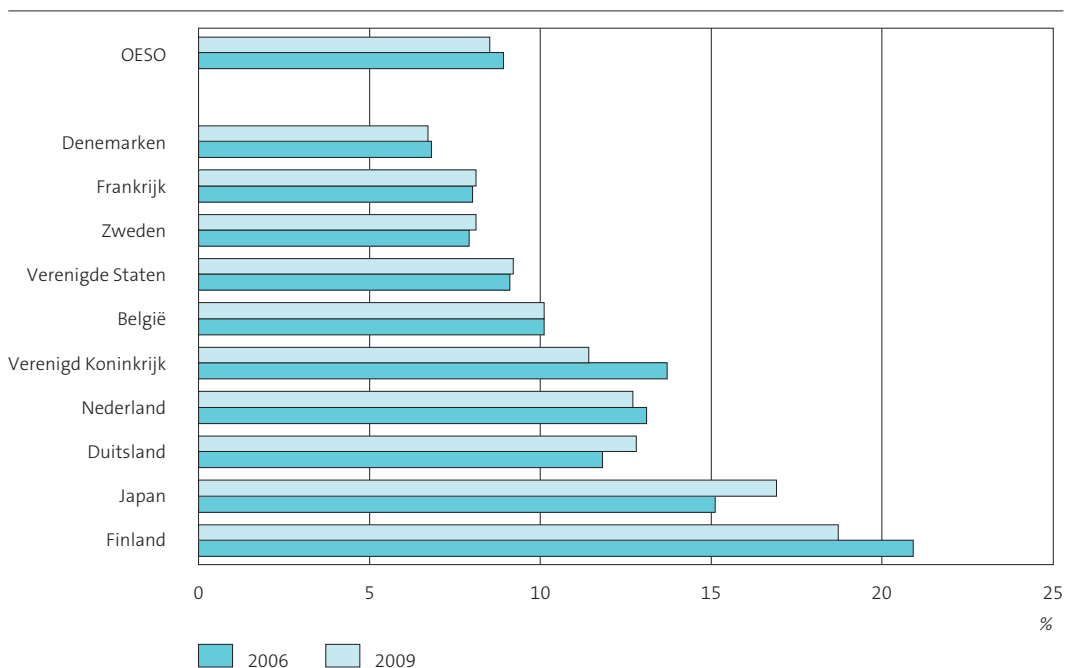
Bron: OESO (PISA 2003, 2006, 2009).

Natuurwetenschappen

Het aandeel 15-jarigen met lage natuurwetenschappelijke vaardigheden (niveau 1) is sinds 2006 weinig veranderd. Het Nederlandse percentage ligt met 13,2 procent ruim onder het OESO-gemiddelde van 18 procent.

Het aandeel toppresterders op het gebied van natuurwetenschappen (niveau 5 en 6) bedraagt in 2009 12,7 procent. Dit is iets minder dan het percentage in 2006 (13,1 procent) maar nog beduidend hoger dan het OESO-gemiddelde van 8,5 procent (grafiek 1.4.4). Net als in 2006 neemt Nederland in 2009 internationaal de negende positie in. In het vwo behoort ruim 50 procent van de leerlingen tot de beste presteerders. Bij de havo-leerlingen zitten de toppresterders in het 75e percentiel en in de gemengde en theoretische leerweg van het vmbo (vmbo-gt) in het 95e percentiel. Onder de meest vaardige leerlingen zijn iets meer jongens dan meisjes.

1.4.5 Excellente leerlingen (niveau 5/6) op het gebied van natuurwetenschappelijke vaardigheden in PISA

Bron: OESO (PISA 2006, 2009).

Leesplezier beïnvloedt score

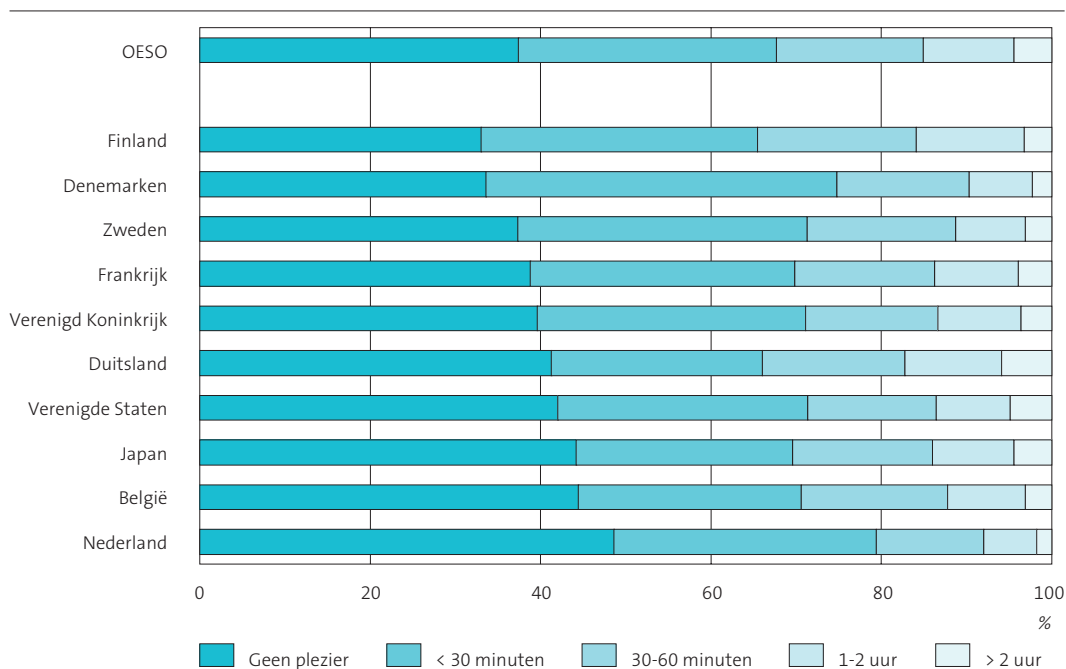
In het verdiepingsonderzoek over leesvaardigheid in PISA zijn ook gegevens verzameld over de interesse van leerlingen in lezen en over hun leerstrategieën. Het PISA-onderzoek toont aan dat in de OESO-landen gemiddeld 18 procent van de verschillen in leesscores verklaard kan worden door verschillen in leesplezier. Voor Nederland is dat 17 procent.

Opvallend aan de Nederlandse PISA-scores is dat leerlingen ondanks hun relatief hoge leesprestatie internationaal veruit het laagst scoren op leesplezier (grafiek 1.4.6). Bijna de helft van de Nederlandse leerlingen blijkt geen plezier in lezen te hebben. Leerlingen in de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo geven het vaakst aan geen leesplezier te hebben, vwo-leerlingen het minst vaak.

Leerlingen met leesplezier halen in Nederland gemiddeld een hogere score op leesvaardigheid dan leerlingen die geen plezier in lezen zeggen te hebben. De hoogste PISA-score

wordt behaald door leerlingen die per dag 30–60 minuten lezen. Leerlingen die per dag meer lezen halen juist lagere scores op leesvaardigheid.

1.4.6 Aandeel leerlingen naar tijd gespendeerd aan lezen voor plezier, PISA 2009

Bron: OESO.

Ook een gevarieerd aanbod aan leesmateriaal kan een groot (positief) effect hebben op de leesprestaties (OESO, 2011). In tabel 1.4.7 is te zien hoe de leesprestatie van leerlingen in de OESO-landen varieert met het al dan niet lezen van verschillende materialen. Vooral het lezen van fictie geeft grote verschillen in leesprestatie; het lezen van stripboeken laat de kleinste verschillen zien. In Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten gaat het lezen van stripverhalen zelfs samen met een lagere score voor leesvaardigheid.

1.4.7 Leesprestaties van leerlingen naar materialen die zij lezen

	Tijdschriften		Stripboeken		Fictie		Non-fictie		Kranten	
	niet	wel	niet	wel	niet	wel	niet	wel	niet	wel
<i>score</i>										
OESO	486	501	495	492	480	533	492	513	484	501
België	492	523	505	529	499	561	512	522	505	520
Denemarken	483	503	494	506	483	525	490	514	489	503
Finland	510	551	530	540	517	590	532	558	523	540
Frankrijk	483	505	493	507	477	549	497	494	491	504
Duitsland	503	506	506	499	483	551	504	509	495	511
Japan	524	519	516	522	501	548	518	542	506	531
Nederland	487	530	509	522	501	552	507	547	497	527
Zweden	480	513	496	510	475	549	495	541	468	511
Verenigd Koninkrijk	496	495	498	475	475	542	491	519	497	495
Verenigde Staten	500	502	502	488	483	532	502	498	499	504

Bron: OESO (PISA 2009).

Literatuur

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2011, Kerncijfers 2006–2010

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2011, Trends in Beeld 2011, Zicht op Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

OESO, 2011, Education at a Glance 2011

PISA: http://www.pisa.oecd.org/pages/0,2987,en_32252351_32235731_1_1_1_1_1,00.html

CITO, 2010, Resultaten PISA-2009. Praktische kennis en vaardigheden van 15-jarigen: http://www.cito.nl/nl/onderzoek%20en%20wetenschap/onderzoek/deelname_onderzoek/pisa/resultaten.aspx

1.5 Uitgaven per diploma

Alternatieve routes naar een einddiploma vergen in de regel hogere uitgaven dan de standaardroute. De totale gemiddelde onderwijsduur is op de meeste niveaus iets afgenomen. Doordat de verschillen over het algemeen beperkt zijn, is het effect op de prijs van de diploma's klein.

Het CBS berekent jaarlijks de kosten van een opleidingstraject naar een diploma. De kosten van een route worden – kort samengevat – bepaald door de verwachte onderwijsduur te vermenigvuldigen met de uitgaven op jaarbasis. Er zijn verschillende trajecten te bewandelen op weg naar een einddiploma. De standaardroute naar een einddiploma is over het algemeen de goedkoopste. Bijna alle alternatieve routes vergen hogere uitgaven. Alleen een vmbo-diploma dat wordt behaald door leerlingen die eerst de havo bezochten is goedkoper. De groep die deze route volgt is echter heel klein.

Het duurste diploma is de universitaire master, maar per opleidingsjaar kost een mbo-diploma meer dan enig ander diploma (tabel 1.5.1). De totale gemiddelde onderwijsduur is op de meeste niveaus iets afgenomen. Doordat de verschillen over het algemeen beperkt zijn, is het effect op de prijs van de diploma's klein.

1.5.1 Uitgaven en studieduur per diploma

	Gemiddelde route 2000			Gemiddelde route 2010		
	totale uitgaven	studieduur	uitgaven per jaar	totale uitgaven	studieduur	uitgaven per jaar
	<i>1 000 euro</i>	<i>jaren</i>	<i>1 000 euro</i>	<i>1 000 euro</i>	<i>jaren</i>	<i>1 000 euro</i>
Einddiploma						
Primair onderwijs	32,7	8,2	4,0	53,5	8,2	6,6
Vmbo	58,5	12,5	4,7	93,5	12,5	7,5
Havo	61,2	13,8	4,4	94,6	13,6	6,9
Vwo	64,8	14,5	4,5	99,4	14,3	6,9
Mbo bbl	89,9	15,6	5,8	145,9	15,6	9,4
Mbo bol	80,2	16,2	5,0	127,2	16,1	7,9
Hbo	98,2	19,5	5,0	149,0	19,6	7,6
Wo (master)	113,6	21,3	5,3	153,0	21,3	7,2

Bron: CBS.

Uitgaven per diploma flink gestegen

De uitgaven per diploma zijn sinds 2000 flink gestegen. Een deel van de stijging is veroorzaakt door de inflatie, een ander deel is het gevolg van hogere uitgaven voor bijvoorbeeld personeel, huisvesting en leermiddelen. Door de gestegen kosten heeft de licht afgenomen studieduur geen prijsdaling tot gevolg.

De cijfers in tabel 1.5.1 zijn de gemiddelden van alle mogelijke routes naar de genoemde einddiploma's. Deze routes kunnen nogal verschillen qua prijskaartje. De meest gebruikte en vaak ook de kortste is de standaardroute. Daarnaast is er een aantal alternatieve routes dat ook vrij veel gebruikt wordt. Alternatieve routes leiden in de regel tot een hogere diploma-prijs dan de standaardroutes, onder andere omdat ze langer zijn.

De in deze paragraaf genoemde diploma's hebben betrekking op het bij de afsluiting van een onderwijscarrière behaalde diploma. De eventueel in het voortraject behaalde diploma's zijn dus niet als apart diploma genoemd.

Mbo-diploma via vmbo kost het minst

De uitgaven voor een mbo-diploma zijn per route uitgesplitst naar de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) en beroepsopleidende leerweg (bol). De uitgaven voor een mbo-diploma worden namelijk niet alleen door de route beïnvloed, maar ook door de leerweg.

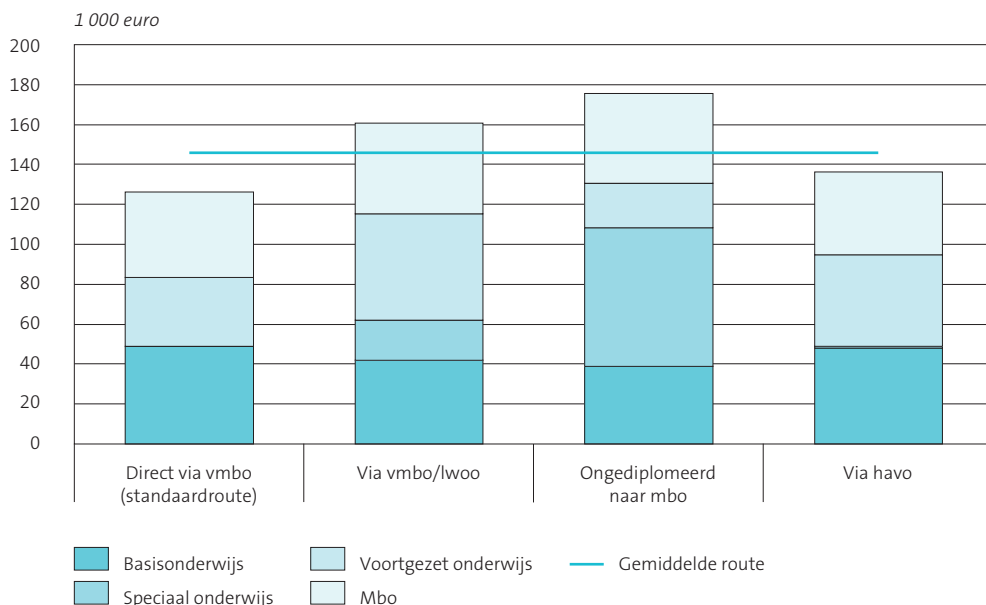
In onderstaande berekeningen is het mbo-niveau 1 buiten beschouwing gelaten, omdat dit een zeer kleine groep betreft.

Beroepsbegeleidende leerweg (bbl)

De standaardroute leidt direct vanuit het vmbo naar het mbo. Dit is ook de goedkoopste weg naar een diploma, via zowel de bbl als via de bol. Qua snelheid zijn de verschillen met de meeste andere routes klein.

De indirecte route die via het vmbo/lwoo naar het mbo loopt, gaat via diverse relatief dure vormen van speciaal onderwijs. Het leerwegondersteunend onderwijs heeft het grootste effect op de prijs van dit diploma. De relatieve omvang van de groep die deze route volgt is gegroeid in de loop van de jaren. Van alle mbo-diploma's werden in 2000 ongeveer twee op de tien via deze route gehaald; in 2010 gold dat voor bijna vier op de tien.

1.5.2 Kosten van een mbo-diploma via bbl, 2010

Bron: CBS.

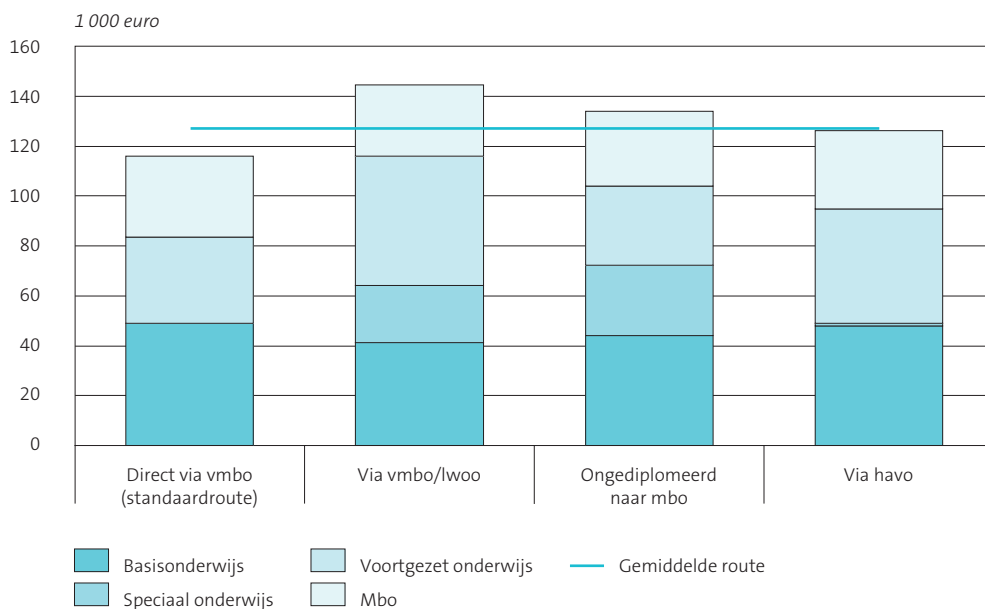
Van de studenten die in 2010 met een mbo-diploma op zak het onderwijs verlieten, is 13 procent het mbo binnengestroomd zonder in het voortraject een diploma te hebben behaald. De opleidingsduur is grosso modo niet langer dan bij de anderen, maar wel is de prijs van het diploma het hoogst (176 duizend euro). Deze prijs ligt 20 procent hoger dan die van de gemiddelde route en bijna 40 procent hoger dan die van de standaardroute. In de loop van de jaren is het aandeel van het speciaal onderwijs en het praktijkonderwijs in dit opleidingstraject toegenomen. In 2000 bestond 30 procent van de diplomaprijs uit uitgaven aan het speciaal onderwijs en praktijkonderwijs; in 2010 was dat bijna 40 procent. Het aandeel van het praktijkonderwijs in de prijs van een mbo-diploma was aanvankelijk klein, maar is gegroeid van 1,1 duizend naar 11 duizend euro. Dit lijkt het gevolg te zijn van de inspanningen om een betere aansluiting te bewerkstelligen tussen het praktijkonderwijs en het mbo.

Er is een kleine groep die via de havo naar het mbo gaat. Deze weg is met zijn duur van iets meer dan 17 jaar weliswaar de langste van de onderscheiden routes, maar niet de duurste. Studenten die via de havo het mbo instromen, doen korter over hun mbo-opleiding. Doordat de havo per opleidingsjaar minder kost dan het mbo, wordt de langere opleidingsduur daarmee gecompenseerd.

Beroepsopleidende leerweg (bol)

De prijzen van de mbo-diploma's die via de bol zijn behaald zijn in alle besproken routes lager dan via de bbl. Dit komt doordat deze studenten minder gebruik hebben gemaakt van de diverse vormen van speciaal onderwijs. Daarbij komt nog dat de bbl meer kost dan de bol door het effect van de beroepspraktijkvorming. De kosten hiervan worden gedragen door de leerbedrijven, maar tellen ook mee in de prijs van het mbo-diploma.

1.5.3 Kosten van een mbo-diploma via bol, 2010

Bron: CBS.

In 2010 behaalde 60 procent van de leerlingen in de bol het diploma via de standaardroute, een daling van 8 procentpunten ten opzichte van 2000. Ook het deel dat ongediplomeerd naar het mbo komt is kleiner geworden. Daartegenover stond een groei van de duurdere indirecte route via het vmbo/lwoo. Het aandeel van die route verdubbelde bijna tot 26 procent. Dit lijkt er op te duiden dat de inspanningen om meer leerlingen binnenboord te houden effect sorteren.

Hbo-diploma via havo is snelst en goedkoopst

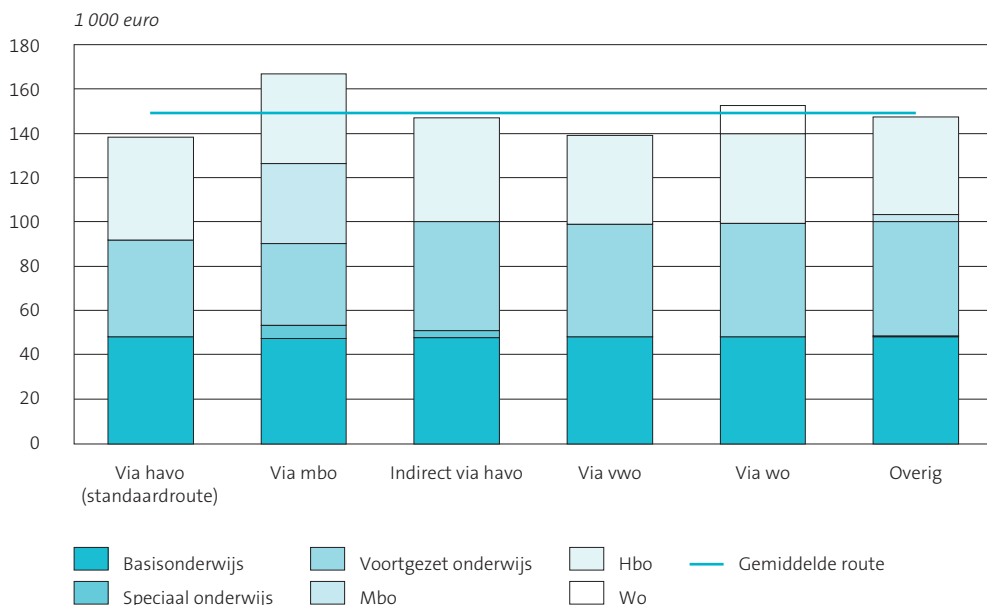
Van alle routes die kunnen leiden naar een hbo-diploma worden er drie veel gebruikt. De standaardroute, die in 2010 door meer dan een derde van de geslaagden werd bewandeld, gaat rechtstreeks van de havo naar het hbo. Dit was met een tijdsduur van 18,6 jaar en een prijskaartje van ruim 138 duizend euro niet alleen de snelste, maar ook de goedkoopste route.

De andere veelgebruikte route loopt via het mbo. Deze route vraagt 21 jaar opleidingstijd. De prijs van een diploma via deze route (167 duizend euro), is dan ook hoger dan via de havo, hoewel de uitgaven voor het hbo zelf lager zijn dan bij de andere routes. De hogere prijs is echter niet alleen het gevolg van de langere opleidingstijd. Studenten die via het mbo komen, maken gemiddeld genomen ook meer dan bij de andere routes gebruik van vormen van speciaal onderwijs en het lwoo.

Ongeveer een vijfde van de studenten behaalde in 2010 het hbo-diploma via een traject van ruim 19 jaar dat door diverse vormen van voortgezet en/of speciaal onderwijs leidde; dit traject is in de grafiek aangeduid als 'indirect via havo'. Het prijsverschil met een diploma dat via de standaardroute werd behaald is vooral toe te schrijven aan een langer verblijf in het voortgezet onderwijs.

Een steeds minder vaak gebruikte route is die rechtstreeks via het vwo. In 2000 werd deze route nog door één op de negen studenten bewandeld, in 2010 door één op de dertien. Deze route levert een diploma op dat iets meer kost dan dat via de havo-route. Het voortraject duurt weliswaar een jaar langer, maar de vwo-opleiding levert wel tijdwinst op in het hbo. Doordat deze het extra opleidingsjaar niet helemaal compenseert, is de prijs van het diploma per saldo toch iets hoger.

1.5.4 Kosten van een hbo-diploma, 2010

Bron: CBS.

Twee derde van wo-diploma's via vwo behaald

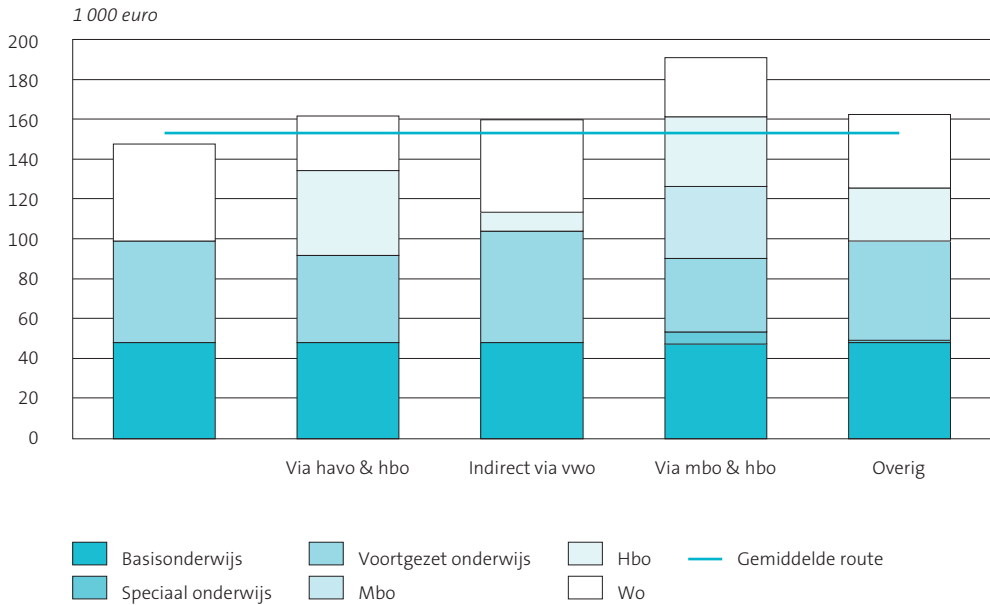
Van alle studenten die een wo-masterdiploma halen maakte in 2010 gemiddeld twee derde gebruik van de standaardroute die rechtstreeks via het vwo loopt. De studieduur varieerde in de loop van de jaren minimaal. In 2010 bedroeg deze ongeveer 20,8 jaar. De prijs van het diploma was toen ruim 147 duizend euro. De drie opleidingscomponenten (basisonderwijs, vwo en wo) droegen daar elk voor ongeveer een derde aan bij.

In 2010 werd een op de tien masterdiploma's behaald nadat eerst de vooropleiding havo en hbo was gedaan. Dit leverde ten opzichte van de standaardroute tijdsbesparingen op in het voortgezet onderwijs en in het wo. Het hbo kost per jaar echter meer dan de andere twee en bovendien duurt dit traject in totaal een jaar langer, waardoor de uitgaven voor het wo-masterdiploma via deze route uiteindelijk toch hoger uitvallen.

Het duurste diploma in 2010 was het wo-masterdiploma (191 duizend euro) dat via de mbo&hbo-route behaald werd. De weg naar dit diploma was lang: 24,4 jaar. De groep die deze route bewandelde is klein. Zowel het voortgezet onderwijs als de universitaire opleiding duurt korter dan via de standaardroute. De prijs van dit diploma is toch relatief

hoog doordat aan de jaren die zijn doorgebracht in het mbo en hbo een hoger prijskaartje hangt.

1.5.5 Kosten van een wo-master-diploma, 2010

Bron: CBS.

De minder gebruikte route 'indirect via vwo', die niet alleen via het vwo maar ook via andere vormen van het voortgezet onderwijs en het hbo gaat, duurt 1,4 jaar langer dan de standaardroute. Het diploma kost dan ook meer. De hogere uitgaven van deze route hangen samen met de langere tijd die in het voortgezet onderwijs wordt doorgebracht en de tussenstap naar het hbo. Dit vergt extra tijd die niet leidt tot een korter verblijf in het wo.

Een opvallend aspect ten slotte, niet zichtbaar in de hier getoonde overzichten, is dat in 2010 de uitgaven per diploma voor een aantal routes licht zijn gedaald ten opzichte van 2009. Zo is het wo-masterdiploma dat via de standaardroute wordt behaald in 2010 bijna 1,4 duizend euro goedkoper geworden. De kosten van de vooropleidingen zijn alle gestegen, zodat deze daling uitsluitend voor rekening komt van de lagere uitgaven per student in het wetenschappelijk onderwijs.

Toelichting

Uitgaven per diploma

De uitgaven per diploma omvatten het geld dat door de samenleving is besteed aan onderwijsinstellingen voor het verzorgen van gesubsidieerd onderwijs. Bij de uitgaven van de Rijksoverheid, provincies en gemeenten aan onderwijsinstellingen betreft het de *lump sum* financiering, de apparaatskosten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de uitgaven voor contractonderzoek. De uitgaven van huishoudens aan onderwijsinstellingen bestaan uit de les- en collegegelden aan bekostigde en particuliere onderwijsinstellingen, ouderbijdragen en uitgaven aan schoolactiviteiten. Onder uitgaven van bedrijven vallen de uitgaven die leerbedrijven doen in het kader van de beroepspraktijkvorming. Buiten dit kader vallen uitgaven aan particulier onderwijs, onderzoek en ontwikkeling (R&D), studiefinanciering en uitgaven van huishoudens voor boeken en overige leermiddelen. Ook eventuele inkomsten van bedrijven in relatie tot de beroepspraktijkvorming blijven buiten beschouwing, evenals de eventuele vergoedingen die zij betalen aan duale leerlingen en stagiaires. In de diplomaprijs zijn de kosten van voortijdig schoolverlaten niet meegenomen.

De uitkomsten geven geen historisch overzicht van de gemaakte kosten, maar laten per jaar zien wat het opleidingstraject naar een bepaald diploma kost aan de hand van de onderwijsfinanciering en de werking van het onderwijssysteem in het betreffende jaar. De statistiek heeft als startjaar 1998.

De (im)materiële opbrengsten die een diploma genereert voor zowel de samenleving als het individu vallen buiten het bestek van de statistiek. De samenleving is gebaat bij een goed opgeleide bevolking. Door gebruik te maken van alternatieve routes naar een (hoger) einddiploma blijkt een deel van de studenten toch in staat te zijn alsnog het diploma te behalen.

Opleidingsduur

In dit artikel is de verwachte opleidingsduur van de diverse routes berekend op basis van gegevens uit diverse bronnen. De belangrijkste bronnen zijn de zogeheten onderwijsmatrix en gegevens uit bestanden waarin leerlingen van jaar tot jaar worden gevolgd in hun onderwijscarrière.

De genoemde routes zijn gebaseerd op statistische berekeningen waarin alle mogelijke varianten op de weg naar een einddiploma zijn verwerkt. De uitkomsten van de berekeningen zijn dan ook gemiddelden die niet op één enkele student te betrekken zijn.

De standaardroute is de relatief (procentueel) meest genomen route naar een einddiploma. Ook deze route is berekend uit de genoemde bronnen. Vanwege de opzet van het Nederlandse onderwijssysteem leidt die standaardroute als regel ook rechtstreeks naar een eindniveau.

Opleidingsroutes

De getoonde routes zijn statistische weergaven van feitelijk gevolgde trajecten naar het betreffende einddiploma. De standaardroute zou theoretisch nog korter kunnen duren indien leerlingen nooit vertraging zouden oplopen door bijv. 'zittenblijven'. Trajecten die niet als aparte route worden genoemd zijn samengevoegd onder de term 'overig'. Het geheel aan routes telt per behaald einddiploma op tot 100 procent.

2

Onderwijs algemeen

2.1

Kerncijfers 2010/'11

- Deelname aan hoger onderwijs het sterkst gestegen
- Uitzonderlijk sterke groei van het aantal geslaagden in het mbo
- Aantal instellingen in het primair onderwijs verder afgenomen
- Onderwijsuitgaven boven Europese gemiddelde

2.2

Leerlingenstromen van 2008/'09 naar 2009/'10

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- Middelbaar beroepsonderwijs
- Hoger onderwijs

2.3

Onderwijsdeelname en gemiddelde onderwijsverwachting

- Jongeren blijven langer onderwijs volgen

2.4

Opleidingsniveau van de bevolking

- Veel meer hoogopgeleide vrouwen
- Meer Turken en Marokkanen met startkwalificatie

In het schooljaar 2010/'11 volgden 3,82 miljoen personen onderwijs aan een door de overheid bekostigde instelling. Dit zijn er 15 duizend meer dan een jaar eerder. Steeds meer jongeren blijven na afloop van de volledige leerplicht in het onderwijs of keren daarin terug en Nederland heeft steeds meer hogeropgeleiden. In 2010 had 28 procent van de 15- tot 65-jarigen een hbo- of wo-diploma. Tien jaar eerder was dit nog 21 procent. Daarnaast hebben steeds meer personen een startkwalificatie, dat wil zeggen minimaal een diploma van mbo-niveau 2 of een havo- of vwo-diploma. Het aandeel personen met een startkwalificatie is toegenomen van 61 procent in 2000 tot 68 procent in 2010.

2.1 Kerncijfers 2010/'11

Deelname aan hoger onderwijs het sterkst gestegen

In het schooljaar 2010/'11 volgden 3,82 miljoen personen onderwijs aan een door de overheid bekostigde instelling. Dit zijn er 15 duizend meer dan een jaar eerder. Bijna 1,65 miljoen leerlingen bezochten het primair onderwijs (po), iets minder dan in het jaar ervoor. Onder het primair onderwijs vallen het basisonderwijs, het speciaal basisonderwijs en de speciale scholen voor kinderen met een handicap of stoornis.

De deelname aan het voortgezet onderwijs (vo) steeg licht tot 940 duizend leerlingen. Het aantal deelnemers bij het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) nam met 1,5 procent toe tot 530 duizend. De groei in het hoger onderwijs was sterker. In het hoger beroepsonderwijs (hbo) steeg het aantal ingeschrevenen met 3,5 procent en in het wetenschappelijk onderwijs (wo) met bijna 4 procent. In 2010/'11 telde het hbo 417 duizend studenten en het wo 242 duizend studenten.

Uitzonderlijk sterke groei van het aantal geslaagden in het mbo

In 2009/'10 slaagden in het voortgezet onderwijs 168 duizend kandidaten voor het eind-examen. Dat is bijna 2 procent minder dan een jaar eerder. In hetzelfde schooljaar kregen in het mbo ruim 197 duizend personen een diploma uitgereikt. Daarbij gaat het zowel om deelnemers aan het middelbaar beroepsonderwijs als om extraneï, die zich voor een mbo-examen hebben ingeschreven zonder lessen te hebben gevolgd. In vergelijking met 2008/'09 nam het aantal geslaagden in het mbo met 22 procent toe. Deze uitzonderlijk sterke groei is grotendeels het gevolg van een wijziging in de Wet Kinderopvang, waardoor ouders alleen nog in aanmerking komen voor kinderopvangtoeslag als de gastouder in het

bezit is van een diploma helpende zorg en welzijn op mbo-niveau 2 of een diploma dat daaraan is gelijkgesteld. In de opleidingsrichting hulp bij zorg en welzijn werden daardoor bijna vier keer zo veel geslaagden (vrijwel uitsluitend extraneï) op dit niveau geteld als in 2008/'09. Als deze groep niet in het totaal wordt meegenomen, bedraagt de stijging van het aantal mbo-geslaagden ten opzichte van 2008/'09 nog maar 6 procent. Het aantal afgestudeerden voor een hbo-bacheloropleiding nam in 2009/'10 licht toe tot ruim 62 duizend. In het wo behaalden ruim 30 duizend studenten hun doctoraal of master, 5 procent meer dan in het jaar ervoor.

Aantal instellingen in het primair onderwijs verder afgenomen

In 2010/'11 is in het primair onderwijs het aantal door de overheid bekostigde instellingen verder afgenomen. In vergelijking met een jaar eerder verdwenen er 48 scholen. Bij de overige onderwijssoorten week het aantal instellingen in 2010/'11 niet of nauwelijks af van 2009/'10.

Onderwijsuitgaven boven Europese gemiddelde

In 2010 hebben de overheid, huishoudens, bedrijven en internationale organisaties bijna 39 miljard euro uitgegeven aan onderwijs. Dit is 6,6 procent van het bruto binnenlands product. De uitgaven aan onderwijs lagen in 2008, het meest recente jaar dat internationaal vergelijkbaar is, boven het Europese gemiddelde.

2.1.1 Kerncijfers onderwijs¹⁾

	2000/'01	2005/'06	2008/'09	2009/'10	2010/'11*
Leerlingen/studenten	<i>x 1 000</i>				
Primair onderwijs	1 644	1 657	1 664	1 659	1 646
Voortgezet onderwijs ²⁾	894	940	935	935	940
Middelbaar beroepsonderwijs	452	484	514	522	530
Educatie (exclusief vavo)	.	.	37	36	29
Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs	24	15	15	17	16
Hoger beroepsonderwijs	313	357	384	403	417
Wetenschappelijk onderwijs	166	206	221	233	242
Geslaagden/afgestudeerden³⁾	<i>x 1 000</i>				
Voortgezet onderwijs	153	168	171	168	.
Middelbaar beroepsonderwijs	129	146	162	197	.
Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs	5	4	7	7	.
Hoger beroepsonderwijs (bachelor)	53	59	62	62	.
Wetenschappelijk onderwijs (bachelor)	0	19	26	27	.
Wetenschappelijk onderwijs (master/doctoraal)	20	29	29	30	.
Instellingen	<i>x 1</i>				
Primair onderwijs	7 759	7 619	7 546	7 529	7 481
Voortgezet onderwijs ²⁾	850	666	660	657	659
Middelbaar beroepsonderwijs	73	70	70	69	70
Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs	41	37	37	37	37
Hoger beroepsonderwijs	62	52	51	51	50
Wetenschappelijk onderwijs	13	13	13	13	13
	2000	2007	2008	2009	2010*
Uitgaven aan onderwijs					
CBS Uitgaven aan onderwijs ⁴⁾ (mld euro)	23,1	34,3	36,0	38,0	38,9
Als % van het bruto binnenlands product	5,5	6,0	6,0	6,6	6,6
OESO Overheidsuitgaven aan onderwijs ⁵⁾ (mld euro)	20,7	30,3	32,5	33,9	34,7
Als % van het bruto binnenlands product	5,0	5,3	5,5	5,9	5,9
CBS/OESO Uitgaven aan onderwijsinstellingen (mld euro)	21,5	51,6	33,4	35,6	36,3
Als % van het bruto binnenlands product	5,1	5,6	5,6	6,2	6,2

Bron: CBS.

¹⁾ De gegevens hebben betrekking op het door de overheid bekostigde onderwijs; alleen de gegevens over onderwijsuitgaven hebben betrekking op zowel bekostigd als particulier onderwijs.

²⁾ Het voortgezet onderwijs omvat vwo, havo, vmbo inclusief lwoo, svo en praktijkonderwijs.

³⁾ Voorlopige cijfers in 2009/'10.

⁴⁾ De uitgaven van overheid, huishoudens, bedrijven en internationale organisaties aan onderwijs. Van iedere sector worden de uitgaven gesaldeerd met de ontvangsten en bij elkaar opgeteld tot de totale uitgaven aan onderwijs. Er wordt gecorrigeerd voor dubbelstellingen. (Aflossingen op) studieleningen worden buiten beschouwing gelaten.

⁵⁾ Inclusief de studieleningen aan huishoudens en exclusief de terugontvangsten van de overheid zoals aflossingen op studieschuld.

2.2 Leerlingenstromen van 2008/'09 naar 2009/'10

Elk jaar gaan kinderen voor het eerst naar school en begint een deel van de volwassenen aan een nieuwe opleiding. Andere leerlingen gaan naar een volgend leerjaar, blijven zitten of veranderen van onderwijssoort. Weer anderen verlaten het onderwijs, al dan niet met een diploma op zak. Al deze veranderingen worden jaarlijks beschreven in de onderwijsmatrix van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en het CBS. In figuur 2.2.1 is op basis van voorlopige cijfers uit de onderwijsmatrix 2009 weergegeven hoeveel leerlingen elke onderwijssoort in het schooljaar 2008/'09 telde en hoe de geschatte leerlingenstromen van 2008/'09 naar 2009/'10 verliepen.

De aantallen in dit stroomdiagram kunnen iets afwijken van die in hoofdstuk 4 over stromen in het onderwijs, omdat de onderwijsmatrix gebaseerd is op voorlopige cijfers en het vavo voor de eenvoud van het diagram bij het voortgezet onderwijs is geteld. Bovendien hebben de cijfers in hoofdstuk 4 betrekking op de doorstroom van 2009/'10 naar 2010/'11.

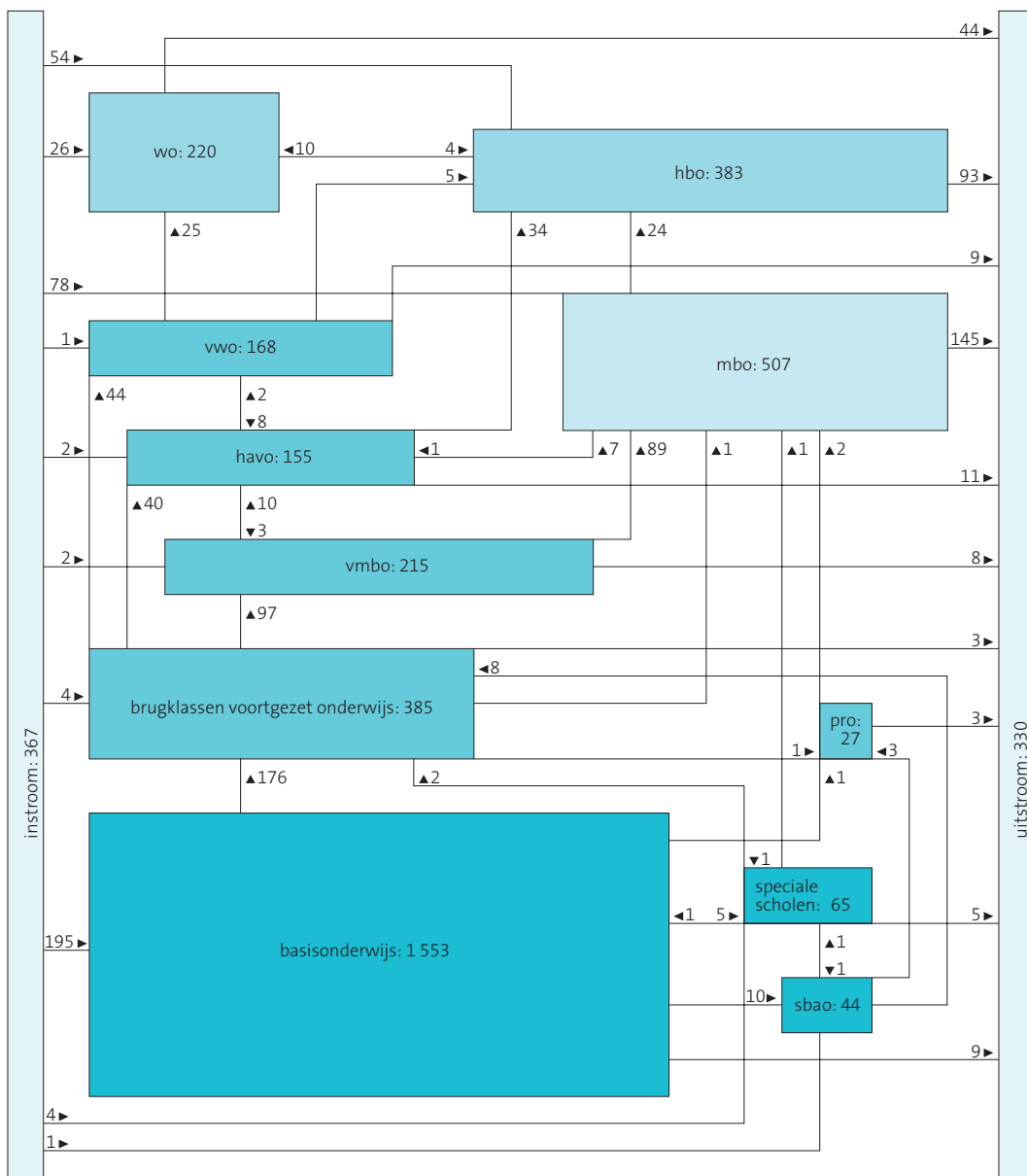
Primair onderwijs

Aan het eind van het schooljaar 2008/'09 verlieten 201 duizend kinderen het basisonderwijs. Bijna 88 procent van hen ging naar een brugklas voor vmbo, havo of vwo. Ruim 8 procent kwam in een andere onderwijssoort, zoals het speciaal basisonderwijs, terecht en ruim 4 procent verliet het bekostigd onderwijs. Na afloop van hetzelfde schooljaar stroomden ruim 12 duizend kinderen uit het speciaal basisonderwijs (sbao). Daarvan ging 63 procent naar een brugklas voor vmbo, havo of vwo en 23 procent naar het praktijkonderwijs (pro). Slechts 2 procent verliet het onderwijs. De rest van de kinderen (12 procent) ging naar een speciale school of het basisonderwijs. Daarnaast verlieten na het schooljaar 2008/'09 bijna 10 duizend leerlingen de speciale scholen voor kinderen met een handicap of stoornis. Van hen maakte 15 procent de overstap naar het (speciaal) basisonderwijs en ging 36 procent naar het voortgezet onderwijs of middelbaar beroepsonderwijs. Verder ging bijna de helft in 2009/'10 niet meer naar school.

Voortgezet onderwijs

Van de ruim 6 duizend leerlingen die aan het eind van het schooljaar 2008/'09 het praktijkonderwijs verlieten, ging 35 procent naar het mbo en 9 procent naar een andere

2.2.1 Standen in 2008/'09 en stromen¹⁾ van 2008/'09 naar 2009/'10 in het Nederlandse onderwijs (x 1 000)

Bron: OCW(DUO)/CBS.

¹⁾ Stromen met minder dan 500 leerlingen, deelnemers of studenten zijn in dit schema niet weergegeven. De deelnemers aan het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) zijn bij de leerlingen in het voortgezet onderwijs geteld.

onderwijssoort. Ruim de helft volgde daarna geen onderwijs meer. Na hetzelfde schooljaar sloten 187 duizend leerlingen de brugperiode in het voortgezet onderwijs af. Van hen ging iets meer dan de helft naar het vmbo, ruim een vijfde naar de havo en bijna een kwart naar het vwo. De overige 3 procent ging naar een andere onderwijssoort of zei het onderwijs vaarwel. Van de bijna 108 duizend vertrekkende vmbo'ers stroomde 83 procent door naar het mbo en 9 procent door naar de havo. Van de rest stroomde bijna iedereen het onderwijs uit. Aan het eind van het schooljaar 2008/'09 verlieten bijna 58 duizend leerlingen de havo. Hiervan ging 60 procent naar het hbo. Een beperkt aantal leerlingen koos voor het mbo (13 procent). Ook gingen kleine groepen naar het vmbo en vwo. Ruim 18 procent van de havisten verliet het onderwijs, bijna twee derde met een diploma en ruim een derde zonder diploma. Van de 47 duizend vertrekkende vwo'ers stroomde ruim de helft door naar het wetenschappelijk onderwijs. Verder maakte 17 procent de overstap naar de havo en ging 10 procent naar het hbo. Eén op de vijf stopte al dan niet tijdelijk met studeren. Van deze groep had twee derde een vwo-diploma op zak.

Middelbaar beroepsonderwijs

Na afloop van het schooljaar 2008/'09 stroomden 171 duizend deelnemers uit het mbo. Veruit de meesten (85 procent) verlieten het onderwijs, bijna twee derde met een diploma en ruim een derde zonder diploma. De overige 15 procent van de deelnemers koos vrijwel uitsluitend voor een hbo-studie.

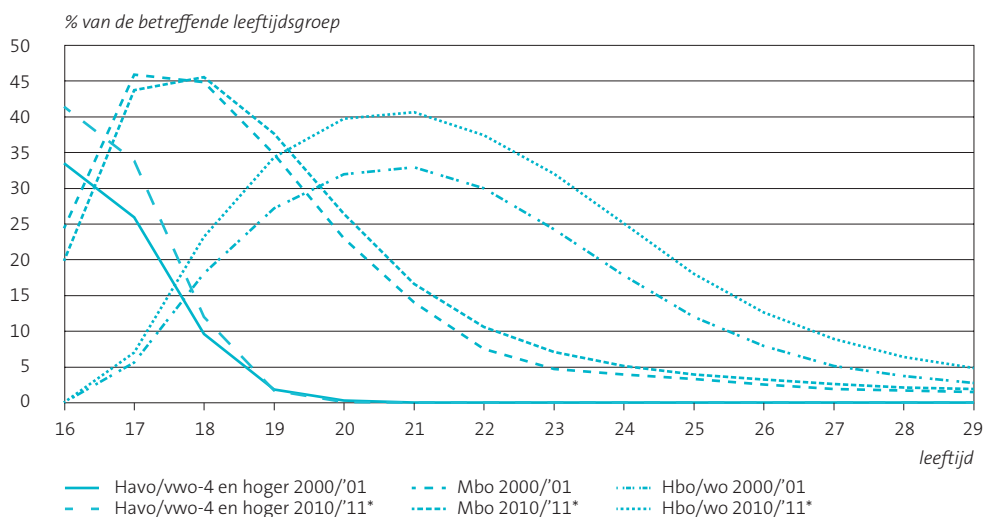
Hoger onderwijs

Van de bijna 103 duizend hbo'ers die in 2008/'09 hun opleiding al dan niet succesvol beëindigden, schreef 9 procent zich het jaar daarna in voor een wetenschappelijke opleiding. Omgekeerd maakte 9 procent van de uitstroom uit het wetenschappelijk onderwijs de overstap naar het hbo. De rest van de hbo'ers en wo'ers zette een punt achter hun schoolloopbaan. Van hen had drie vijfde een hbo- of wo-diploma behaald. Voor twee vijfde was dit succes niet weggelegd.

2.3 Onderwijsdeelname en gemiddelde onderwijsverwachting

De deelname aan het onderwijs is de afgelopen tien jaar flink toegenomen. In 2010/'11 zat ruim 41 procent van de 16-jarigen en bijna 34 procent van de 17-jarigen in klas 4 of hoger van havo of vwo. Voor beide leeftijden is dit 8 procentpunt hoger dan in 2000/'01. Deze groei komt vooral doordat binnen het voortgezet onderwijs geleidelijk aan meer jongeren havo of vwo volgen en minder jongeren het vmbo. Het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) is bij deze ontwikkeling buiten beschouwing gelaten. De deelname aan het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) is het afgelopen decennium minder sterk gegroeid. Bij 16- en 17-jarigen blijft het deelnamepercentage in 2010/'11 zelfs iets onder het niveau van dat aan het begin van deze eeuw. In het hoger onderwijs (ho) is voor alle leeftijden het deelnamepercentage de afgelopen tien jaar fors toegenomen. Met bijna 41 procent was de deelname aan het ho in 2010/'11 onder de 21-jarigen het hoogst. In 2000/'01 volgde op deze leeftijd nog geen 33 procent hoger onderwijs.

2.3.1 Onderwijsdeelname naar leeftijd, 2000/'01–2010/'11*

Bron: CBS.

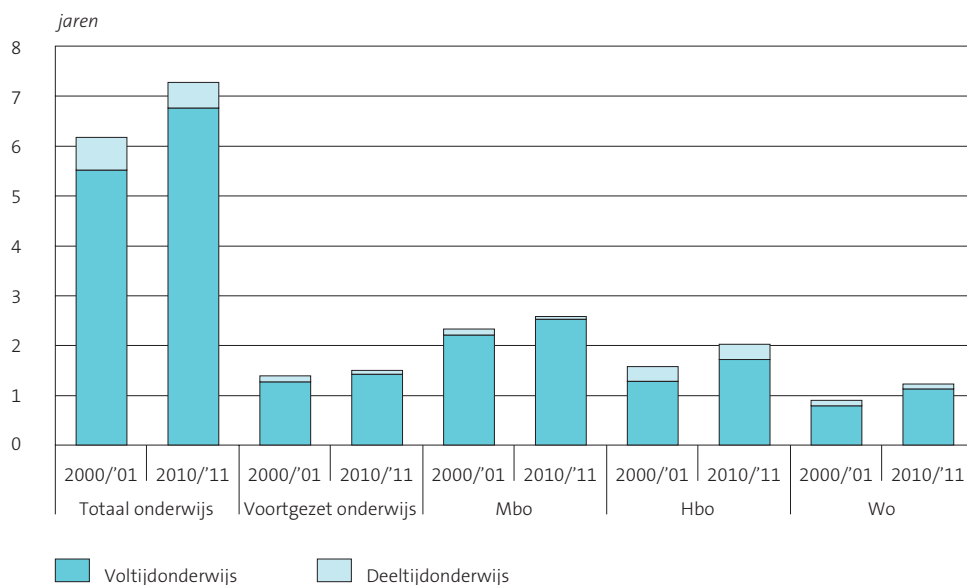
Jongeren blijven langer onderwijs volgen

Steeds meer jongeren blijven na afloop van de volledige leerplicht in het onderwijs of keren daarin terug. In het schooljaar 2000/'01 bedroeg de gemiddelde onderwijsverwachting in het voltijdonderwijs voor een 16-jarige 5,5 jaar. Als deelname aan het deeltijdonderwijs wordt meegerekend, bedroeg dit gemiddelde ruim zes jaar. In 2010/'11 was de gemiddelde onderwijsverwachting in het voltijdonderwijs voor een 16-jarige toegenomen tot 6,8 jaar, inclusief deelname aan het deeltijdonderwijs was dit ruim zeven jaar.

De onderwijsverwachting is de gemiddelde resterende verblijfsduur in het onderwijs voor een 16-jarige. Dit gemiddelde is berekend voor alle 16-jarigen in de bevolking, inclusief degenen die op dat moment geen onderwijs (meer) volgen.

De verwachte verblijfsduur die een 16-jarige gemiddeld nog in het voltijd voortgezet onderwijs zal doorbrengen is in de periode 2000–2010 toegenomen van 1,3 jaar tot 1,4 jaar en in het voltijd mbo van 2,2 jaar tot 2,5 jaar. De gemiddelde onderwijsverwachting voor een 16-jarige in het hoger onderwijs is nog iets sterker toegenomen. In het voltijd hbo steeg dit gemiddelde het afgelopen decennium met ruim 0,4 jaar tot 1,7 jaar en in het voltijd wo nam het met ruim 0,3 jaar toe tot 1,1 jaar.

2.3.2 Gemiddelde verwachte onderwijsduur in jaren voor een 16-jarige

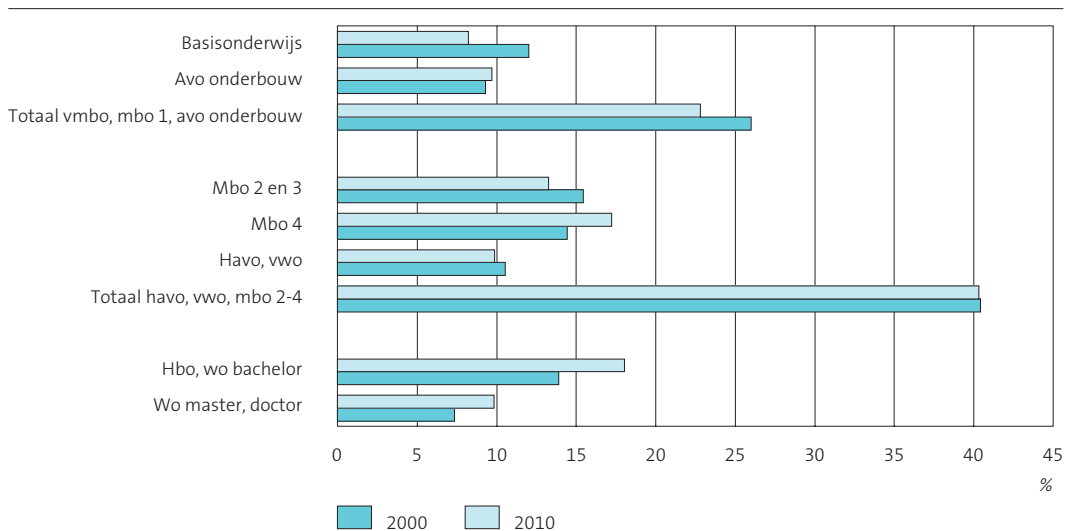

Bron: CBS.

2.4 Opleidingsniveau van de bevolking

Nederland heeft steeds meer hogeropgeleiden. In 2010 had 28 procent van de 15- tot 65-jarigen een hbo- of wo-diploma. Tien jaar eerder was dit nog 21 procent. Daarnaast hebben steeds meer personen een startkwalificatie, dat wil zeggen minimaal een diploma van mbo-niveau 2 of een havo- of vwo-diploma. Het aandeel personen dat een startkwalificatie heeft is toegenomen van 61 procent in 2000 tot 68 procent in 2010.

2.4.1 Opleidingsniveau bevolking (15 tot 65 jaar)

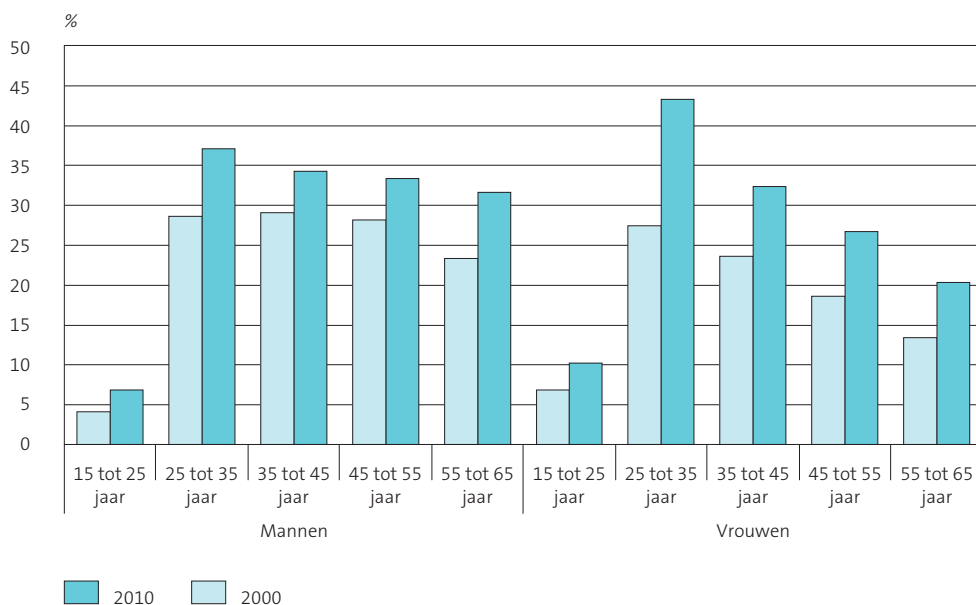

Bron: CBS.

Veel meer hoogopgeleide vrouwen

Vooral jongere vrouwen hebben vaker dan voorheen een hbo- of wo-diploma. Dit komt vooral naar voren bij vrouwen van 25 tot 35 jaar, van wie het merendeel is uitgeleerd. In 2000 was nog 27 procent van hen hoger opgeleid, in 2010 was dit 43 procent. Het aandeel hoogopgeleide mannen van deze leeftijd nam toe van 29 procent in 2000 tot 37 procent in 2010. Daarnaast is het verschil in opleidingsniveau tussen mannen en vrouwen sinds 2001 kleiner geworden, vooral voor de jongere generaties. Zo was het verschil in het aandeel hoogopgeleide mannen en vrouwen in de leeftijdsgroep 45 tot 55 jaar in 2001 nog 10 procentpunt, terwijl dit verschil in 2009 verder is afgenomen tot 7 procentpunt. Voor de jongste generaties is het aandeel hoogopgeleide vrouwen zelfs groter dan onder mannen.

2.4.2 Aandeel hoogopgeleiden naar leeftijd en geslacht

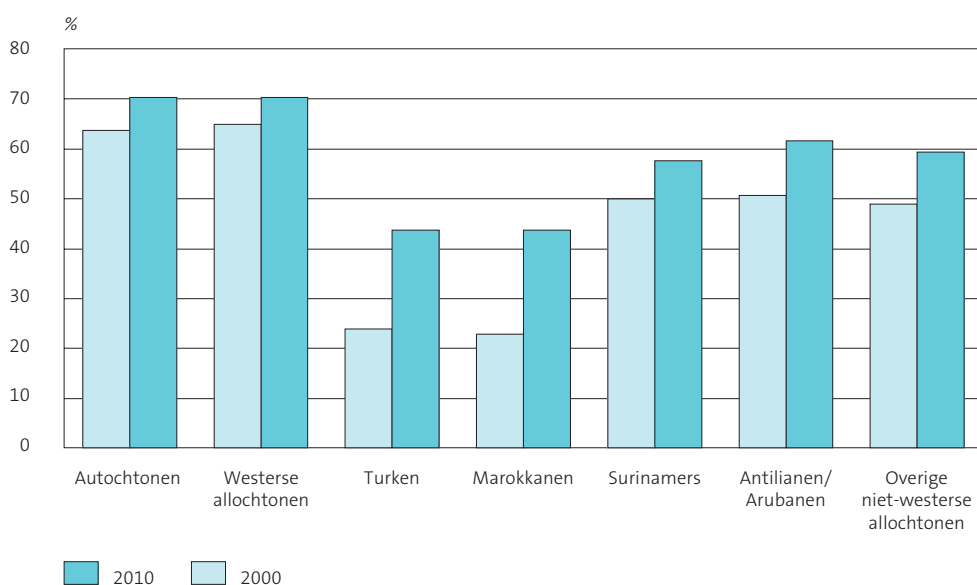

Bron: CBS.

Meer Turken en Marokkanen met startkwalificatie

In 2000 was ongeveer 24 procent van de Turken en Marokkanen in het bezit van een startkwalificatie. In 2010 is dit gestegen tot 44 procent. Deze forse toename wordt deels verklaard door het feit dat de tweede generatie Turken en Marokkanen in Nederland gemiddeld hoger is opgeleid dan hun ouders en het aandeel leerlingen van de eerste generatie Turken en Marokkanen steeds verder afneemt. Hiermee lopen Turken en Marokkanen hun achterstand in opleidingsniveau enigszins in. Onder Surinamers, Antillianen en Arubanen is het aandeel personen met een startkwalificatie met ongeveer 60 procent beduidend hoger, maar nog altijd relatief laag ten opzichte van autochtonen.

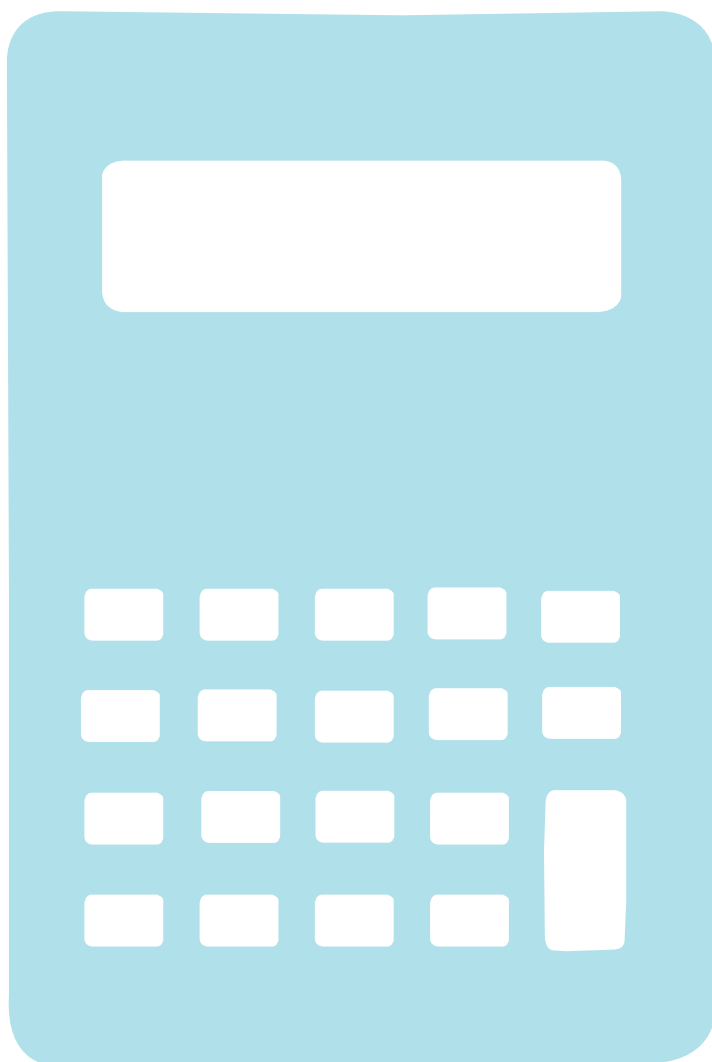
2.4.3 Aandeel personen met startkwalificatie naar herkomst

Bron: CBS.

Kerncijfers per
onderwijs-
soort

3

Kerncijfers per onderwijssoort

3.1 **Primair onderwijs**

- Opnieuw minder scholen in het primair onderwijs
- Lichte daling van de werkgelegenheid in het primair onderwijs
- Sterke groei bij primair onderwijs in Utrecht, flinke afname in Limburg
- Sterke toename van moeilijk opvoedbare jongens op speciale scholen
- Veruit de meeste kinderen op een school voor bijzonder onderwijs
- Prestaties niet-westers allochtone leerlingen beter in kleine gemeenten

3.2 **Voortgezet onderwijs**

- Minder vmbo'ers en meer havisten en vwo'ers
- Veel havo/vwo-leerlingen in West- en Midden-Nederland
- Minder leerlingen per vestiging
- Relatief veel niet-westerse allochtonen in het praktijkonderwijs
- Vmbo'ers kiezen steeds vaker voor een intersectoraal programma
- Meer economie in vakkenpakket van havisten en vwo'ers
- Slagingspercentages voor havisten en vwo'ers opnieuw lager
- Aantal geslaagden in het voortgezet onderwijs iets afgenomen
- Aanzienlijke verschuiving in het aantal geslaagden per profiel

3.3 **Middelbaar beroepsonderwijs en educatie**

- Ruim twee vijfde van de mbo'ers volgt een opleiding op het hoogste niveau
- Kleine verschillen in gekozen opleidingsrichtingen per provincie
- Wetswijziging leidt tot recordaantal geslaagden in het mbo
- Vrouwen succesvol bij gezondheidszorg en welzijn, mannen bij techniek
- Werkgelegenheid in mbo licht gestegen
- Aantal deelnemers bij de educatie zeer sterk afgenomen
- Autochtone deelnemers volgen vooral laagste niveaus van de educatie
- Aantal deelnemers bij het vavo licht gedaald

3.4

Hoger onderwijs

- Werkgelegenheid in het hoger onderwijs verder toegenomen
- Ruim een kwart van de ingeschrevenen is van allochtone herkomst
- Relatief veel hbo'ers in gemeenten met meer dan 80 duizend inwoners
- Geen verdere groei van het aantal eerstejaars in hbo en wo
- Aantal afgestudeerden in hoger onderwijs opnieuw hoger
- Sterke groei van het aantal gepromoveerden

3.5

Levenlang leren

- Deelname post-initieel onderwijs het hoogst in Flevoland en de Randstad
- Groei deelnemers Open Universiteit zet door

3.6

Onderwijsuitgaven

- Solvabiliteit en liquiditeit nemen af

In het schooljaar 2010/'11 is het aantal leerlingen in het basis- en speciaal basisonderwijs verder afgenomen. Op de speciale scholen is het leerlingenaantal opnieuw gegroeid. In het voortgezet onderwijs volgen steeds meer leerlingen havo of vwo, maar is het slagingspercentage in beide onderwijssoorten opnieuw afgenomen. In het middelbaar beroepsonderwijs nam het aantal geslaagden, vooral als gevolg van een wetswijziging op de kinderopvang, ten opzichte van 2008/'09 met ruim een vijfde toe. In 2010/'11 is het aantal deelnemers aan de educatie in vergelijking met het jaar ervoor met ruim een vijfde deel afgenomen. Mogelijk zijn forse bezuinigingen op het educatiebudget hierop van invloed geweest. In zowel het hoger beroeps- als wetenschappelijk onderwijs werd de stijgende lijn van het aantal ingeschrevenen, respectievelijk afgestudeerden verder doorgetrokken.

In 2010 volgden ruim 1,4 miljoen mensen van 15 tot 65 jaar een opleiding of cursus in het kader van het post-initiële onderwijs. Vrouwen nemen relatief vaker deel aan dit onderwijs dan mannen. Onderwijsinstellingen hielden in 2009 in totaal 127 miljoen euro over. Het financiële overschot van scholen is de laatste jaren echter steeds kleiner geworden.

3.1 Primair onderwijs

In het schooljaar 2010/'11 bezochten 1 534 duizend leerlingen het basisonderwijs, bijna 1 procent minder dan een jaar eerder. Volgens de Referentieraming 2011 van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) zal het aantal leerlingen de komende tien jaar verder afnemen tot 1 432 duizend in 2020/'21.

Kinderen die meer hulp nodig hebben bij het opvoeden en leren dan het basisonderwijs kan bieden, zijn aangewezen op het speciaal basisonderwijs. Dit telde in het schooljaar 2010/'11 bijna 43 duizend leerlingen. Sinds 2003/'04 is het aantal leerlingen in deze onderwijssoort voortdurend afgenomen. De afgelopen decennia is het beleid van de overheid erop gericht om zo veel mogelijk leerlingen in het basisonderwijs te houden. OCW verwacht dan ook dat het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs de komende tien jaar met een kwart afneemt tot bijna 33 duizend in 2020/'21.

In het schooljaar 2010/'11 zaten bijna 69 duizend leerlingen op speciale scholen. Hieronder vallen het basis- en voortgezet onderwijs aan onder meer visueel gehandicapte kinderen, dove en slechthorende kinderen, lichamelijk gehandicapte kinderen, zeer moeilijk lerende of opvoedbare kinderen en langdurig zieke kinderen. Ten opzichte van 2009/'10 is het totaal aantal leerlingen op deze scholen met bijna 2 procent gestegen. Vooral de leerlingen die er voortgezet onderwijs volgden droegen bij aan deze groei. In vergelijking met het schooljaar 2000/'01 is het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs op speciale scholen meer dan verdubbeld. Volgens OCW zal het totaal aantal leerlingen op speciale

scholen de komende tien jaar vrijwel gelijk blijven en in 2020/'21 opnieuw uitkomen op ongeveer 69 duizend leerlingen.

Opnieuw minder scholen in het primair onderwijs

In het schooljaar 2010/'11 waren er in ons land bijna 7,5 duizend scholen voor primair onderwijs. Ten opzichte van 2000/'01 is het aantal scholen voor het basisonderwijs en het speciaal basisonderwijs in een wisselend tempo gedaald. Het aantal speciale scholen is voor het eerst in de afgelopen tien jaar iets toegenomen. De 6 849 basisscholen hadden samen 6 993 vestigingen. Gemiddeld telde een vestiging 219 leerlingen. De 308 scholen voor speciaal basisonderwijs hadden 326 vestigingen met gemiddeld 131 leerlingen. De 324 speciale scholen waren over relatief veel vestigingen (516) verspreid, waardoor de gemiddelde vestigingsgrootte beperkt bleef tot 133 leerlingen.

3.1.1 Kerncijfers leerlingen, scholen en personeelsleden primair onderwijs

	2000/'01	2005/'06	2007/'08	2008/'09	2009/'10	2010/'11
<i>x 1 000</i>						
Leerlingen	1 643,9	1 656,8	1 662,1	1 663,7	1 659,4	1 646,0
ww.						
basisonderwijs	1 546,5	1 549,5	1 552,5	1 553,3	1 548,4	1 534,4
speciaal basisonderwijs	51,6	48,3	44,9	44,1	43,3	42,8
speciale scholen	45,8	59,1	64,7	66,3	67,7	68,8
ww.						
basisonderwijs	30,3	35,1	36,4	34,5	34,2	34,4
voortgezet onderwijs	15,5	23,9	28,2	31,7	33,4	34,4
<i>x 1</i>						
Scholen	7 759	7 619	7 552	7 546	7 529	7 481
ww.						
basisonderwijs	7 059	6 970	6 913	6 910	6 895	6 849
speciaal basisonderwijs	368	326	316	313	311	308
speciale scholen	332	323	323	323	323	324
<i>1 000 voltijdbanen</i>						
Personeelsleden	110,3	130,5	132,0	133,4	134,8	133,1
ww.						
basisonderwijs	91,7	105,9	105,6	106,1	106,8	105,2
ww.						
docenten	76,4	84,8	86,7	87,1	87,5	86,1
overig personeel	15,3	21,1	18,9	19,0	19,3	19,1
speciaal basisonderwijs	7,3	8,1	7,8	7,8	7,7	7,0
speciale scholen	11,3	16,5	18,6	19,5	20,2	20,9

Bron: CBS/OCW (DUO).

Lichte daling van de werkgelegenheid in het primair onderwijs

In 2010/'11 waren er 133 duizend voltijdbanen in het primair onderwijs. Dat is ruim 1 procent minder dan een jaar eerder. Ten opzichte van 2000/'01 is het totaal aantal voltijdbanen met ruim een vijfde gestegen. Vooral in het basisonderwijs en op speciale scholen nam de werkgelegenheid toe.

Binnen het basisonderwijs is 82 procent van het personeel docent. De overigen hebben een leidinggevende of onderwijsondersteunende functie. Opmerkelijk is dat het aantal voltijdbanen in het basisonderwijs de afgelopen tien jaar met bijna 15 procent is gestegen, terwijl het aantal leerlingen met 0,8 procent afnam. In het speciaal basisonderwijs is het gemiddeld aantal personeelsleden per duizend leerlingen eveneens duidelijk gestegen. Op speciale scholen is het aantal voltijdbanen met de toename van het aantal leerlingen het afgelopen decennium bijna verdubbeld.

Sterke groei bij primair onderwijs in Utrecht, flinke afname in Limburg

Per provincie zijn er aanzienlijke verschillen in de toe- of afname van het aantal leerlingen in het primair onderwijs als geheel. Zo nam de afgelopen tien jaar het aantal leerlingen in de provincie Utrecht met 11 procent en in Flevoland met 9 procent toe. Hiertegenover staat

3.1.2 Leerlingen in het primair onderwijs per provincie

	2000/'01				2010/'11			
	primair onderwijs	basis- onderwijs	speciaal basis- onderwijs	speciale scholen	primair onderwijs	basis- onderwijs	speciaal basis- onderwijs	speciale scholen
	x 1 000	%			x 1 000	%		
Nederland	1 643,9	94	3	3	1 646,0	93	3	4
Groningen	53,4	94	3	4	52,0	93	3	5
Friesland	66,1	94	3	3	66,6	93	3	4
Drenthe	48,0	96	3	1	49,9	95	3	2
Overijssel	117,4	93	3	3	123,3	92	3	5
Flevoland	43,0	95	4	1	46,8	94	3	4
Gelderland	204,2	94	3	3	208,5	92	3	5
Utrecht	116,3	94	3	3	129,4	94	2	4
Noord-Holland	248,0	94	3	3	256,2	94	2	4
Zuid-Holland	351,5	95	3	2	342,1	94	2	4
Zeeland	38,0	95	3	2	36,1	94	3	3
Noord-Brabant	247,5	94	3	3	239,5	93	3	5
Limburg	110,4	94	3	3	95,7	91	3	5

Bron: CBS.

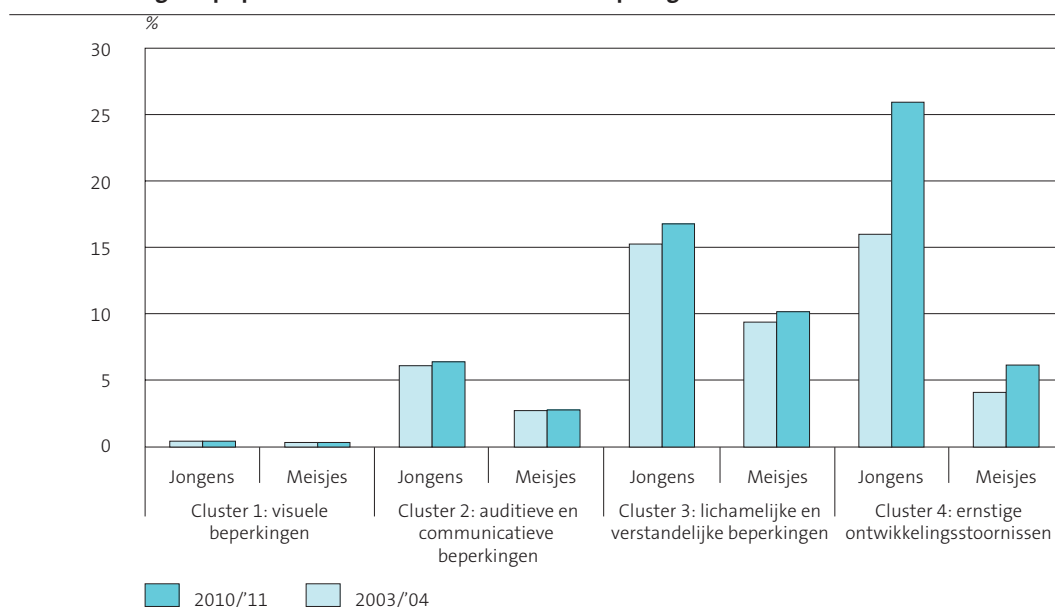
een flinke afname van het aantal leerlingen in Limburg (13 procent) en Zeeland (5 procent). Deze tegengestelde ontwikkelingen hangen sterk samen met de toe- en afname van het aantal kinderen in de leeftijdsgroepen voor primair onderwijs.

In 2010/'11 ging van het totaal aantal leerlingen in het primair onderwijs 93 procent naar het basisonderwijs, 3 procent naar het speciaal basisonderwijs en 4 procent naar een speciale school. In bijna alle provincies nam het aandeel van het basisonderwijs iets af en dat van de speciale scholen iets toe. In Limburg, Flevoland en Gelderland was deze verschuiving het grootst. De explosieve groei van het aantal leerlingen op speciale scholen in Flevoland is vooral een gevolg van een verviervoudiging van het aantal jongeren van 13 jaar en ouder dat op deze scholen (voortgezet) onderwijs volgt. In de afgelopen tien jaar steeg het aantal speciale scholen in deze provincie van 4 naar 5.

Sterke toename van moeilijk opvoedbare jongens op speciale scholen

In het schooljaar 2010/'11 zaten in het basisonderwijs evenveel jongens als meisjes. In het speciaal basisonderwijs waren twee op de drie leerlingen jongens en op de speciale scholen ruim zeven op de tien. Vanaf het schooljaar 2003/'04 zijn de leerlingen op speciale

3.1.3 Leerlingen op speciale scholen¹⁾ naar soort handicap en geslacht

Bron: CBS.

scholen op basis van hun handicaps en stoornissen onderverdeeld in vier clusters. Bij alle clusters zijn de jongens in de meerderheid. De afgelopen zeven jaar is vooral het aantal jongens met een ernstige ontwikkelingsstoornis (cluster 4) sterk toegenomen. Bijna twee derde van deze jongens is zeer moeilijk opvoedbaar.

Veruit de meeste kinderen op een school voor bijzonder onderwijs

In 2010/'11 gingen in het basisonderwijs zeven op de tien leerlingen naar het bijzonder onderwijs en drie op de tien naar het openbaar onderwijs. Bij het bijzonder onderwijs gaat het vooral om scholen met een katholieke of protestants-christelijke grondslag. In het speciaal basisonderwijs ging drie kwart van leerlingen naar het bijzonder onderwijs en op de speciale scholen zelfs 82 procent. Op de speciale scholen, en in mindere mate ook in het speciaal basisonderwijs, bezochten relatief veel leerlingen een school voor overig bijzonder onderwijs. Het gaat daarbij vrijwel uitsluitend om scholen voor algemeen bijzonder onderwijs.

3.1.4 Leerlingen en vestigingen in het primair onderwijs, 2010/'11

	Basisonderwijs	Speciaal basisonderwijs	Speciale scholen
	<i>x 1 000</i>		
Leerlingen	1 534,4	42,8	68,8
	<i>%</i>		
Geslacht			
Jongens	50	66	72
Meisjes	50	34	28
Denominatie			
Openbaar	31	25	18
Protestants-christelijk	28	24	13
Rooms-katholiek	34	33	26
Overig bijzonder onderwijs ¹⁾	8	18	44
	<i>x 1</i>		
Instellingen			
Scholen	6 849	308	324
Vestigingen	6 993	326	516
Gemiddelde vestigingsgrootte	219	131	133

Bron: CBS.

¹⁾ Het betreft hier de overige confessionele scholen, scholen voor algemeen bijzonder onderwijs en samenwerkingsverbanden tussen openbare en confessionele scholen.

Prestaties niet-westers allochtone leerlingen beter in kleine gemeenten

Aan het eind van de basisschool blijven de prestaties van niet-westers allochtone leerlingen achter bij die van autochtone leerlingen. Dat blijkt uit resultaten van de Eindtoets Basisonderwijs van Cito. In 2010 hadden kinderen met een niet-westers allochtone achtergrond gemiddeld 68 procent van de vragen goed; op het onderdeel taal scoorden ze 70 procent en op het onderdeel rekenen-wiskunde 64 procent. Autochtone leerlingen scoorden hoger. Ze beantwoordden in totaal 76 procent van de vragen goed; 78 procent bij taal en 71 procent bij rekenen-wiskunde.

3.1.5 Gemiddeld percentage vragen goed op de Citotoets naar achtergrondkenmerken, 2010

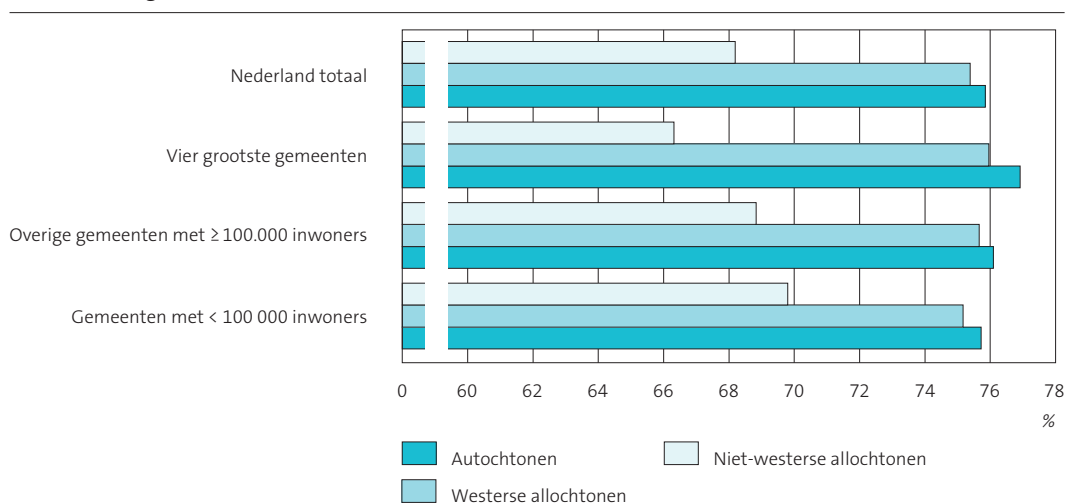
	Totaal ¹⁾	Rekenen-wiskunde	Studievaardigheden	Taal
	%			
Totaal	74	70	77	76
Geslacht				
Meisjes	74	67	77	78
Jongens	75	74	77	75
Herkomstgroepering				
Autochtonen	76	71	79	78
Westerse allochtonen	75	71	78	77
Niet-westerse allochtonen	68	64	70	70
Woongemeente				
Vier grootste gemeenten	71	67	73	73
Overige gemeenten met ≥ 100 000 inwoners	75	70	77	77
Gemeenten met < 100 000 inwoners	75	71	78	77

Bron: Cito, CBS.

¹⁾ Voor de totaalscore op de Eindtoets Basisonderwijs wordt de score op de onderdelen taal, rekenen-wiskunde en studievaardigheden samengenomen.

Het verschil in schoolprestaties tussen autochtone en niet-westers allochtone leerlingen is kleiner in kleinere gemeenten: zo'n 6 procentpunt in gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners tegenover 10 procent verschil in de vier grootste gemeenten. Niet-westerse allochtone leerlingen in gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners scoren namelijk hoger op de Citotoets dan dezelfde groep in grotere gemeenten. In de vier grootste gemeenten scoren de niet-westers allochtone leerlingen het laagst, terwijl de schoolprestaties van de autochtone leerlingen in deze grootste steden juist iets beter zijn dan in de andere gemeenten.

3.1.6 Gemiddeld percentage vragen goed op de Citotoets naar herkomst en grootte van de woongemeente, 2010

Bron: Cito, CBS.

3.2 Voortgezet onderwijs

In het schooljaar 2010/'11 telde het voortgezet onderwijs (vo) bijna 940 duizend leerlingen. Dit is 0,5 procent meer dan in het jaar ervoor. Het Ministerie van OCW verwacht dat het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs de komende jaren zal stijgen tot ruim 991 duizend leerlingen in 2015/'16. In de jaren daarna zal dit aantal als gevolg van demografische ontwikkelingen afnemen tot het niveau van 2010/'11. Tot het voortgezet onderwijs behoren het vwo, de havo, het vmbo inclusief het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo), en het praktijkonderwijs.

In 2010/'11 zat 42 procent van de leerlingen in het vo in een algemeen leerjaar. Ruim 22 procent volgde vmbo, 16 procent havo, 18 procent vwo en 3 procent praktijkonderwijs.

3.2.1 Kerncijfers leerlingen, instellingen en personeelsleden voortgezet onderwijs

	2000/'01	2005/'06	2007/'08	2008/'09	2009/'10	2010/'11*
<i>x 1 000</i>						
Leerlingen	894,1	939,9	941,1	934,6	934,9	939,6
ww.						
speciaal voortgezet onderwijs ¹⁾	16,9					
praktijkonderwijs	13,4	27,3	27,1	26,9	26,8	26,6
algemeen leerjaar	390,3	399,5	390,0	385,4	387,6	393,6
vmbo	222,4	226,2	217,5	212,2	207,5	203,5
vmbo exclusief lwoo	191,3	182,3	169,6	163,9	159,6	156,5
vmbo met indicatie lwoo	31,0	43,9	47,9	48,3	47,9	47,0
theoretische en gemengde leerweg	101,0 ²⁾	102,1	103,1	102,3	101,8	101,6
basis- en kaderberoepsgerichte leerweg	121,4	124,1	114,4	109,9	105,7	102,0
havo	117,3	137,2	145,3	145,6	149,4	151,1
vwo	128,2	149,7	161,3	164,4	163,7	164,8
<i>x 1</i>						
Instellingen						
Scholen	850	666	658	660	657	659
Vestigingen	.	1 172 ³⁾	1 290	1 289	1 289	1 321
Gemiddelde vestigingsgrootte	.	779 ³⁾	730	725	725	711
<i>1 000 voltijdbanen</i>						
Personeelsleden	72,0	82,8	85,6	85,6	87,7	88,0

Bron: CBS/OCW(DUO).

¹⁾ Dit omvat het voortgezet onderwijs aan kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden en aan moeilijk lerende kinderen.

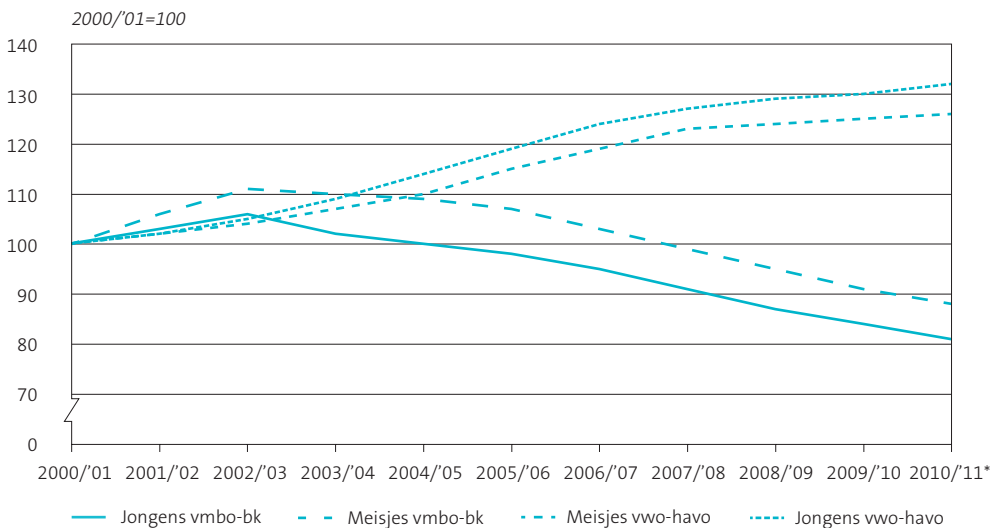
²⁾ Inclusief de vrije school.

³⁾ Exclusief het praktijkonderwijs.

Minder vmbo'ers en meer havisten en vwo'ers

In de afgelopen tien jaar is het aantal leerlingen in het praktijkonderwijs verdubbeld tot bijna 27 duizend. Het aantal vmbo'ers nam in dezelfde periode met 8 procent af tot ruim 203 duizend. Hiertegenover staat dat het aantal leerlingen op zowel de havo als het vwo met 29 procent toenam tot respectievelijk 151 duizend en 165 duizend leerlingen. Door deze ontwikkelingen maakten de vmbo'ers, havisten en vwo'ers in 2010/'11 respectievelijk 22, 16 en 18 procent van het totaal aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs uit. Tien jaar geleden volgde nog 25 procent van de leerlingen vmbo, 13 procent havo en 14 procent vwo. In 2010/'11 nam binnen het vmbo het aantal jongens en meisjes in de beroepsgerichte leerwegen opnieuw sterk af. Het aantal leerlingen in de theoretische en gemengde leerweg bleef vrijwel gelijk. Tegelijkertijd nam het aantal leerlingen met een indicatie voor het lwoo ten opzichte van 2000/'01 duidelijk toe en daalde het aantal zonder indicatie sterk.

3.2.2 Leerlingen in enkele onderwijssoorten van het voortgezet onderwijs naar geslacht

Bron: CBS.

Veel havo/vwo-leerlingen in West- en Midden-Nederland

In 2010/'11 volgde 47 procent van de derdeklassers havo of vwo. In een groot gebied rond de lijn Leiden-Utrecht-Nijmegen, in Midden-Brabant en in Zuid-Limburg is dit aandeel aanzienlijk groter. Dit geldt ook voor enkele verspreid liggende gemeenten in het oosten van het land en het gebied rond Alkmaar en de stad Groningen. In Blaricum, Bloemendaal, Heemstede, Wassenaar, Naarden, Oegstgeest en Rozendaal ging zelfs meer dan 70 procent van de derdeklassers naar de havo of het vwo. Deze zeer welvarende gemeenten tellen relatief weinig niet-westers allochtone leerlingen, die doorgaans vaker dan gemiddeld naar het vmbo gaan. Gemeenten met een relatief klein aandeel havo/vwo-leerlingen in leerjaar 3 van het voortgezet onderwijs zijn vooral te vinden in Oost-Groningen, Friesland, Drenthe en Zeeland. In veel van deze regio's volgde meer dan 60 procent van de derdeklassers het vmbo.

Minder leerlingen per vestiging

In 2010/'11 waren er in ons land 659 scholen voor voortgezet onderwijs, twee meer dan in het jaar ervoor (tabel 3.2.1). In de periode 2000/'01–2005/'06 verdwenen er door andere fusies nog gemiddeld 37 scholen per jaar.

In 2010/'11 waren de scholen voor voortgezet onderwijs verspreid over 1 321 vestigingen. Dat zijn er 32 meer dan in 2009/'10. Door deze opmerkelijke toename nam het gemiddeld aantal leerlingen per vestiging in één jaar tijd met 2 procent af tot 711 leerlingen.

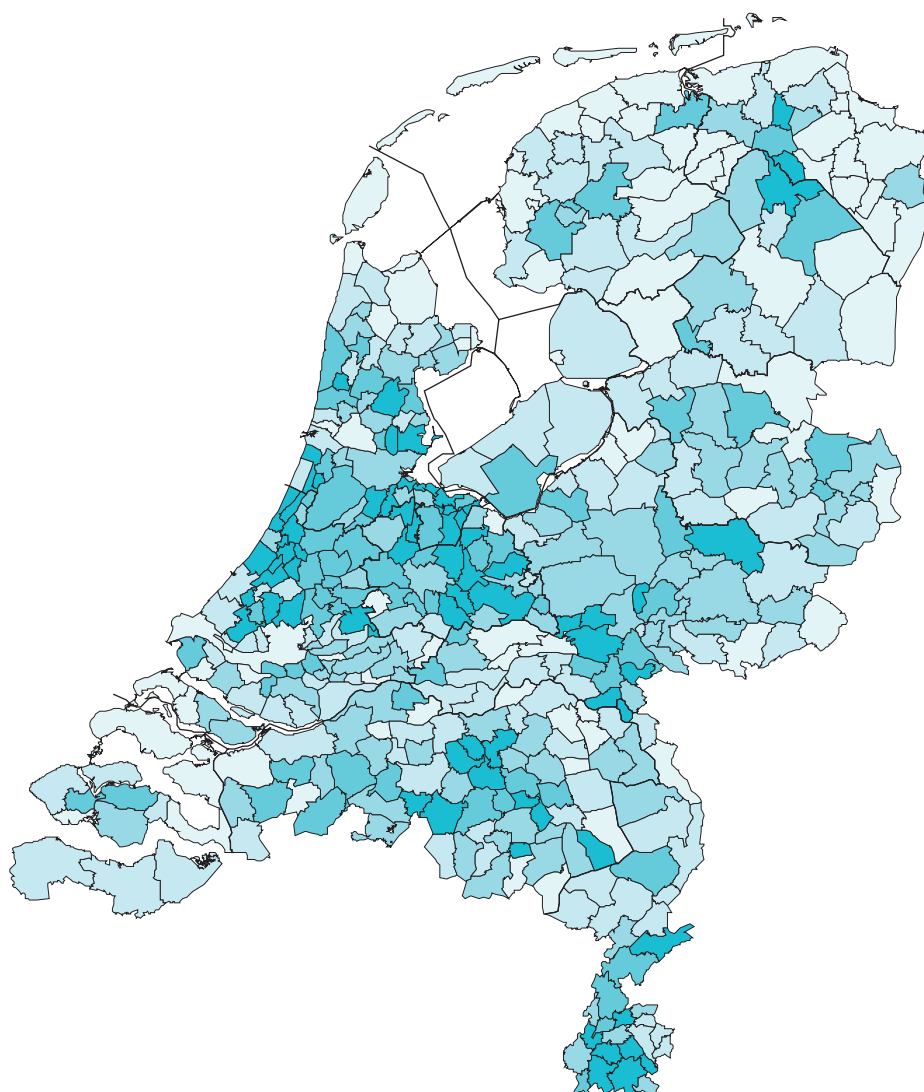
In 2010/'11 is de werkgelegenheid in het voortgezet onderwijs opnieuw iets toegenomen. Gerekend in voltijdbanen bood deze onderwijssoort aan 88 duizend personen werk. Dat is ruim 6 procent meer dan in 2005/'06.

Relatief veel niet-westerse allochtonen in het praktijkonderwijs

In het schooljaar 2010/'11 was van alle leerlingen in het voortgezet onderwijs 78 procent autochtoon, 6 procent westers allochtoon en 15 procent niet-westers allochtoon. Het aantal jongens en meisjes was vrijwel gelijk. Per onderwijssoort zijn er in deze verdelingen wel verschillen. In het praktijkonderwijs zijn bijna zes op de tien leerlingen jongens en is bijna een op de drie van niet-westerse herkomst. In de beroepsgerichte leerwegen van het vmbo zijn jongens en niet-westerse allochtonen ook oververtegenwoordigd. Dit komt doordat vooral de basisberoepsgerichte leerweg relatief veel niet-westers allochtone leerlingen met een indicatie voor het leerwegondersteunend onderwijs telt.

Omgekeerd zijn meisjes en autochtonen vooral op het vwo duidelijk in de meerderheid. Bij deze hoogste onderwijssoort binnen het voortgezet onderwijs is 53 procent van de leerlingen vrouw en 83 procent autochtoon. Er is wel een trend dat ook niet-westerse jongeren steeds vaker naar de havo en het vwo gaan.

3.2.3 Aandeel havo/vwo-leerlingen in leerjaar 3 van het voortgezet onderwijs (excl. het praktijkonderwijs) naar woongemeente, 2010/'11*

Bron: CBS.

3.2.4 Leerlingen in het voortgezet onderwijs naar geslacht en herkomstgroepering, 2010/'11*

	Totaal	Geslacht		Herkomstgroepering ¹⁾			
		jongens	meisjes	autochtonen allochtonen			
				totaal	westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen	
	x 1 000	%					
Totaal	939,6	50	50	78	22	6	15
Praktijkonderwijs	26,6	59	41	62	38	6	32
Algemeen leerjaar ²⁾	393,6	51	49	77	22	6	16
Vmbo	203,5	52	48	76	24	6	19
vmbo, exclusief lwoo	156,5	53	47	77	23	6	17
lwoo	47,0	52	48	70	30	6	25
theoretische en gemengde leerweg	101,6	50	50	79	21	6	15
basis- en kaderberoepsgerichte leerweg	102,0	55	45	72	28	6	22
Havo	151,1	49	51	82	18	7	12
Vwo	164,8	47	53	83	17	7	9

Bron: CBS.

¹⁾ Exclusief een klein aantal leerlingen van wie de herkomstgroepering onbekend is.

²⁾ Leerjaar 1 en 2, plus een kleine groep leerlingen in leerjaar 3 die nog geen keuze heeft gemaakt tussen havo en vwo.

Vmbo'ers kiezen steeds vaker voor een intersectoraal programma

In de laatste leerjaren van het voortgezet onderwijs moeten leerlingen in het vmbo een sector kiezen en in de havo en het vwo een profiel. Vmbo'ers kunnen in het derde en vierde leerjaar kiezen uit vier sectoren: landbouw, techniek, economie en zorg en welzijn. De leerlingen van de gemengde leerweg kiezen ook uit deze sectoren, maar dat geldt voor maar één praktijkvak. Vanaf 2007/'08 is het in het vmbo ook mogelijk om voor een intersectoraal programma te kiezen.

In leerjaren 3 en 4 van het vmbo volgden de afgelopen drie jaar rond de 45 procent van de jongens de sector techniek en de helft van de meisjes de sector zorg en welzijn. In toenemende mate kiezen beide seksen voor een intersectoraal programma. Dit lijkt ten koste te gaan van de zojuist genoemde sectoren. Binnen de intersectorale programma's combineren zowel jongens als meisjes echter vaak techniek met een andere sector. Hierbij zijn de derde- en vierdeklassers die de theoretische leerweg volgden buiten beschouwing gelaten, omdat de beschikbare bronnen geen informatie over de sectoren van deze leerweg bevatten.

3.2.5 Sectorkeuze van leerlingen in leerjaar 3 en 4 van het vmbo (excl. theoretische leerweg)

	Jongens			Meisjes		
	2008/'09	2009/'10	2010/'11*	2008/'09	2009/'10	2010/'11*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	71,9	69,8	67,5	62,7	60,7	59,1
	<i>%</i>					
Landbouw	12	12	11	16	15	15
Techniek	47	46	43	4	4	4
Economie	27	27	28	23	24	25
Zorg en welzijn	6	6	6	52	50	48
Intersectorale programma's ¹⁾	8	10	12	6	7	8

Bron: CBS.

¹⁾ Binnen de intersectorale programma's kan gekozen worden voor Dienstverlening en Commercie, een ICT-route, Technologie en Commercie, Technologie en Dienstverlening, Technologie Oriëntatie en Sport en Dienstverlening en Veiligheid.

Meer economie in vakkenpakket van havisten en vwo'ers

In de hoogste leerjaren van havo en vwo moeten de leerlingen uit vier profielen kiezen: natuur en techniek, natuur en gezondheid, economie en maatschappij en cultuur en maatschappij. Een combinatie van deze profielen is ook mogelijk.

Op de havo kozen in 2010/'11 zowel jongens (50 procent) als meisjes (38 procent) het meest voor economie en maatschappij. Bij de meisjes is het profiel cultuur en maatschappij de afgelopen twee jaar in populariteit gedaald. Dit is nog een gevolg van de invoering van de vernieuwde tweede fase in het schooljaar 2007/'08, waardoor wiskunde en economie in dit profiel geen verplichte vakken meer zijn. Omdat wiskunde en/of economie voor veel hbo-studies een vereiste is, kiezen de meisjes sindsdien kennelijk eerder voor het profiel economie en maatschappij dan voor cultuur en maatschappij.

In het vwo is de profielkeuze wat gelijkmatiger verdeeld. Met uitzondering van cultuur en maatschappij bij de jongens en natuur en techniek bij de meisjes worden alle profielen geregeld gekozen. Wel kiezen de laatste jaren steeds meer jongens en meisjes voor een combinatie van profielen. Zo wordt door een aanpassing van het vakkenpakket in de vernieuwde tweede fase het profiel natuur en gezondheid in toenemende mate gecombineerd met natuur en techniek. In iets mindere mate wordt cultuur en maatschappij gecombineerd met economie en maatschappij.

3.2.6 Profielkeuze van leerlingen in leerjaar 4 en hoger van de havo en het vwo

	Jongens			Meisjes		
	2008/'09	2009/'10	2010/'11*	2008/'09	2009/'10	2010/'11*
	<i>x 1 000</i>					
Havo	52,0	53,4	53,9	53,8	55,5	56,3
	%					
Natuur en techniek	20	20	19	3	3	3
Natuur en gezondheid	14	15	15	21	21	22
Economie en maatschappij	49	49	50	36	38	38
Cultuur en maatschappij	8	7	7	31	29	27
Natuur en techniek/natuur en gezondheid	7	7	8	4	4	4
Economie en maatschappij/cultuur en maatschappij	2	1	1	4	5	5
Overige combinaties of profiel onbekend	1	1	1	1	1	1
Vwo	56,2	55,8	56,8	65,4	65,1	65,3
	%					
Natuur en techniek	26	27	25	7	8	8
Natuur en gezondheid	20	16	16	30	26	26
Economie en maatschappij	31	29	29	25	24	23
Cultuur en maatschappij	5	5	4	21	18	17
Natuur en techniek/natuur en gezondheid	14	17	18	10	15	15
Economie en maatschappij/cultuur en maatschappij	4	5	6	6	8	9
Overige combinaties of profiel onbekend	1	1	1	1	1	1

Bron: CBS.

Slagingspercentages voor havisten en vwo'ers opnieuw lager

In 2009/'10 waren de examenkandidaten voor de basis- of kaderberoepsgerichte leerweg in het vmbo het meest succesvol. Van hen slaagde 95 procent. Binnen het vmbo bleven de eindexamenkandidaten van de theoretische en gemengde leerweg daar met een slagingspercentage van 94 nauwelijks bij achter. Bij de vwo'ers kon 89 procent na het examen de vlag uithangen. Evenals in voorgaande jaren vielen de havisten met een slagingspercentage van 85 procent bij deze resultaten enigszins uit de toon. Zowel bij havo als vwo lagen de slagingspercentages vier jaar eerder nog 4 procentpunten hoger dan in 2009/'10. Wellicht was de keuze voor havo of vwo de afgelopen paar jaar voor enkelen te hoog gegrepen en had een aantal vwo'ers meer succes op de havo gehad en was een aantal havisten beter af geweest op het vmbo.

3.2.7 Kerncijfers slagingspercentages en geslaagden voortgezet onderwijs

	2000/'01	2005/'06	2007/'08	2008/'09	2009/'10*
	%				
Slagingspercentages					
Vmbo	95	95	95	95	94
vmbo exclusief lwoo	.	96	95	95	95
vmbo met indicatie lwoo	.	93	94	94	94
theoretische en gemengde leerweg	95	95	94	94	94
basis- en kaderberoepsgerichte leerweg	95	96	96	95	95
Havo	90	89	89	87	85
Vwo	91	93	92	91	89
	x 1 000				
Geslaagden	152,5	168,3	173,2	171,2	168,4
w.v.					
vmbo	95,4	100,9	99,4	96,5	94,7
vmbo exclusief lwoo	84,3	83,6	79,7	75,8	74,1
vmbo met indicatie lwoo	11,0	17,3	19,7	20,8	20,7
theoretische en gemengde leerweg	44,6	46,5	48,0	47,4	46,9
basis- en kaderberoepsgerichte leerweg	50,7	54,4	51,3	49,1	47,9
havo	30,2	38,1	41,4	40,6	42,1
vwo	27,0	29,3	32,4	34,1	31,6

Bron: CBS.

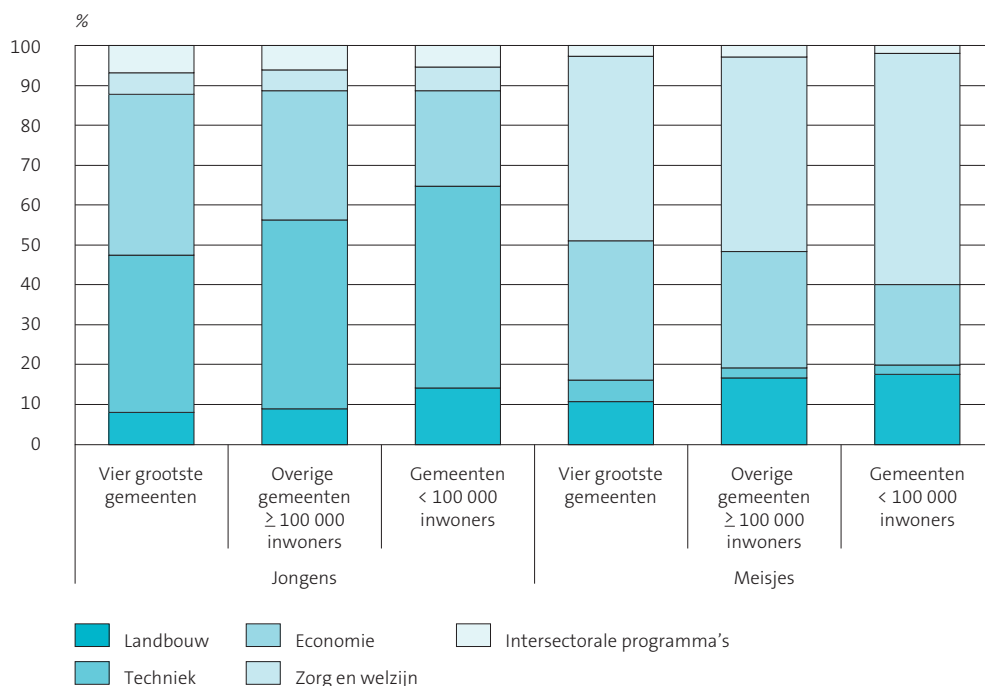
Aantal geslaagden in het voortgezet onderwijs iets afgenomen

In het schooljaar 2009/'10 behaalden in het voortgezet onderwijs ruim 168 duizend leerlingen een diploma. In vergelijking met een jaar eerder is het aantal geslaagden bij het vmbo en het vwo iets afgenomen. Bij beide onderwijssoorten gingen minder kandidaten op voor het eindexamen en bleven de slagingspercentages onder het niveau van 2008/'09. Het hogere aantal geslaagden bij de havo is uitsluitend het gevolg van een toename van het aantal eindexamenkandidaten, want ook daar nam het slagingspercentage af. Binnen het vmbo heeft ruim de helft van de geslaagden de basis- of kaderberoepsgerichte leerweg gevolgd en iets minder dan de helft de theoretische of gemengde leerweg. Van alle vmbo-geslaagden had ruim een vijfde een indicatie voor het leerwegondersteunend onderwijs.

Van de jongens die in 2009/'10 voor het vmbo waren geslaagd, had in gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners ruim de helft de sector techniek gevolgd. In de vier grootste gemeenten bleef dit aandeel beperkt tot 39 procent. Bij de meisjes werden in het vmbo veruit de meeste diploma's in de sector zorg en welzijn uitgereikt. In gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners bedroeg dit aandeel 58 procent en in de vier groot-

ste gemeenten 46 procent. Voor zowel jongens als meisjes geldt dat de sector economie onder de geslaagden in het vmbo populairder is naarmate de gemeente waar ze wonen meer inwoners telt. Omgekeerd staat de sector landbouw iets meer in de belangstelling naarmate de woongemeente kleiner is.

3.2.8 Geslaagden voor het vmbo (excl. theoretische leerweg) naar geslacht, gemeentegrootte en sector, 2009/'10*

Bron: CBS.

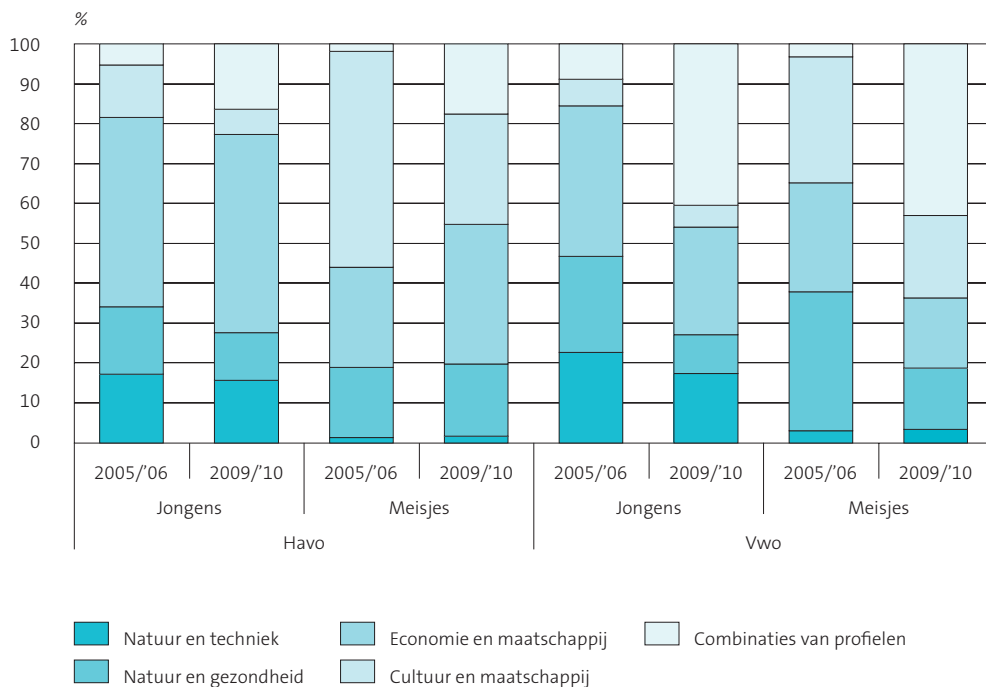
Aanzienlijke verschuiving in het aantal geslaagden per profiel

Bij de geslaagden voor de havo trad er de afgelopen vier jaar een aanzienlijke verschuiving op in de gekozen profielen. Bij de meisjes is het aandeel van cultuur en maatschappij gehalveerd. Dit kwam ten goede aan economie en maatschappij plus de combinaties van profielen. Ook de jongens kregen in 2009/'10 iets vaker dan in het verleden een diploma voor meerdere profielen uitgereikt.

In het vwo komt deze trend nog veel nadrukkelijker naar voren. In 2009/'10 nam ruim twee vijfde van de jongens en meisjes een diploma voor een combinatie van profielen in

ontvangst. In 2005/'06 was dit bij de jongens 9 procent en bij de meisjes 3 procent. Zoals eerder vermeld hangt deze forse verschuiving samen met de invoering van de vernieuwde tweede fase in 2007/'08. Door een aanpassing van het vakkenpakket kozen zowel jongens als meisjes daarna vaak voor een combinatie van twee natuur- of maatschappijprofielen.

3.2.9 Geslaagden voor havo en vwo naar geslacht en profiel

Bron: CBS.

3.3 Middelbaar beroepsonderwijs en educatie

In het schooljaar 2010/'11 telde het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) ruim 530 duizend deelnemers, ruim 8 duizend meer dan in het jaar ervoor. Van alle mbo'ers volgde twee der-

de een opleiding in de beroepsopleidende leerweg (bol). De overigen deden de beroepsbegeleidende leerweg (bbl). Deze opleidingsvorm is een combinatie van werken en leren. In 2010/'11 volgden 358 duizend deelnemers de bol. Dat is 2 procent meer dan in het jaar ervoor. Na een forse toename in 2008/'09 nam het aantal deelnemers in de bbl nauwelijks toe. Het kwam uit op ruim 172 duizend personen. Volgens het Ministerie van OCW zal het aantal deelnemers in de bol het komend schooljaar toenemen tot bijna 373 duizend. Daarna volgt een geleidelijke daling tot 342 duizend deelnemers in 2020/'21. In de bbl verwacht OCW het komend schooljaar een relatief sterke afname van het aantal deelnemers tot bijna 154 duizend. Na een geringe stijging in 2012/'13 gaat het ministerie er ook voor deze leerweg van uit dat het aantal deelnemers daarna geleidelijk zal dalen en in 2020/'21 uitkomt op 149 duizend.

3.3.1 Kerncijfers deelnemers, scholen en personeelsleden middelbaar beroepsonderwijs en educatie

	2000/'01	2005/'06	2007/'08	2008/'09	2009/'10	2010/'11*
<i>x 1 000</i>						
Deelnemers						
Middelbaar beroepsonderwijs	452,0	483,8	509,6	513,9	522,3	530,4
ww.						
beroepsopleidende leerweg (bol)	298,9	346,7	349,6	342,4	351,4	358,2
beroepsbegeleidende leerweg (bbl)	153,1	137,1	160,0	171,5	170,9	172,2
Educatie	.	.	37,6	36,6	36,5	28,8
Vavo	24,3	15,0	13,1	15,4	16,7	16,2
<i>x 1</i>						
Scholen						
Beroepsopleidende leerweg (bol)	73	70	71	70	69	70
Beroepsbegeleidende leerweg (bbl) ¹⁾	70	66	67	67	67	67
Vavo	41	37	37	37	37	37
<i>1 000 voltijdbanen</i>						
Personeelsleden						
Middelbaar beroepsonderwijs en educatie	33,4	36,5	38,4	38,1	38,3	38,9

Bron: CBS/OCW (DUO).

¹⁾ Vrijwel alle scholen van de bbl zijn verbonden aan een school voor de bol.

Ruim twee vijfde van de mbo'ers volgt een opleiding op het hoogste niveau

In 2010/'11 stond 43 procent van de deelnemers aan het middelbaar beroepsonderwijs ingeschreven voor een opleiding op niveau 4. Op dit hoogste niveau gaat het vrijwel uitsluitend om middenkaderopleidingen. Slechts een enkeling (0,7 procent van het totaal aantal deelnemers) stond ingeschreven voor een specialistenopleiding. Op ruime afstand volgde het aantal deelnemers aan een vakopleiding (niveau 3) en basisberoepsopleiding

(niveau 2). Het aantal mbo'ers dat een assistentopleiding (niveau 1) volgde, was zeer bescheiden (5 procent).

Bij deze cijfers speelt het verschil in nominale duur van de mbo-opleidingen een belangrijke rol. Middenkaderopleidingen, die doorgaans 3 of 4 jaar duren, leggen meer gewicht in de schaal dan bijvoorbeeld assistentopleidingen, die binnen een half of één jaar kunnen worden afgerond.

Van alle mbo'ers is ruim de helft man. Daarnaast is ruim de helft tussen de 15 en 20 jaar oud. Bijna drie kwart is autochtoon en ruim twee derde woont in een gemeente met minder dan 100 duizend inwoners. Bijna een kwart volgt een opleiding op het gebied van gezondheidszorg en welzijn en ruim een vijfde een opleiding gericht op techniek, industrie en bouw.

Per opleidingsniveau zijn er in deze verdelingen wel verschillen. Bij de middenkader- en specialistenopleidingen (niveau 4) zijn zes van de tien deelnemers jonger dan 20 jaar. Veruit de meesten volgden de beroepsopleidende leerweg (bol). Op dit hoogste niveau was naast gezondheidszorg en welzijn ook handel, administratie en juridische ondersteuning populair. Ook bij de vakopleidingen (niveau 3) tellen deze twee opleidingsrichtingen de meeste deelnemers. Een belangrijk verschil met de middenkader- en specialistenopleidingen is dat vakopleidingen doorgaans iets oudere deelnemers trekken die hun opleiding vaak combineren met een baan. Van de mbo'ers op niveau 3 volgt namelijk 42 procent de beroepsbegeleidende leerweg (bbl).

Bij de basisberoepsopleidingen (niveau 2) is bijna twee derde van de deelnemers van het mannelijk geslacht en zijn ruim zes op de tien deelnemers jonger dan 20 jaar. Op dit niveau zijn techniek, industrie en bouw en persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid de meest gekozen opleidingsrichtingen.

Naarmate het niveau van de opleidingen in het mbo lager is, neemt het aandeel deelnemers dat voor de bbl kiest toe. In 2010/'11 koos bij de basisberoepsopleiding 49 procent voor een combinatie van werken en leren. Bij de assistentopleidingen (niveau 1) was dit 57 procent. Ook op dit laagste niveau zijn bijna twee op de drie deelnemers mannen. Daarnaast is opvallend dat bij de assistentopleidingen bijna één op de drie deelnemers 35 jaar of ouder is en niet-westerse allochtonen er sterk oververtegenwoordigd zijn. Laatstgenoemde groep draagt er ook toe bij dat op dit laagste niveau binnen het mbo betrekkelijk veel deelnemers uit de steden met minimaal 100 duizend inwoners komen.

In 2010/'11 volgde 44 procent van deelnemers op niveau 1 een algemene opleiding. Dit houdt in dat zij als arbeidsmarkt gekwalificeerd assistent in diverse vakgebieden inzetbaar zijn.

3.3.2 Deelnemers aan het middelbaar beroepsonderwijs, 2010/'11*

	Totaal	Niveau 1: assistent- opleiding	Niveau 2: basisberoeps- opleiding	Niveau 3: vakopleiding	Niveau 4: middenkader- en specialis- tenopleiding
	<i>x 1 000</i>				
Deelnemers	530,4	25,2	130,0	145,4	229,8
	<i>%</i>				
Geslacht					
Mannen	53	65	64	48	49
Vrouwen	47	35	36	52	51
Leeftijd					
15 tot 20 jaar	56	39	62	49	59
20 tot 25 jaar	26	13	17	30	29
25 tot 30 jaar	5	9	5	6	4
30 tot 35 jaar	3	6	3	3	2
35 jaar en ouder	10	32	13	11	6
Herkomstgroepering					
Autochtonen	73	52	69	75	77
Allochtonen	26	42	31	25	23
ww.					
westerse allochtonen	6	9	6	6	6
niet-westerse allochtonen	20	33	24	19	17
Onbekend	1	6	0	0	0
Gemeentegrootte					
Vier grote steden	12	15	14	12	11
Overige steden met ≥100 000 inwoners	19	23	19	18	19
Gemeenten met <100 000 inwoners	68	55	67	69	70
Onbekend	1	6	1	1	1
Leerweg					
Beroepsopleidende leerweg (bol)	68	43	51	58	85
Beroepsbegeleidende leerweg (bbl)	32	57	49	42	15
Opleidingsrichting					
Onderwijs	2	—	—	—	5
Vormgeving en audiovisuele productie	5	—	1	2	10
Handel, administratie en juridische ondersteuning	19	4	16	21	21
ICT	4	—	3	5	5
Techniek, industrie en bouw	21	27	31	18	15
Landbouw en dieren	4	12	4	4	4
Gezondheidszorg en welzijn	24	6	14	32	25
Persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid	19	6	30	19	14
Algemeen	2	44	—	—	—

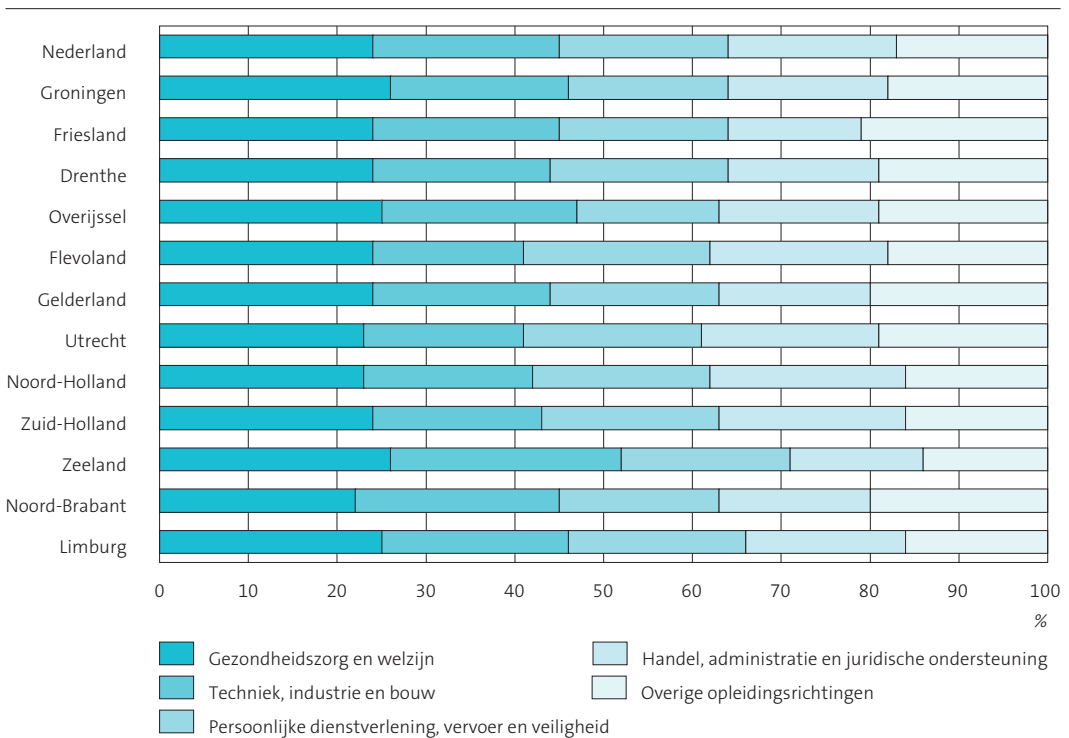
Bron: CBS.

Kleine verschillen in gekozen opleidingsrichtingen per provincie

In het schooljaar 2010/'11 week in Zeeland de verdeling van het aantal deelnemers over de meest gekozen opleidingsrichtingen in het mbo het sterkst af van het landelijk gemiddelde. De mbo'ers in deze provincie volgden vooral vaak een opleiding in de richting techniek, industrie en bouw. Daarentegen hadden ze minder belangstelling voor handel, administratie en juridische ondersteuning.

Tussen de overige provincies zijn de verschillen in de gekozen opleidingsrichtingen veel kleiner. In Flevoland en Utrecht blijft de belangstelling voor technische, industriële en bouwkundige opleidingen iets achter bij die in de rest van Nederland. Mbo'ers die in Overijssel wonen kiezen op hun beurt minder vaak voor een opleiding op het gebied van persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid. Mbo'ers in Friesland laten, evenals hun studiegenoten in Zeeland, opleidingen voor handel, administratie en juridische ondersteuning wat vaker links liggen. Dit in tegenstelling tot mbo'ers die in Noord-Holland wonen.

3.3.3 Deelnemers aan het middelbaar beroepsonderwijs per woonprovincie naar opleidingsrichting, 2010/'11*

Bron: CBS.

Wetswijziging leidt tot recordaantal geslaagden in het mbo

In 2009/'10 kregen in het mbo ruim 197 duizend personen een diploma uitgereikt. Dat is het hoogste aantal ooit. Daarbij gaat het om zowel deelnemers die lessen volgen als om extraneï, die zich voor een mbo-examen hebben ingeschreven zonder lessen te hebben gevolgd. In vergelijking met 2008/'09 nam het aantal geslaagden in het mbo met 22 procent toe. Deze uitzonderlijk sterke groei is grotendeels het gevolg van een wijziging in de Wet Kinderopvang, waardoor ouders die van gastouderopvang gebruik maken alleen nog recht hebben op kinderopvangtoeslag als de gastouder in het bezit is van een diploma helpende zorg en welzijn op mbo-niveau 2 of een diploma dat daaraan is gelijkgesteld. In de opleidingsrichting hulp bij zorg en welzijn werden daardoor bijna vier keer zoveel geslaagden (vrijwel uitsluitend extraneï) op dit niveau geteld als in 2008/'09. Zonder deze groep bedraagt de stijging van het aantal mbo-geslaagden ten opzichte van 2008/'09 nog maar 6 procent.

In 2009/'10 hadden ruim 87 duizend geslaagden het mbo via de bol gevolgd en bijna 61 duizend via de bbl. Vooral in de bbl werden meer diploma's uitgereikt dan in het voorgaande jaar. De meest opmerkelijke stijging deed zich echter voor bij de extraneï. In 2009/'10 waren dit er 49 duizend, bijna 2,5 keer zo veel als in het jaar ervoor. Deze uitzonderlijk sterke groei is voor bijna 90 procent toe te schrijven aan de opleidingsrichting hulp bij zorg en welzijn. Door de eerder genoemde wetswijziging werden niet-gediplomeerde gastouders min of meer gedwongen om een mbo-diploma op niveau 2 in deze richting te halen, althans als zij niet het risico wilden lopen dat ouders hun kind(eren) bij iemand anders onder zouden brengen om voor kinderopvangtoeslag in aanmerking te (blijven) komen.

3.3.4 Kerncijfers geslaagden middelbaar beroepsonderwijs en educatie

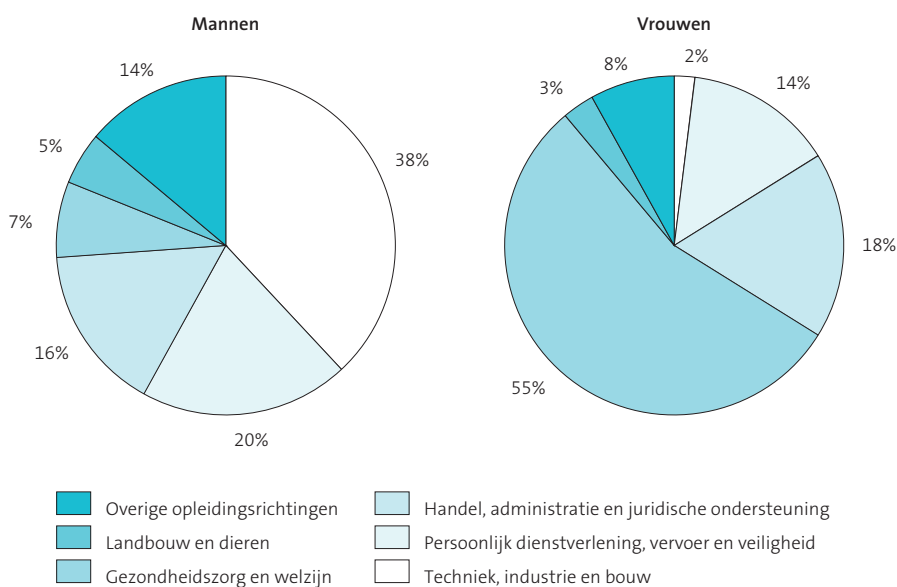
	2000/'01	2005/'06	2007/'08	2008/'09	2009/'10*
	<i>x 1 000</i>				
Middelbaar beroepsonderwijs	128,7	146,3	156,1	161,8	197,4
ww.					
beroepsopleidende leerweg (bol)	79,4	85,8	86,9	86,1	87,5
beroepsbegeleidende leerweg (bbl)	49,3	46,7	51,1	55,4	60,9
alleen examendeelnemer		13,8	18,1	20,2	49,0
Vavo	5,4	4,2	5,2	6,5	7,0

Bron: CBS.

Vrouwen succesvol bij gezondheidszorg en welzijn, mannen bij techniek

In het mbo werden aan vrouwen veruit de meeste diploma's uitgereikt in de opleidingsrichting gezondheidszorg en welzijn: 55 procent van het totaal. Op ruime afstand volgden handel, administratie en juridische ondersteuning en persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid. Mannen rondden ook vaak een opleiding in de twee laatstgenoemde opleidingsrichtingen met succes af. Met een aandeel van 38 procent van het totaal aantal geslaagden was techniek, industrie en bouw onder mannen de grootste opleidingsrichting.

3.3.5 Geslaagden in het middelbaar beroepsonderwijs naar geslacht en opleidingsrichting, 2009/'10*

Bron: CBS.

Werkgelegenheid in mbo licht gestegen

In 2010/'11 telde het mbo 70 scholen voor de bol. Dat is er 1 meer dan in het jaar ervoor (tabel 3.3.1). Bijna al deze scholen boden ook de bbl aan. Voor het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) konden de deelnemers de afgelopen jaren op 37 scholen terecht. Doorgaans zijn deze verbonden aan een Regionaal Opleidingen Centrum (ROC).

De afgelopen tien jaar is de werkgelegenheid in het middelbaar beroepsonderwijs (inclusief educatie) met een zesde deel toegenomen. In voltijdbanen bood deze onderwijssoort in 2010/'11 aan bijna 39 duizend personen werk. Dat is iets meer dan in de afgelopen paar jaar.

Aantal deelnemers bij de educatie zeer sterk afgenomen

In het schooljaar 2010/'11 namen op 1 oktober volgens voorlopige cijfers bijna 29 duizend volwassenen deel aan de door ROC's aangeboden educatie die via de gemeenten door het Ministerie van OCW wordt bekostigd. Dat is ruim een vijfde minder dan in het jaar ervoor.

3.3.6 Deelnemers aan de educatie¹⁾

	2009/'10	2010/'11*			
		totaal ²⁾	w.o.		
			autochtonen	westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen
	x 1 000				
Totaal³⁾	36,5	28,8	9,2	4,1	15,4
Geslacht	%				
Mannen	32	34	37	30	33
Vrouwen	68	66	63	70	67
Niveau					
Niveau 1	45	46	50	30	48
Niveau 2	32	28	38	31	21
Niveau 3	12	13	12	21	12
Niveau 4	5	6	1	15	7
Onbekend	6	7	0	3	12
Educatietype					
Educatieve redzaamheid (4)	1	1	0	2	1
Sociale redzaamheid (1-4)	63	59	88	47	44
Professionele redzaamheid (1-4)	30	34	12	48	43
Alfabetisering	6	7	0	3	12

Bron: CBS.

¹⁾ Het betreft hier uitsluitend de door ROC's aangeboden educatie die via de gemeenten door het Ministerie van OCW wordt bekostigd, exclusief het vavo. Bij alle cijfers gaat het om het aantal deelnemers op 1 oktober van het betreffende schooljaar.

²⁾ Inclusief deelnemers waarvan herkomstgroepering onbekend is.

³⁾ Inclusief een zeer gering aantal deelnemers van wie het geslacht in de registratie onbekend is.

Mogelijk is dit het gevolg van forse bezuinigingen op het educatiebudget die vanaf 2010 door het ministerie aan de gemeenten zijn opgelegd. In de jaren daarvoor was de afname van het aantal deelnemers immers zeer gering.

In 2010/'11 namen vooral minder autochtonen aan deze vorm van volwassenenonderwijs deel. Twee op de drie deelnemers aan de educatie zijn vrouwen. Bijna zes op de tien deelnemers volgde een opleiding die gericht is op sociale redzaamheid en 34 procent een opleiding waarbij het accent ligt op de professionele redzaamheid. Slechts 8 procent van de deelnemers ging naar een opleiding voor educatieve redzaamheid of naar een alfabetiseringscursus voor allochtonen.

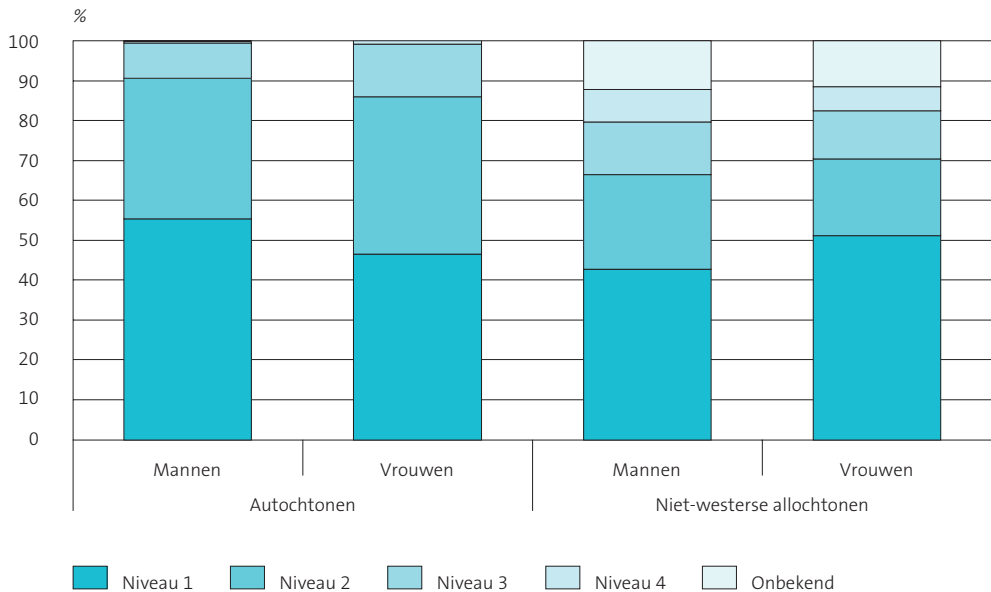
Negen op de tien autochtone deelnemers aan de educatie volgden een opleiding waarbij het accent op sociale redzaamheid ligt. Van de deelnemers met een westerse of niet-westerse achtergrond was dat ongeveer 45 procent. Daarnaast volgden de allochtonen vooral opleidingen voor professionele redzaamheid.

Autochtone deelnemers volgen vooral laagste niveaus van de educatie

Behalve naar type zijn de opleidingen van de educatie ook in te delen naar niveau. In 2010/'11 volgde drie kwart van de deelnemers een opleiding op niveau 1 of niveau 2, ook wel basiseducatie genoemd. De opleidingen op deze twee laagste niveaus zijn gericht op het aanleren van sociale vaardigheden en basisvaardigheden in lezen, schrijven en rekenen. Daarnaast volgde 13 procent van de deelnemers een opleiding op niveau 3 en 6 procent een opleiding op niveau 4. Niveau 3 komt overeen met het niveau van de theoretische leerweg van het vmbo of de vakopleiding van het mbo. Niveau 4 correspondeert met het niveau van de havo, het vwo of de middenkaderopleiding van het mbo. Van 7 procent van de deelnemers is het niveau van de opleiding onbekend. Het gaat daarbij om alfabetiseringscursussen.

In 2010/'11 volgden van zowel de mannelijke als vrouwelijke autochtone deelnemers rond de 90 procent een opleiding op het niveau van de basiseducatie. Op het hoogste niveau (niveau 4) waren beide groepen een uitzondering. Niet-westerse allochtonen die aan de educatie deelnamen, waren veel meer over de verschillende opleidingsniveaus verspreid. Van hen volgden de mannen gemiddeld iets hogere opleidingen dan de vrouwen. Daarnaast stond bij beide seksen een op de acht deelnemers ingeschreven voor een alfabetiseringscursus, waarvan het niveau onbekend is.

3.3.7 Deenemers aan de educatie naar niveau, 2010/'11*

Bron: CBS.

Aantal deelnemers bij het vavo licht gedaald

In 2010/'11 telde het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs ruim 16 duizend deelnemers. Dat is 3 procent minder dan in het jaar ervoor (tabel 3.3.1). In 2000/'01 gingen ruim 24 duizend deelnemers naar het vavo. In 2006/'07 was dit aantal gehalveerd, maar in de drie daaropvolgende jaren zat het vavo weer in de lift. Deze groei hangt deels samen met de invoering van de vernieuwde tweede fase in het voortgezet onderwijs. Niet elke school voor havo of vwo bood leerlingen die voor het eindexamen waren gezakt, de gelegenheid om een jaar later het eindexamen van de oude tweede fase over te doen. In het vavo was dit wel mogelijk.

In 2010/'11 stond bij het vavo 60 procent van deelnemers ingeschreven voor de havo, 25 procent voor het vwo en 15 procent voor de theoretische leerweg van het vmbo. Evenals in het voortgezet onderwijs neemt onder deze deelnemers het aandeel vrouwen en autochtonen toe naarmate de onderwijssoort hoger is.

In 2009/'10 werd aan ruim 7 duizend deelnemers van het vavo een diploma uitgereikt (tabel 3.3.4). Dat zijn er zo'n 460 meer dan in het jaar ervoor. Tot slot is het opmerkelijk dat in het tijdvak 2000–2005 het aantal geslaagden in het vavo met slechts 21 procent is afgenomen. In dezelfde periode daalde het aantal deelnemers in het vavo namelijk met 38 procent.

3.3.8 Deelnemers aan het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs, 2010/'11*

	Totaal	Geslacht		Herkomstgroepering ¹⁾			
		mannen	vrouwen	autochtonen	allochtonen		
					totaal	westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen
	<i>x 1 000</i>	%					
Totaal	16,2	52	48	64	36	9	26
Vmbo theoretische leerweg	2,5	54	46	56	44	10	34
Havo	9,7	53	47	65	35	10	25
Vwo	4,1	47	53	68	32	9	24

Bron: CBS.

¹⁾ Exclusief een klein aantal deelnemers van wie de herkomstgroepering onbekend is.

3.4 Hoger onderwijs

In het studiejaar 2010/'11 stonden ruim 656 duizend personen ingeschreven in het door de overheid bekostigde hoger onderwijs. Dat is 3,5 procent meer dan in het jaar ervoor. In de afgelopen tien jaar is zowel het aantal studenten in het hoger beroepsonderwijs (hbo) als in het wetenschappelijk onderwijs (wo) voortdurend toegenomen. Ingeschrevenen die in één opleidingsjaar zowel een hbo- als een wo-studie volgden, zijn bij beide vormen van hoger onderwijs meegeteld. Dat gold in 2010/'11 voor ruim 2 duizend personen. Binnen het hoger onderwijs als geheel worden zij slechts eenmaal meegeteld. Het aantal ingeschrevenen in het hoger onderwijs is daardoor iets lager dan de som van het aantal ingeschrevenen in het hbo en wo afzonderlijk. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap verwacht dat zowel het aantal hbo'ers als wo'ers de komende tien jaar flink stijgt. Voor het studiejaar 2020/'21 gaat OCW uit van bijna 484 duizend studenten in het hbo en 305 duizend studenten in het wo.

Het hoger onderwijs kent drie opleidingsvormen: voltijd-, deeltijd- en duaal onderwijs. In het wo volgde 95 procent van de studenten een voltijdstudie. In het hbo gold dit voor acht op de tien. Bij de overige studenten waren vooral deeltijdstudies in trek.

Werkgelegenheid in het hoger onderwijs verder toegenomen

In 2010/'11 waren er in ons land 63 door de overheid bekostigde instellingen voor hoger onderwijs: 50 hogescholen en 13 universiteiten. Vooral door fusies is het aantal hogescholen begin deze eeuw sterk afgenomen. In 2000/'01 waren er nog 62 hogescholen.

In voltijdbanen uitgedrukt bood het hoger onderwijs in 2009/'10 aan ruim 68 duizend personen werk. In vergelijking met een jaar eerder is de werkgelegenheid vooral in het wetenschappelijk onderwijs toegenomen.

3.4.1 Kerncijfers ingeschrevenen, instellingen en personeelsleden hoger onderwijs¹⁾

	2000/'01	2005/'06	2007/'08	2008/'09	2009/'10	2010/'11*
<i>x 1 000</i>						
Ingeschrevenen²⁾	476,7	560,3	585,4	602,0	634,1	656,3
ww.						
hoger beroepsonderwijs	312,7	356,8	374,8	383,7	403,3	416,9
wetenschappelijk onderwijs	166,3	205,9	212,7	220,5	233,1	241,7
<i>x 1</i>						
Instellingen	75	65	64	64	64	63
ww.						
hoger beroepsonderwijs	62	52	51	51	51	50
wetenschappelijk onderwijs	13	13	13	13	13	13
<i>1 000 voltijdbanen</i>						
Personeelsleden	61,7	61,4	64,3	66,3	68,5	
ww.						
hoger beroepsonderwijs	21,7	24,5	27,4	28,6	29,4	
wetenschappelijk onderwijs	40,0	36,9	36,9	37,7	39,1	

Bron: CBS/OCW (DUO).

¹⁾ Exclusief de Open Universiteit, de theologische universiteiten en de universiteit voor Humanistiek.

²⁾ Ingeschrevenen die in één opleidingsjaar zowel een hbo- als wo-studie volgen, zijn bij beide vormen van hoger onderwijs meegeteld. Binnen het hoger onderwijs als geheel worden zij slechts eenmaal meegeteld, waardoor het totaal iets lager is dan de som van hbo en wo afzonderlijk.

Ruim een kwart van de ingeschrevenen is van allochtone herkomst

In 2010/'11 stonden in zowel het hbo als het wo iets meer vrouwen dan mannen ingeschreven. In het hbo was drie kwart van de studenten autochtoon, in het wo een iets kleiner deel. Binnen het hbo was daarnaast 9 procent van westers en 15 procent van niet-westers allochtone herkomst. Van een klein aantal studenten was de herkomst onbekend. Binnen

het wo hielden de westers en niet-westers allochtone studenten elkaar vrijwel in evenwicht. Ze maakten respectievelijk 14 en 13 procent uit van het totaal aantal wo'ers.

3.4.2 Ingeschrevenen hoger onderwijs, 2010/'11*

	Totaal	Hoger beroepsonderwijs	Wetenschappelijk onderwijs
	<i>x 1 000</i>		
Ingeschrevenen	656,3	416,9	241,7
	%		
Geslacht			
Mannen	48	48	48
Vrouwen	52	52	52
Herkomstgroepering			
Autochtonen	74	75	72
Allochtonen	25	24	27
ww.			
westerse allochtonen	11	9	14
niet-westerse allochtonen	14	15	13
Onbekend	2	1	2
Opleidingsvorm			
Voltijd	87	81	95
Deeltijd	11	15	5
Duaal	2	3	0
Studierichting (Isced-gebied)¹⁾			
Onderwijs	13	19	4
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	9	6	14
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	38	32	49
ww.			
sociale wetenschappen ²⁾	11	6	19
bedrijfskunde en administratie	22	23	20
rechten	6	3	11
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	6	6	8
Techniek, industrie en bouwkunde	8	8	9
Landbouw en diergeneeskunde	1	1	1
Gezondheidszorg en welzijn	17	19	14
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	6	10	1
Onbekend	0	–	0

Bron: CBS.

¹⁾ Isced-gebieden zijn de door het CBS gehanteerde studierichtingen uit de International Standard Classification of Education van de Unesco.

²⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

In het hoger onderwijs zijn studies op het gebied van bedrijfskunde en administratie het meest populair. In het hbo stond bijna een kwart en in het wo een vijfde van alle studenten voor deze studierichting ingeschreven. In het hbo volgden daarna onderwijs en gezondheidszorg en welzijn, beide met een aandeel van 19 procent van het totaal aantal studenten. In het wo nam sociale wetenschappen met 19 procent de tweede plaats bij de gekozen studierichtingen in. Op enige afstand volgden taalwetenschappen, geschiedenis en kunst en gezondheidszorg en welzijn (beide 14 procent).

Bij het onderscheiden van de studierichtingen in het hoger onderwijs heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek gebruik gemaakt van de International Standard Classification of Education (ISCED) van de Unesco. Het Ministerie van OCW gebruikt een indeling naar HOOP-gebieden. HOOP staat voor Hoger Onderwijs en Onderzoeksplan. Bij deze indeling was in 2010/'11 economie de populairste studierichting, op ruime afstand gevolgd door gedrag en maatschappij en techniek.

3.4.3 Ingeschrevenen hoger onderwijs naar studierichting, 2010/'11*

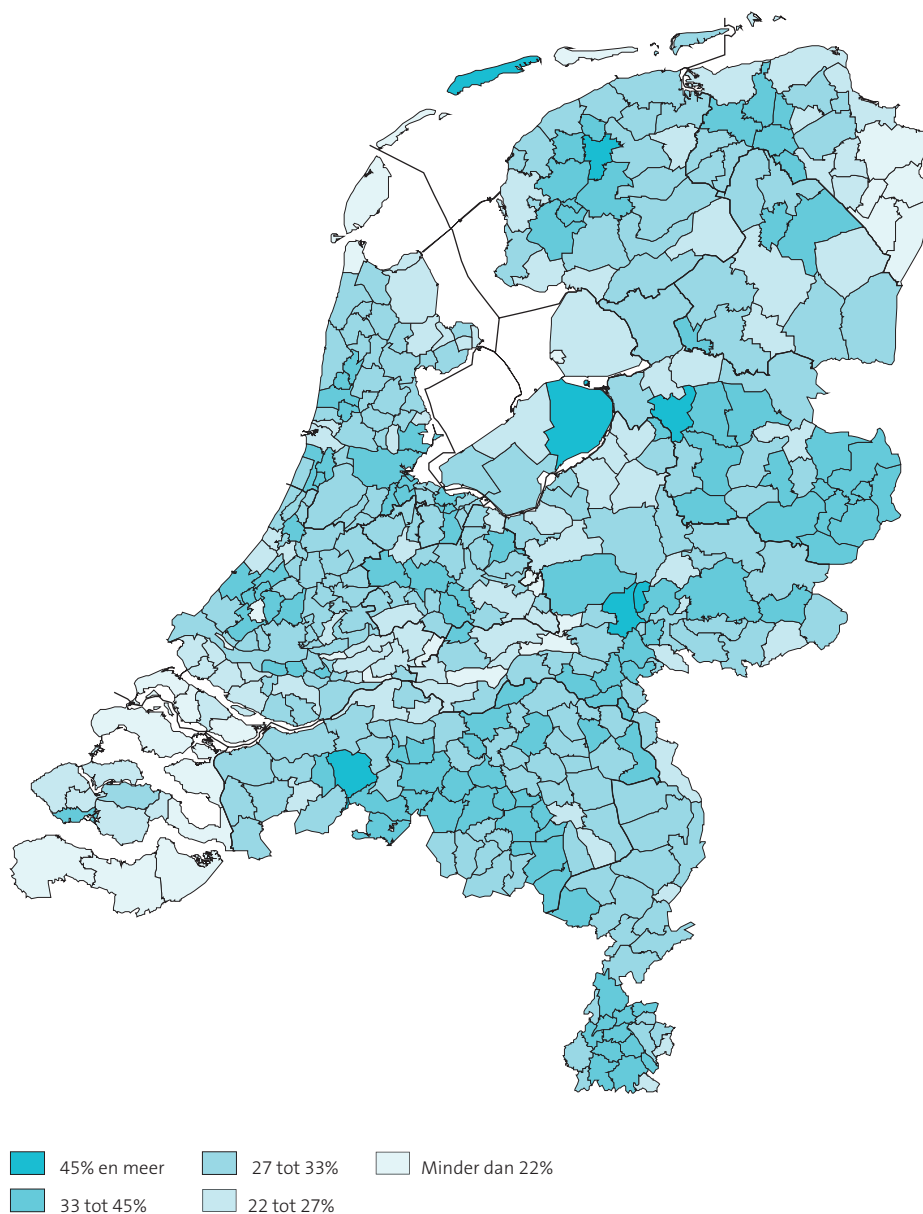
	HOOP-gebieden ¹⁾										
	Onder- wijs	Land- bouw en natuur- lijke om- geving	Natuur	Techniek	Gezond- heid	Econo- mie	Recht	Gedrag en maat- schappij	Taal en cultuur	Sector over- stijgend	Totaal
<i>x 1 000</i>											
Isced-gebieden ²⁾											
Onderwijs	69,0	0,8	0,3	—	—	—	—	16,4	—	—	86,5
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	0,1	—	0,1	8,4	—	1,5	0,0	2,1	41,8	2,6	56,6
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	0,3	2,6	0,3	8,6	0,1	151,3	28,2	52,6	8,3	0,1	252,4
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	—	1,9	12,9	21,1	0,2	6,0	—	—	—	—	41,9
Techniek, industrie en bouwkunde	—	2,7	0,7	49,2	0,0	—	—	0,6	0,6	—	53,9
Landbouw en diergeneeskunde	—	5,6	—	—	1,5	—	—	—	—	—	7,1
Gezondheidszorg en welzijn	—	0,3	3,7	5,3	65,2	0,2	—	39,8	0,0	0,4	114,8
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	—	1,4	0,4	3,4	1,5	32,7	—	3,0	—	0,0	42,5
Onbekend	—	—	0,5	—	—	—	—	—	0,0	—	0,5
Totaal	69,4	15,3	18,9	95,9	68,5	191,6	28,3	114,6	50,7	3,1	656,3

Bron: CBS/OCW (DUO).

¹⁾ HOOP-gebieden zijn de door het Ministerie van OCW gehanteerde studierichtingen uit het Hoger Onderwijs en OnderzoeksPlan.

²⁾ Isced-gebieden zijn de door het CBS gehanteerde studierichtingen uit de International Standard Classification of Education van de Unesco.

3.4.4 Aandeel hbo-studenten op het totaal aantal 18- tot 24-jarigen per woongemeente, 2010/'11*

Bron: CBS.

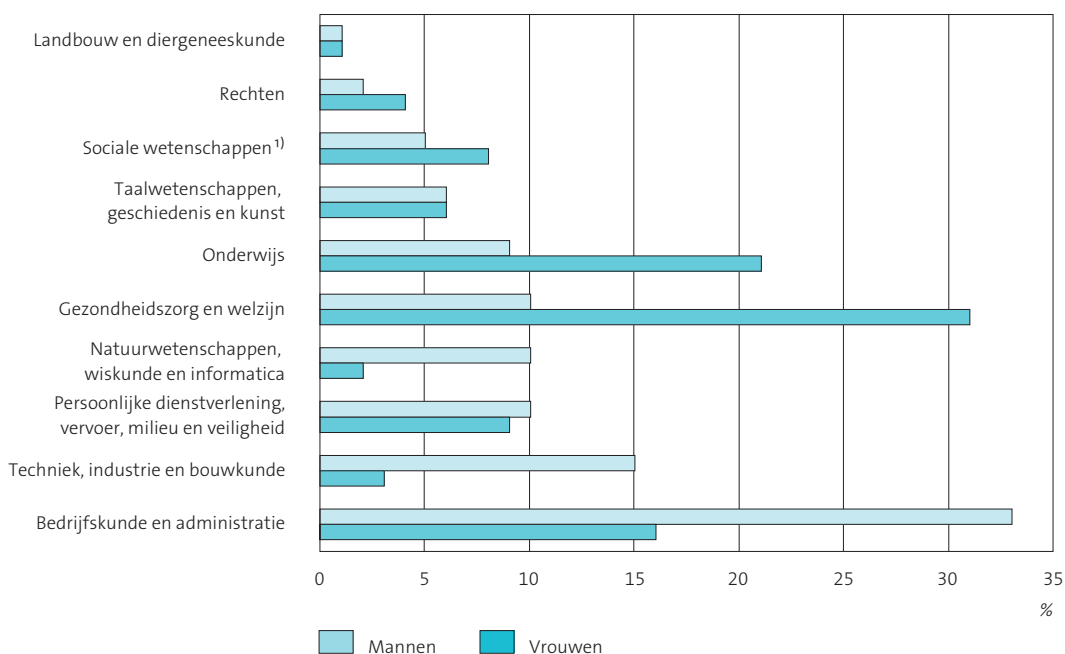
Relatief veel hbo'ers in gemeenten met meer dan 80 duizend inwoners

In kaart 3.4.4 is per gemeente het aantal ingeschrevenen dat een hbo-opleiding volgt gerelateerd aan het aantal inwoners in de voor het hbo relevante leeftijdsgroep van 18 tot 24 jaar. De hbo-studenten zijn vooral oververtegenwoordigd in gemeenten met meer dan 80 duizend inwoners en gemeenten met een specifieke hbo-opleiding. Bij de eerste categorie scoort Leeuwarden het hoogst. In deze stad volgt ruim twee derde van de 18- tot 24-jarigen een hogere beroepsopleiding. Daarnaast zijn in de steden met meer dan 80 duizend inwoners relatief veel hbo'ers gehuisvest in Breda (57 procent), Zwolle (53 procent) en Arnhem (49 procent). Bij de gemeenten met een specifieke hbo-opleiding scoort Terschelling bijzonder hoog. Op dit eiland, waar het maritiem instituut van de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden is gevestigd, volgt ruim drie kwart van de 18- tot 24-jarigen een hogere beroepsopleiding. Daarnaast telt Dronten met zijn agrarische hogeschool veel hbo'ers (47 procent). Rozendaal, een buurgemeente van Arnhem, heeft eveneens een hoog aandeel hbo-studenten, maar absoluut gezien gaat het hierbij om slechts 32 jongeren in de leeftijd van 18 tot 24 jaar.

Geen verdere groei van het aantal eerstejaars in hbo en wo

In 2010/'11 telde het hbo 100 duizend eerstejaarsstudenten, vrijwel evenveel als in het jaar ervoor. De sterke groei van het aantal eerstejaars in 2009/'10 lijkt daarmee vooralsnog een uitzondering te zijn geweest. Bij de mannen was bedrijfskunde en administratie veruit de populairste studierichting. Vrouwen kozen het meest voor gezondheidszorg en welzijn. Daarnaast waren bij de vrouwelijke eerstejaars studies op het gebied van onderwijs in trek. Opleidingsrichtingen die hoofdzakelijk aantrekkingskracht hebben op mannen zijn techniek, industrie en bouwkunde en natuurwetenschappen, wiskunde en informatica.

3.4.5 Eerstejaars hbo-studenten naar studierichting, 2010/'11*

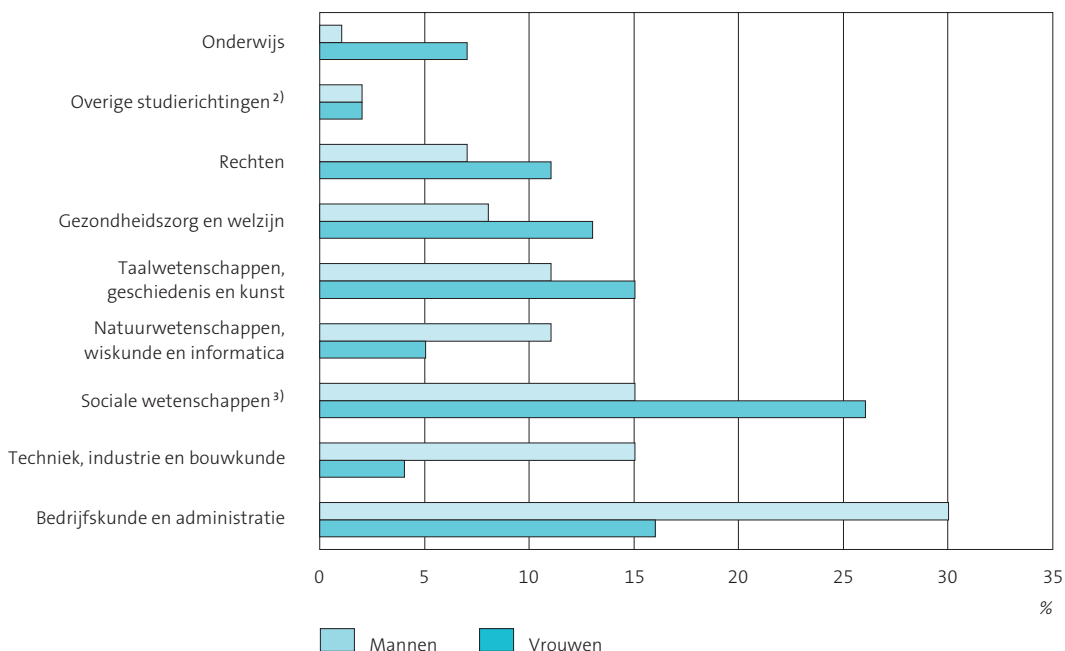

Bron: CBS.

¹⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

In 2010/'11 stonden ruim 52 duizend studenten voor het eerst ingeschreven bij een universiteit. Dat is fractie minder dan een jaar eerder. Ook in het wo lijkt de groei in 2009/'10 uitzonderlijk hoog te zijn geweest. Evenals in het hbo schreven mannelijke eerstejaars zich het meest in voor een studie op het gebied van bedrijfskunde en administratie. Vrouwelijke eerstejaars waren in het wo het meest geïnteresseerd in sociale wetenschappen. In tegenstelling tot in het hbo oefenden studies op het gebied van onderwijs in het wo vrijwel uitsluitend aantrekkingskracht uit op vrouwen.

3.4.6 Eerstejaars wo-studenten naar studierichting¹⁾, 2010/'11*

Bron: CBS.

¹⁾ Exclusief een zeer klein aantal eerstejaars waarvan de studierichting onbekend is.

²⁾ Het betreft hier de studierichtingen onderwijs, landbouw en diergeneeskunde en persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid.

³⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Aantal afgestudeerden in hoger onderwijs opnieuw hoger

Met ingang van het studiejaar 2002/'03 is in het hoger onderwijs het bachelor-masterstelsel ingevoerd. Als gevolg daarvan zijn de meeste reguliere hbo-opleidingen omgezet in bacheloropleidingen van vier jaar en zijn de wetenschappelijke opleidingen opgedeeld in een bachelorfase van drie jaar en een daarop aansluitende masterfase van één jaar of langer. Om de instroom in het hoger onderwijs te vergroten kunnen studenten in het hoger beroepsonderwijs vanaf 2006/'07 ook voor een tweejarig *associate degree*-programma kiezen. In 2009/'10 zijn in het hbo ruim 62 duizend studenten afgestudeerd voor een bacheloropleiding en duizend voor een *associate degree*-programma. Voor beide opleidingen is dat een record. Het aantal afgestudeerden voor een vervolgopleiding in het hbo bleef in 2009/'10 ten opzichte van het voorgaande studiejaar gelijk.

In 2009/'10 werd in het wetenschappelijk onderwijs aan ruim 27 duizend studenten het bachelordiploma uitgereikt en aan bijna 28 duizend studenten het masterdiploma. Tegenover een verdere toename van het aantal afgestudeerden voor een masteropleiding staat een kleine afname van afgestudeerden voor een doctoraalopleiding. Met ruim 2 duizend afgestudeerden zijn deze 'oude' opleidingen in het wo bijna verleden tijd.

3.4.7 Kerncijfers afgestudeerden hoger onderwijs¹⁾

	2000/'01	2005/'06	2007/'08	2008/'09	2009/'10*
<i>x 1 000</i>					
Hoger beroepsonderwijs					
Associate degree			0,3	0,8	1,0
Bachelor ²⁾	53,1	59,5	60,1	61,7	62,1
Master/vervolgopleiding	3,0	4,5	5,0	4,0	4,0
Wetenschappelijk onderwijs					
Bachelor	0,1	19,1	24,7	26,1	27,1
Master ³⁾		12,6	23,7	26,2	27,9
Doctoraal	20,4	16,7	4,7	2,5	2,2
Vervolgopleiding ⁴⁾	2,4	3,1	3,2	3,2	3,5
Promoties	2,5	3,0	3,2	3,3	3,7

Bron: CBS.

¹⁾ Exclusief de Open Universiteit, de theologische universiteiten en de universiteit voor Humanistiek.

²⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel betreft het de hoofdfase van een hbo-studie.

³⁾ Exclusief de beroeps- of masteropleidingen geneeskunde, diergeneeskunde, tandheelkunde en farmacie plus de afgestudeerden van alle universitaire opleidingen voor leraar.

⁴⁾ Vóór invoering van het bachelor-masterstelsel betreft het afgestudeerden voor een beroepsdiploma geneeskunde, diergeneeskunde, tandheelkunde en farmacie plus de afgestudeerden van alle universitaire opleidingen voor leraar. Na invoering van dit stelsel gaat het om masteropleidingen in genoemde studierichtingen.

Sterke groei van het aantal gepromoveerden

Voor geneeskunde, diergeneeskunde, tandheelkunde, farmacie en alle universitaire leraaropleidingen moet een afsluitend beroepsexamen worden afgelegd. In 2009/'10 is het aantal afgestudeerden voor deze studies in vergelijking met het jaar daarvoor iets toegenomen, tot 3,5 duizend. Daarnaast promoveerden 3,7 duizend personen, 13 procent meer dan in het voorgaande studiejaar.

3.5 Levenlang leren

In 2010 volgden ruim 1,4 miljoen mensen van 15 tot 65 jaar een opleiding of cursus in het kader van het post-initiële onderwijs. De participatiegraad bedroeg 15,0 procent. Het verschil met 2009 is miniem. De deelname lag toen maar iets hoger.

Vrouwen nemen relatief vaker deel aan het post-initieel onderwijs dan mannen. De deelname van vrouwen is bovendien gestegen, tot 15,8 procent in 2010. De deelname van mannen daalde tot 14,3 procent.

3.5.1 Kerncijfers post-initieel onderwijs

	Deelname absoluut			Participatiegraad ¹⁾		
	2008	2009	2010*	2008	2009	2010*
	<i>x 1 000</i>			<i>%</i>		
Totaal	1 447	1 442	1 435	15,1	15,0	15,0
Geslacht						
Mannen	712	695	683	14,8	14,5	14,3
Vrouwen	735	747	752	15,4	15,6	15,8
Leeftijd						
15–24 jaar	125	122	119	18,6	18,4	18,4
25–34 jaar	407	402	403	21,5	21,4	21,6
35–44 jaar	430	423	401	17,0	17,0	16,6
45–54 jaar	323	330	342	13,5	13,6	13,9
55–64 jaar	162	164	171	7,7	7,7	7,9
Vooropleiding						
Bao/vmbo/mbo-niveau 1	232	241	246	8,5	9,0	9,4
Havo/vwo	146	136	143	20,4	20,1	20,9
Mbo-niveau 2-4	473	466	452	14,5	14,3	14,1
Ho	589	590	588	21,0	20,5	20,0
Arbeidsmarktpositie						
Werkzame beroepsbevolking	1 217	1 195	1 186	17,1	16,8	16,8
Werkloze beroepsbevolking	38	51	56	14,4	15,4	14,9
Niet-beroepsbevolking	192	196	193	8,8	9,1	9,1

Bron: CBS.

¹⁾ Als percentage van de overeenkomstige groep in de bevolking die geen initieel onderwijs meer volgt.

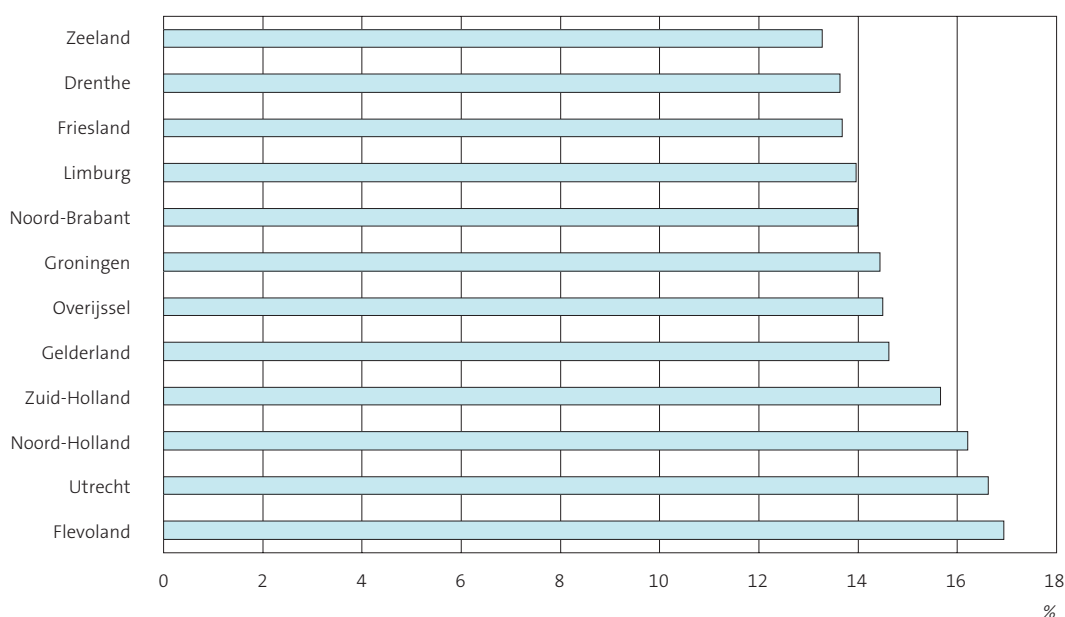
Deelname post-initieel onderwijs het hoogst in Flevoland en de Randstad

De deelname aan post-initieel onderwijs verschilt per leeftijdsgroep. De 25- tot 35-jarigen nemen relatief het meest deel. Met elke oudere leeftijdsgroep daalt de deelname. Jongeren van 15 tot 25 jaar zitten natuurlijk nog vaak in hun initiële schoolloopbaan, maar als dat niet het geval is volgen zij relatief vaak post-initieel onderwijs. In 2010 deed 18,4 procent van de 15- tot 25-jarigen die geen initieel onderwijs meer volgden een post-initiële opleiding, bijvoorbeeld een havo-opleiding via het vavo of deeltijd-mbo.

Tot en met 2009 nam de deelname aan post-initieel onderwijs toe met het niveau van de vooropleiding. In 2010 is de deelname van mensen met een havo/vwo-opleiding iets hoger dan die van de hoger opgeleiden. De deelname van deze laatste groep nam af ten opzichte van 2008. De deelname van lager opgeleiden is met 9,4 procent nog steeds ver beneden het gemiddelde.

Autochtone Nederlanders volgden met 14,4 procent minder vaak een post-initiële opleiding dan allochtonen. De deelname van niet-westerse allochtonen was met 19,2 procent het hoogst. De scholing die te maken heeft met hun inburgering neemt hier een belangrijke plaats in.

3.5.2 Participatiegraad¹⁾ post-initieel onderwijs (15 tot 65 jaar) naar provincie, 2010*

Bron: CBS.

¹⁾ Als percentage van de overeenkomstige groep in de bevolking die geen initieel onderwijs meer volgt.

Personen die tot de werkzame beroepsbevolking behoren volgden met 16,8 procent in 2010 vaker een post-initiële opleiding dan personen die geen baan hadden of een baan hadden van minder dan 12 uur per week (14,9 procent). Mensen zonder baan en die daar ook niet naar op zoek waren, volgden het minst vaak post-initieel onderwijs (9,1 procent). Het merendeel van de opleidingen en cursussen werd gevolgd om sterker te staan op de arbeidsmarkt. Van de deelnemers in 2010 gaf 87 procent een werkgerelateerde reden op voor het volgen van een post-initiële opleiding.

De deelname is het hoogst in Flevoland, direct gevolgd door Utrecht en Noord- en Zuid-Holland. In Zeeland, Drenthe en Friesland neemt de bevolking het minst vaak deel aan post-initieel onderwijs. De toegankelijkheid van de onderwijsinstellingen die post-initieel onderwijs aanbieden kan daarbij een rol spelen.

Groei deelnemers Open Universiteit zet door

Veel mensen volgen een post-initiële opleiding aan de Open Universiteit. In 2011 stonden er 13,5 duizend studenten ingeschreven voor één of meer cursussen. Dit zijn de zogeheten actieve studenten. Het is het tweede achtereenvolgende jaar dat het aantal studenten stijgt. Vóór 2009 daalde het aantal actieve studenten voortdurend. Twee op de drie actieve studenten volgden een opleiding met het doel een diploma te behalen in het hoger onderwijs, 15 procent volgde één of meer cursussen. De overige 19 procent wist nog niet of ze door zouden gaan voor een volledig hbo- of wo-diploma.

3.5.3 Kerncijfers Open Universteit

	2000	2005	2008	2009	2010	2011
<i>x 1 000</i>						
Deelnemers¹⁾	20,1	16,9	13,7	13,1	13,3	13,5
%						
Programma						
Diplomastudenten	66	78	69	66	66	65
Cursusstudenten	20	10	12	14	14	15
Nog open	14	12	19	20	20	19

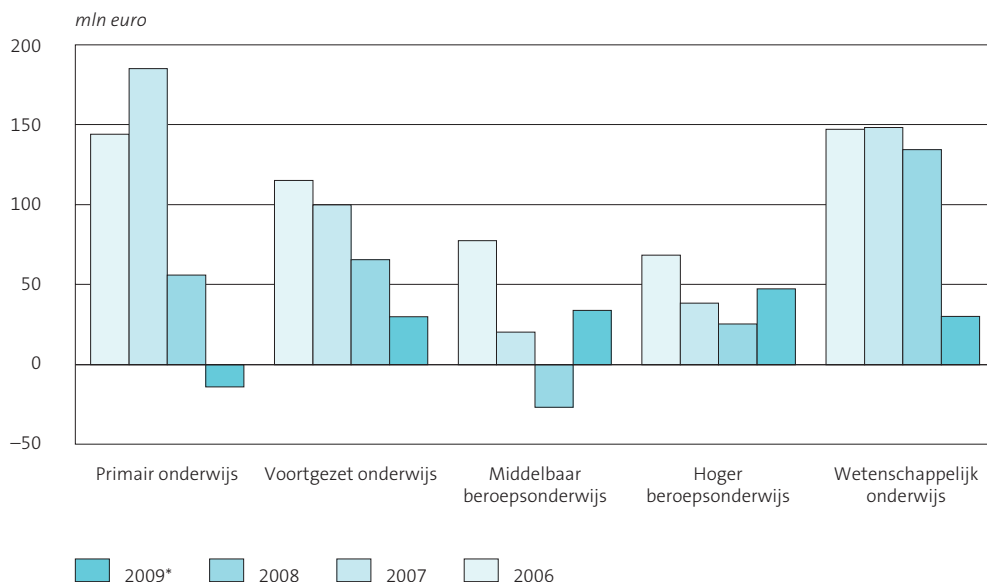
Bron: CBS.

¹⁾ Actieve studenten, dat wil zeggen studenten die zich in een jaar voor één of meer cursussen hebben aangemeld, stand per 1 januari.

3.6 Onderwijsuitgaven

Onderwijsinstellingen hielden in 2009 in totaal 127 miljoen euro over. Het financiële overschot van scholen is de laatste jaren echter steeds kleiner geworden. Het primair onderwijs gaf in 2009 zelfs voor het eerst meer uit dan het ontving.

3.6.1 Financieel resultaat scholen

Bron: CBS.

Het primair onderwijs dook in 2009 in de rode cijfers met een tekort van 14 miljoen euro. De personele lasten stegen ten opzichte van 2008 met 9 procent en de lasten voor huisvesting met 18 procent. Daartegenover stond een toename van de rijksbijdrage met 9 procent.

Het voortgezet onderwijs boekte in 2009 een positief resultaat van 30 miljoen euro. Dat was een jaar eerder nog 66 miljoen euro. Ook hier werd het terugvallende resultaat voornamelijk veroorzaakt door toenemende huisvestingslasten.

Het mbo stond in 2009 weer in de plus, vooral vanwege een extra bijdrage van het Rijk. Een jaar eerder boekte het mbo een negatief resultaat door tegenvallende inkomsten uit inburgeringscursussen en hoge afschrijvingslasten.

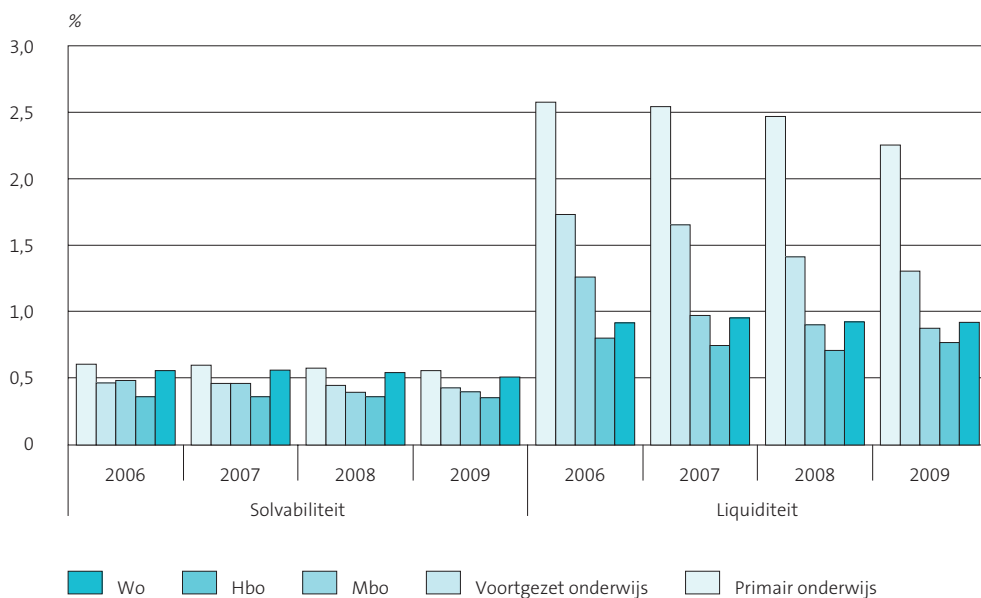
Ook het hbo behaalde in 2009 een beter resultaat dan het jaar ervoor. Zowel de rijksbijdragen als de collegegelden groeiden harder dan de lasten.

Bij het wetenschappelijk onderwijs is daling van het resultaat het grootst. Er werd vooral meer uitgegeven aan personeel.

Solvabiliteit en liquiditeit nemen af

Naast het financiële resultaat namen ook de solvabiliteit en liquiditeit van onderwijsinstellingen af. Voor sommige scholen hoeft dat echter geen slecht nieuws te zijn. De solvabiliteit en liquiditeit van scholen in het primair onderwijs zijn namelijk nog steeds aan de hoge kant.

3.6.2 Solvabiliteit en liquiditeit

Bron: CBS.

De zeer goede financiële positie van een aantal scholen in het primair onderwijs was voor de onderwijsinspectie aanleiding om een onderzoek te starten naar het financiële beleid van sommige schoolbesturen. Het is namelijk niet de bedoeling dat besturen te veel financiële middelen onbenut laten. De onderwijsinspectie maakt overigens wel gebruik van een ander kengetal dan solvabiliteit of liquiditeit, namelijk de kapitalisatiefactor. Grofweg geeft dit getal aan hoeveel ruimte er is om te investeren in kapitaalgoederen als gebouwen en terreinen.

Toelichting

Geslaagden en afgestudeerden

Geslaagden zijn leerlingen in het voortgezet onderwijs en deelnemers aan het middelbaar beroepsonderwijs of voortgezet algemeen volwassenenonderwijs die met goed gevolg een eindexamen hebben afgelegd. Afgestudeerden zijn ingeschrevenen in het hoger onderwijs die met succes een afsluitend examen in het hoger beroeps- of wetenschappelijk onderwijs hebben afgelegd.

Herkomstgroepering

Bij de herkomstgroepering wordt onderscheid gemaakt tussen autochtonen en allochtonen. Tot de autochtonen behoren alle in Nederland woonachtige personen van wie beide ouders in Nederland geboren zijn. Tot de allochtonen behoren alle in Nederland woonachtige personen die minstens één in het buitenland geboren ouder hebben. De allochtonen zijn in twee hoofdgroepen te verdelen. Tot de westerse allochtonen behoren degenen die afkomstig zijn uit Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika, Japan, Oceanië en Indonesië. Tot de niet-westerse allochtonen behoren degenen die afkomstig zijn uit Afrika, Azië (exclusief Japan en Indonesië), Zuid-Amerika en Turkije.

Kapitalisatiefactor

De kapitalisatiefactor is gelijk aan het totale vermogen minus gebouwen en terreinen gedeeld door de totale baten. Wanneer het gat tussen het vermogen en de boekwaarde van gebouwen en terreinen groter wordt is er meer ruimte om te investeren. Zeker als de totale baten laag zijn, omdat er dan genoeg vlottende activa overblijven om terugvallende baten op te vangen. De kapitalisatiefactor geeft dus grofweg aan hoeveel ruimte er is voor investeringen in kapitaalgoederen als gebouwen en terreinen.

Liquiditeit

De liquiditeit geeft de verhouding weer tussen vlottende activa (liquide middelen plus kortlopende vorderingen) en kortlopende verplichtingen (vlottende passiva). Bij goed financieel management is het niet nodig dat de liquiditeit ver boven 1 komt en een waarde

van iets onder 1 is niet bezwaarlijk. Vandaar dat de Commissie Vermogensbeheer Onderwijsinstellingen de signaleringsgrenzen op 0,50 en 1,50 vaststelt.

Opleidings- en studierichtingen

Bij de opleidingsrichtingen in het mbo en de studierichtingen in het hbo en wo is gebruik gemaakt van de International Standard Classification of Education (ISCED) van de Unesco. Deze classificatie maakt het mogelijk om onderwijsprogramma's internationaal te vergelijken. Bij de hoofdindeling, die in dit jaarboek is gepresenteerd, is het ook mogelijk om een vergelijking te maken tussen het mbo, hbo en wo. Bij de toepassing van de ISCED op het mbo is wel de naamgeving van de categorieën aangepast, omdat deze oorspronkelijk sterk gericht was op het hoger onderwijs.

Personeelsleden

De cijfers over het personeel hebben betrekking alle personeelsleden die op de peildatum bij een onderwijsinstelling in dienst waren. Het gaat zowel om onderwijzend als onderwijsondersteunend personeel dat een aanstelling op een school heeft. De werkgelegenheid van het personeel is uitgedrukt in voltijdbanen.

Post-initieel onderwijs

In de indicator post-initieel onderwijs wordt de deelname van 15- tot 65-jarigen aan opleidingen weergegeven nadat zij het initiële onderwijs (de eerste, voltijdse, schoolloopbaan) hebben verlaten. De participatiegraad geeft het aandeel deelnemers van de overeenkomstige groep in de bevolking die geen initieel onderwijs meer volgt. Dat wil zeggen exclusief de leerlingen en studenten die nog voltijd onderwijs of een combinatie van werken en leren volgen en niet al eens voor vijf jaar of langer hun onderwijsloopbaan hebben onderbroken. De cijfers komen uit de Enquête beroepsbevolking.

Solvabiliteit

De solvabiliteit geeft de verhouding weer tussen eigen en vreemd vermogen. Het is een indicator voor de financiële positie van instellingen op lange termijn. De Commissie Vermogensbeheer Onderwijsinstellingen geeft aan dat een solvabiliteit tussen 0,2 en 0,6 wenselijk is.

Stromen in het onderwijs

4

Stromen in het onderwijs

4.1

Door- en uitstroom vanuit het vmbo

- Ongediplomeerde door- en uitstroom
- Doorstroom van gediplomeerde vmbo'ers

4.2

Door- en uitstroom vanuit havo en vwo

- Ongediplomeerde door- en uitstroom
- Doorstroom van gediplomeerde havisten en vwo'ers

4.3

Door- en uitstroom vanuit het mbo

- Ongediplomeerde doorstroom
- Gediplomeerde doorstroom

Van de leerlingen uit vmbo-4 die aan het eind van schooljaar 2009/'10 geen diploma hadden behaald, stroomde 42 procent in 2010/'11 door naar het mbo en bleef 41 procent zitten. Van de leerlingen met diploma stroomden bijna negen op de tien door naar het mbo. Van de leerlingen uit havo-5 die in 2009/'10 geen diploma behaalden bleef 42 procent zitten. Ongeveer 34 procent ging naar het vavo en ongeveer 11 procent naar het mbo. Van de ongediplomeerde vwo'ers stroomde bijna de helft naar het vavo en deed ongeveer een derde nogmaals vwo-6.

Van de gediplomeerde havisten stroomde ruim drie kwart naar het hbo, terwijl van de gediplomeerde vwo'ers 71 procent voor het wo koos.

Van de deelnemers aan het mbo die in 2009/'10 geen diploma behaalden stroomde ruim 83 procent in schooljaar 2010/'11 door binnen het mbo. Van de mbo-gediplomeerden op niveau 1 stroomde 43 procent door in het mbo, net als de helft van de gediplomeerden op niveau 2 en 36 procent van de geslaagden op niveau 3. Van de gediplomeerden op niveau 4 stroomde 41 procent door naar het hbo.

4.1 Door- en uitstroom vanuit het vmbo

Van de 103 460 leerlingen die in 2009/'10 in het vierde leerjaar van het vmbo zaten, behaalde 91 procent in dat jaar een diploma¹⁾. Een vmbo-diploma is echter nog geen startkwalificatie, die – zoals in hoofdstuk 7 wordt beschreven – de kansen op de arbeidsmarkt aanzienlijk vergroot. Het is voor leerlingen met een vmbo-diploma dan ook van belang door te stromen naar een vervolgopleiding. Leerlingen die in het vierde jaar van het vmbo geen diploma hebben behaald, kunnen dit alsnog doen door te blijven zitten en een jaar later alsnog een diploma te behalen of door ongediplomeerd door te stromen naar het mbo en daar een diploma te behalen.

¹⁾ Dit verschilt met het slagingspercentage uit hoofdstuk 3. Daarin wordt het percentage van de examenkandidaten beschreven, dus iedereen die aan het eind van het schooljaar is opgegaan voor het examen. In dit hoofdstuk gaat het om het percentage leerlingen dat op 1 oktober van het schooljaar 2009/'10 stond ingeschreven in het vmbo en aan het eind van het schooljaar een diploma heeft behaald.

Ongediplomeerde door- en uitstroom

Van de bijna 8 870 leerlingen uit vmbo-4 die aan het eind van het schooljaar 2009/'10 nog geen diploma hadden behaald, ging 88 procent in het aansluitende schooljaar door in het bekostigde onderwijs. Van deze ongediplomeerde leerlingen stroomde de grootste groep in schooljaar 2010/'11 door naar het mbo (48 procent) en deed een bijna even groot deel het vierde leerjaar van het vmbo nog eens over (46 procent). Daarnaast ging een kleine groep van 5 procent door naar het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo).

Ongediplomeerde vmbo'ers vaak naar mbo

De doorstroom van ongediplomeerde vmbo'ers verschilt naar leerweg. Leerlingen uit de basisberoepsgerichte leerweg (vmbo-b) verlieten met 21 procent het onderwijs veel vaker als zij aan het eind van het vierde leerjaar geen diploma hadden gehaald dan leerlingen uit de kaderberoepsgerichte leerweg (vmbo-k) met 12 procent en de gemengd/theoretische leerweg (vmbo-gt) met 7 procent. Van de leerlingen uit vmbo-b die wel in het bekostigd onderwijs bleven, bleef slechts één op de vijf zitten om in 2010/'11 een nieuwe poging te doen het diploma te halen. De overgrote meerderheid (79 procent) van de leerlingen uit vmbo-b die ongediplomeerd doorstroomden in het onderwijs ging naar het mbo. Van hen ging 56 procent naar niveau 2 en 42 procent naar niveau 1.

Van de ongediplomeerde leerlingen uit vmbo-k die doorstroomden in het onderwijs bleef 42 procent het volgende schooljaar zitten in vmbo-k en stroomde 5 procent af naar vmbo-b. Ruim de helft van de ongediplomeerde vmbo-k-leerlingen uit leerjaar 4 stroomde in het volgende jaar door naar een mbo-opleiding. Van hen stroomde de meerderheid (61 procent) door naar de basisberoepsopleiding (niveau 2) van het mbo. Naar de assistent-opleiding op niveau 1 stroomde 22 procent door en 11 procent begon in de vakopleiding op niveau 3.

De leerlingen uit vmbo-gt die geen diploma behaalden in 2009/'10 konden ook via het vavo een vmbo-diploma behalen. Bijna 11 procent van de doorgestroomde leerlingen uit vmbo-gt maakte gebruik van deze mogelijkheid en volgde in 2010/'11 vavo. Een grotere groep van 60 procent bleef zitten binnen het vmbo-gt. Van de 26 procent die doorstroomde naar het mbo ging bijna de helft (46 procent) naar niveau 2, een vijfde naar niveau 3 en bijna een kwart naar niveau 4.

Jongens vaker zonder diploma door naar mbo

Jongens en meisjes die geen diploma hadden behaald in het laatste jaar van het vmbo verschilden enigszins in hun doorstroomgedrag. Bij de leerlingen die doorgingen in het onderwijs stroomden meisjes vaker door binnen het vmbo (49 procent tegen 44 procent), terwijl jongens vaker naar het mbo gingen (51 procent tegen 44 procent).

De uitstroom van vmbo'ers zonder diploma in het laatste jaar verschilde niet veel tussen jongens en meisjes. Jongens zonder vmbo-diploma stroomden aan het eind van 2009/'10 slechts iets vaker het bekostigd onderwijs uit dan meisjes. Het verschil bedroeg slechts 1 procentpunt.

4.1.1 Doorstroom in onderwijs vanuit vmbo leerjaar 4 zonder diploma, naar geslacht en leerweg 2009/'10–2010/'11*

	Bestemmingsjaar					
	Vmbo			Mbo	Vavo	Overig
	basis- beroeps- gerichte leerweg	kader- beroeps- gerichte leerweg	gemengde en theoretische leerweg			
	%					
Basisjaar						
Jongens						
Totaal vmbo	7,6	9,8	26,2	50,6	4,5	1,3
w.v.						
basisberoepsgerichte leerweg	19,7	0,1	0,2	78,7	0,1	1,2
kaderberoepsgerichte leerweg	4,3	39,8	0,2	54,7	0,7	0,3
gemengde en theoretische leerweg	0,2	0,5	61,0	26,3	10,1	1,9
Meisjes						
Totaal vmbo	6,1	11,6	31,4	43,4	6,0	1,5
w.v.						
basisberoepsgerichte leerweg	19,7	0,6	0,0	78,1	0,2	1,4
kaderberoepsgerichte leerweg	6,0	45,2	0,5	47,8	0,6	0,0
gemengde en theoretische leerweg	0,1	1,3	59,7	25,8	11,1	2,1

Bron: CBS.

In Groningen en Friesland veel doorstroom naar mbo

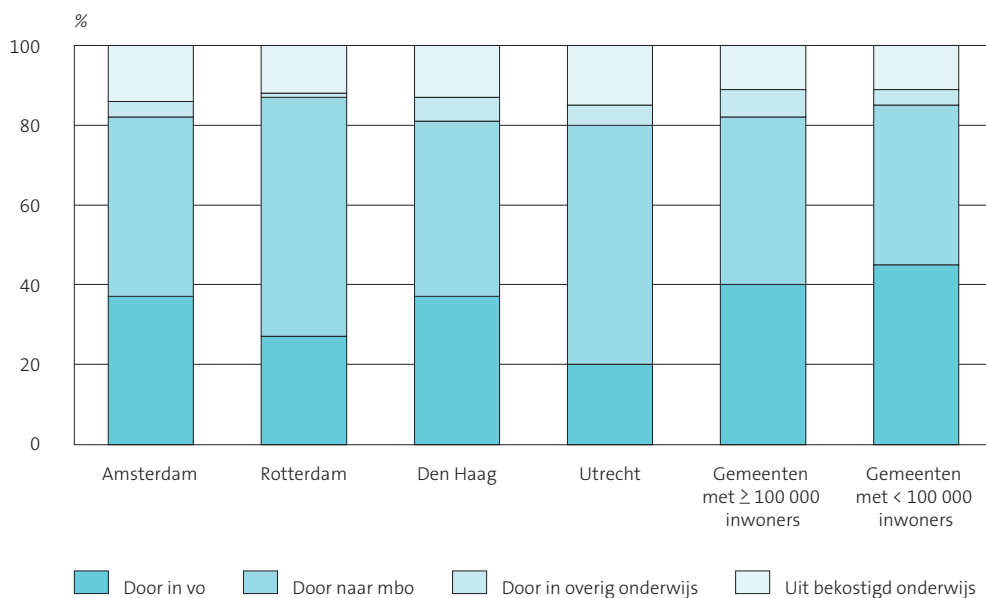
Leerlingen die aan het eind van het vierde jaar van het vmbo geen diploma haalden, gingen in Groningen en Friesland relatief vaak naar het mbo. Dit gold voor respectievelijk 62 en 51 procent van de ongediplomeerde vmbo-4-leerlingen. De laagste doorstroom van deze groep naar het mbo kwam voor in Flevoland en Zeeland met respectievelijk 34 en 32 procent. Leerlingen uit Zeeland en Drenthe daarentegen bleven in verhouding vaak een jaar zitten in het vmbo om daar nogmaals te proberen hun diploma te halen.

Hoe kleiner de gemeente, hoe meer zittenblijvers en hoe minder doorstromers

Hoe kleiner de gemeente, des te vaker doubleerden vmbo-leerlingen om alsnog hun vmbo-diploma te halen. In gemeenten met 100 duizend of meer inwoners, exclusief de

vier grootste gemeenten, bleef 40 procent van de ongediplomeerde vmbo'ers in het vmbo; in gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners gold dit voor zelfs 45 procent. In de vier grootste gemeenten (Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Den Haag, de G4) daarentegen viel op dat leerlingen juist vaker doorstroomden naar het mbo. Met name in Utrecht en Rotterdam gingen veel meer leerlingen zonder diploma naar het mbo dan dat er in het vmbo bleven zitten.

4.1.2 Doorstroom vmbo 4 zonder diploma naar gemeentegrootte, 2009/'10–2010/'11*

Bron: CBS.

Doorstroom van gediplomeerde vmbo'ers

Aangezien het vmbo geldt als een voorbereiding op het middelbaar beroepsonderwijs is het begrijpelijk dat de meeste vmbo-gediplomeerden hun schoolloopbaan vervolgen op het mbo. Van de 94 590 leerlingen die in 2009/'10 hun vmbo diploma behaalden stroomde 87 procent in 2010/'11 door naar het mbo. Daarnaast stroomde 9 procent binnen het voortgezet onderwijs op naar een hoger niveau. Dit betrof leerlingen die vanuit vmbo-gt doorstroomden naar de havo.

Nagenoeg alle leerlingen die met een vmbo-diploma doorstroomden naar het mbo begonnen op niveau 2 of hoger. Van de doorstromers vanuit vmbo-b ging 93 procent naar deze basisberoepsopleiding. Van degenen met een vmbo-k-diploma ging 40 procent naar

een vakopleiding op niveau 3 en nog eens bijna 40 procent naar de middenkaderopleiding op niveau 4.

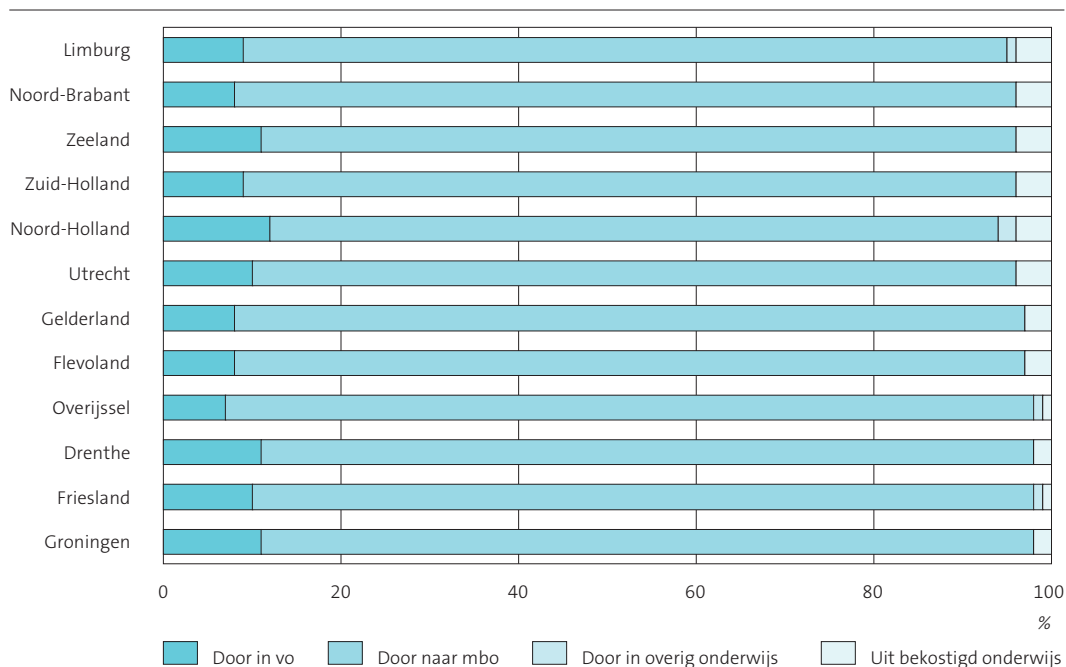
In lijn met de verwachting ging met drie kwart de grote meerderheid van gediplomeerden uit vmbo-gt die doorstroomden naar het mbo naar niveau 4. Daarnaast stroomde één op de vijf in op niveau 3.

Jongens stromen even vaak door naar mbo als meisjes

In tegenstelling tot in het voorafgaande jaar was de doorstroom vanuit het vmbo naar het mbo na het behalen van het diploma van 2009/'10 op 2010/'11 voor jongens en meisjes even groot. Bij de overgang van 2008/'09 naar 2009/'10 stroomden meisjes nog iets vaker door naar het mbo en stapelden jongens iets vaker, maar dit verschil was bij de overgang van 2009/'10 naar 2010/'11 geheel verdwenen.

Jongens en meisjes verschillen wel nog steeds in het mbo-niveau waarnaar ze doorstromen. Jongens stroomden over het algemeen door naar lagere niveaus in het mbo dan meisjes. Ook stroomden jongens gemiddeld vaker door naar de beroepsbegeleidende leerweg (bbl), terwijl meisjes vaker doorstroomden naar de voltijd beroepsopleidende leerweg (bol).

4.1.3 Doorstroom vmbo-4 met diploma naar provincie, 2009/'10–2010/'11*

Bron: CBS.

In Noord-Holland veel opstroom naar havo na het behalen van een vmbo-diploma

In alle provincies stroomden verreweg de meeste leerlingen met een vmbo-diploma door naar het mbo. Dit aandeel was met 91 procent het grootst in Overijssel. Daartegenover staat dat in deze provincie gemiddeld minder gediplomeerden (7 procent) opstroomden in het vo om een diploma op een hoger niveau te behalen.

Noord-Holland vertoont het omgekeerde patroon: daar stroomden naar verhouding meer gediplomeerden door in het vo (12 procent) en ging een kleiner percentage door naar het mbo. Toch stroomde ook hier nog 82 procent door naar het mbo.

Er is weinig verschil in de doorstroom van gediplomeerde vmbo'ers naar gemeentegrootte. In Rotterdam, dat de laagste doorstroom binnen het vo heeft, gaat 8 procent van de gediplomeerden door voor een havo-diploma, terwijl dit in de andere gemeenten 9 of 10 procent betreft. Amsterdam heeft met 81 procent de laagste doorstroom naar het mbo. In de andere grote steden ligt dit op 85 procent (Den Haag) en 87 procent (Rotterdam en Utrecht).

4.2 Door- en uitstroom vanuit havo en vwo

Van de 50 540 leerlingen die in 2009/'10 in het eindexamenjaar van de havo zaten, behaalden 8 480 geen diploma. De overige 83 procent behaalde wel een diploma²⁾. Van de leerlingen in vwo-6 slaagde 87 procent.

Het havo- en het vwo-diploma gelden als startkwalificatie. Ongediplomeerde havisten kunnen het laatste jaar van de havo nogmaals volgen of doorstromen naar het mbo of het vavo. Gediplomeerde havisten kunnen kiezen voor een vervolopleiding in het mbo of het hbo, of doorleren op het vwo.

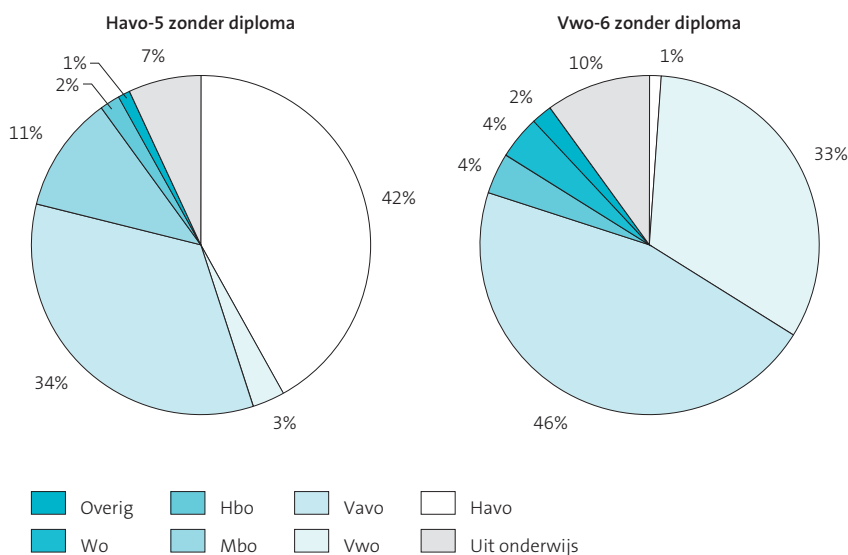
Ongediplomeerde vwo'ers kunnen blijven zitten in vwo-6, naar het vavo gaan of doorstromen naar het mbo. Gediplomeerde vwo'ers kunnen doorstromen naar mbo, hbo en wo. De verschillende stromen van havo- en vwo-leerlingen worden hieronder verder uitgediept.

²⁾ Dit verschilt met het slagingspercentage uit hoofdstuk 3. Daarin wordt het percentage van de examenkandidaten beschreven, dus iedereen die aan het eind van het schooljaar is opgegaan voor het examen. In dit hoofdstuk gaat om het percentage leerlingen dat op 1 oktober van het schooljaar 2009/'10 stond ingeschreven in het havo of vwo en aan het eind van het schooljaar een diploma heeft behaald.

Ongediplomeerde door- en uitstroom

Van de leerlingen die in 2009/'10 in het examenjaar van de havo zaten en geen diploma behaalden, bleef 42 procent zitten om leerjaar 5 van de havo opnieuw te doen. Een iets kleiner deel van de ongediplomeerden (34 procent) probeerde een diploma te halen via het vavo en 11 procent stroomde door naar het mbo. Een kleine 3 procent stroomde door naar vwo-5. Dit betrof bijna alleen leerlingen aan internationale scholen, van wie geen diplomagegevens beschikbaar zijn³⁾. Van de ongediplomeerde havisten stroomde 2 procent door naar het hbo. Bijna 7 procent keerde in 2010/'11 niet terug in het bekostigd onderwijs. Van de ongediplomeerde vwo'ers uit 2009/'10 stroomde de grootste groep een jaar later juist naar het vavo (46 procent). Ongeveer een derde bleef zitten en deed nogmaals vwo-6. Bijna 4 procent stroomde ongediplomeerd naar het hbo. Eveneens 4 procent stroomde ongediplomeerd door naar het wetenschappelijk onderwijs. Ook dit betrof voor een groot deel leerlingen uit internationale scholen³⁾. Bijna 10 procent van de ongediplomeerde vwo'ers verliet het onderwijs.

4.2.1 Doorstroom van leerlingen uit havo-5 en vwo-6 zonder diploma, 2009/'10–2010/'11*

Bron: CBS.

³⁾ Van de leerlingen Engelse Stroom (onder havo) en Internationaal Baccalaureaat (onder vwo) zijn bij de registerhouders geen diplomagegevens bekend. Deze leerlingen worden daarom (deels) ten onrechte ingedeeld in de categorie zonder diploma. Bij de havo kwam 0,7 procent van alle leerlingen uit het eindexamenjaar in 2009/'10 van een internationale school en bij het vwo 1,0 procent.

Jongens blijven vaker zitten en meisjes gaan vaker naar vavo

Jongens bleven vaker zitten in de eindexamenklas als zij geen diploma hadden behaald dan meisjes. Bij de ongediplomeerde havisten bleef 44 procent van de jongens zitten in havo-5, tegen 40 procent van de meisjes. Bij het vwo ging het om 35 procent van de jongens en 31 procent van de meisjes.

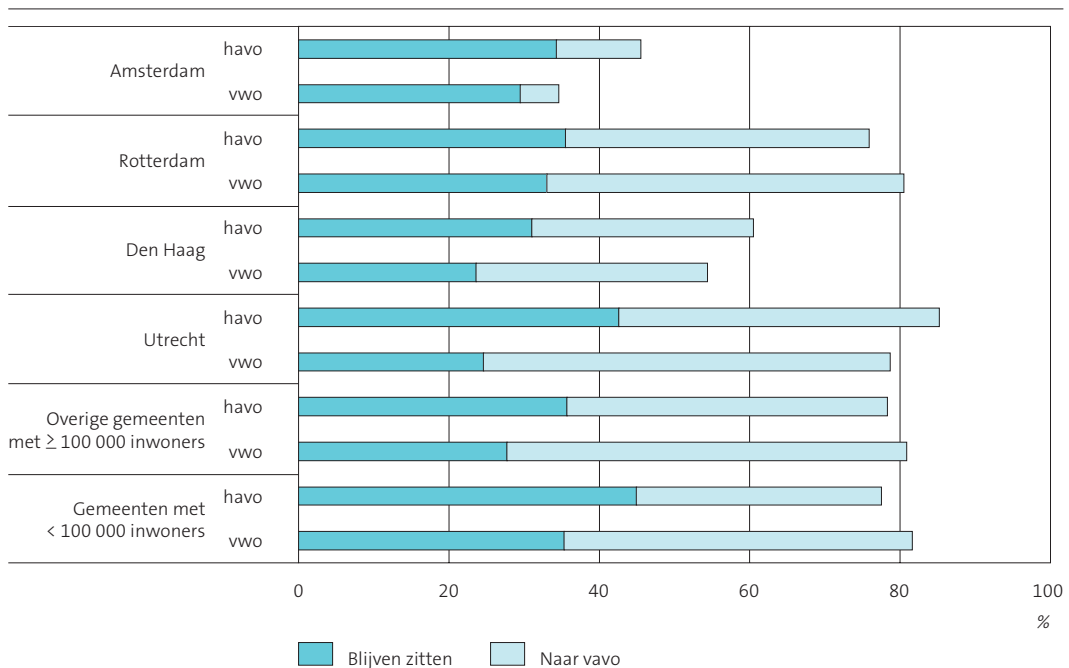
Meisjes kozen er vaker voor om een diploma te behalen via het vavo, na zowel de havo als het vwo. Vanuit de havo stroomden jongens en meisjes zonder diploma even vaak door naar het mbo. Meisjes stroomden vaker door naar niveau 4 van het mbo (83 procent) dan jongens (77 procent), terwijl jongens vaker doorstroomden naar niveau 3 dan meisjes (respectievelijk 18 en 14 procent). Vanuit het vwo kwam bijna geen ongediplomeerde doorstroom naar het mbo voor.

In Noord- en Zuid-Holland stoppen havisten en vwo'ers vaker nadat ze gezakt zijn

De keuzen die leerlingen maken nadat zij voor het examen zijn gezakt, verschillen tussen provincies. In Friesland bleef de helft van havisten zonder diploma zitten op de havo; dit is het grootste aandeel van alle provincies. Ook in Limburg bleven relatief veel havisten zonder diploma zitten (49 procent). Hier was de doorstroom naar vavo laag, net als in Noord-Brabant (29 procent). Ook voor vwo'ers zonder diploma valt Limburg op met relatief veel zittenblijvers (44 procent) en weinig doorstroom naar vavo (38 procent). Overijssel springt eruit wat betreft doorstroom naar het vavo. Vooral de vwo'ers zonder diploma probeerden vaak een diploma te behalen op het vavo. Bijna 59 procent van de ongediplomeerde vwo'ers ging hier naar het vavo, tegen 46 procent gemiddeld.

Noord- en Zuid-Holland vallen juist vooral op door de uitstroom van ongediplomeerde havisten en vwo'ers. Zij stroomden hier relatief vaak uit het onderwijs. Vanuit het vwo stroomde 13 procent van de ongediplomeerde leerlingen uit. Dit is meer dan in andere provincies, waar de aandelen variëren van 2 procent in Overijssel tot 12 procent in Groningen. Ook vanuit de havo stroomden de meeste leerlingen zonder diploma uit in Noord- en Zuid-Holland, namelijk 9 procent in Noord-Holland en 8 procent in Zuid-Holland. In de andere provincies varieerde dit van 3 procent tot 7 procent.

4.2.2 Doorstroom naar vavo of zitten blijven van leerlingen uit havo-5 en vwo-6 zonder diploma naar gemeentegrootte, 2009/'10–2010/'11*

Bron: CBS.

In kleine gemeenten minder doorstroom naar vavo en meer zitten blijven

In gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners kiezen havisten en vwo'ers zonder diploma er vaker voor om te blijven zitten dan in de grotere gemeenten met 100 duizend of meer inwoners. In de grotere gemeenten stroomden zij vaker door naar het vavo. In de vier grootste gemeenten is dit beeld wat minder eenduidig. Wat vooral opvalt is de lage doorstroom naar het vavo in Amsterdam. Van de ongediplomeerde havisten stroomde hier 11 procent naar het vavo, tegen 34 procent gemiddeld in Nederland. Van de ongediplomeerde vwo'ers stroomde in Amsterdam slechts 5 procent door naar het vavo. In de rest van Nederland was dit gemiddeld 46 procent.

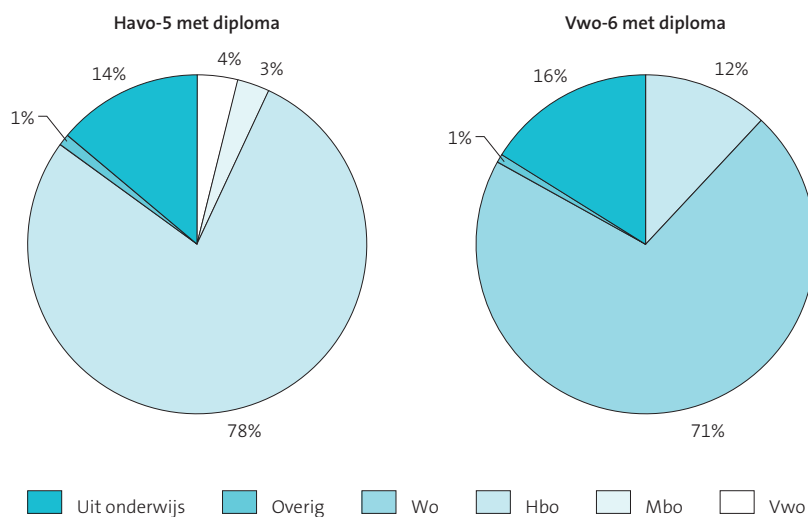
Doorstroom van gediplomeerde havisten en vwo'ers

De havo bereidt leerlingen voor op een hbo-opleiding; het vwo op een wetenschappelijke studie. Zoals verwacht stroomde met drie kwart de meerderheid van de havo-leerlingen die in 2009/'10 een diploma hadden behaald ook naar het hbo. Bijna 4 procent bleef op

het vo om door te leren op het vwo. Ongeveer 3 procent koos voor het mbo en 14 procent verliet het onderwijs al dan niet tijdelijk.

Ook van de gediplomeerde vwo'ers koos een groot deel (71 procent) de meest voor de hand liggende stroom naar het wo. Ruim 12 procent koos voor een meer praktijkgerichte hbo-opleiding en ongeveer 16 procent stroomde uit het onderwijs.

4.2.3 Doorstroom van leerlingen uit havo-5 en vwo-6 met diploma, 2009/'10–2010/'11*

Bron: CBS.

Jongens gaan vaker naar het wo dan meisjes

Na het behalen van een havo-diploma stroomden jongens en meisjes net zo vaak naar het hbo. Ze verschilden wel iets in doorstroom naar vwo en mbo. Jongens met een havo-diploma gingen iets vaker naar het vwo, met 5 procent tegenover 3 procent. Meisjes kozen vaker voor het mbo (4 procent tegenover 3 procent).

Bij de gediplomeerde vwo'ers verschilden jongens en meisjes iets meer in hun keuze voor een vervolgopleiding. Drie kwart van de jongens en ruim twee derde van de meisjes stroomde na het vwo-diploma in 2009/'10 door naar de universiteit. Meisjes kozen na het vwo vaker dan jongens voor het hbo. Ongeveer 15 procent van de meisjes maakte deze keuze, tegen 10 procent van de jongens.

Meeste doorstroom naar hbo en wo in Overijssel en Limburg

De gediplomeerde doorstroom vanuit havo en vwo verschilt per provincie. De doorstroom na het behalen van een havo-diploma in 2009/'10 naar het hbo in 2010/'11 varieerde van

70 procent (Utrecht) en 71 procent (Noord-Holland) tot 84 procent (Overijssel en Limburg). Bij deze provincies zijn ook de verschillen in uitstroom het grootst. Utrecht en Noord-Holland hadden de grootste uitstroom met 21 procent van de gediplomeerde havisten; in Overijssel en Limburg was de uitstroom het laagst met 8 procent.

Bij de doorstroom van vwo-gediplomeerden waren de uitschieters te vinden in dezelfde provincies: de doorstroom naar het wo varieerde van 65 procent in Noord-Holland tot 76 procent in Overijssel en Limburg en 77 procent in Drenthe. In Noord-Holland stroomde het hoogste percentage gediplomeerden uit het onderwijs: ruim een kwart van de vwo-gediplomeerden uit deze provincie keerde een jaar later niet meer terug in het onderwijs. In Limburg (9 procent) en Overijssel (10 procent) was de uitstroom het laagst.

Ook de doorstroom van vwo naar hbo varieerde per provincie. Deze was het hoogst in Noord-Brabant (16 procent) en Friesland (17 procent).

In kleine gemeenten meer doorstroom naar hbo

In kleine gemeenten (met minder dan 100 duizend inwoners) stroomden meer havo-gediplomeerden naar het hbo (80 procent) dan in gemeenten met 100 duizend of meer inwoners (76 procent). De uitstroom uit onderwijs was in kleine gemeenten ook iets kleiner dan in grote gemeenten.

In twee van de vier grootste gemeenten lag de doorstroom van havo naar hbo beduidend lager dan gemiddeld bij de grote gemeenten. In Amsterdam stroomde slechts 65 procent van de havo-gediplomeerden naar het hbo en in Utrecht maar 64 procent. De uitstroom uit onderwijs lag in deze steden vrij hoog, namelijk 26 procent.

Ook de doorstroom van vwo-gediplomeerden naar het hbo was in kleine gemeenten groter dan bij grote gemeenten, met 14 procent tegenover 11 procent.

Bij de doorstroom naar het wetenschappelijk onderwijs waren er nauwelijks verschillen naar gemeentegrootte. Dit lag overal rond de 71 procent. De vier grootste gemeenten waken hier wel van af. In Rotterdam en Den Haag was de doorstroom ongeveer gelijk aan die in de rest van Nederland, maar in Utrecht en Amsterdam lag de doorstroom een stuk lager. In Utrecht stroomde 64 procent van de vwo-gediplomeerden door naar het wo. In Amsterdam ging het maar om iets meer dan de helft van de vwo-geslaagden. In Amsterdam stroomde een groot deel al dan niet tijdelijk uit het onderwijs na een vwo-diploma te hebben behaald. Meer dan 42 procent stroomde hier uit het onderwijs.

4.3 Door- en uitstroom vanuit het mbo

In tegenstelling tot de ongediplomeerden uit de examenjaren in het vo zijn ongediplomeerde mbo'ers niet per definitie gezakt. Het kan ook gaan om deelnemers die geen examen hebben gedaan omdat ze nog niet zo ver zijn in hun opleiding. Het ligt dus voor de hand dat ongediplomeerde mbo'ers doorstromen binnen het mbo.

Gediplomeerde mbo'ers vanuit niveau 1–3 kunnen doorstromen binnen het mbo om een hoger niveau te halen. Vooral voor mbo-1 gediplomeerden is dit van belang, omdat zij nog geen startkwalificatie bezitten. Mbo-4 gediplomeerden hebben de mogelijkheid door te stromen naar het hbo.

Ongediplomeerde doorstroom

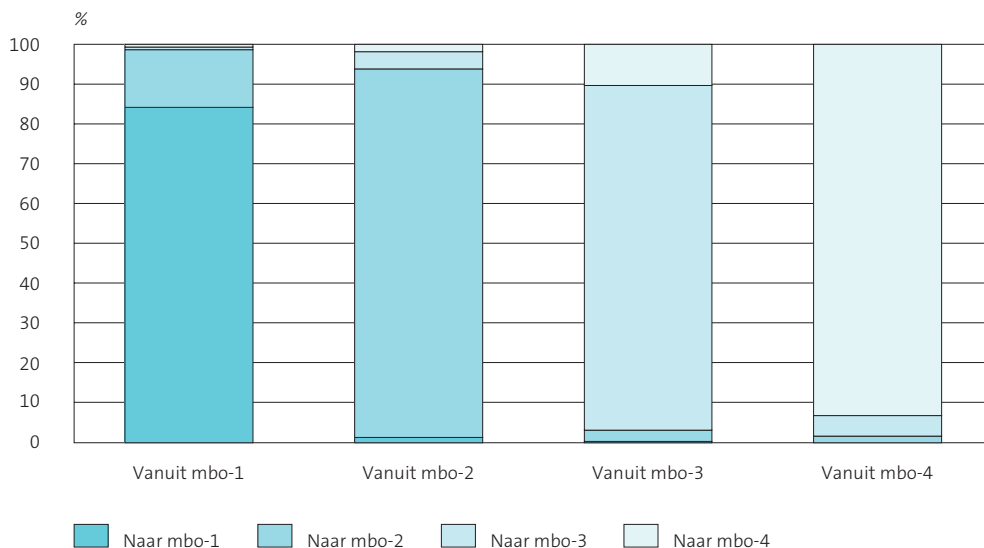
Ruim 83 procent van de deelnemers aan het mbo die in schooljaar 2009/'10 geen diploma hadden behaald stroomde in schooljaar 2010/'11 door binnen het mbo. De overige ongediplomeerde deelnemers stroomden uit het mbo. Zij stroomden bijna allemaal uit het onderwijs⁴⁾. Minder dan 1 procent stroomde door naar een andere onderwijssoort, zoals vavo of hbo. In het algemeen geldt: hoe lager het mbo-niveau, hoe minder ongediplomeerde doorstroom in het mbo. Vanuit niveau 1 stroomde slechts iets meer dan de helft van de ongediplomeerde deelnemers door in het mbo. Vanuit niveau 2 ging het om drie kwart, vanuit niveau 3 stroomde 83 procent door en vanuit niveau 4 was dit 89 procent.

Van de deelnemers uit 2009/'10 die zonder diploma doorstroomden binnen het mbo bleef de meerderheid hetzelfde niveau volgen. Een deel stroomde door naar een hoger niveau. Van de deelnemers uit niveau 1 die ongediplomeerd doorstroomden binnen het mbo, stroomde 16 procent door naar een hoger niveau, meestal naar niveau 2. Ook vanuit niveau 3 was redelijk wat doorstroom naar een hoger niveau; een op de tien stroomde ongediplomeerd naar niveau 4. Vanuit niveau 2 was de ongediplomeerde doorstroom naar een hoger niveau met 6 procent minder groot.

⁴⁾ Deze uitstroom uit het onderwijs wil niet zeggen dat dit allemaal voortijdig schoolverlaters zijn. Naast voortijdig schoolverlaters bestaat deze groep ook uit personen die eerder een startkwalificatie hebben behaald en personen die niet meer woonachtig zijn in Nederland. Voor gegevens over Voortijdig schoolverlaten vanuit het mbo, zie hoofdstuk 6.

Ook ongediplomeerde doorstroom naar een lager niveau komt soms voor. Dit gebeurde het meest vanuit niveau 4. Hier stroomde 7 procent ongediplomeerd door naar een lager niveau.

4.3.1 Deelnemers aan het mbo zonder diploma die doorstromen binnen het mbo, naar mbo-niveau, 2009/'10–2010/'11*

Bron: CBS.

Mannen die ongediplomeerd doorstroomden binnen het mbo, stroomden vaker dan vrouwen vanuit niveau 1 door naar een hoger niveau. Van de mannen vanuit niveau 1 uit 2009/'10 stroomde 17 procent naar een hoger niveau in 2010/'11, tegen 14 procent van de vrouwen. Vrouwen stroomden vaker ongediplomeerd vanuit niveau 3 door naar een hoger niveau, met 11 procent tegen 9 procent.

Merendeel ongediplomeerde doorstroom blijft zelfde leerweg volgen

Van de leerlingen die doorstromen in het mbo zonder diploma wisselt maar een klein deel van leerweg. Bijna 4 procent van de ongediplomeerde doorstromers vanuit de beroepsopleidende leerweg van het mbo uit 2009/'10 wisselde in 2010/'11 naar de beroepsbeleidende leerweg. Daarnaast ging nog geen 2 procent een jaar later door als extraneus, en stond dus alleen ingeschreven om een examen te doen. Vanuit de bbl wisselde ruim 3 procent van de ongediplomeerde doorstromers naar de bol. Daarnaast werd bijna 6 pro-

cent van de ongediplomeerde doorstromers uit de bbl extraneus. Wisseling van leerweg kwam voornamelijk voor bij de doorstromers vanuit de lagere mbo-niveaus binnen de bbl: 16 procent bij mbo-1 en 11 procent bij mbo-2.

Sectorwisseling vooral na mbo niveau 1

Wisselen van sector kwam niet veel voor bij de deelnemers die zonder diploma doorstromen binnen het mbo. Sectorwisseling varieerde van 6 procent vanuit de sector economie tot 4 procent vanuit de sector landbouw. Vanuit niveau 1 werd het meest van sector gewisseld. Meer dan een kwart van de ongediplomeerde doorstromers vanuit de sector zorg en welzijn op niveau 1 wisselde een jaar later van sector, vooral naar techniek of economie. Vanuit de sector economie op niveau 1 wisselde 16 procent, vooral naar techniek. Bij de sector techniek switchte 11 procent van de ongediplomeerde doorstromers op niveau 1 naar een andere sector. Vanuit de sector landbouw was de sectorwisseling op niveau 1 vrij laag, rond de 3 procent. Bij niveau 2 en hoger kwamen sectorwisselingen bij alle sectoren minder vaak voor.

Mannen en vrouwen wisselden ongeveer even vaak van sector. Wel verschilden ze iets wat betreft de sector van waaruit ze het meest switchten. Mannen switchten met 8 procent vooral vanuit de typische vrouwensector zorg en welzijn. Vrouwen switchten met eveneens 8 procent juist het meest vanuit de typische mannensector techniek.

Minder ongediplomeerde doorstroom in het mbo in de grote steden

In de vier grootste gemeenten stroomden ongediplomeerde mbo'ers minder vaak door in het mbo dan in de rest van Nederland. De ongediplomeerde doorstroom was het laagst in Rotterdam; na schooljaar 2009/'10 stroomde hier drie kwart van de ongediplomeerde mbo'ers door in het mbo. De rest stroomde bijna allemaal uit het onderwijs. In de andere grote steden lag de ongediplomeerde doorstroom op 77 procent voor Amsterdam, 79 procent voor Den Haag en 80 procent voor Utrecht. In gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners stroomden meer ongediplomeerde mbo'ers door in het mbo, namelijk 85 procent.

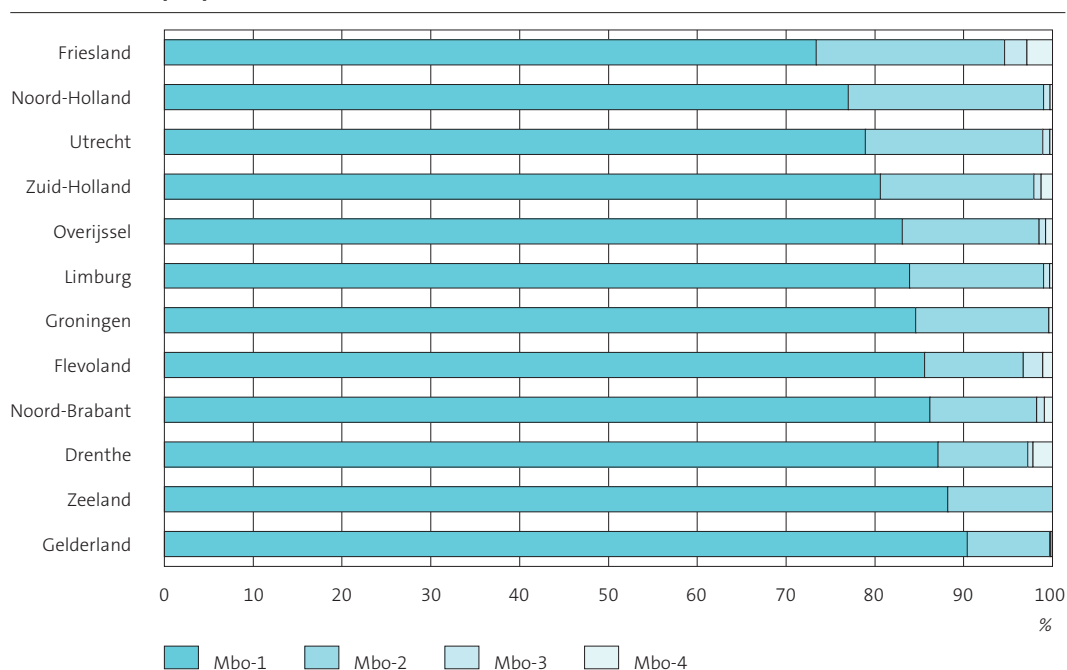
In grote steden meer ongediplomeerde doorstroom vanuit niveau 1 naar hoger niveau

Vooral bij ongediplomeerde doorstroom binnen het mbo vanuit niveau 1 zijn er verschillen naar gemeentegrootte en provincie in wisseling van niveau. Gemiddeld ging 16 procent van de ongediplomeerde doorstromers vanuit niveau 1 naar een hoger niveau. In drie van de vier grootste gemeenten ligt de ongediplomeerde doorstroom naar een hoger niveau vanuit niveau 1 fors hoger. In Amsterdam stroomde bijna een kwart van de ongediplomeerde mbo-doorstromers uit niveau 1 naar een hoger niveau; in de meeste gevallen naar niveau 2. Ook in Den Haag (22 procent) en Rotterdam (21 procent) stroomden meer deelnemers vanuit niveau 1 ongediplomeerd door naar een hoger niveau. In Utrecht was het aandeel ongeveer gelijk aan het landelijk gemiddelde.

In de overige gemeenten met 100 duizend of meer inwoners lag de ongediplomeerde doorstroom van niveau 1 naar een hoger niveau met 12 procent juist lager dan gemiddeld. In gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners stroomden juist meer deelnemers ongediplomeerd van mbo 1 naar een hoger niveau (17 procent).

Ook tussen de provincies waren de verschillen in ongediplomeerde doorstroom van mbo-1 naar een hoger niveau groot. In Friesland was deze doorstroom met 27 procent het hoogst; in Gelderland was deze met nog geen 10 procent het laagst. De ongediplomeerde doorstroom vanuit andere mbo-niveaus liet weinig regionale verschillen zien.

4.3.2 Deelnemers aan mbo niveau 1 zonder diploma die doorstromen binnen het mbo, naar mbo-niveau per provincie, 2009/'10–2010/'11*

Bron: CBS.

Gediplomeerde doorstroom

Groot deel mbo'ers op niveau 1 verlaat onderwijs na behalen diploma

Van de mbo-gediplomeerden op niveau 1 in 2009/'10 stroomde 43 procent in schooljaar 2010/'11 door in het mbo. Bijna 57 procent van de gediplomeerde mbo'ers op niveau 1

verliet het onderwijs. Vanuit niveau 2 stroomde de helft van de gediplomeerden door in het mbo en vanuit niveau 3 ging het om 36 procent van de gediplomeerden. Gediplomeerden met een mbo-diploma op niveau 4 kunnen doorstromen naar het hbo. Van de in 2009/'10 gediplomeerden stroomde 41 procent door naar het hbo. Ongeveer 2 procent ging een andere mbo-opleiding doen en de rest verliet het onderwijs.

4.3.3 Keuze voor vervolgonderwijs na het behalen van een diploma in het mbo, 2009/'10–2010/'11*

Bestemmingsjaar								
Mbo						Hbo	Overig	Uit bekostigd onderwijs ¹⁾
totaal	w.v.							
	niveau 1	niveau 2	niveau 3	niveau 4				
%								
Basisjaar								
Jongens								
Mbo niveau 1	42,9	3,1	38,1	1,1	0,6	0,1	0,4	56,7
Mbo niveau 2	51,3	0,1	3,5	42,2	5,5	0,3	0,3	48,1
Mbo niveau 3	40,2	0,0	1,2	3,4	35,6	1,9	0,2	57,7
Mbo niveau 4	2,0	0,0	0,2	0,5	1,3	43,8	0,1	54,1
Meisjes								
Mbo niveau 1	42,6	2,4	37,8	1,7	0,7	0,1	0,3	57,0
Mbo niveau 2	48,9	0,0	1,6	40,2	7,1	0,2	0,2	50,7
Mbo niveau 3	32,2	0,0	0,3	2,0	29,9	1,4	0,1	66,2
Mbo niveau 4	1,8	0,0	0,1	0,5	1,2	38,0	0,1	60,1

Bron: CBS.

¹⁾ Leerlingen die met een diploma op mbo-niveau 1 het onderwijs verlaten zijn voortijdig schoolverlaters. Het percentage uitstroom in deze tabel kan echter afwijken van de percentages voortijdig schoolverlaters in hoofdstuk 6. Dit komt door het selecteren van een andere populatie bij het bepalen van voortijdig schoolverlaters (alleen GBA-populatie) en het gegeven dat iemand al op een eerder moment een startkwalificatie kan hebben behaald.

Bij sector economie meeste gediplomeerde doorstroom

Vanuit alle mbo-niveaus stroomde ongeveer de helft van de gediplomeerden uit de sector economie door in het onderwijs. Van de gediplomeerden op niveau 1, 2 en 3 uit deze sector stroomde ongeveer 50 procent door in het mbo. Van de gediplomeerden op niveau 4 stroomde bijna de helft naar het hbo. De sector economie is hiermee de sector met de hoogste gediplomeerde doorstroom in onderwijs.

De gediplomeerde doorstroom is het laagst in de sector landbouw. Vooral vanuit niveau 1 is de doorstroom laag; slechts 20 procent van de gediplomeerden uit 2009/'10 stroomde na mbo-1 door in het mbo. Bij de andere mbo-niveaus is de doorstroom wat hoger: 39 pro-

cent van de gediplomeerden op niveau 2 stroomde door in het mbo, net als 29 procent van de gediplomeerden op niveau 3. Van de gediplomeerden op niveau 4 stroomde 33 procent door naar het hbo.

Vanuit de sectoren techniek en zorg en welzijn stroomde ongeveer de helft van de gediplomeerden op niveau 1 of 2 door in het mbo. Bij de gediplomeerden op niveau 3 lag de doorstroom voor deze sectoren op ongeveer 28 procent. De doorstroom van mbo-4 naar het hbo lag voor beide sectoren op ongeveer 37 procent.

Mannen stromen vaker door vanuit mbo-niveau 3 en 4

Mannen en vrouwen verschilden weinig in gediplomeerde doorstroom vanuit de mbo-niveaus 1 en 2. Vanaf mbo-niveau 3 waren de verschillen duidelijker. Mannen stroomden vaker door in het onderwijs dan vrouwen. Van de gediplomeerde mannen op niveau 3 stroomde 40 procent door, tegen 32 procent van de vrouwen.

Met name bij de sector zorg en welzijn verschilden mannen en vrouwen in doorstroom in het mbo. Na het behalen van een diploma op niveau 3 in deze sector stroomde 43 procent van de mannen door in het mbo, tegen 25 procent van de vrouwen.

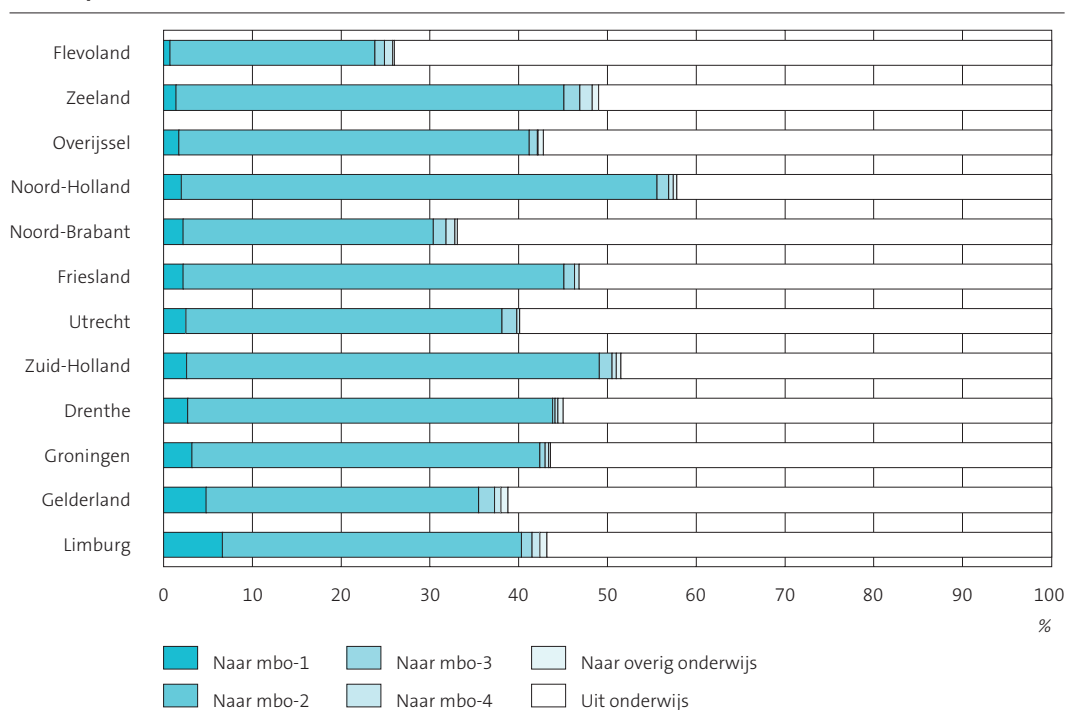
Ook in de andere sectoren waren er verschillen tussen mannen en vrouwen. Bij economie stroomde 54 procent van de mannen met een diploma op niveau 3 door in het mbo, tegen 48 procent van de vrouwen. Vanuit de sectoren landbouw en techniek stroomden vrouwen juist vaker door dan mannen.

Mannen maakten na het behalen van een diploma op mbo-niveau 4 vaker de overgang naar het hbo dan vrouwen (44 procent tegen 38 procent). De verschillen waren het grootst in de sector economie. Meer dan de helft van de gediplomeerde mannen stroomde van hieruit door naar het hbo, tegenover 43 procent van de vrouwen. Ook vanuit de sector landbouw stroomden mannen beduidend vaker door naar het hbo na het behalen van een mbo-4-diploma dan vrouwen (37 procent versus 30 procent).

In Flevoland weinig doorstroom mbo 1-gediplomeerden

Regionale verschillen in doorstroom treden vooral op bij gediplomeerden op niveau 1. Flevoland heeft hier de minste doorstroom. Van de in 2009/'10 gediplomeerden stroomde hier slechts een kwart door in het mbo; drie kwart stroomde uit het onderwijs. Ook in Noord-Brabant stroomden mbo-1-gediplomeerden niet vaak door binnen het mbo (33 procent). De hoogste doorstroom voor mbo-1-gediplomeerden had Noord-Holland met 57 procent, gevolgd door Zuid-Holland met 51 procent.

4.3.4 Deelnemers aan mbo niveau 1 met diploma die doorstromen binnen het onderwijs, naar provincie, 2009/'10–2010/'11*

Bron: CBS.

In grote steden meer doorstroom na diploma mbo-1

Landelijk stroomde slechts 43 procent van de mbo-1-gediplomeerden door in het mbo. De vier grootste gemeenten doen het beter. Utrecht komt weliswaar nog in de buurt bij het gemiddelde met een doorstroom van 46 procent, maar Rotterdam en Amsterdam hebben een aanzienlijke hogere doorstroom met respectievelijk 58 en 59 procent. In Den Haag stroomden met ruim 66 procent de meeste mbo-1-gediplomeerden door in het mbo. Ook wat betreft gediplomeerde doorstroom van mbo-4 naar hbo springt Den Haag er positief uit. De helft van de mbo-4-gediplomeerden uit Den Haag in 2009/'10 stroomde door naar het hbo. In Amsterdam en Utrecht was dit 45 procent en in Rotterdam 43 procent.

Studie- voortgang

5

Studievoortgang

5.1 Studievoortgang in het voortgezet onderwijs

- Onderwijspositie bij aanvang van het zesde jaar
- Behaald diploma in vergelijking met schooltypeadvies op basis van de Citotoets
- Opstroom, afstroom en vertraging van brugklasleerlingen

5.2 Studievoortgang in het middelbaar beroepsonderwijs

- Starters op niveau 3 halen vaak een diploma op niveau 4
- Vrouwen halen vaker een diploma
- Vmbo'ers met diploma presteren beter dan vmbo'ers zonder diploma
- Hoger slagingspercentage voor hogere inkomens
- Eerstejaars uit Zeeland hebben op alle niveaus hoge slagingspercentages
- Slagingspercentage van eerstejaars uit de vier grootste gemeenten lager

5.3 Studievoortgang in het hoger onderwijs

- Vwo'ers in hbo het meest succesvol
- Studievoortgang van niet-westers allochtone hbo'ers blijft ver achter bij andere eerstejaars
- Na zeven jaar heeft iets meer dan de helft van de wo-eerstejaars een masterdiploma op zak
- Ook in het wo zijn vrouwen succesvoller dan mannen
- Alleen bij technische opleidingen kunnen niet-westerse allochtonen het studietempo bijbenen

Van de eerstejaars die in 2005/'06 in het voortgezet onderwijs zijn begonnen zat na vijf jaar bijna een derde daar nog steeds. Bijna de helft van hen volgt een mbo-opleiding, 10 procent doet een hbo-opleiding.

Van de starters in het mbo op niveau 1 en 2 had na vijf jaar ongeveer 70 procent een diploma op zak. Voor de niveaus 3 en 4 komt het rendement uit op bijna 80 procent. In de vier grootste gemeenten heeft ruim een derde van de vmbo-gt-brugklassers één of twee jaar vertraging opgelopen. In het mbo zijn de eerstejaars uit de vier grootste gemeenten op alle niveaus het minst succesvol.

In het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs hebben autochtonen een duidelijk hoger studierendement dan niet-westerse allochtonen. Vooral bij de studierichtingen 'onderwijs' in het hbo en 'taalwetenschappen, geschiedenis en kunst' in het wo is het verschil erg groot. Van de voltijd hbo'ers is na vijf jaar ruim een vijfde voortijdig met de studie gestopt.

5.1 Studievoortgang in het voortgezet onderwijs

In schooljaar 2005/'06 zijn ruim 190 duizend leerlingen begonnen in het voortgezet onderwijs. Ongeveer 70 procent is gestart in een gemengde brugklas, zoals een brugklas voor vmbo-theoretisch/havo of een brugklas voor havo/vwo. De overige leerlingen hebben in de brugklas al gekozen voor één bepaalde onderwijssoort en zitten in bijvoorbeeld een brugklas voor de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo of in een havo-brugklas.

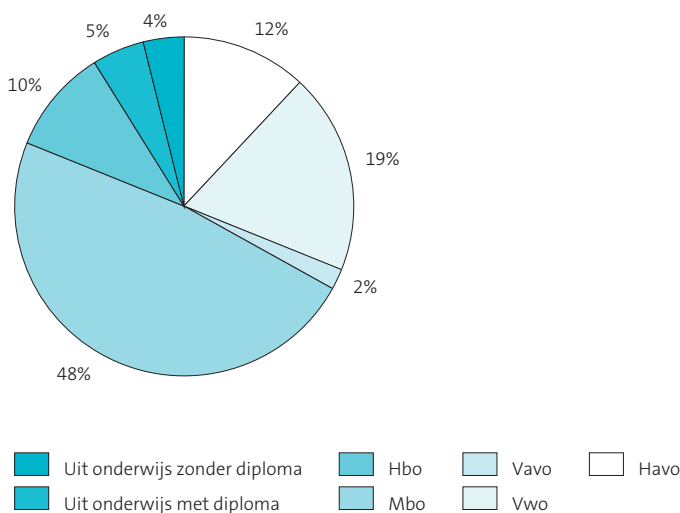
In onderstaande analyses zijn alle brugklassers uit schooljaar 2005/'06 gevolgd tot en met het begin van schooljaar 2010/'11: een periode van vijf schooljaren plus de startpositie in het zesde schooljaar. Van de havo-leerlingen die niet zijn blijven zitten en van de vmbo-leerlingen met één jaar vertraging zijn dus de uitslagen bekend van de examens die ze in het schooljaar 2009/'10 hebben afgelegd. Daarnaast is bekend of ze zijn gaan doorleren in het voortgezet onderwijs, het mbo of hbo. De vwo-leerlingen en de zittenblijvers in de andere onderwijssoorten volgen in het zesde jaar nog voortgezet onderwijs.

Onderwijspositie bij aanvang van het zesde jaar

Bijna een derde van de brugklasleerlingen uit schooljaar 2005/'06 zit aan het begin van het schooljaar 2010/'11 nog in het voortgezet onderwijs: 20 procent zit op het vwo en

12 procent volgt nog onderwijs op de havo. Twee derde van de leerlingen die nog op de havo zitten is gezakt voor het examen of heeft eerder vertraging opgelopen, een derde heeft eerder een vmbo-diploma voor de gemengde en theoretische leerweg (vmbo-gt) gehaald. Van de vwo-leerlingen heeft 4 procent eerder een havo-diploma gehaald. Ruim 48 procent van de brugklasleerlingen uit schooljaar 2005/'06 volgt aan het begin van het schooljaar 2010/'11 een mbo-opleiding en 10 procent een hbo-opleiding. Bijna 2 procent zit op het voortgezet algemeen volwassenonderwijs (vavo). Verder volgt 5 procent geen onderwijs meer, maar heeft wel een diploma behaald in het voortgezet onderwijs en heeft bijna 4 procent zonder diploma het onderwijs verlaten.

5.1.1 Onderwijspositie aan het begin van schooljaar 2010/'11, brugklascohort 2005/'06

Bron: CBS.

Behaald diploma in vergelijking met schooltypeadvies op basis van de Citotoets

Aan het eind van groep 8 van de basisschool maken leerlingen een eindtoets die samen met het advies van de leerkracht helpt bij het nemen van een beslissing voor het vervolgonderwijs. Een veelgebruikte eindtoets is de Eindtoets Basisonderwijs van Cito. De functie van deze eindtoets is het geven van informatie voor de keuze van een passend brugklas- en schooltype. Met de score op de Citotoets kan worden weergegeven welke positie een leerling zou innemen tussen zijn medeleerlingen in de verschillende brugklastypeen: hoeveel procent van de medeleerlingen in bijvoorbeeld een havo-brugklas heeft een hogere

score op de Citotoets? Als 70 procent van de medeleerlingen een hogere score heeft, dan is een havo-brugklas waarschijnlijk niet zo geschikt, maar een vmbo-gt/havo-brugklas wel. Zo wordt op basis van de Citotoetsscore voor iedere leerling een advies voor een brugklastype gegeven waarbij de kans op onderschatting en overschatting het kleinst is. Op basis van de score van deze Citotoets wordt een advies gegeven voor een brugklastype en voor een schooltype. Het advies voor een schooltype geeft vervolgens bijvoorbeeld aan dat een school met een gemengde/theoretische leerweg van het vmbo het meest in aanmerking komt. Samen met de leerkracht en ouders kiest de leerling voor een bepaalde school en brugklas. De uiteindelijke plaatsing van een leerling in een brugklas kan dus afwijken van de twee adviezen op basis van de Citotoetsscore.

Leerlingen met hetzelfde advies (voor brugklas- en/of schooltype) op basis van de score op de Eindtoets Basisonderwijs doorlopen het voortgezet onderwijs op verschillende wijzen. Zo komen sommigen terecht op een hoger onderwijsniveau en anderen op een lager niveau, terwijl ze met hetzelfde Cito-advies aan het voortgezet onderwijs begonnen. Dit is goed te zien als het Cito-advies voor schooltype wordt afgezet tegen het hoogst behaalde diploma. Het advies voor brugklastype is hier buiten beschouwing gelaten aangezien een leerling vaak een breed of gemengd brugklastype geadviseerd krijgt. Beide Cito-adviezen hebben alleen betrekking op de beginfase van het voortgezet onderwijs. Uiteraard is er een verband tussen het advies voor de beginfase en de volledige schoolloopbaan in het voortgezet onderwijs. Maar doordat er in die schoolperiode veel verandert in het leven van leerlingen, is een voorspelling voor de langere termijn veel onzekerder. Het is interessant om na te gaan hoe goed die voorspelling is voor de langere termijn. Er is gekeken naar het hoogst behaalde diploma tot aan het begin van schooljaar 2010/'11. De leerlingen die in 2005 de Citotoets maakten en in het schooljaar 2005/'06 in de brugklas zaten hebben dan vijf schooljaren afgerond en hebben een vmbo- of havo-diploma kunnen halen. Er zijn zoals verwacht dan nog geen leerlingen met een vwo-diploma.

Van de leerlingen die in het schooljaar 2005/'06 met een advies voor een schooltype met de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo (vmbo-b) aan het voortgezet onderwijs begonnen, heeft 40 procent na vijf jaar een diploma op het niveau van de basisberoepsgerichte leerweg gehaald. Bijna 45 procent van deze leerlingen heeft een diploma op een hoger niveau, bijvoorbeeld kaderberoepsgerichte leerweg, en 15 procent heeft nog geen diploma.

Van de leerlingen met een advies voor een schooltype met kaderberoepsgerichte leerweg heeft na vijf jaar een derde een diploma op precies dat niveau en 42 procent een diploma van een hoger niveau. Een kleine 13 procent is naar een lager niveau gegaan en heeft een diploma op het niveau van de basisberoepsgerichte leerweg. Nog eens 13 procent van de leerlingen met een advies voor een schooltype met kaderberoepsgerichte leerweg heeft (nog) geen diploma.

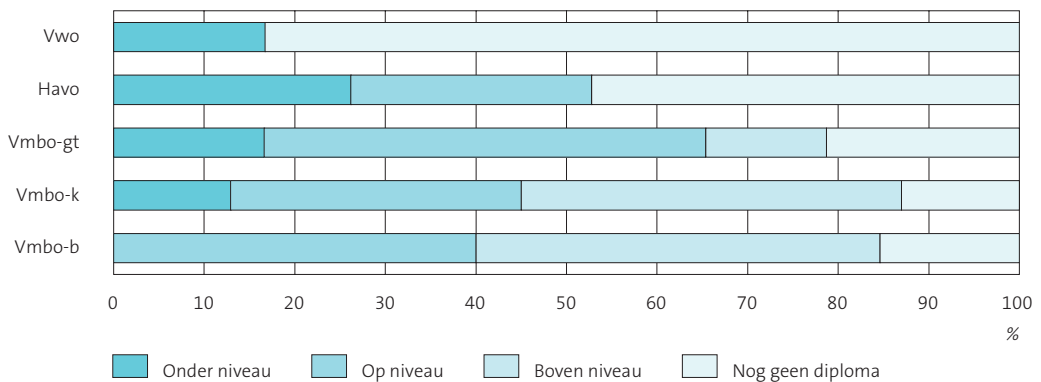
Van de leerlingen met een advies voor een schooltype met vmbo-gt haalt bijna de helft (49 procent) ook een diploma op dit niveau. De rest heeft een diploma op een lager vmbo-

niveau (17 procent) of een havo-diploma (13 procent). Ruim 21 procent heeft nog geen diploma.

Van de leerlingen die met een advies voor een schooltype met havo naar de middelbare school gingen heeft 27 procent na vijf jaar een havo-diploma. Ongeveer evenveel leerlingen hebben een diploma op een lager niveau gehaald (26 procent), maar de grootste groep heeft nog geen diploma (47 procent).

Ruim 83 procent van de brugklasleerlingen met een vwo-schooltypeadvies heeft na vijf jaar, zoals is te verwachten, nog geen diploma. De overige 17 procent heeft een diploma op een lager niveau.

5.1.2 Behaald diploma van brugklasleerlingen naar schooltypeadvies op basis van de Citotoets, 2009/'10, brugklascohort 2005/'06

Bron: Cito, CBS.

Allochtonen met vmbo-k-schooltypeadvies minder vaak diploma op hoger niveau

Allochtone leerlingen met een advies voor een schooltype met vmbo-k hebben minder vaak een diploma op een hoger niveau dan autochtone leerlingen. Ruim 37 procent van de allochtone leerlingen die met een advies voor een schooltype met vmbo-k in het voortgezet onderwijs begon heeft na vijf jaar een vmbo-gt- of een havo-diploma. Van de autochtone leerlingen is dit ruim 43 procent.

De meisjes met een advies voor een schooltype met vmbo-k halen vaker dan jongens een diploma op een hoger niveau (48 procent tegen 36 procent) en minder vaak op een lager niveau (9 procent tegen 17 procent). Meer dan de helft van de leerlingen uit rijkere huishoudens (met inkomsten van vier keer het minimumloon of meer) heeft na vijf jaar een diploma boven het geadviseerde schooltype vmbo-k. Van de leerlingen uit gezinnen met lagere inkomsten (minder dan twee keer het minimumloon) is dat slechts een derde.

5.1.3 Diploma op, onder of boven niveau van Cito-advies naar geslacht, herkomstgroepering en inkomstenniveau van het huishouden, 2009/'10, brugklascohort 2005/'06

	Vmbo-k-advies en diploma			Vmbo-gt-advies en diploma		
	op niveau	onder niveau	boven niveau	op niveau	onder niveau	boven niveau
	%					
Totaal	32	13	42	49	17	13
Geslacht						
Mannen	34	17	36	49	22	9
Vrouwen	31	9	48	49	12	17
Herkomstgroepering						
Autochtonen	33	13	43	50	17	14
Allochtonen	29	13	37	43	14	12
ww.						
niet-westerse allochtonen	28	14	37	42	15	12
westerse allochtonen	30	12	40	46	13	13
Inkomstenniveau huishouden						
Minder dan 2 keer minimumloon	32	17	34	46	21	10
2 tot 4 keer minimumloon	34	13	43	51	18	12
4 of meer keer minimumloon	28	8	52	47	10	18

Bron: Cito, CBS.

Meisjes met vmbo-gt-schooltypeadvies halen vaker een havo-diploma dan jongens

Van de meisjes die in het schooljaar 2005/'06 met een advies voor een schooltype met vmbo-gt aan het voortgezet onderwijs begonnen heeft na vijf jaar 17 procent een havo-diploma gehaald. Van de jongens met hetzelfde advies is dat slechts 9 procent.

Ook leerlingen uit gezinnen met hogere inkomens hebben vaker een diploma op een hoger niveau gehaald dan het advies voor schooltype op basis van de Citotoets. Van de leerlingen met een advies voor een schooltype met vmbo-gt uit gezinnen met inkomsten van vier keer het minimumloon of meer heeft na vijf jaar ruim 18 procent een havo-diploma, tegen slechts 10 procent van de leerlingen uit gezinnen met inkomsten van minder dan twee keer het minimumloon.

Autochtone leerlingen haalden iets vaker een diploma onder het niveau van het geadviseerde schooltype vmbo-gt dan allochtone leerlingen (17 procent tegen 14 procent).

Opstroom, afstroom en vertraging van brugklasleerlingen

De meeste leerlingen behalen een diploma van het niveau waarop ze in de brugklas starten. Tussentijdse studieresultaten kunnen ertoe leiden dat een leerling van niveau wisselt en afstroomt naar een lager niveau of opstroomt naar een hoger niveau. In de onderwijsstatistieken van het CBS wordt de doorstroom van brugklasleerlingen gevolgd tot het moment dat ze het voortgezet onderwijs verlaten. Zo is na te gaan of ze (tot aan een bepaald schooljaar) gedurende hun schoolloopbaan ooit een keer zijn opgestroomd of afgestroomd. Van de ruim 18 duizend leerlingen die in het schooljaar 2005/'06 in een brugklas in de gemengde of theoretische leerweg van het vmbo zaten, blijkt aan het begin van het schooljaar 2010/'11 ruim 17 procent ooit te zijn afgestroomd naar een lager niveau. In de vier grootste gemeenten (Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Den Haag) stroomde bijna 20 procent van de vmbo-gt-leerlingen ooit af. In Amsterdam was de afstroom het grootst met 22 procent, maar bijna evenveel Amsterdamse vmbo-gt-brugklassers stroomden op naar een hoger niveau (24 procent). Dit is aanzienlijk meer dan het landelijk gemiddelde van 19 procent. In Rotterdam was de opstroom het kleinst met 14 procent.

5.1.4 Op- en afstroom tot aan het begin van schooljaar 2010/'11 naar geslacht, herkomstgroepering en gemeentegrootte, vmbo-gt-brugklas 2005/'06

	Opstroom	Afstroom
	%	
Totaal	19	17
Geslacht		
Mannen	16	21
Vrouwen	22	13
Herkomstgroepering		
Autochtonen	18	17
Allochtonen	23	18
ww.		
westerse allochtonen	22	18
niet-westerse allochtonen	24	19
ww.		
Marokkanen	25	16
Turken	21	19
Surinamers	19	23
Antillianen/Arubanen	14	16
overige niet-westerse allochtonen	28	18
Gemeentegrootte		
Vier grootste gemeenten	19	20
Overige gemeenten met ≥ 100 000 inwoners	18	17
Gemeenten met < 100 000 inwoners	19	17

Bron: CBS.

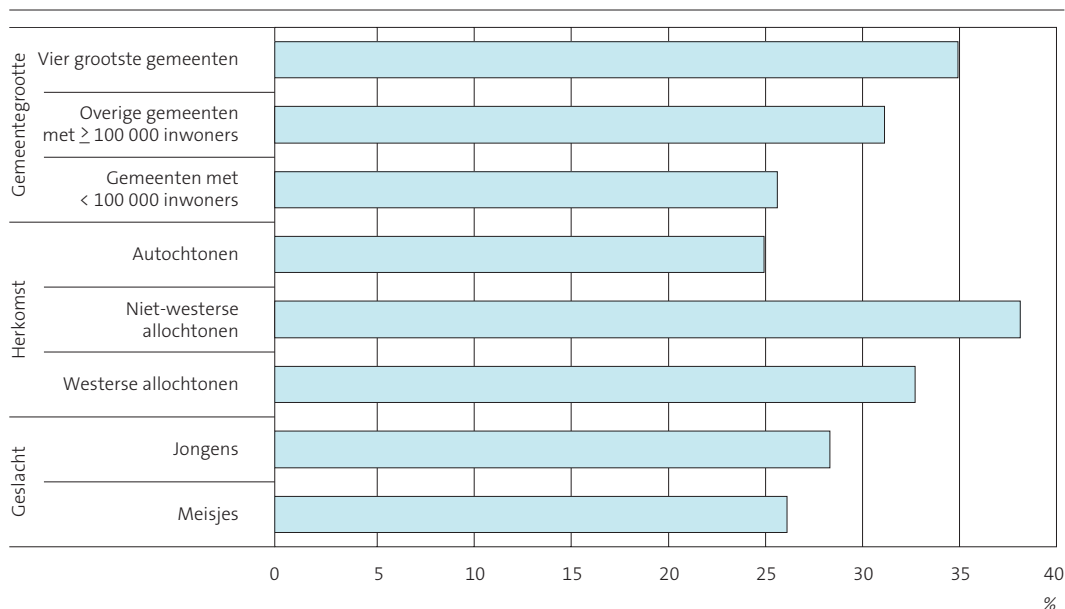
Meisjes uit een vmbo-gt-brugklas stromen gedurende hun schoolloopbaan vaker op dan de jongens uit hetzelfde brugklastype (22 procent tegen 16 procent) en minder vaak af (13 procent tegen 21 procent). Van de leerlingen van Marokkaanse herkomst is een kwart opgestroomd, terwijl van de autochtone leerlingen 18 procent opstroomt.

Het aandeel leerlingen dat ooit is opgestroomd neemt toe met het inkomstenniveau van het huishouden: leerlingen met ouders uit de hoogste inkomstenklasse (vier maal het minimumloon of meer) zijn vaker opgestroomd dan leerlingen uit een gezin met inkomsten van minder dan twee keer het minimumloon (23 procent tegen 17 procent).

Veel vertraging onder vmbo-gt-brugklassers in grote gemeenten

Van de ruim 18 duizend vmbo-gt-brugklassers in 2005/'06 blijkt een aanzienlijke groep (27 procent) in de periode tot en met het begin van het schooljaar 2010/'11 één of twee jaar vertraging te hebben opgelopen. Leerlingen in gemeenten met 100 duizend of meer inwoners hebben vaker vertraging opgelopen (31 procent) dan leerlingen in kleinere gemeenten (26 procent). In de vier grootste gemeenten zijn leerlingen het vaakst vertraagd: 35 procent van de vmbo-gt-brugklassers heeft één of twee jaar vertraging opgelopen. Het aandeel leerlingen met vertraging is het grootst in Amsterdam: ruim 41 procent van de vmbo-gt-brugklassers in 2005/'06 liep ooit vertraging op.

5.1.5 Aandeel vertraagde¹⁾ leerlingen, vmbo-gt-brugklas 2005/'06

¹⁾ Van de leerlingen die vóór aanvang van het schooljaar 2010/'11 zijn gestopt met hun opleiding in het voortgezet onderwijs (waaronder gediplomeerden) is de vertraging meegenomen tot het moment van uitstromen uit het vo.

Allochtone leerlingen hebben vaker vertraging dan autochtone leerlingen. Van de autochtone vmbo-gt-brugklassers heeft een kwart vertraging opgelopen in de jaren tot en met het begin van schooljaar 2010/'11, tegen 38 procent van de niet-westers allochtone brugklassers. Het aandeel vertraagde leerlingen neemt af met het inkomstenniveau van het huishouden: leerlingen met ouders uit de laagste inkomstenklasse van minder dan twee keer het minimumloon zijn vaker vertraagd dan leerlingen met ouders met hogere inkomsten (30 procent tegen 26 procent). Ook lopen jongens wat vaker vertraging op in hun schoolloopbaan dan meisjes (28 procent tegen 26 procent).

Vwo-leerlingen uit Limburg zakken vaker in niveau

In het schooljaar 2005/'06 begonnen ruim 3 duizend leerlingen in een havo-brugklas en bijna 16 duizend leerlingen in een vwo-brugklas. Aan het begin van het schooljaar 2010/'11 blijkt gemiddeld 18 procent van de leerlingen uit een havo-brugklas ooit te zijn afgestroomd; van de vwo-leerlingen is dat 14 procent. In Limburg kwam afstroom van vwo-leerlingen het vaakst voor (23 procent) en in Utrecht en Groningen het minst vaak (beide 10 procent).

Onder zowel havo- als vwo-brugklassers komt afstroom het minst voor in de vier grootste gemeenten, namelijk 14 procent voor havo en 11 procent voor vwo. In de overige gemeenten met 100 duizend of meer inwoners komt afstroom vaker voor: 20 procent van de havo-leerlingen stroomt af. In gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners is het aandeel leerlingen uit een havo-brugklas dat ooit is afgestroomd 18 procent. Van de leerlingen uit een vwo-brugklas stroomt in zowel kleine gemeenten als in de overige gemeenten met 100 duizend of meer inwoners 14 procent af. Het aandeel dat opstroomt vanuit een havo-brugklas is met 23 procent het grootst in de vier grootste gemeenten. Dat is 8 procentpunt meer dan in kleinere gemeenten.

Allochtone leerlingen uit een havo-brugklas stromen vaker op dan autochtone leerlingen (23 procent tegen 13 procent) en minder vaak af (15 procent tegen 19 procent). Met name het verschil tussen westers allochtone en autochtone havo-leerlingen is aanzienlijk. Bij de vwo-leerlingen zijn er bijna geen verschillen in afstroom tussen autochtone en allochtone leerlingen.

Jongens stromen vaker af naar een lager niveau dan meisjes. Van de jongens uit een havo-brugklas stroomt 23 procent af, tegen 13 procent van de meisjes. Bij de vwo-leerlingen is het verschil kleiner (15 procent tegen 12 procent). Meisjes uit een havo-brugklas stromen met 18 procent iets vaker op dan jongens (13 procent).

Het aandeel leerlingen dat ooit is afgestroomd neemt af als het inkomstenniveau van het huishouden stijgt: leerlingen met ouders uit de hoogste inkomstenklasse (vier maal het minimumloon of meer) stromen minder vaak af dan leerlingen uit een gezin met een inkomstenniveau van minder dan twee keer het minimumloon. Zowel bij de havo- als vwo-brugklasleerlingen bedraagt het verschil 9 procentpunt.

5.1.6 Op-, afstroom en vertraging tot aan het begin van schooljaar 2010/'11 naar geslacht, herkomstgroepering en gemeentegrootte, havo- en vwo-brugklas 2005/'06

	Havo			Vwo ¹⁾	
	opstroom	afstroom	vertraging ²⁾	afstroom	vertraging ²⁾
	%				
Totaal	15	18	38	14	25
Geslacht					
Mannen	13	23	41	15	31
Vrouwen	18	13	35	12	19
Herkomstgroepering					
Autochtonen	13	19	36	14	25
Allochtonen	23	15	44	13	28
ww.					
westerse allochtonen	28	13	40	13	26
niet-westerse allochtonen	19	16	47	14	31
Gemeentegrootte					
Vier grootste gemeenten	23	14	44	11	29
Overige gemeenten met ≥ 100 000 inwoners	14	20	37	14	26
Gemeenten met < 100 000 inwoners	15	18	37	14	24
Inkomstenniveau huishouden					
Minder dan 2 keer minimumloon	12	23	45	19	34
2 tot 4 keer minimumloon	13	20	36	18	28
4 of meer keer minimumloon	19	14	36	10	21

Bron: CBS.

¹⁾ Opstroom is bij vwo niet van toepassing.

²⁾ Eén of twee jaar vertraging.

Vier op de tien jongens uit havo-brugklas lopen vertraging op

Van de 19 duizend leerlingen die in het schooljaar 2005/'06 begonnen aan het voortgezet onderwijs in een havo- of vwo-brugklas heeft een deel vertraging opgelopen tijdens de schoolloopbaan. Aan het begin van schooljaar 2010/'11 heeft 41 procent van de jongens uit een havo-brugklas vertraging opgelopen, tegen 35 procent van de meisjes. Leerlingen uit een vwo-brugklas liepen wat minder vaak vertraging op: hier is 31 procent van de jongens en 19 procent van de meisjes vertraagd.

Vwo-leerlingen in Friesland bleken het vaakst vertraging te hebben opgelopen (31 procent) en die in de provincie Utrecht het minst vaak (23 procent).

Net als bij de vmbo-gt-brugklasleerlingen hebben ook de havo- en vwo-brugklasleerlingen in de vier grootste gemeenten vaker vertraging opgelopen dan de leerlingen in kleinere gemeenten. In gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners heeft 37 procent van de havo-brugklasleerlingen vertraging opgelopen, tegen 44 procent in de vier grootste gemeenten. Bij de vwo-leerlingen was dit respectievelijk 24 procent en 29 procent. Dit verschil hangt waarschijnlijk samen met het feit dat allochtone leerlingen vaker vertraagd zijn dan autochtone leerlingen en in de grote steden naar verhouding meer leerlingen van allochtone herkomst wonen.

Ook bij de leerlingen uit een havo- of vwo-brugklas neemt het aandeel vertraagde leerlingen toe als het inkomstenniveau van het huishouden lager is: havo-leerlingen uit huishoudens met inkomsten tot twee keer het minimumloon zijn vaker vertraagd dan leerlingen uit huishoudens met inkomsten van vier keer het minimumloon of meer (45 procent tegen 36 procent). Bij de leerlingen uit een vwo-brugklas is dit verschil nog groter: één op de drie leerlingen uit gezinnen met het laagste inkomstenniveau is vertraagd, tegen één op de vijf leerlingen uit gezinnen met het hoogste inkomstenniveau.

5.2 Studievoortgang in het middelbaar beroepsonderwijs

In schooljaar 2005/'06 zijn in het mbo 93 duizend eerstejaars begonnen die in het voorafgaande schooljaar ander onderwijs volgden. Het rendement van cohort 2005/'06 is na vier jaar voor alle niveaus bijna gelijk. Na vijf jaar zijn er wel verschillen in slagingspercentage tussen de niveaus. Op niveau 1 en 2 is het rendement dan 2 à 3 procentpunten hoger dan een jaar eerder. Ongeveer 70 procent heeft dan een diploma op zak. Op niveau 3 ligt het rendement na vijf jaar 7 procentpunten hoger en op niveau 4 zelfs 10 procentpunten. Voor niveau 3 komt het rendement na vijf jaar uit op 77 procent en voor niveau 4 op 78 procent.

Een vergelijking van de cohorten 2005/'06 tot en met 2008/'09 geeft op niveau 1 en 2 voor de stand na 2-3-4 jaar een lichte stijging van het rendement met enkele procentpunten. Op niveau 3 en 4 blijven de rendementen voor de verschillende cohorten nagenoeg gelijk.

5.2.1 Rendementen van eerstejaars in het mbo¹⁾ per cohort

	Totaal	Geslaagd voor een mbo-diploma na ²⁾					Uit mbo zonder diploma na			
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar of meer
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>								
Totaal alle niveaus										
2005/'06	93,2	6	24	47	68	75	10	15	18	18
2006/'07	104,3	6	24	47	68		10	16	17	18
2007/'08	103,6	6	25	48			9	15	16	
2008/'09	105,9	6	26				9	14		
Niveau 1 in startjaar										
2005/'06	5,4	49	60	64	67	69	21	25	27	28
2006/'07	5,8	50	61	65	68		21	26	27	27
2007/'08	5,1	51	63	67			19	25	26	
2008/'09	6,1	50	65				17	23		
Niveau 2 in startjaar										
2005/'06	30,0	8	48	63	69	72	13	20	23	23
2006/'07	33,5	8	49	64	70		12	20	21	22
2007/'08	33,4	8	50	65			11	18	20	
2008/'09	33,9	9	51				10	18		
Niveau 3 in startjaar										
2005/'06	16,4	1	16	53	70	77	8	13	16	16
2006/'07	19,2	1	16	53	70		9	14	16	16
2007/'08	19,6	1	16	53			8	13	15	
2008/'09	20,3	2	18				8	12		
Niveau 4 in startjaar										
2005/'06	41,4	1	6	30	68	78	8	12	14	15
2006/'07	45,9	1	6	30	67		8	13	14	15
2007/'08	45,5	1	6	31			8	11	13	
2008/'09	45,5	1	6				7	11		

Bron: CBS.

¹⁾ Eerstejaars mbo die in het voorafgaande jaar ander onderwijs volgden (directe instroom in mbo).

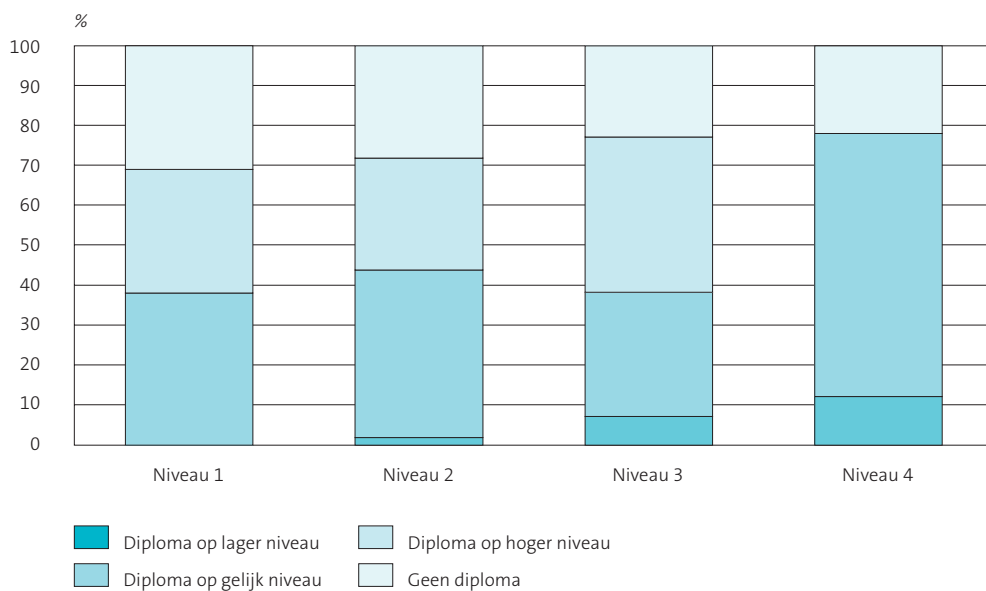
²⁾ Als een deelnemer meerdere diploma's heeft behaald dan is hier het diploma met het hoogste niveau meegenomen.

Starters op niveau 3 halen vaak een diploma op niveau 4

Behalve op niveau 3 wordt het merendeel van de diploma's behaald op hetzelfde niveau als het niveau van de start van de opleiding. Van de starters op niveau 1 had na vijf jaar 37 procent een diploma op dit niveau en bijna een derde een diploma op een hoger niveau. Van de starters op niveau 2 had 42 procent een diploma op niveau 2 en 29 procent een diploma op een hoger niveau. Slechts 2 procent had een diploma op een lager niveau. Van de starters op niveau 3 had 7 procent na vijf jaar een diploma op een lager niveau, een derde een diploma op hetzelfde niveau en bijna 40 procent een diploma op een hoger niveau. Op niveau 4 had 66 procent een niveau 4-diploma behaald en 12 procent een diploma op een lager niveau.

Als van cohort 2005/'06 de stand na vier en vijf jaar wordt vergeleken, dan blijkt dat het aandeel eerstejaars met een diploma op een hoger niveau is gestegen. Van de starters op niveau 1 is het aandeel met een diploma op een hoger niveau met 5 procentpunten toegenomen. Bij niveau 2 was de toename 11 procentpunten en op niveau 3 steeg het rendement met 8 procentpunten.

5.2.2 Startniveau en niveau van het hoogst behaalde diploma, stand na vijf jaar, cohort 2005/'06

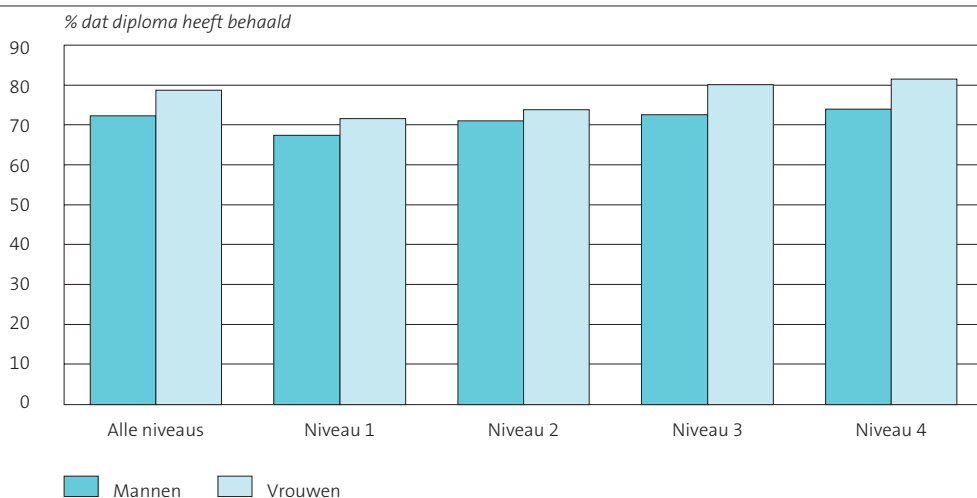
Bron: CBS.

Vrouwen halen vaker een diploma

Op alle niveaus is het rendement van vrouwen hoger: zij behalen vaker een diploma. Van cohort 2005/'06 heeft 71 procent van de vrouwelijke eerstejaars op niveau 1 na vijf jaar een diploma behaald, tegen 67 procent van de mannen. Op niveau 2 is dit respectievelijk 74 en 71 procent. Op de niveaus 3 en 4 is het verschil ongeveer 8 procentpunten.

De uitval zonder diploma ligt bij de mannen na vijf jaar ongeveer 5 procentpunten hoger dan bij de vrouwen. Daarnaast zijn er in het begin van het zesde jaar op niveau 3 en 4 meer mannen dan vrouwen ingeschreven zonder diploma. De rendementsverschillen tussen mannen en vrouwen kunnen op deze niveaus iets kleiner worden, maar uiteindelijk zullen de resultaten van vrouwen op alle niveaus beter zijn dan die van de mannen.

5.2.3 Startniveau en diplomabezit naar geslacht, stand na vijf jaar, cohort 2005/'06

Bron: CBS.

Vmbo'ers met diploma presteren beter dan vmbo'ers zonder diploma

Het rendement van de gediplomeerde instroom vanuit het vmbo is op alle niveaus van cohort 2005/'06 na vijf jaar hoger dan dat van de ongediplomeerde instroom vanuit het vmbo. Op startniveau 1 en 2 zijn de verschillen in rendement tussen vmbo'ers met en zonder diploma groter dan bij startniveau 3 en 4. Bij starters op niveau 1 is het verschil 14 procentpunten; op niveau 4 nog maar 3 procentpunten.

Verder valt op dat het rendement van gediplomeerde vmbo'ers op niveau 1 en 2 hoger ligt dan het rendement van instromers uit het totaal van alle vooropleidingen. Op niveau 3

en 4 is het rendement van de gediplomeerde vmbo-instroom daarentegen gelijk aan het rendement van de instroom uit alle vooropleidingen. Binnen de gediplomeerde vmbo-instroom is het slagingspercentage van eerstejaars met een diploma vmbo-gt op bijna alle mbo-niveaus hoger dan dat van de instromers uit vmbo-kader. Eerstejaars met een vmbo-kader-vooropleiding doen het weer beter dan instromers uit vmbo-basis. Bij de ongediplomeerde instroom uit het vmbo ontstaat hetzelfde beeld: veelal hogere slagingspercentages bij vmbo-gt en lagere bij vmbo-kader en vmbo-basis.

5.2.4 Rendement van eerstejaars in het mbo¹⁾ per startniveau naar vooropleiding en inkomsten huishouden; stand na 5 jaar van cohort 2005/'06

	Met mbo-diploma ²⁾				Zonder mbo-diploma			
	niveau 1	niveau 2	niveau 3	niveau 4	niveau 1	niveau 2	niveau 3	niveau 4
% (cumulatief) ³⁾								
Totaal	69	72	77	78	31	28	23	22
Vooropleiding								
Gemengde brugjaren	66	58		61	34	42		39
Vmbo met diploma w.v.	79	74	78	78	21	26	22	22
vmbo-gt met diploma	89	80	82	80	12	20	18	20
vmbo-b met diploma	76	73	75	64	24	27	25	36
vmbo-k met diploma	79	80	76	74	21	20	24	26
Vmbo zonder diploma w.v.	65	62	72	75	35	38	28	25
vmbo-gt zonder diploma	72	69	72	76	28	31	28	24
vmbo-b zonder diploma	63	60	61		37	40	39	
vmbo-k zonder diploma	66	62	72	71	34	38	28	29
Havo-vwo met diploma		76	80	74		24	20	26
Havo-vwo zonder diploma		69	70	73		31	30	27
Totaal ho		60	63	79		40	37	21
Inkomsten van het huishouden								
< 2 keer minimumloon	62	65	69	69	38	35	31	31
2 tot 4 keer minimumloon	75	75	79	80	25	25	21	20
≥ 4 keer minimumloon	76	78	81	81	24	22	19	19
Inkomstenniveau onbekend	56	58	66	67	44	42	34	33

Bron: CBS.

¹⁾ Eerstejaars mbo die in het voorafgaande jaar ander onderwijs volgden (directe instroom).

²⁾ Als een deelnemer meerdere diploma's heeft behaald dan is hier het diploma met het hoogste niveau meegenomen.

³⁾ Geen percentages opgenomen bij startaantallen onder de 50 eerstejaars.

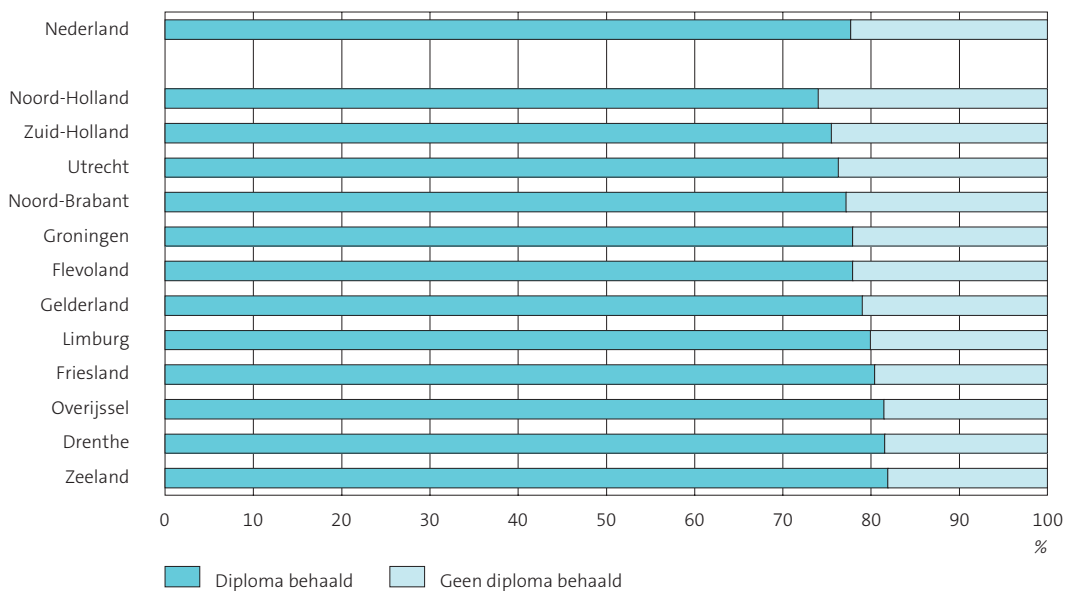
Hoger slagingspercentage voor hogere inkomens

Naarmate de inkomsten uit arbeid en uitkering van het huishouden waartoe een eerstejaars behoort hoger zijn, groeit zijn slagingskans. Bij cohort 2005/'06 ligt het rendement na vijf jaar bij een inkomen tot 2 keer het minimumloon op alle niveaus meer dan 10 procentpunten lager dan bij een inkomen van 2 tot 4 keer het minimumloon. De verschillen tussen inkomens van 2 tot 4 keer het minimumloon en inkomens groter dan 4 keer het minimum zijn gering en liggen rond de 2 procentpunten.

Eerstejaars uit Zeeland hebben op alle niveaus hoge slagingspercentages

De slagingspercentages van mbo'ers verschillen per provincie. Op niveau 2, 3 en 4 is het verschil in rendement tussen de provincies ongeveer 10 procentpunten. Eerstejaars die in Zeeland woonden bij aanvang van de opleiding hadden op alle niveaus hoge slagingspercentages. Er is geen provincie die op alle niveaus het laagst scoort. Op niveau 2 waren dat Zuid-Holland en Flevoland, op niveau 3 Flevoland en op niveau 4 Noord-Holland. Voor niveau 1 was het verschil per provincie groter, maar het gaat daarbij om kleine aantallen.

5.2.5 Diplomabezit van starters op niveau 4 naar provincie, stand na vijf jaar, cohort 2005/'06

Bron: CBS.

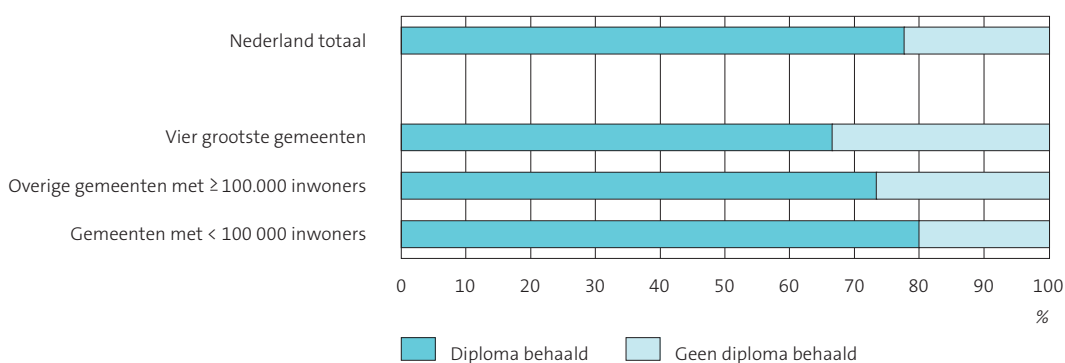
Slagingspercentage van eerstejaars uit de vier grootste gemeenten lager

Twee op de drie eerstejaars uit de vier grootste gemeenten hebben na vijf jaar een mbo-diploma. Dit geldt voor alle niveaus. Eerstejaars uit gemeenten met 100 duizend inwoners of meer doen het op alle niveaus iets beter en eerstejaars uit gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners doen het nog beter. Van deze laatste groep ligt het slagingspercentage op niveau 3 en 4 rond de 80 procent.

Deelnemers uit de vier grootste gemeenten beginnen hun mbo-opleiding vaker op een hoger niveau dan deelnemers uit gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners. Van de eerstejaars uit de vier grootste gemeenten kiest 47 procent voor een opleiding op niveau 1 of 2, tegen 36 procent van de eerstejaars uit gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners.

Een op de drie starters op niveau 1 uit de vier grootste gemeenten staat na vijf jaar niet meer ingeschreven en heeft ook nog geen diploma behaald. Van de starters op niveau 2 is dat 29 procent; bij niveau 3 en 4 ligt dit aandeel op ongeveer 22 procent. Bij starters uit gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners ligt de ongediplomeerde uitval aanzienlijk lager. Op niveau 4 is het verschil met 10 procentpunten het grootst.

5.2.6 Diplomabezit van starters op niveau 4 naar gemeentegrootte, stand na vijf jaar, cohort 2005/'06

Bron: CBS.

5.3 Studievoortgang in het hoger onderwijs

Voor de meeste opleidingen in het hoger beroepsonderwijs staat een studieduur van vier jaar. Van de eerstejaars die in de periode 2002–2005 aan een voltijdstudie begonnen, rondde ongeveer 56 procent de opleiding binnen vijf jaar af. Dit aandeel is geleidelijk afgenomen.

Een op de zeven studenten uit deze jaargroepen haakte al in het eerste jaar af. Na vijf jaar had een op de vijf hbo'ers het hoger onderwijs zonder diploma verlaten.

5.3.1 Rendementen van eerstejaars in het voltijd hbo¹⁾ per cohort

	Totaal	Geslaagd voor een hbo-bachelordiploma na					
		3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar
	x 1 000	% (cumulatief)					
2002/'03	67,3	9	42	57	64	67	70
2003/'04	73,4	10	42	57	64	67	
2004/'05	77,0	8	39	55	62		
2005/'06	77,7	8	38	53			
2006/'07	80,6	7	35				
2007/'08	82,1	6					

	Totaal	Uit het hoger onderwijs zonder diploma na							
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar
	x 1 000	% (cumulatief)							
2002/'03	67,3	13	17	18	19	20	21	21	22
2003/'04	73,4	13	17	18	19	20	21	21	
2004/'05	77,0	14	18	19	20	21	21		
2005/'06	77,7	14	18	20	20	21			
2006/'07	80,6	16	20	21	22				
2007/'08	82,1	16	19	21					
2008/'09	84,3	14	18						
2009/'10	89,2	14							

Bron: CBS.

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

Vwo'ers in hbo het meest succesvol

In 2005/'06 begonnen bijna 78 duizend eerstejaars aan een voltijdopleiding in het hbo. Van hen rondde 53 procent de studie binnen vijf jaar af. Slechts een zeer kleine groep eerstejaars (1 procent) presteerde het om in dezelfde periode een bachelordiploma in het wetenschappelijk onderwijs te behalen. Zij zijn meestal na de havo en een afgeronde hbo-propedeuse naar het wo overgestapt.

Van het cohort 2005/'06 had na vijf jaar 45 procent nog geen diploma behaald: 24 procent was in het zesde jaar nog bezig met de studie en 21 procent was er zonder diploma mee gestopt.

Eerstejaars met vwo als vooropleiding zijn in het voltijd-hbo het meest succesvol. Van hen had na vijf jaar 66 procent een hbo-diploma en 5 procent een wo-bachelordiploma behaald. Van de vwo'ers stond daarna nog 20 procent ingeschreven en had slechts 10 procent de studie voortijdig beëindigd. Van de havisten had na vijf jaar 50 procent een hbo- of wo-bachelordiploma op zak en stond nog 32 procent in het hoger onderwijs ingeschreven. Van de mbo'ers had in dezelfde periode een iets groter deel (55 procent) een hbo-diploma behaald, maar stond in het zesde jaar nog maar 18 procent ingeschreven om de studie af te maken. Ruim een kwart van de mbo'ers had inmiddels zonder diploma een punt achter de studie gezet. Van de vrouwelijke eerstejaars had na vijf jaar 63 procent de studie succesvol afgerond en stond nog 20 procent in het hoger onderwijs ingeschreven. Bij de mannelijke eerstejaars was dit respectievelijk 46 en 29 procent. Ook van hen was binnen vijf jaar een kwart voortijdig met de studie gestopt.

5.3.2 Rendementen van eerstejaars in het voltijd hbo¹⁾ naar geslacht, vooropleiding, herkomstgroepering en studierichting, cohort 2005/'06

	Totaal	Geslaagd binnen het hoger onderwijs na 5 jaar		Uit het hoger onderwijs zonder diploma na 5 jaar	Ingeschreven zonder diploma begin jaar 6		
		hbo- bachelor	wo- bachelor		totaal	ww. hbo	wo
	x 1 000	% (cumulatief)					
Totaal	77,7	53	1	21	24	22	2
Geslacht							
Mannen	37,1	45	1	25	29	27	2
Vrouwen	40,5	61	2	18	20	18	2
Vooropleiding							
Havo	35,5	49	1	17	32	29	3
Vwo	8,3	66	5	10	20	15	5
Mbo/bol	23,2	55	0	27	18	17	1
Overig ²⁾	10,7	54	1	31	15	13	1
Herkomstgroepering ³⁾							
Autochtonen	57,7	56	1	19	24	21	2
Westerse allochtonen	6,8	53	1	22	23	21	2
Niet-westerse allochtonen ww.	10,6	40	1	27	32	29	3
Turken	1,6	38	1	25	36	32	3
Marokkanen	1,7	37	1	29	33	31	2
Surinamers	2,1	37	1	27	36	32	3
Antillianen en Arubanen	1,1	31	1	30	38	36	2
overige niet-westerse allochtonen	4,1	45	1	26	28	25	3
Studierichting							
Onderwijs	12,8	52	1	23	24	22	2
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	4,5	56	2	23	20	17	2
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	23,9	48	2	22	29	26	3
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	4,8	50	0	24	26	24	2
Techniek, industrie en bouwkunde	7,1	56	1	19	24	22	2
Landbouw en diergeneeskunde	1,1	62	1	21	15	14	1
Gezondheidszorg en welzijn	15,0	60	2	19	19	17	3
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	8,5	56	1	20	23	21	1

Bron: CBS.

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten, maar exclusief ingeschrevenen voor kort hbo-opleidingen.

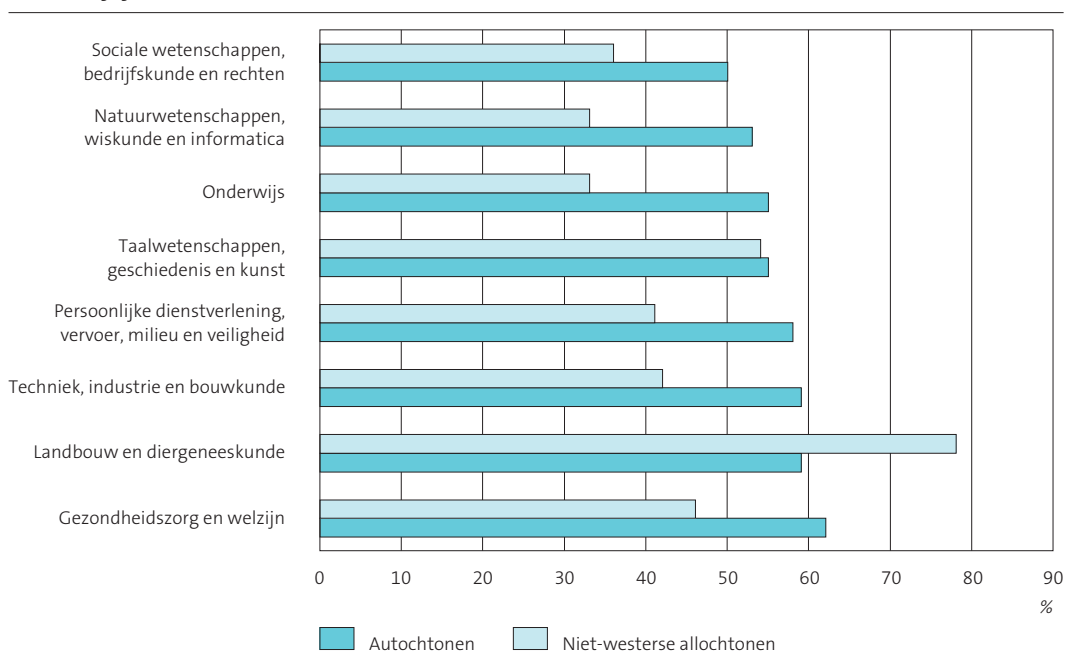
²⁾ Buitenlandse en onbekende vooropleidingen.

³⁾ Exclusief een gering aantal studenten van wie de herkomstgroepering onbekend is.

Studievoortgang van niet-westers allochtone hbo'ers blijft ver achter bij andere eerstejaars

Van de autochtonen had na vijf jaar 57 procent een bacheloropleiding met succes afgerond. Van de westerse allochtonen was dit 54 procent en van de niet-westerse allochtonen slechts 41 procent. Bij laatstgenoemden liep het rendement uiteen van 32 procent bij de Antillianen en Arubanen tot 46 procent bij de studenten uit de groep 'overige niet-westerse allochtonen'. De niet-westerse allochtonen stonden in het zesde jaar nog wel vaak ingeschreven in het hoger onderwijs.

5.3.3 Afgestudeerden voor het bachelordiploma in het voltijd hbo¹⁾ naar studierichting, stand na vijf jaar van cohort 2005/'06

Bron: CBS.

¹⁾ Inclusief afgestudeerden voor duale studievarianten.

Bij vrijwel alle studierichtingen zijn autochtonen succesvoller dan niet-westerse allochtonen. Uitsluitend bij opleidingen op het gebied van landbouw behalen niet-westers allochtone hbo'ers veel vaker hun diploma binnen vijf jaar dan hun autochtone studiegenoten. Bij de meeste andere studierichtingen blijft hun rendement echter ver achter bij de autochtonen. Dit geldt vooral voor onderwijs en natuurwetenschappen, wiskunde en informatica.

Na zeven jaar heeft iets meer dan de helft van de wo-eerstejaars een masterdiploma op zak

Bij de invoering van de bachelor-masterstructuur in het studiejaar 2002/'03 zijn de wetenschappelijke opleidingen opgedeeld in een bachelorfase van drie jaar en een daarop aansluitende masterfase van minimaal één jaar. Verscheidene masteropleidingen op het gebied van gezondheidszorg (geneeskunde, tandheelkunde en farmacie), landbouw (diergeneeskunde), techniek, bètawetenschappen en onderwijs (universitaire lerarenopleidingen) hebben zelfs een officiële studieduur van twee tot drieënhalf jaar.

De eerstejaars die na de invoering van de nieuwe studiestructuur van start gingen, boekten in hun eerste studiejaren vrijwel dezelfde vorderingen. Ook had van elk van deze jaargroepen na vier jaar 5 procent het hoger onderwijs zonder diploma verlaten.

Van de bijna 23 duizend vwo'ers die in 2003/'04 in de bachelor-masterstructuur aan de universiteit aan een voltijdstudie begonnen, had na zeven jaar iets meer dan de helft (51 procent) een masterdiploma.

5.3.4 Rendementen van eerstejaars in het voltijd wo¹⁾ met vwo als vooropleiding per cohort

	Totaal	Geslaagd voor een wo-masterdiploma ²⁾ na							
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar			
	x 1 000	% (cumulatief)							
2002/'03	21,3	4	16	33	51	63			
2003/'04	22,6	4	16	32	51				
2004/'05	23,7	4	15	32					
2005/'06	24,9	4	16						
2006/'07	25,6	4							

	Totaal	Uit het hoger onderwijs zonder diploma na							
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar
	x 1 000	% (cumulatief)							
2002/'03	21,3	3	4	4	5	5	6	6	7
2003/'04	22,6	3	4	5	5	6	6	7	
2004/'05	23,7	3	4	5	5	5	6		
2005/'06	24,9	3	4	5	5	5			
2006/'07	25,6	4	5	5	5				
2007/'08	26,2	4	4	5					
2008/'09	28,2	4	4						
2009/'10	30,4	4							

Bron: CBS.

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

²⁾ Bij geneeskunde gaat het deels ook nog om postdoctorale diploma's.

Ook in het wo zijn vrouwen succesvoller dan mannen

In het wetenschappelijk onderwijs studeren vrouwen niet alleen sneller af voor een masterdiploma, maar halen ze uiteindelijk ook vaker een diploma dan mannen. Bij de voltijdeerstejaars van het cohort 2003/'04 had van de vrouwen met vwo als vooropleiding na zeven jaar 61 procent een masterdiploma, 21 procent een wo-bachelordiploma en 7 procent een hbo-diploma. De mannen bleven daar met respectievelijk 40, 26 en 8 procent duidelijk bij achter. In het achtste jaar stonden nog ruim twee keer zoveel mannen als vrouwen zonder diploma ingeschreven. Bovendien was van de mannen binnen zeven jaar 10 procent zonder diploma met studeren gestopt en van de vrouwen slechts 4 procent.

Autochtonen met een vwo-opleiding zijn in het wetenschappelijk onderwijs succesvoller dan westerse en niet-westerse allochtonen. Na zeven jaar had van de autochtonen 52 procent een wo-master, tegen 42 procent van de niet-westerse allochtonen. Bij laatstgenoemde groepering loopt dit aandeel uiteen van 39 procent bij de Surinamers tot 45 procent bij de 'overige niet-westerse allochtonen'. De iets betere prestaties van deze laatste groep worden onderstreept door een relatief groot aandeel studenten dat binnen zeven jaar een wo-bachelordiploma heeft behaald.

In het voltijd-wo had na zeven jaar 7 procent van de eerstejaars uit 2003/'04 het hoger onderwijs zonder diploma verlaten. Naast mannen stopten ook niet-westerse allochtonen relatief vaak voortijdig met hun studie. Marokkanen haakten bijna twee keer zo vaak af dan gemiddeld.

Per studierichting komen de minste afvallers voor bij onderwijs en gezondheidszorg en welzijn (3 procent) en de meeste bij taalwetenschappen, geschiedenis en kunst en rechten (9 procent).

5.3.5 Rendementen van eerstejaars in het voltijd wo¹⁾ met vwo als vooropleiding naar geslacht, herkomstgroepering en studierichting, cohort 2003/'04

	Totaal	Geslaagd binnen het hoger onderwijs na 7 jaar			Uit het hoger onderwijs zonder diploma na 7 jaar	Ingeschreven zonder diploma begin jaar 8		
		wo-master ²⁾	wo-bachelor	hbo-bachelor		totaal	wv.	
							wo	hbo
	x 1 000	% (cumulatief)						
Totaal	22,6	51	24	8	7	11	9	3
Geslacht								
Mannen	11,0	40	26	8	10	16	12	4
Vrouwen	11,6	61	21	7	4	7	5	2
Herkomstgroepering ³⁾								
Autochtonen	18,6	52	23	8	6	10	7	3
Westerse allochtonen	2,0	44	27	8	7	14	11	3
Niet-westerse allochtonen wv.	2,1	42	24	5	9	19	16	3
Turken	0,2	42	25	3	10	21	18	3
Marokkanen	0,2	40	20	4	13	23	19	3
Surinamers	0,5	42	23	4	11	21	17	4
Antillianen en Arubanen	0,3	39	23	9	10	19	15	4
overige niet-westerse allochtonen	0,9	45	27	4	7	17	15	3
Studierichting ⁴⁾								
Onderwijs	0,8	67	13	11	3	5	4	2
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	2,4	43	30	8	9	10	7	3
Sociale wetenschappen ⁵⁾	4,5	58	20	7	7	8	6	3
Bedrijfskunde en administratie	4,3	54	19	9	7	11	8	3
Rechten	2,6	53	18	8	9	12	9	3
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	1,8	41	30	7	8	15	11	3
Techniek, industrie en bouwkunde	2,1	31	33	11	7	18	14	4
Landbouw en diergeneeskunde	0,2	45	40	3	5	7	5	2
Gezondheidszorg en welzijn	3,8	55 ⁶⁾	26	4	3	13	11	2

Bron: CBS.

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

²⁾ Eerder hadden deze afgestudeerden al een wo-bachelordiploma behaald.

³⁾ Exclusief een zeer gering aantal studenten van wie de herkomstgroepering onbekend is.

⁴⁾ Exclusief persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid vanwege het kleine aantal ingeschrevenen voor deze studierichting.

⁵⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

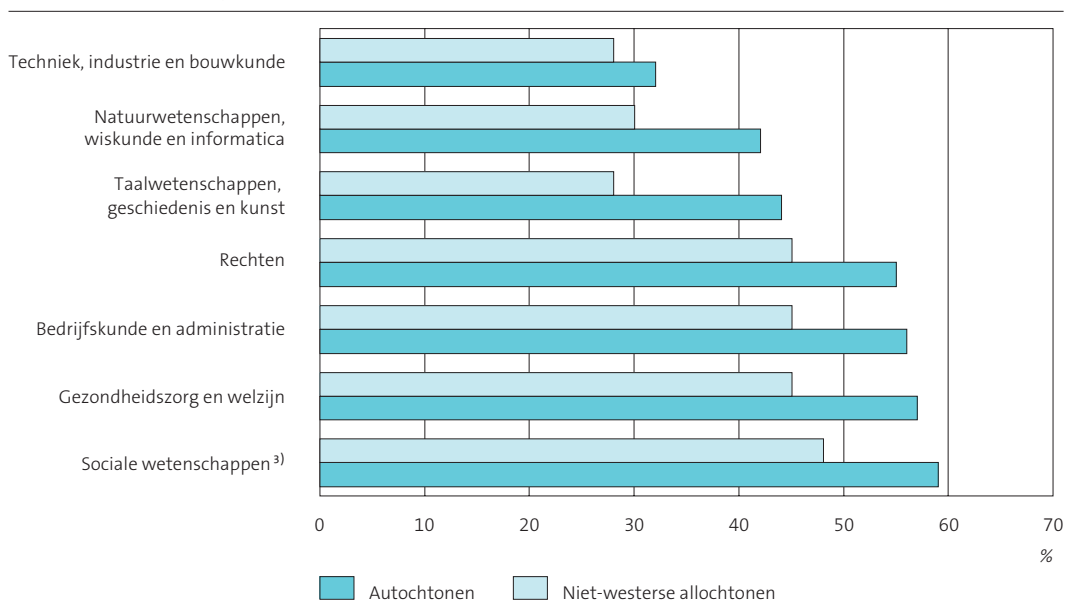
⁶⁾ Bij geneeskunde gaat het deels ook nog om postdoctorale diploma's.

Alleen bij technische opleidingen kunnen niet-westerse allochtonen het studietempo bijbenen

Bij alle studierichtingen in het wo presteerden de autochtonen beter dan de niet-westerse allochtonen. Het verschil is het grootst bij taalwetenschappen, geschiedenis en kunst. Uitsluitend bij techniek, industrie en bouwkunde kunnen de niet-westerse allochtonen het studietempo van de autochtonen nog enigszins bijbenen.

Opmerkelijk is dat na zeven jaar gezondheidszorg en welzijn na sociale wetenschappen relatief de meeste afgestudeerden voor een masterdiploma telt, terwijl deze studierichting voor een belangrijk deel uit masteropleidingen van minimaal twee jaar bestaat. De tegenpool wordt gevormd door techniek, industrie en bouwkunde, een studierichting die eveneens veel lange masteropleidingen kent.

5.3.6 Afgestudeerden voor een masterdiploma in het voltijd wo¹⁾ met vwo als vooropleiding naar studierichting²⁾, stand na zeven jaar van cohort 2003/'04

Bron: CBS.

¹⁾ Inclusief afgestudeerden voor duale studievarianten.

²⁾ Exclusief onderwijs, landbouw en diergeneeskunde en persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid vanwege het kleine aantal niet-westerse allochtonen ingeschrevenen.

³⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatiekunde.

Toelichting

Studievoortgang in het mbo

Voor het cohortonderzoek naar de studievoortgang in het mbo is het CBS uitgegaan van deelnemers die voor het eerst in het mbo aanwezig zijn en die in het voorafgaande jaar ander onderwijs volgden. Dit is de zogenoemde directe instroom.

Binnen het mbo kunnen deelnemers op vier niveaus starten. Het laagste niveau is niveau 1, de assistentopleiding. Een diploma op dit niveau geeft nog geen startkwalificatie, in tegenstelling tot een diploma op de andere niveaus. Na niveau 1 volgen niveau 2, de basisberoepsopleiding, en niveau 3, de vakopleiding. Het hoogste niveau is niveau 4, de middenkaderopleiding.

Bij de uitwerking van geslaagden voor een mbo-diploma is uitgegaan van het hoogst behaalde niveau. Iemand die start op niveau 2 en na twee jaar een diploma op niveau 2 en na vier jaar een diploma op niveau 4 heeft behaald, zal in grafiek 5.2.2 voorkomen met het diploma op niveau 4.

Leerlingen die zonder mbo-diploma het onderwijs verlaten kunnen voortijdig schoolverlater zijn. Het percentage uitstroom in dit hoofdstuk kan echter afwijken van de percentages voortijdig schoolverlaters in hoofdstuk 6. Dit komt doordat een andere selectie is toegepast bij het bepalen van voortijdig schoolverlaters en het gegeven dat iemand al op een eerder moment een startkwalificatie (havo- of vwo-diploma) kan hebben behaald. Daarnaast is iemand die is uitgestroomd met een mbo-diploma op niveau 1 ook voortijdig schoolverlater.

Voortijdig
school-
verlaten

6

Voortijdig schoolverlaten

6.1 Voortijdig schoolverlaters en hun achtergrondkenmerken

- Daling voortijdig schoolverlaters grootst op mbo-1-niveau
- Vertraagde leerlingen in voortgezet onderwijs vallen vaker voortijdig uit
- Verschil tussen autochtoon en allochtoon neemt iets toe
- Meer voortijdige schooluitval in grotere gemeenten
- Onder Rotterdammers meer voortijdige schooluitval
- Flevoland heeft relatief de meeste voortijdig schoolverlaters

6.2 Herintredende voortijdige schoolverlaters

- 15 procent van vsv-cohort 2004/'05 heeft na vijf jaar een startkwalificatie
- Grootste groep vsv'ers is na vijf jaar niet heringetreden in het onderwijs
- Het vaakst alsnog een startkwalificatie in provincies met minste vsv'ers

6.3 Voortijdig schoolverlaters van 15 tot 25 jaar

- Sterkste daling voortijdig schoolverlaters in oosten van het land

In het schooljaar 2009/'10 verliet 3,3 procent van de leerlingen onder de 23 jaar het voortgezet of het middelbaar beroepsonderwijs zonder startkwalificatie, om in het schooljaar 2010/'11 niet terug te keren om deze te halen. Sinds het schooljaar 2005/'06 is het aandeel voortijdige schoolverlaters (vsv'ers) met 0,8 procentpunt gedaald. Het aandeel dat voortijdig uitvalt is groter bij mannen dan bij vrouwen en groter bij allochtone dan bij autochtone leerlingen. Voortijdige schooluitval varieert ook per regio. Leerlingen uit de vier grote steden en de provincies Flevoland, Noord- en Zuid-Holland vallen vaker uit. In 2010 was 8 procent van de 15- tot 25-jarigen voortijdig schoolverlater. Dit aandeel is met 5,5 procentpunt afgenomen in vergelijking met 2002.

6.1 Voortijdig schoolverlaters en hun achtergrondkenmerken

De meeste jongeren in Nederland behalen een zogenoemde startkwalificatie. Een leerling heeft een startkwalificatie als hij ten minste een havo- of vwo-diploma of een diploma op mbo-niveau 2 heeft behaald. Een klein deel van de jongeren onder 23 jaar verlaat het onderwijs echter voortijdig, dus zonder startkwalificatie. Regeringsbeleid is erop gericht om deze (voortijdige) schooluitval te voorkomen omdat een startkwalificatie van belang is voor goede kansen op de arbeidsmarkt.

Het aandeel leerlingen dat zonder startkwalificatie het onderwijs verlaat is gedaald van 4,1 procent in schooljaar 2005/'06 naar 3,3 procent in 2009/'10. De gestage daling van het percentage voortijdig schoolverlaters in de afgelopen jaren lijkt te stagneren.

Daling voortijdig schoolverlaters grootst op mbo-1-niveau

In het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) is meer voortijdige schooluitval (7,5 procent) dan in het voortgezet onderwijs (1,2 procent). In het voortgezet onderwijs daalde het percentage vsv'ers echter niet ten opzichte van het jaar ervoor, terwijl dat in het mbo met 0,2 procentpunt afnam.

Binnen het mbo vallen vanuit de lagere niveaus veel meer leerlingen voortijdig uit dan vanuit de hogere niveaus. In het schooljaar 2009/'10 behoorde 35,6 procent van de leerlingen op de assistentopleidingen (niveau 1) een jaar later tot de voortijdig schoolverlaters. Hierbij speelt mee dat het mbo-1-diploma geen startkwalificatie is en dat vmbo'ers van 16 jaar en ouder zonder diploma kunnen instromen voor opleidingen van dit niveau. Re-

latief veel van de leerlingen die van deze zogeheten drempelloze instroom gebruikmaken stoppen alsnog voortijdig met school (Herweijer, 2008).

Bij de basisberoepsopleidingen (niveau 2) was de schooluitval met 13,3 procent veel lager. Bij de vakopleidingen (niveau 3) en middenkader-/specialistenopleidingen (niveau 4) was de uitval respectievelijk 5 en 3,9 procent. Binnen het mbo was de daling van het aandeel vsv'ers de afgelopen vier jaar het grootst op mbo-niveau 1, te weten 2,4 procentpunt.

6.1.1 Voortijdig schoolverlaten naar onderwijssoort

	2005/'06	2006/'07	2007/'08	2008/'09	2009/'10*
	%				
Totaal	4,1	4,0	3,7	3,3	3,3
Onderwijssoort					
Voortgezet onderwijs	1,8	1,6	1,4	1,2	1,2
ww.					
leerjaar 1–2	0,9	0,8	0,8	0,7	0,8
vwo 3-5/havo 3–4	0,9	0,9	0,9	0,7	0,7
vwo 6/havo 5 zonder diploma	8,5	8,4	8,7	6,2	5,3
vmbo 3–4	4,3	3,9	3,1	2,7	2,6
ww.					
vmbo 3	1,6	1,5	1,3	1,1	1,3
vmbo 4 zonder diploma	18,4	16,3	13,7	11,9	10,7
vmbo 4 met diploma	6,1	5,5	4,1	3,6	3,3
Middelbaar beroepsonderwijs ¹⁾	9,3	9,0	8,5	7,7	7,5
ww.					
assistentopleiding (niveau 1)	38,0	37,7	35,8	35,5	35,6
basisberoepsopleiding (niveau 2)	15,3	15,2	15,1	13,8	13,3
vakopleiding (niveau 3)	6,7	6,1	5,6	5,0	5,0
middenkader-/specialistenopleiding (niveau 4)	4,7	4,8	4,5	3,9	3,9
Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs	19,1	17,2	17,8	14,1	14,4

Bron: CBS.

¹⁾ Inclusief extraneï.

Vertraagde leerlingen in voortgezet onderwijs vallen vaker voortijdig uit

Binnen het voortgezet onderwijs vindt naar verhouding veel uitval plaats vanuit de laatste twee jaren van het vmbo. Daar verliet 2,6 procent van de leerlingen het onderwijs voortijdig. Leerlingen die hun examenjaar afsluiten zonder diploma vallen het vaakst voortijdig uit. Dit zijn bijvoorbeeld leerlingen die zakken voor hun examen en daarna van school gaan. Bij het vmbo ging bijna 11 procent van de ongediplomeerde examenleerlingen van school, bij havo en vwo ruim 5 procent. Het aandeel vsv'ers onder deze leerlingen is de

afgelopen vier jaar flink gedaald, met bijna 8 procentpunt bij het vmbo en met ruim 3 procentpunt bij havo en vwo.

Leerlingen die vertraging hebben opgelopen tijdens hun schoolloopbaan verlaten vaker voortijdig het onderwijs dan leerlingen zonder vertraging. Van de leerlingen in vmbo 3-4 met twee jaar of meer vertraging viel ruim 13 procent uit, terwijl van de leerlingen zonder vertraging 1,4 procent uitviel. Ook leerlingen met een indicatie voor leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) vallen vaker voortijdig uit.

Vershil tussen autochtoon en allochtoon neemt iets toe

Net als in voorgaande jaren gingen allochtone leerlingen in het schooljaar 2009/'10 vaker voortijdig van school dan autochtone leerlingen: 5,2 procent tegenover 2,7 procent. De laatste jaren daalde het aandeel vsv'ers echter harder onder allochtonen dan onder autochtonen en werd het verschil tussen de groepen steeds kleiner: van 3,0 procent in 2005/'06 naar 2,3 procent in 2008/'09. In het schooljaar 2009/'10 is het verschil in schooluitval tussen autochtone en allochtone leerlingen echter weer iets toegenomen naar 2,5 procent.

6.1.2 Voortijdig schoolverlaten naar geslacht en herkomstgroepering

	2005/'06	2006/'07	2007/'08	2008/'09	2009/'10*
	%				
Totaal	4,1	4,0	3,7	3,3	3,3
Geslacht					
Mannen	4,8	4,6	4,3	3,9	3,8
Vrouwen	3,4	3,3	3,0	2,7	2,7
Herkomstgroepering					
Autochtonen	3,5	3,4	3,1	2,8	2,7
Allochtonen	6,5	6,1	5,9	5,1	5,2
ww.					
westerse allochtonen	5,3	5,0	4,7	4,1	4,4
Marokkanen	6,8	7,0	7,0	5,9	6,0
Turken	6,2	6,2	5,7	4,9	5,0
Surinamers	7,2	6,8	6,8	6,1	5,7
Antillianen/Arubanen	8,1	8,3	8,4	7,1	7,3
overige niet-westerse allochtonen	7,1	6,0	5,7	4,8	5,1

Bron: CBS.

De uitval was in het schooljaar 2009/'10 het grootst onder niet-westers allochtone leerlingen van de eerste generatie; van hen viel 7,6 procent uit. Dit is een stijging van 0,5 pro-

centpunt ten opzichte van het jaar ervoor. Het aandeel vsv'ers onder leerlingen van Antilliaanse/Arubaanse herkomst is met 7,3 procent aanzienlijk groter dan de 6 procent onder leerlingen van Turkse, Surinaamse en Marokkaanse herkomst. Ten opzichte van het jaar ervoor daalde in het schooljaar 2009/'10 alleen het aandeel voortijdig schoolverlaters van Surinaamse herkomst, met 0,4 procentpunt naar 5,7 procent. Ook in de afgelopen vier jaar was de daling van het aandeel vsv'ers het grootst onder leerlingen van Surinaamse herkomst, namelijk 1,5 procentpunt. Van de allochtone leerlingen vallen westerse allochtonen en leerlingen van Turkse herkomst het minst vaak uit.

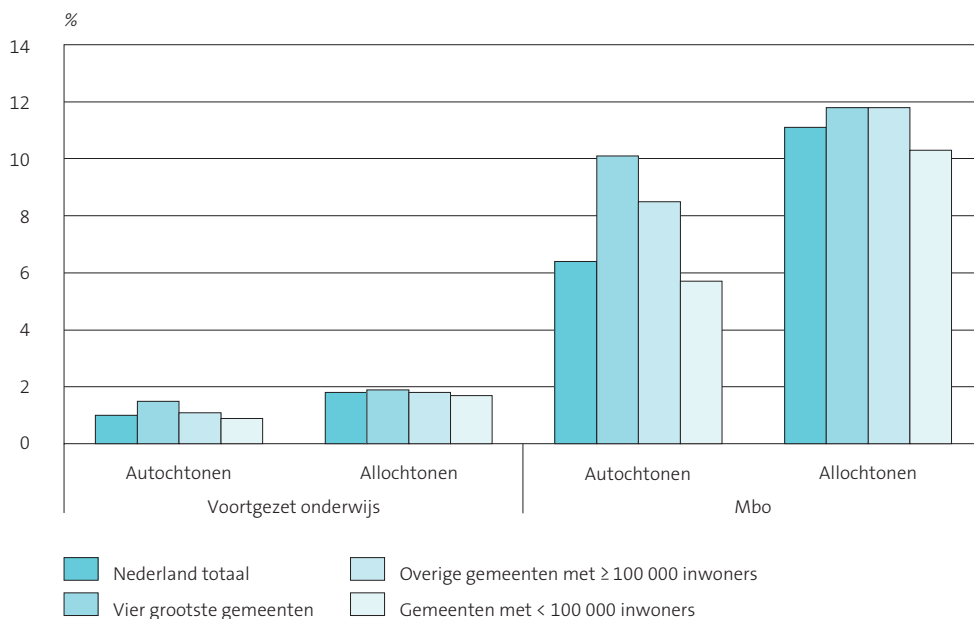
De schooluitval onder vrouwen is lager dan onder mannen. In 2009/'10 viel 3,8 procent van de mannen en 2,7 procent van de vrouwen uit. Onder mannen is de voortijdige schooluitval in de afgelopen vier jaar echter sterker afgenomen dan onder vrouwen.

Meer voortijdige schooluitval in grotere gemeenten

In grote gemeenten komt meer voortijdige schooluitval voor dan in kleine gemeenten. In principe geldt: hoe stedelijker de omgeving, hoe meer voortijdige schooluitval. Deels hangt dit samen met het grotere aandeel niet-westerse allochtonen in de grote steden, maar ook onder autochtone leerlingen is de uitval in stedelijke gebieden groter dan elders. In de vier grootste gemeenten (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht, de G4) valt 1 op de 20 leerlingen voortijdig uit, tegen 1 op de 36 in gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners.

In het voortgezet onderwijs verschilt het aandeel vsv'ers weinig naar gemeentegrootte. Bij voortijdige uitval uit het mbo speelt de gemeentegrootte een grotere rol, met meer uitval in grotere gemeenten en minder uitval in kleinere gemeenten. Vooral bij autochtone leerlingen in het mbo zijn er grote verschillen. In de vier grootste gemeenten valt 10 procent van deze leerlingen uit, tegen nog geen 6 procent in gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners. Bij allochtone leerlingen in het mbo zijn de verschillen naar gemeentegrootte kleiner, maar ook deze groep valt in kleine gemeenten minder vaak uit dan in grote gemeenten (10,3 procent tegen 11,8 procent).

6.1.3 Voortijdig schoolverlaten naar onderwijssoort, herkomst en gemeentegrootte, 2009/'10*

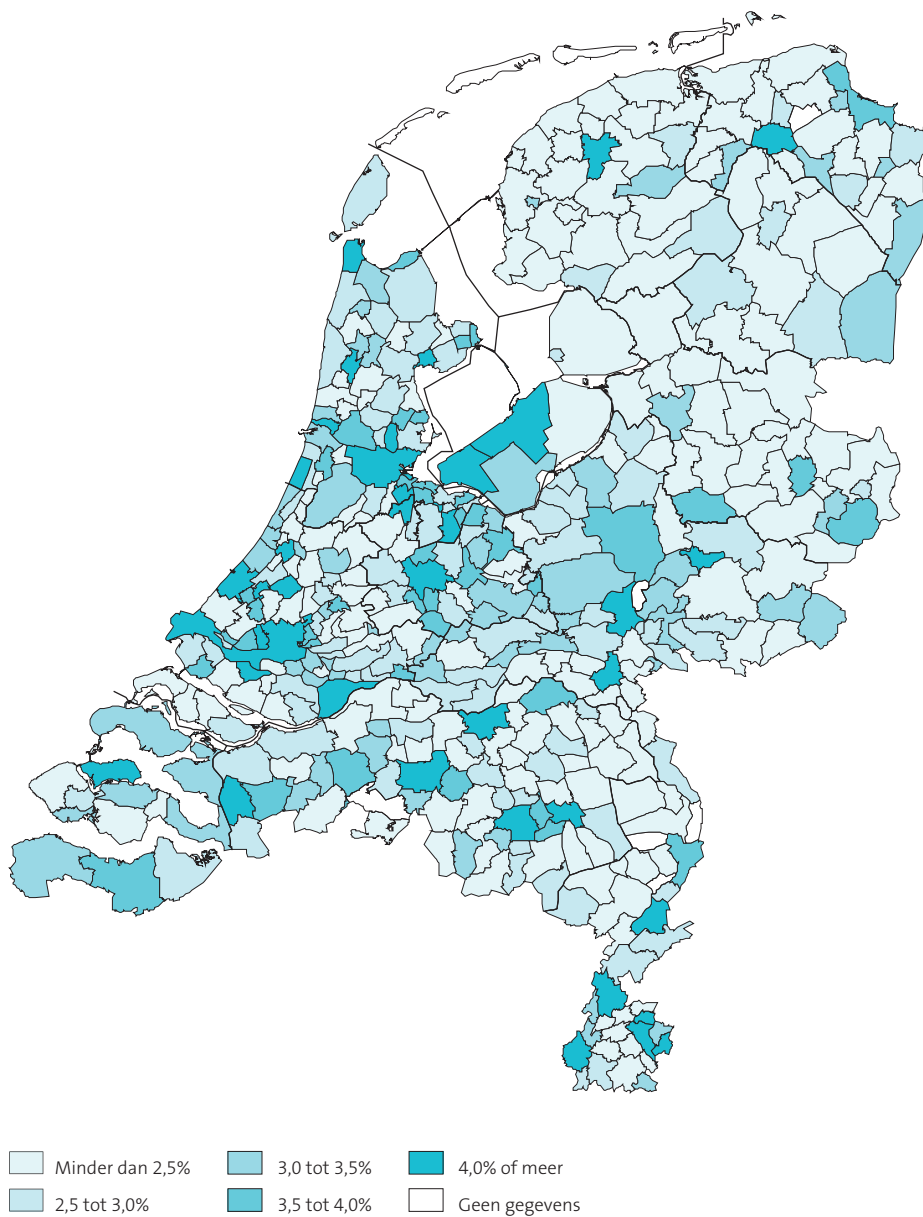
Bron: CBS.

Onder Rotterdammers meer voortijdige schooluitval

Van de vier grootste gemeenten gaan in Rotterdam naar verhouding de meeste leerlingen voortijdig van school, namelijk 5,7 procent. In Rotterdam is vooral het aandeel voortijdig schoolverlaters vanuit het mbo hoog: 1 op de 8 leerlingen. Ook de uitval onder leerlingen van Antilliaanse/Arubaanse herkomst is in Rotterdam met bijna 1 op de 10 hoger dan in de andere gemeenten uit de G4.

In Den Haag is het percentage vsv'ers het kleinst met 4,3 procent. Dit komt mede door het relatief lage uitvalspercentage onder leerlingen van Turkse en Surinaamse herkomst in deze gemeente. Ook is de schooluitval onder mbo'ers in Den Haag minder hoog: minder dan 1 op de 10 verlaat het mbo zonder startkwalificatie.

6.1.4 Aandeel voortijdig schoolverlaten naar woongemeente, 2009/'10*

Bron: CBS.

Flevoland heeft relatief de meeste voortijdig schoolverlaters

Van de twaalf provincies had Flevoland in het schooljaar 2009/'10 de meeste voortijdige schooluitval. Daar viel 3,9 procent van de leerlingen uit; aanzienlijk meer dan het landelijk gemiddelde van 3,3 procent. Ook in Noord- en Zuid-Holland verlieten meer leerlingen dan gemiddeld het onderwijs zonder startkwalificatie (3,8 en 3,7 procent). Dit hangt samen met het grotere aandeel vsv'ers in grote gemeenten.

In een groot deel van de gemeenten bedraagt de voortijdige schooluitval minder dan 2,5 procent (figuur 6.1.4). Dit is fors onder het landelijk gemiddelde. In de stedelijke gemeenten is het aandeel vsv'ers echter vaak een stuk groter; zo zijn de steden Groningen en Leeuwarden bijvoorbeeld de enige noordelijke gemeenten met 4,0 procent of meer vsv'ers. Het hoge percentage vsv'ers in de provincies Flevoland, Noord- en Zuid-Holland is dan ook met name toe te schrijven aan steden als Lelystad, Amsterdam en Rotterdam. Ook de Brabantse stedenrij met Bergen op Zoom, Breda, Tilburg, Eindhoven en Helmond heeft een groot aandeel vsv'ers. Opvallend zijn de relatief lage aandelen in het Groene Hart van de Randstad.

6.1.5 Voortijdig schoolverlaten naar regio

	2005/'06	2006/'07	2007/'08	2008/'09	2009/'10*
	%				
Totaal	4,1	4,0	3,7	3,3	3,3
Woonprovincie					
Groningen	3,6	3,4	3,2	2,8	2,9
Friesland	3,4	3,2	2,9	2,5	2,3
Drenthe	3,3	3,0	2,9	2,4	2,4
Overijssel	3,1	2,9	2,7	2,5	2,4
Flevoland	4,2	4,5	4,3	3,9	3,9
Gelderland	3,6	3,5	3,2	3,0	3,0
Utrecht	4,1	4,1	4,0	3,3	3,3
Noord-Holland	5,2	4,8	4,5	3,9	3,8
Zuid-Holland	4,7	4,6	4,4	3,9	3,7
Zeeland	3,8	3,4	3,1	2,9	3,0
Noord-Brabant	3,9	3,7	3,4	3,2	3,1
Limburg	3,9	3,7	3,4	3,0	3,3
Gemeentegrootte					
Vier grootste gemeenten	6,6	6,6	6,2	5,4	5,1
Overige gemeenten met ≥ 100 000 inwoners	4,9	4,7	4,4	4,0	4,0
Gemeenten met < 100 000 inwoners	3,6	3,4	3,1	2,8	2,8

Bron: CBS.

Het grotere aandeel vsv'ers in grensgemeenten is voor een deel het gevolg van grensverkeer. Leerlingen beëindigen hun opleiding in Nederland om deze te vervolgen in België of Duitsland, maar blijven in Nederland wonen. Omdat het Centraal Bureau voor de Statistiek niet beschikt over individuele opleidingsgegevens van leerlingen op buitenlandse scholen, worden deze leerlingen als schoolverlater beschouwd.

In elke provincie verlaten mannen vaker dan vrouwen voortijdig het onderwijs, net als in Nederland als geheel. Ook is in alle provincies de schooluitval vanuit het mbo groter dan vanuit het voortgezet onderwijs. Verder is het aandeel voortijdig schoolverlaters onder autochtone leerlingen in alle provincies kleiner dan onder allochtone leerlingen. Er zijn echter wel verschillen tussen de provincies. Zo is in Drenthe het verschil in schooluitval tussen autochtone en allochtone leerlingen 1,5 procentpunt, terwijl dit in Noord-Brabant met 2,9 procentpunt bijna twee keer zo groot is. Dit verschil wordt veroorzaakt doordat in Drenthe het aandeel voortijdige schooluitval onder (de kleine groep) allochtonen laag ligt ten opzichte van dat in Noord-Brabant (3,7 procent tegen 5,5 procent).

Literatuur

Herweijer, M., 2008, Gestruikeld voor de start. Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag.

6.2 Herintredende voortijdige schoolverlaters

Naast het aantal voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) per schooljaar houdt het CBS ook bij of deze vsv'ers later alsnog onderwijs volgen en/of een startkwalificatie behalen. De overheid streeft ernaar om zo veel mogelijk mensen die het onderwijs aanvankelijk zonder startkwalificatie hebben verlaten alsnog een startkwalificatie te laten behalen.

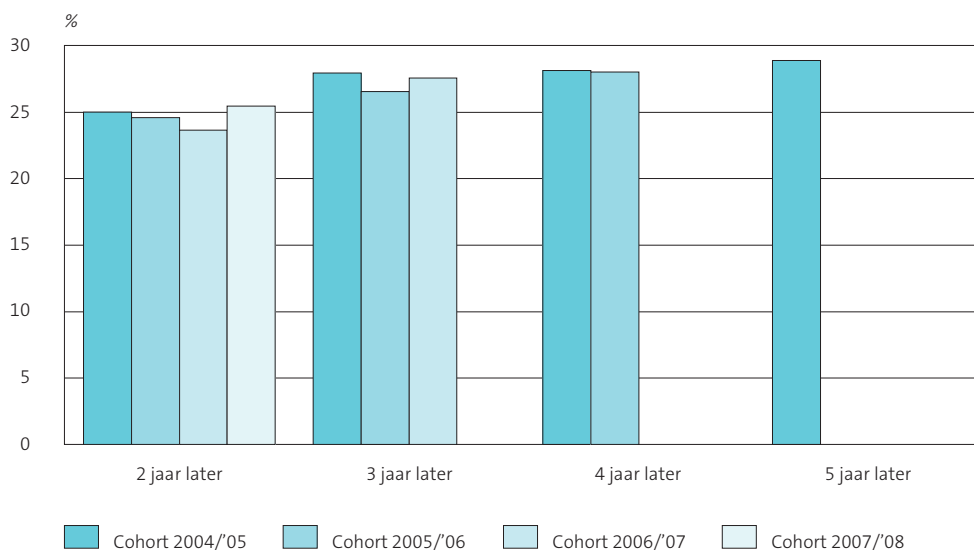
Het CBS heeft inmiddels cijfers over de herintrede in het onderwijs van voortijdig schoolverlaters uit de schooljaren 2004/'05 tot en met 2007/'08. Het meest interessant is voor alsnog het cohort vsv'ers uit schooljaar 2004/'05, aangezien zij het langst de kans hebben gehad terug te keren in het onderwijs.

De grootste groep voortijdige schoolverlaters keert niet binnen vijf jaar terug in het onderwijs. Van degenen die wel terugkeren heeft een gedeelte alsnog een startkwalificatie be-

haald, volgen sommigen nog steeds onderwijs en hebben anderen het onderwijs opnieuw zonder startkwalificatie verlaten.

De vier cohorten van schoolverlaters lijken qua patroon veel op elkaar. Circa 25 procent volgt twee jaar later weer onderwijs of heeft inmiddels een startkwalificatie behaald. Dit aandeel neemt toe met de jaren.

6.2.1 Voortijdig schoolverlaters die weer onderwijs volgen of een startkwalificatie hebben behaald

Bron: CBS.

15 procent van vsv-cohort 2004/'05 heeft na vijf jaar een startkwalificatie

Van de voortijdig schoolverlaters van schooljaar 2004/'05 heeft na vijf jaar ongeveer 15 procent alsnog een startkwalificatie behaald. Bij de vsv'ers uit het voortgezet onderwijs is dat 18 procent en bij die uit het mbo 14 procent.

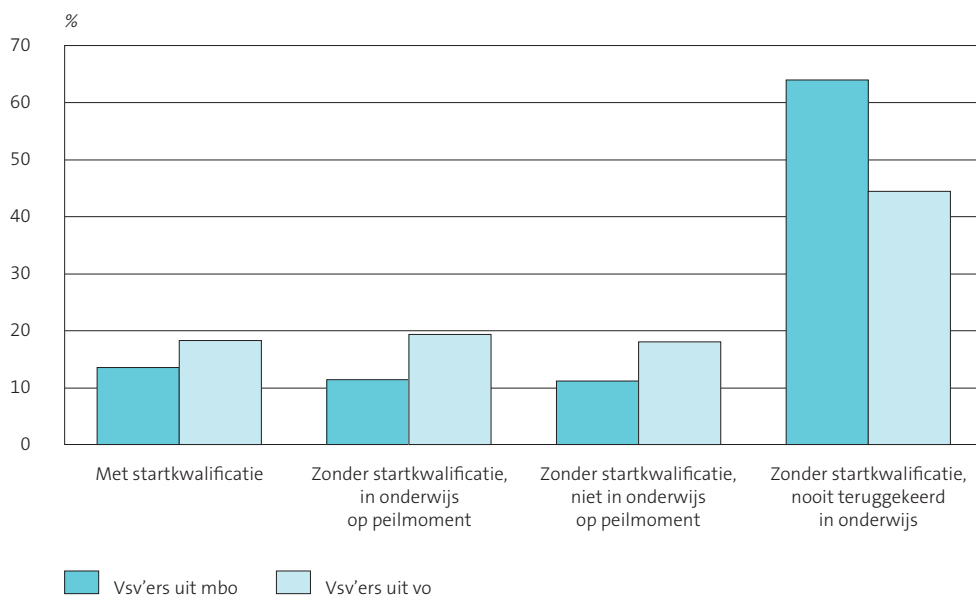
Een voortijdig schoolverlater is gedefinieerd als een leerling die het onderwijs verlaten heeft zonder een startkwalificatie en een jaar later geen onderwijs volgt. Als een periode van vijf jaar zou worden aangehouden, dan zou het aandeel vsv'ers duidelijk lager liggen. Voor het vo zou het aandeel vsv'ers dan 1,3 procent bedragen in plaats van 2,0 procent; voor het mbo zou dat 8,1 procent zijn, in plaats van 10,8 procent.

Grootste groep vsv'ers is na vijf jaar niet heringetreden in het onderwijs

Van de vsv'ers uit het vo in schooljaar 2004/'05 volgt na vijf jaar 19 procent opnieuw onderwijs. Verder heeft 18 procent in de voorafgaande schooljaren opnieuw onderwijs gevolgd zonder een startkwalificatie te behalen en heeft 44 procent de laatste vijf jaar geen bekostigd onderwijs meer gevolgd.

Van de vsv'ers uit het mbo volgt na vijf jaar 11 procent opnieuw onderwijs, heeft 11 procent eerder opnieuw onderwijs gevolgd zonder een startkwalificatie te behalen en heeft 64 procent de laatste vijf jaar geen bekostigd onderwijs meer gevolgd. Het verschil in terugkeer tussen vo en mbo wordt deels verklaard door het feit dat van de vsv'ers uit het vo een groter gedeelte nog leerplichtig was dan van de vsv'ers uit het mbo.

6.2.2 Onderwijspositie vsv'ers uit 2004/'05 na 5 jaar

Bron: CBS.

Naast verschillen tussen vsv'ers uit mbo en uit vo zijn er ook verschillen te zien tussen mannen en vrouwen en tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen. Van de autochtone vsv'ers uit 2004/'05 heeft na vijf jaar 17 procent een startkwalificatie behaald, tegen 11 procent van de niet-westerse allochtonen.

Van de vrouwelijke voortijdig schoolverlaters tot en met schooljaar 2008/'09 heeft 16 procent alsnog een startkwalificatie behaald. Van de mannen is dit 14 procent.

Het vaakst alsnog een startkwalificatie in provincies met minste vsv'ers

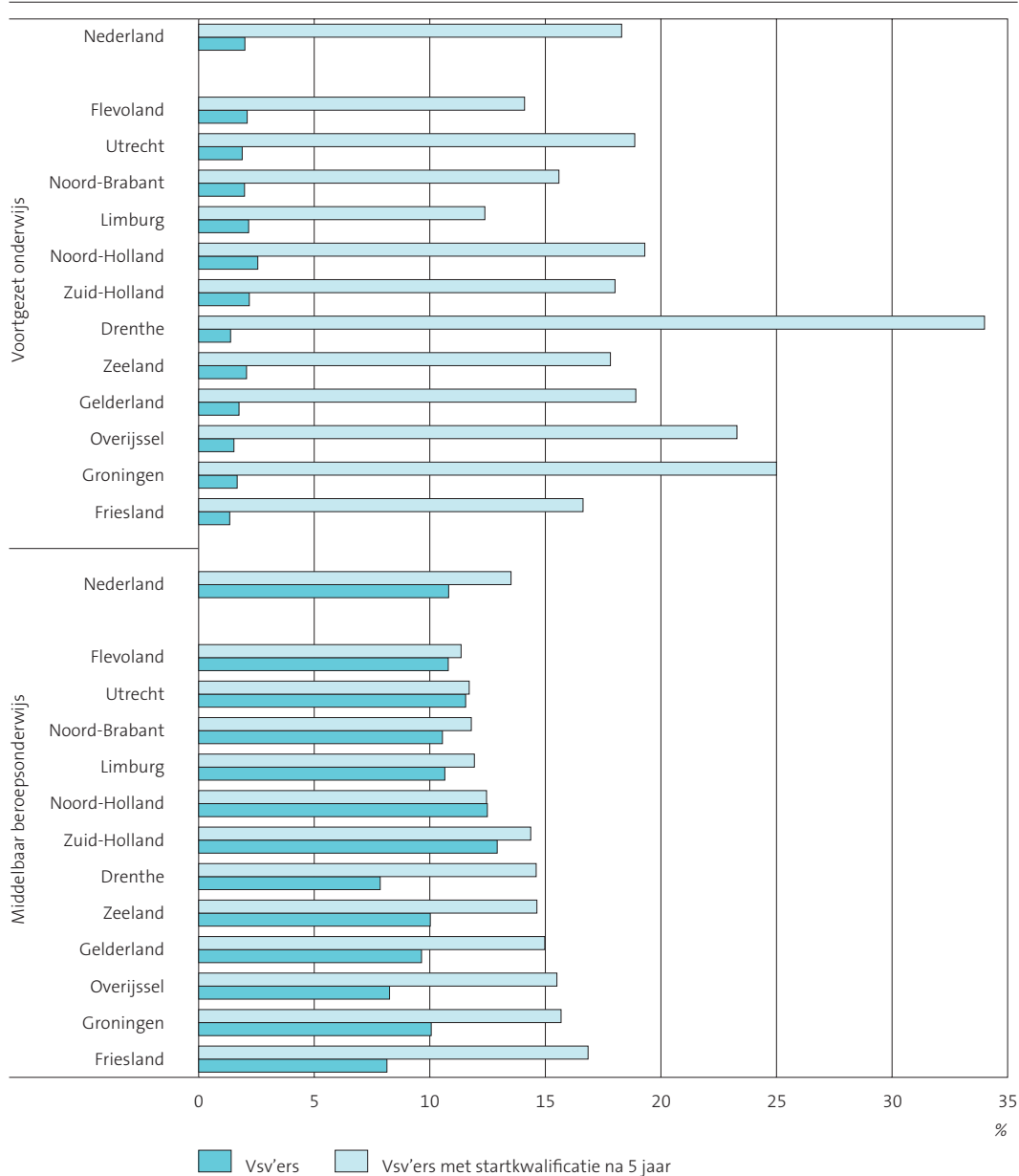
Op provincieniveau steken vooral Groningen, Drenthe, Overijssel en Gelderland voor zowel vo als mbo gunstig af wat betreft het aandeel vsv'ers dat na vijf jaar alsnog een startkwalificatie heeft behaald. Opvallend is dat deze provincies ook een lager aandeel vsv'ers hadden dan het landelijk gemiddelde in 2004/'05.

Flevoland, Noord-Brabant en Limburg hebben voor zowel het vo als mbo een lager aandeel vsv'ers met een alsnog behaalde startkwalificatie dan het landelijk gemiddelde.

De vier grootste gemeenten (Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Den Haag, de G4) doen het gezamenlijk wat slechter dan het landelijk gemiddelde voor het alsnog behalen van een startkwalificatie. Dit terwijl de G4 het in 2004/'05 qua aandeel vsv'ers ook al slechter deden dan gemiddeld, met respectievelijk 3,2 procent voor het vo en 15,8 procent voor het mbo.

Bij het mbo heeft Den Haag van de G4 met 15 procent het grootste aandeel vsv-ers dat na vijf jaar alsnog een startkwalificatie heeft behaald. Dit is ook meer dan het landelijk gemiddelde. Bij het vo doet Rotterdam het van de G4 het beste: van de vsv-ers uit 2004/'05 heeft 18 procent alsnog een startkwalificatie behaald. Dat is gelijk aan het landelijk gemiddelde.

6.2.3 Vsv'ers en vsv'ers die alsnog een startkwalificatie hebben behaald

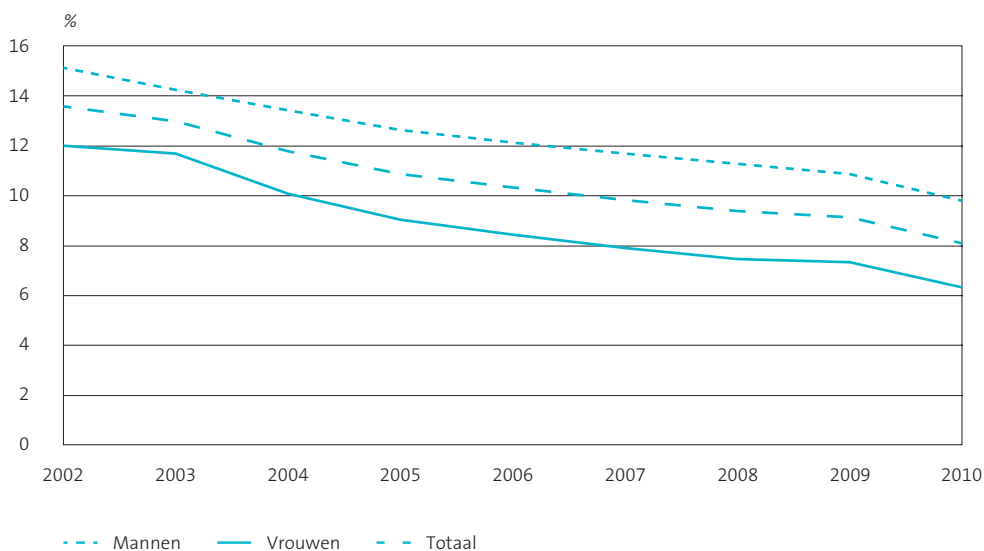
Bron: CBS.

6.3 Voortijdig schoolverlaters van 15 tot 25 jaar

Tot zover zijn de analyses beperkt gebleven tot het aantal leerlingen van 12 tot 23 dat per schooljaar het onderwijs voortijdig heeft verlaten. Voor nationale en Europese beleidsdoeleinden wordt ook gekeken naar het totale volume vsv'ers in de leeftijden van 15 tot 25 jaar en van 18 tot 25 jaar. De Lissabondoelstelling ten aanzien van voortijdig schoolverlaters is bijvoorbeeld op deze laatste leeftijdsgrens gebaseerd.

In 2010 worden 100 duizend mannen en 62 duizend vrouwen gerekend tot de groep vsv'ers. Dit is ongeveer 10 procent van de mannen en 6 procent van de vrouwen van 15 tot 25 jaar. Het aandeel vsv'ers is in de periode 2002–2010 voor mannen en vrouwen in vrijwel gelijke mate afgenomen.

6.3.1 Voortijdig schoolverlaters (15 tot 25 jaar) naar geslacht

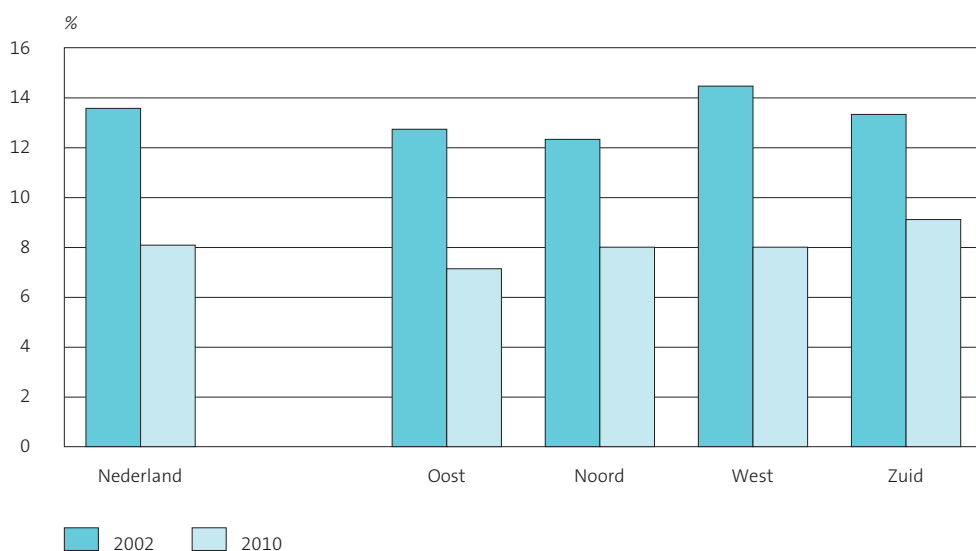
Bron: CBS.

Sterkste daling voortijdig schoolverlaters in oosten van het land

In 2010 lag het aandeel vsv'ers over heel Nederland gerekend op ruim 8 procent. Het aandeel vsv'ers was met ruim 7 procent het laagst in Oost-Nederland. In dit landsdeel is het aandeel vsv'ers in de periode 2002–2010 met een daling van 5,6 procentpunt ook sterk afgenomen. De grootste afname is echter te zien in West-Nederland, waar het aandeel vsv'ers sinds 2002 met 6,5 procentpunten is afgenomen tot 8 procent. In 2002 was het aandeel vsv'ers in West-Nederland nog verreweg het grootst: 14,5 procent van de jongeren had er destijds geen startkwalificatie en volgde geen opleiding meer.

In Zuid- en Noord-Nederland is de afname van het aandeel vsv'ers iets minder snel verlopen. Het aandeel vsv'ers is daar met iets meer dan 4 procentpunten afgenomen. Ondanks de afname was het aandeel vsv'ers in de zuidelijke provincies in 2010 met iets meer dan 9 procent het grootste van heel Nederland.

6.3.2 Voortijdig schoolverlaters (15 tot 25 jaar) naar landsdeel

Bron: CBS.

Overgang naar de arbeidsmarkt

7

Overgang naar de arbeidsmarkt

7.1 Arbeidsmarktpositie van mbo-afgestudeerden

- Schoolverlaters uit grootste gemeenten vinden minder vaak een baan
- Mbo'ers in Zeeland en Overijssel vinden makkelijker een baan
- Schoolverlaters uit grootste gemeenten hebben hoger startsalaris

7.2 Werk en inkomsten van voortijdig schoolverlaters

- In Zeeland relatief vaak betaald werk na schoolverlaten
- Minst vaak betaald werk voor vsv'ers uit Amsterdam, Rotterdam en Den Haag
- Startsalaries relatief hoog in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag

7.3 Arbeidsmarktpositie van afgestudeerden uit het hoger onderwijs

- Afgestudeerden hbo vaker een baan dan afgestudeerden wo
- Met de afstudeerrichting 'Leraren' het vaakst een baan
- Afstudeerrichting 'Leraren' levert ook een hoog startsalaris op

7.4 Arbeidsmarktpositie zonder en met startkwalificatie

- Grote verschillen tussen mannen en vrouwen
- Ziekte en arbeidsongeschiktheid belangrijkste redenen voor niet-deelname
- Zonder startkwalificatie vaker werkloos
- Meeste zelfstandigen bij universitair geschoolden

Van de personen die in 2007/'08 regulier onderwijs volgden en in 2008/'09 het onderwijs hadden verlaten, hadden gediplomeerden uit het mbo in september 2008 het vaakst een betaalde baan (89 procent). Voortijdig schoolverlaters hadden het minst vaak werk gevonden (57 procent). Het vinden van een baan na schoolverlaten is afhankelijk van de woongemeente. Voortijdig schoolverlaters en mbo-gediplomeerden uit Zeeland hadden de grootste kans direct na schoolverlaten een baan te vinden.

7.1 Arbeidsmarktpositie van mbo-afgestudeerden

Van de gediplomeerden in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) uit het schooljaar 2007/'08 die daarna het onderwijs verlieten, had 89 procent eind september 2008 betaald werk. Slechts 1 procent werkte als zelfstandige. Het aandeel mbo-gediplomeerden dat kort na het afsluiten van de opleiding een baan heeft is ten opzichte van 2006 gelijk gebleven.

Op elk niveau is het aandeel gediplomeerden dat kort na het verlaten van de opleiding betaald werk heeft groter als de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) is gevolgd. Van de bbl-gediplomeerden had 95 procent eind september 2008 een baan. De aandelen werkenden onder bbl-geslaagden lagen voor alle niveaus rond of boven de 90 procent. Bij deelnemers met een diploma vanuit de voltijd beroepsopleidende leerweg (bol) was het aandeel werkenden met 82 procent een stuk kleiner. Bij geslaagden uit voltijd bol niveau 3 en 4 (de vakopleiding en de middenkader-/specialistenopleiding) die het onderwijs verlieten, lagen de aandelen deelnemers met werk met 85 procent veel hoger dan bij de geslaagden op niveau 1 en 2 (assistentopleiding en basisberoepsopleiding). Van de gediplomeerden op voltijd bol niveau 1 had ongeveer de helft kort na het afronden van de opleiding betaald werk; bij voltijd bol niveau 2 was dat drie kwart.

7.1.1 Arbeidsmarktpositie van mbo-gediplomeerde schoolverlaters uit schooljaar 2007/'08, eind september 2008

	Totaal	w.o.				Gemiddeld fiscaal maandloon van voltijd werknemers ¹⁾
		met betaald werk	werknemer	zelfstandige	voltijd werknemer	
	<i>x 1 000</i>	<i>%</i>				<i>euro</i>
Totaal mbo-gediplomeerden	74,7	89	88	1	34	2 040
w.v.						
voltijd bol	38,1	82	82	1	21	1 630
bbl	36,7	95	94	2	47	2 230
Voltijd bol niveau 1	1,7	52	52	0	8	1 230
w.o.						
vier grootste gemeenten	0,4	46	46	0	5	
overige gemeenten ≥ 100 000 inwoners	0,4	45	45	0	7	1 310
gemeenten < 100 000 inwoners	0,9	57	57	0	10	1 130
Voltijd bol niveau 2	7,3	76	75	0	16	1 390
w.o.						
vier grootste gemeenten	1,0	65	64	0	13	1 620
overige gemeenten ≥ 100 000 inwoners	1,4	74	73	0	14	1 390
gemeenten < 100 000 inwoners	4,9	79	78	0	17	1 360
Voltijd bol niveau 3	8,7	84	83	2	16	1 600
w.o.						
vier grootste gemeenten	0,8	76	76	0	14	1 710
overige gemeenten ≥ 100 000 inwoners	1,5	83	82	0	15	1 590
gemeenten < 100 000 inwoners	6,3	86	85	2	16	1 590
Voltijd bol niveau 4	20,4	86	86	1	26	1 700
w.o.						
vier grootste gemeenten	1,9	81	80	0	23	1 870
overige gemeenten ≥ 100 000 inwoners	3,8	86	85	1	23	1 690
gemeenten < 100 000 inwoners	14,7	87	86	1	27	1 680

Bron: CBS.

¹⁾ Geen fiscaal maandloon bij minder dan 25 deelnemers.

Schoolverlaters uit grootste gemeenten vinden minder vaak een baan

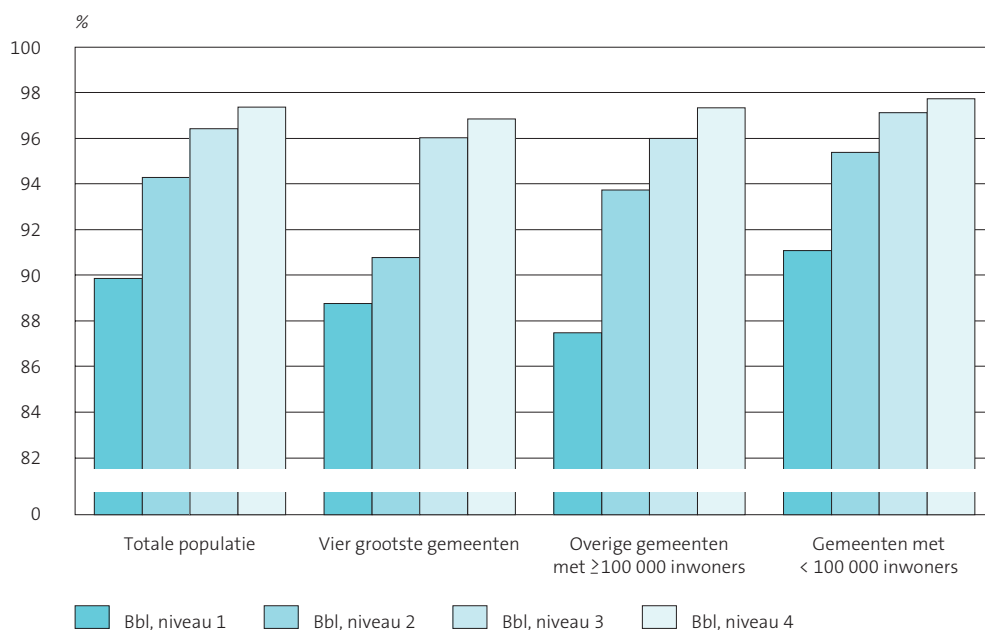
Het aandeel met betaald werk onder mbo-gediplomeerden uit voltijd bol die niet verder leren was eind september 2008 voor alle niveaus het grootst onder geslaagden die in gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners woonden. Geslaagden uit de vier groot-

ste gemeenten (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht, de G4) hadden de kleinste kans op betaald werk. Van de gediplomeerden op niveau 1 in de G4 had slechts 46 procent een baan gevonden. In gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners was dat 57 procent. Op niveau 2 en 3 waren de verschillen met ongeveer 10 procentpunten ook groot. Op niveau 4 slonk het verschil naar gemeentegrootte naar 6 procentpunten.

Ook onder mbo-gediplomeerden uit bbl die in gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners woonden zijn de aandelen met betaald werk voor elk niveau groter dan onder mbo'ers uit gemeenten met meer dan 100 duizend inwoners en de G4. Op elk niveau vinden geslaagde mbo'ers uit de G4 het minst vaak een baan.

Opvallend is het grote verschil in de G4 tussen de baankansen van geslaagden uit voltijd bol en bbl. Van de degenen met een voltijd bol-diploma op niveau 1 had 46 procent een baan gevonden; van de geslaagde bbl'ers op niveau 1 was dat 89 procent.

7.1.2 Mbo-gediplomeerde schoolverlaters uit 2007/'08 met betaald werk, eind september 2008

Bron: CBS.

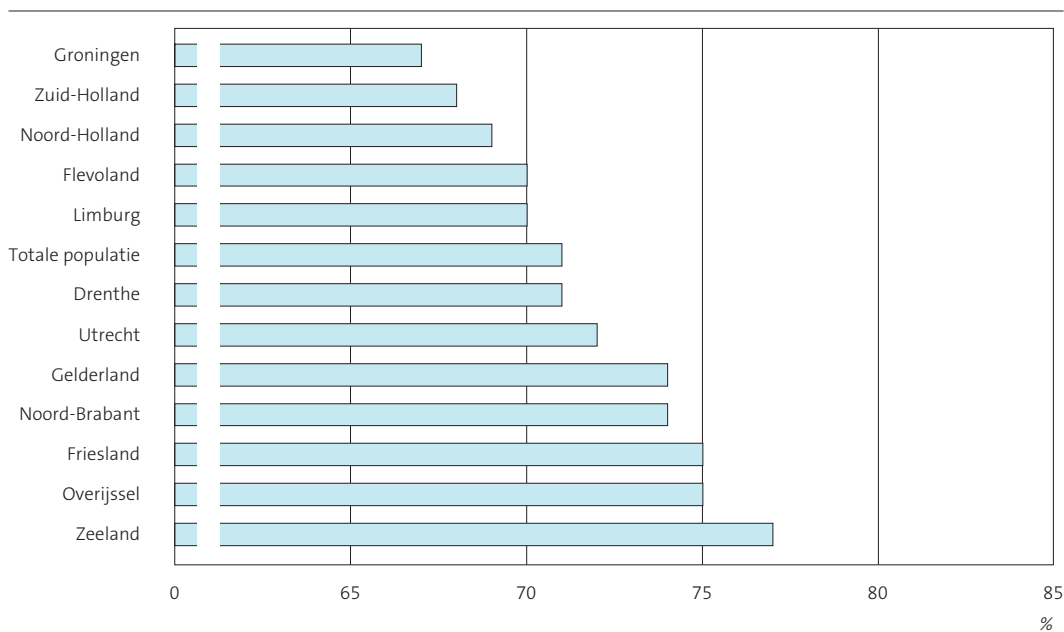
Mbo'ers in Zeeland en Overijssel vinden makkelijker een baan

Het aandeel mbo-gediplomeerde schoolverlaters uit voltijd bol dat eind september 2008 werk had varieert weinig per provincie. Het maximale verschil bedraagt 5 procentpunten. Als naar de afzonderlijke mbo-niveaus wordt gekeken zijn de verschillen groter. Bij gediplomeerden op niveau 2 was de variatie het grootst. In de provincie Groningen had 72 procent van de gediplomeerden die niet doorleren een baan gevonden, tegen 82 procent in Zeeland.

Op niveau 3 bedroeg het maximale verschil tussen de provincies 8 procentpunten en op niveau 4 was dat nog maar 4 procentpunten.

Op elk niveau waren de aandelen gediplomeerden die een baan hebben gevonden relatief groot in Zeeland en Overijssel. Groningen, Flevoland, Noord- en Zuid-Holland scoren telkens veel lager.

7.1.3 Mbo-gediplomeerde schoolverlaters uit bol voltijd niveau 2 in 2007/'08 met betaald werk, eind september 2008

Bron: CBS.

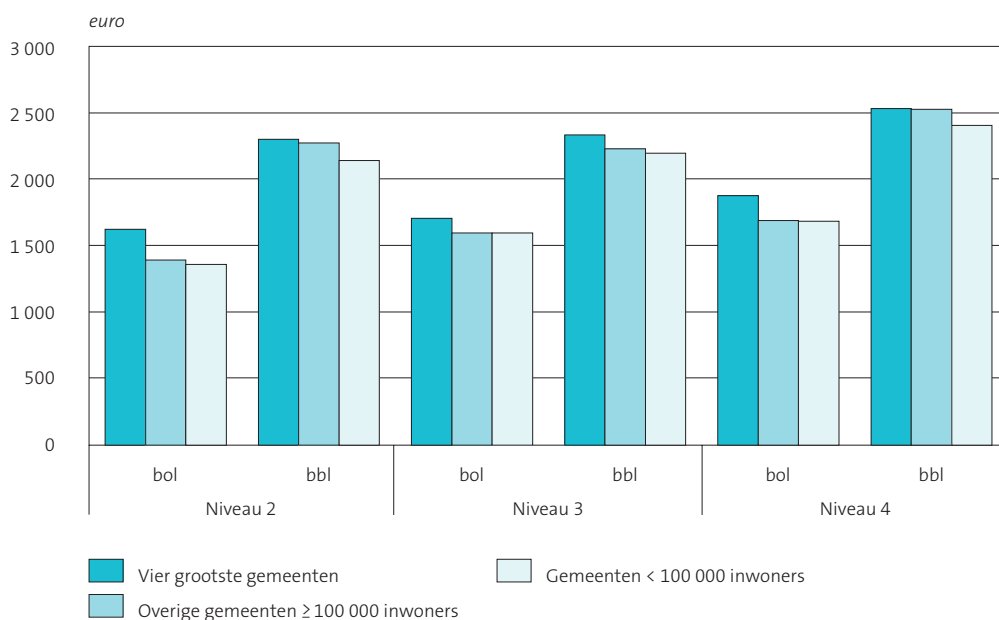
Schoolverlaters uit grootste gemeenten hebben hoger startsalaris

De startsalarissen van gediplomeerde mbo'ers lopen nogal uiteen. Het gemiddelde startsalaris van schoolverlaters in 2007/'08 met een voltijdbaan lag op 2 040 euro. Degenen met een voltijd bol-diploma verdienden gemiddeld 1 630 euro; het maandloon van gediplomeerde bbl'ers was 2 230 euro. Op alle niveaus verdienden bbl'ers meer dan bol'ers.

Bij de bbl-gediplomeerden verdienden geslaagden op niveau 4 het meest met een gemiddelde van 2 440 euro. Opvallend is dat het startsalaris van studenten uit de G4 uit zowel bol als bbl op alle niveaus hoger lag dan dat van gediplomeerden uit kleinere gemeenten. Voor niveau 1 is geen gemiddeld loon berekend omdat het hier om een klein aantal gediplomeerden ging.

De verschillen in startsalaris tussen gediplomeerden uit voltijd bol in gemeenten met meer dan 100 duizend inwoners en in gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners zijn gering. Bij geslaagden uit bbl lagen de startsalarissen van inwoners van gemeenten met 100 duizend of meer inwoners iets hoger dan die van geslaagden uit gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners.

7.1.4 Gemiddeld fiscaal maandloon van mbo-gediplomeerde schoolverlaters in 2007/'08 met een voltijdaanstelling eind september 2008

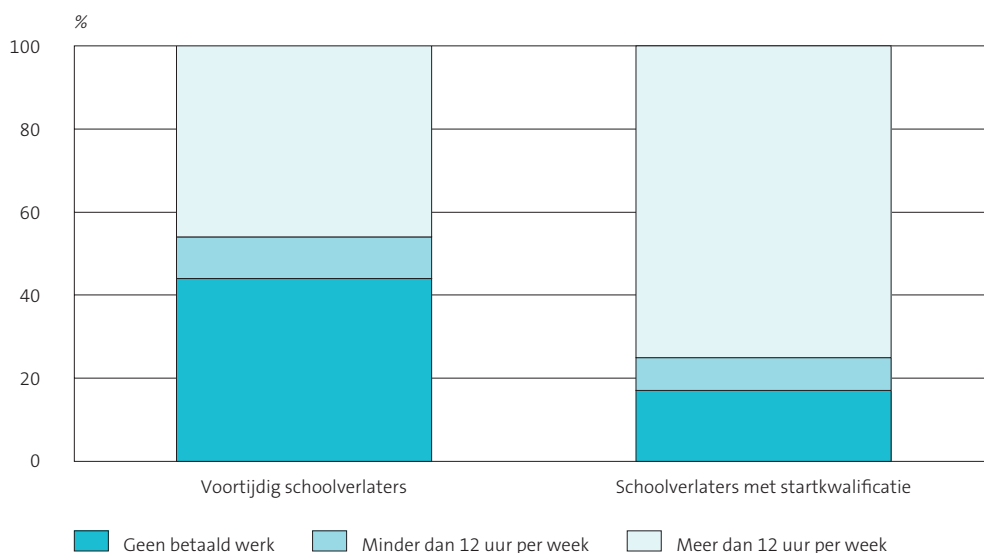

Bron: CBS.

7.2 Werk en inkomsten van voortijdig schoolverlaters

Het loont om een startkwalificatie te behalen. Schoolverlaters met een startkwalificatie uit 2007/'08 die jonger waren dan 23 jaar vonden niet alleen vaker een betaalde baan, maar werkten gemiddeld ook meer uren per week en ontvingen in een voltijdbaai gemiddeld een hoger salaris dan leerlingen die in hetzelfde schooljaar uitstroomden zonder startkwalificatie. Van de schoolverlaters uit 2007/'08 met startkwalificatie werkte 84 procent eind september 2008, terwijl slechts 57 procent van de voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) uit hetzelfde jaar een betaalde baan had gevonden in het jaar direct na schoolverlaten. Verreweg de meeste schoolverlaters werkten in loondienst. Vsv'ers hadden minder vaak een aanstelling voor meer dan 12 uur per week (46 procent) dan leerlingen met een startkwalificatie (75 procent). Ten slotte verdienden de vsv'ers aanzienlijk minder: gemiddeld 1 300 euro per maand tegenover 1 640 euro voor gekwalificeerde schoolverlaters met een voltijdaanstelling. Vsv'ers hadden met 9 procent bovendien vaker een uitkering dan schoolverlaters met een startkwalificatie (4 procent).

7.2.1 Schoolverlaters uit 2007/'08 naar aantal uren betaald werk in september 2008

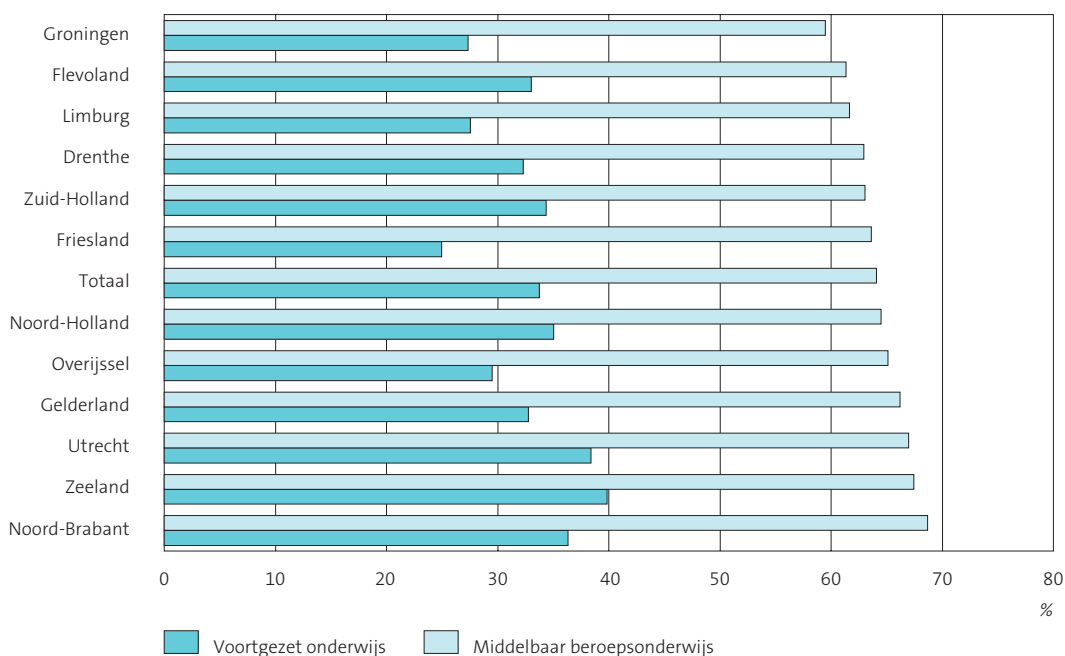
Bron: CBS.

Tussen vsv'ers onderling bestaan ook grote verschillen in de kansen op de arbeidsmarkt. Met name het onderscheid tussen onderwijssoorten is opvallend. Van de deelnemers die het middelbaar beroepsonderwijs zonder startkwalificatie hebben verlaten, hadden bijna twee op de drie direct na het schooljaar een baan gevonden. Van de vsv'ers uit het voortgezet onderwijs daarentegen had slechts ruim één op de drie dan een baan gevonden. Het verschil tussen de vsv'ers uit het mbo en het vo komt ook duidelijk naar voren in het aantal uren van de aanstelling. Terwijl 55 procent van de vsv'ers uit het mbo een baan van 12 uur of meer had, gold dit slechts voor 22 procent van de vsv'ers uit het vo. Tussen de voltijd werkende vsv'ers uit mbo en vo is het verschil in maandsalaris ook groot: vsv'ers uit het mbo verdienen gemiddeld 1 330 euro; die uit het vo gemiddeld 950 euro.

In Zeeland relatief vaak betaald werk na schoolverlaten

De kans op een baan direct na schoolverlaten is enigszins afhankelijk van de provincie. Schoolverlaters uit het vo die in september 2008 in Zeeland of Utrecht woonden hadden met respectievelijk 40 en 38 procent de grootste kans op het vinden van betaald werk aan het begin van het volgende schooljaar. Vsv'ers uit het vo uit Friesland, Groningen en Limburg kwamen met 25 en 27 procent het minst vaak aan betaald werk. Voor schoolverlaters uit het mbo zonder startkwalificatie was de kans op betaald werk het grootst wanneer zij woonden in Noord-Brabant (69 procent), Zeeland of Utrecht (beide 67 procent). De verschillen tussen vsv'ers uit het vo en het mbo waren het grootst in Friesland, Overijssel en Limburg, maar ook in de overige provincies vonden vsv'ers uit het mbo aanzienlijk vaker een baan dan vsv'ers uit het vo.

7.2.2 Voortijdig schoolverlaters 2007/'08 met betaald werk in september 2008

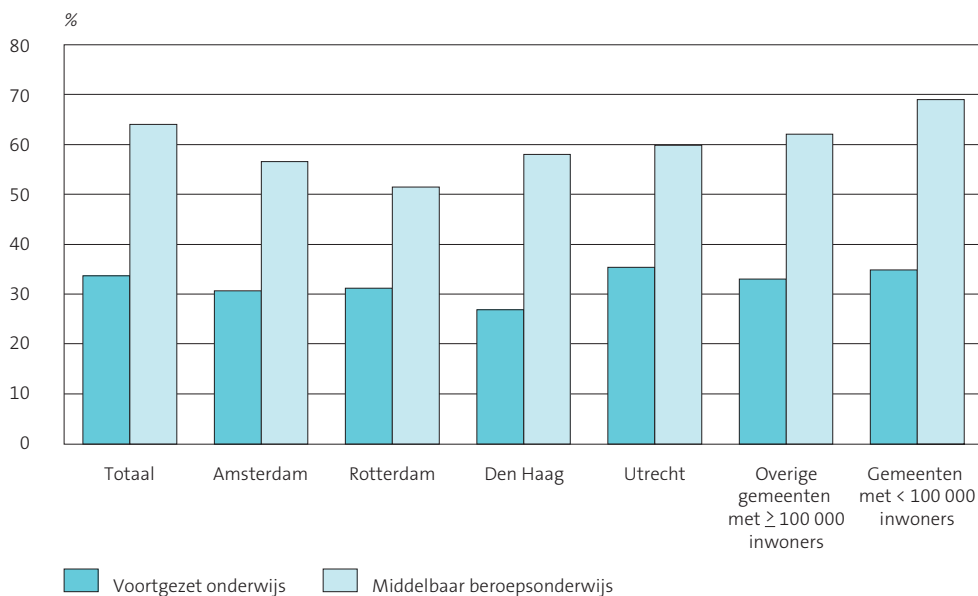
Bron: CBS.

Minst vaak betaald werk voor vsv'ers uit Amsterdam, Rotterdam en Den Haag

Hoe kleiner de gemeente, des te vaker vinden voortijdig schoolverlaters direct na het schooljaar betaald werk. Vsv'ers uit 2007/'08 die na afloop van het schooljaar in een gemeente met minder dan 100 duizend inwoners woonden, hadden met 60 procent gemiddeld vaker werk dan vsv'ers uit gemeenten met meer dan 100 000 inwoners (55 procent). Leerlingen uit de G4 die zonder startkwalificatie het onderwijs verlieten, vonden het minst vaak betaald werk (50 procent). Dit geldt met name voor de vsv'ers uit Amsterdam, Rotterdam en Den Haag, aangezien de kansen in de stad Utrecht ongeveer gelijk waren aan die in de overige gemeenten met meer dan 100 duizend inwoners.

Vsv'ers uit het mbo die in Rotterdam woonden hadden met 51 procent het minst vaak betaald werk van alle vsv'ers uit het mbo. Uit het vo vonden vsv'ers uit Den Haag met slechts 27 procent het minst vaak direct na schoolverlaten een betaalde baan.

7.2.3 Aandeel voortijdig schoolverlaters 2007/'08 met betaald werk in september 2008

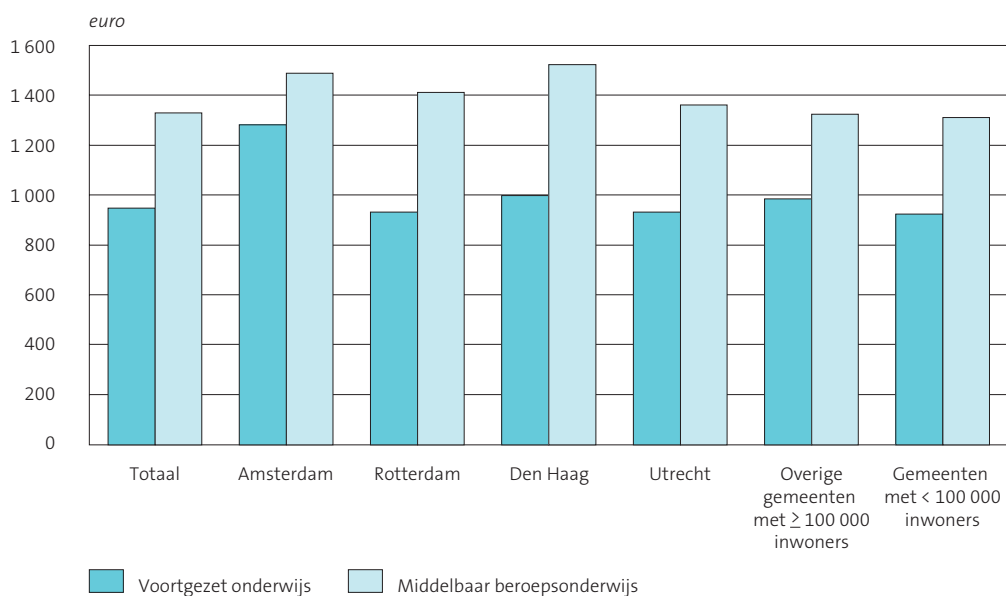

Bron: CBS.

Startsalaris relatief hoog in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag

Opvallend is dat de verdeling van het startsalaris van voortijdig schoolverlaters een ander beeld laat zien dan de aandelen vsv'ers met een betaalde baan. Hoewel vsv'ers uit Amsterdam, Rotterdam en Den Haag het minst vaak betaald werk hadden nadat ze van school waren gegaan, hadden zij gemiddeld het hoogste startsalaris. Vsv'ers uit het vo met een voltijdbaan die in Amsterdam woonden verdienden met gemiddeld 1 280 euro per maand het meest; bij vsv'ers uit het mbo gold dit voor degenen die in Den Haag woonden, met een gemiddelde van 1 520 euro per maand. In de gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners verdienden vsv'ers als voltijd werknemer gemiddeld het minst.

7.2.4 Gemiddeld fiscaal maandloon van voortijdig schoolverlaters 2007/'08 met voltijdaanstelling in september 2008

Bron: CBS.

7.2.5 Arbeidsmarktpositie van (voortijdig) schoolverlaters jonger dan 23 jaar uit schooljaar 2007/'08, eind september 2008

	Totaal	w.o.				Gemiddeld fiscaal maandloon van voltijd werknemers
		met betaald werk ¹⁾	werknemer	zelfstandige	voltijd werknemer	
	<i>x 1 000</i>	<i>%</i>				<i>euro</i>
Totaal schoolverlaters	113,7	72	71	1	21	1 550
Totaal schoolverlaters met startkwalificatie	65,3	84	83	1	26	1 640
Totaal voortijdig schoolverlaters	48,5	57	56	1	13	1 300
w.v.						
vier grootste gemeenten	8,5	50	49	0	8	1 430
overige gemeenten met ≥ 100 000 inwoners	10,3	55	54	1	11	1 300
gemeenten met < 100 000 inwoners	29,6	60	59	1	15	1 280
w.o.						
vsv voortgezet onderwijs	12,4	34	34	0	4	950
w.v.						
vier grootste gemeenten	2,0	30	30	0	2	1 060
overige gemeenten met ≥ 100 000 inwoners	2,5	33	33	0	4	980
gemeenten met < 100 000 inwoners	7,9	35	35	0	5	920
vsv middelbaar beroepsonderwijs	33,9	64	63	1	16	1 330
w.v.						
vier grootste gemeenten	6,0	56	55	1	10	1 450
overige gemeenten met ≥ 100 000 inwoners	7,3	62	61	1	13	1 330
gemeenten met < 100 000 inwoners	20,6	69	68	1	19	1 310

Bron: CBS.

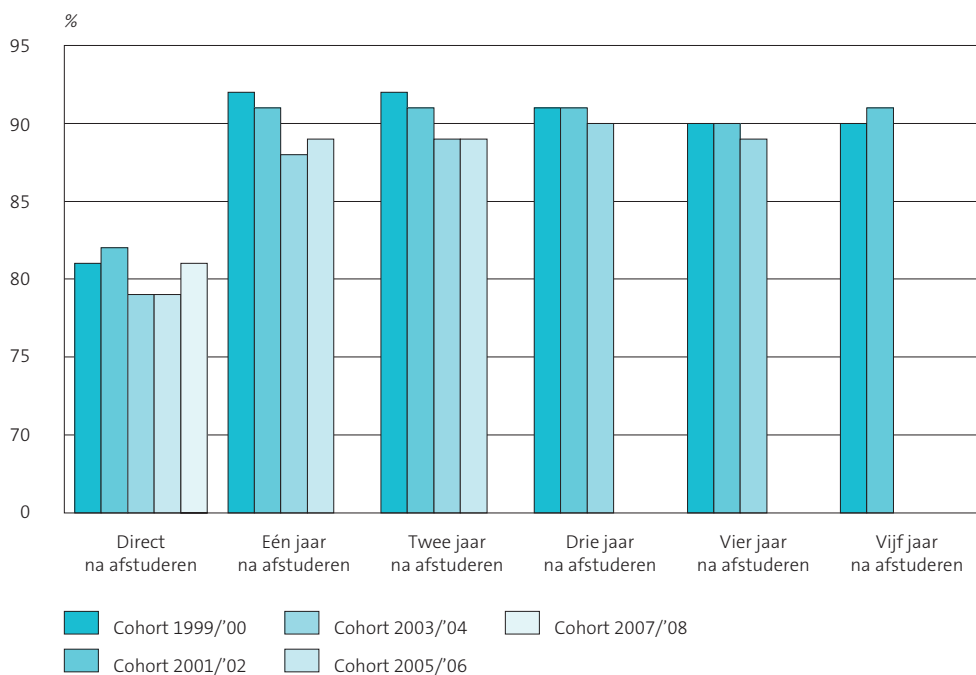
¹⁾ Het gaat hier om al het betaald werk als werknemer of zelfstandige in Nederland, gemeten op de laatste vrijdag van september 2008. Dit is inclusief personen die minder dan 12 uur per week werkten.

7.3 Arbeidsmarktpositie van afgestudeerden uit het hoger onderwijs

De arbeidsmarktpositie van gediplomeerden uit het hoger onderwijs die niet doorstuden, volgt al jaren een vergelijkbare trend: zo'n 80 procent van deze afgestudeerden

heeft betaald werk in september direct na het afstuderen. Deze groep groeit tot gemiddeld 90 procent één jaar na afstuderen. In de daarop volgende jaren schommelt het aandeel werkenden tussen de 89 en 92 procent. Afgestudeerden uit 2003/'04, 2004/'05 en 2005/'06 vonden gemiddeld minder vaak een baan direct na afstuderen dan afgestudeerden uit de lichtingen ervoor en erna.

7.3.1 Afgestudeerden uit het hoger onderwijs met betaald werk tot vijf jaar na afstuderen

Bron: CBS.

Afgestudeerden hbo vaker een baan dan afgestudeerden wo

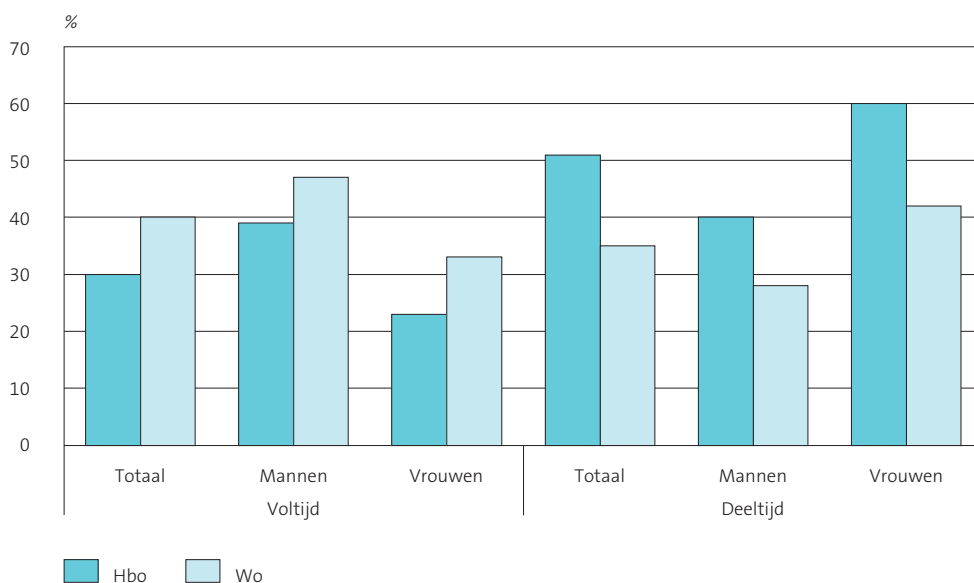
Afgestudeerden in 2007/'08 uit het hoger beroepsonderwijs hadden met 84 procent vaker een baan als werknemer of zelfstandige in september 2008 dan afgestudeerden uit het wetenschappelijk onderwijs. Van deze laatste groep had 77 procent direct na het afstuderen een baan gevonden. Verreweg de meeste afgestudeerden hadden een baan als werknemer; slechts 2 procent werkte als zelfstandige.

Van de afgestudeerden met een wo-diploma en een betaalde baan werkte het merendeel in een voltijdfunctie. De afgestudeerden uit het hbo met een baan werkten daarentegen

gemiddeld vaker in een deeltijdaanstelling. Dit is niet te verklaren door het grotere aandeel vrouwen bij de betreffende opleidingen, aangezien dit met 54 in het hbo tegenover 56 procent in het wo nagenoeg gelijk was.

Wel valt op dat de vrouwelijke afgestudeerden in het hbo veel vaker een deeltijdbaai hadden dan vrouwen met een wo-diploma. Van de in het wo afgestudeerde vrouwen werkte 33 procent in een voltijdfunctie en 42 procent in een deeltijdfunctie. Van de afgestudeerde vrouwen uit het hbo daarentegen werkte slechts 23 procent voltijd en 60 procent deeltijd. Omgerekend naar alle vrouwelijke werknemers uit het hbo betekent dit dat 72 procent een deeltijdaanstelling heeft. Voor het wo is dat slechts 55 procent.

7.3.2 Afgestudeerden uit het hbo en wo in 2007/'08 met een baan als voltijd- of deeltijdwerknemer, eind september 2008

Bron: CBS.

Met de afstudeerrichting 'Leraren' het vaakst een baan

De kans op een baan na afstuderen is sterk afhankelijk van de afstudeerrichting. In 2008 vonden afstudeerders uit de richting 'Leraren' van zowel het hbo als het wo met 92 en 91 procent verreweg het vaakst een baan. De afstudeerrichting 'Gezondheidszorg, sociale dienstverlening en verzorging' kwam bij zowel het hbo als het wo op de tweede plaats

met respectievelijk 89 en 82 procent. Bij de richting 'Agrarisch en milieu' had slechts 52 procent van de wo-afgestudeerden direct na het studiejaar een betaalde baan. Van de afgestudeerden uit deze richting die de studie een jaar eerder hadden afgerond, had na één jaar 65 procent een baan als werknemer of zelfstandige.

Afstudeerrichting 'Leraren' levert ook een hoog startsalaris op

Voor zowel mannen als vrouwen levert een wo-diploma een hoger salaris op dan een hbo-diploma: het startsalaris voor voltijd werknemers met een wo-diploma ligt gemiddeld ruim 470 euro hoger dan dat van werknemers met een hbo-diploma.

Het gemiddelde salaris verschilt niet alleen voor het hbo en het wo, maar ook per afstudeerrichting. Van alle afgestudeerden die in loondienst werkten met een voltijdaanstelling verdienden wo-afgestudeerden met de richting 'Economie, commercieel, management en administratie' in 2008 het meest: gemiddeld 2 980 euro per maand. Hbo-afgestudeerden verdienden het meest met de afstudeerrichting 'Leraren': gemiddeld 2 430 euro per maand. Ook in het wo leverde deze afstudeerrichting een relatief hoog salaris op: gemiddeld 2 970 euro per maand. Dit is een aanzienlijk verschil met de afstudeerrichting 'Agrarisch en milieu', die wo-studenten met 2 440 euro per maand het laagste startsalaris opleverde. Van de afgestudeerde hbo'ers verdienden degenen met de studierichting 'Horeca, toerisme, transport en logistiek' met 2 130 euro het minst in een voltijdbaan.

7.3.3 Arbeidsmarktpositie van afgestudeerden uit voltijd hoger onderwijs uit studiejaar 2007/'08, eind september 2008

	Totaal	w.o.				Gemiddeld fiscaal maandloon van voltijd werknemers
		met betaald werk ¹⁾	werknemer	zelfstandige	voltijd werknemer	
	x 1 000	%				euro
Totaal afgestudeerden²⁾	61,7	81	79	2	34	2530
w.v.						
Hoger beroepsonderwijs	37,3	84	82	3	30	2310
Leraren ³⁾	5,9	92	91	1	21	2430
Humaniora, sociale wetenschappen, communicatie en kunst	5,5	76	67	9	20	2190
Economie, commercieel, management en administratie	7,7	82	80	1	41	2370
Juridisch, bestuurlijk, openbare orde en veiligheid	0,6	79	78	0	25	2280
Wiskunde, natuurwetenschappen en informatica	1,4	85	83	3	52	2310
Techniek	3,7	85	83	2	50	2330
Agrarisch en milieu	1,0	76	71	5	35	2400
Gezondheidszorg, sociale dienstverlening en verzorging	8,1	89	88	1	18	2230
Horeca, toerisme, transport en logistiek	3,4	80	79	1	35	2130
Wetenschappelijk onderwijs	24,4	77	75	2	40	2780
Leraren ³⁾	0,4	91	90	1	13	2970
Humaniora, sociale wetenschappen, communicatie en kunst	7,5	76	75	2	22	2510
Economie, commercieel, management en administratie	5,0	77	76	1	48	2980
Juridisch, bestuurlijk, openbare orde en veiligheid	3,1	77	76	1	43	2780
Wiskunde, natuurwetenschappen en informatica	1,6	73	72	2	48	2570
Techniek	2,5	74	72	2	50	2670
Agrarisch en milieu	0,4	52	52	0	26	2440
Gezondheidszorg, sociale dienstverlening en verzorging	3,8	82	78	5	53	2940
Horeca, toerisme, transport en logistiek	0,2	71	69	1	32	2620

Bron: CBS.

¹⁾ Het gaat hier om al het betaald werk als werknemer of zelfstandige in Nederland, gemeten op de laatste vrijdag van september 2008. Dit is inclusief personen die minder dan 12 uur per week werkten.

²⁾ Het betreft de gediplomeerden uit het voltijd hoger onderwijs die het bekostigd onderwijs na afloop van studiejaar 2007/'08 hebben verlaten.

³⁾ Gebruik gemaakt van het hoogste aggregaat uit de Standaard Onderwijsindeling 2006 (SOI).

7.4 Arbeidsmarktpositie zonder en met startkwalificatie

In 2010 telde Nederland iets meer dan 9 miljoen personen van 25 tot 65 jaar, van wie er 6,5 miljoen in het bezit zijn van een startkwalificatie. De meeste 25- tot 65-jarigen hebben het onderwijs verlaten; hun opleidingsniveau zal niet meer veranderen.

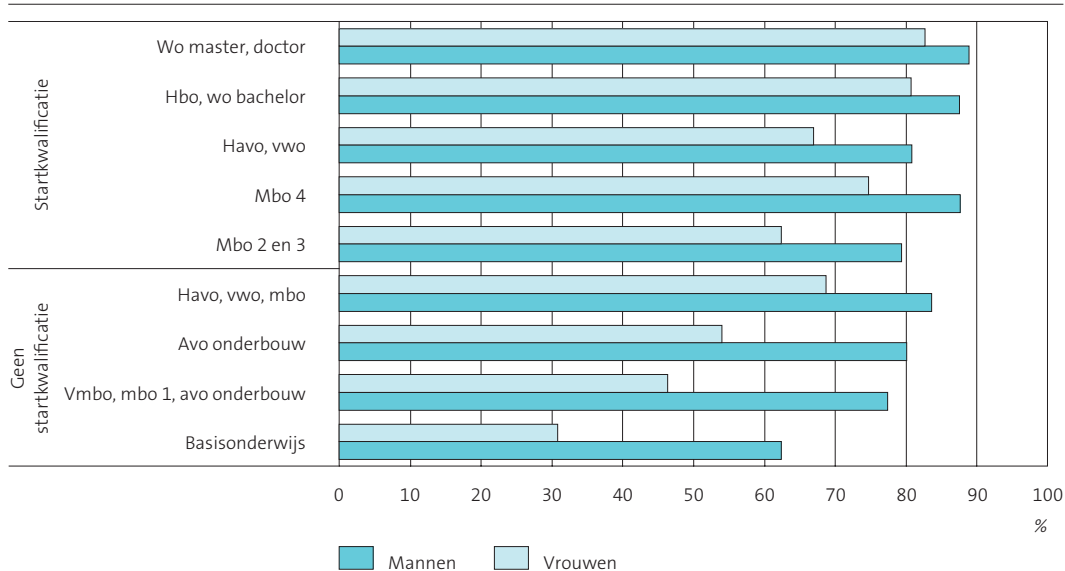
Van de ruim 9 miljoen 25- tot 65-jarigen participeerden er 6,6 miljoen op de arbeidsmarkt. De arbeidsdeelname van degenen zonder startkwalificatie was het laagst. Van de personen met alleen basisonderwijs participeerde in 2010 iets minder dan de helft op de arbeidsmarkt. Bij vmbo of mbo 1 en avo onderbouw lagen deze aandelen op respectievelijk 61 en 64 procent.

Van de 25- tot 65-jarigen met een startkwalificatie verschilde de arbeidsdeelname ook per opleidingsniveau. Het hoogst (85 procent) was de arbeidsdeelname onder hogeropgeleiden. Onder degenen met een diploma op mbo-niveau 2 of 3 was dit 71 procent.

Grote verschillen tussen mannen en vrouwen

Er bestaan grote verschillen in de arbeidsdeelname van lageropgeleiden. Van de vrouwen met uitsluitend basisonderwijs participeerde in 2010 slechts 31 procent op de arbeidsmarkt, tegen 62 procent van de mannen met dit opleidingsniveau. Ook voor de andere opleidingsniveaus zijn de verschillen in arbeidsdeelname tussen mannen en vrouwen groot, maar ze nemen af naarmate het opleidingsniveau stijgt. Het minst verschilt de arbeidsdeelname naar geslacht bij universitair opgeleiden. In 2010 participeerde 89 procent van de mannen en 83 procent van de vrouwen met een masterdiploma op de arbeidsmarkt.

7.4.1 Netto arbeidsdeelname naar geslacht, 2010

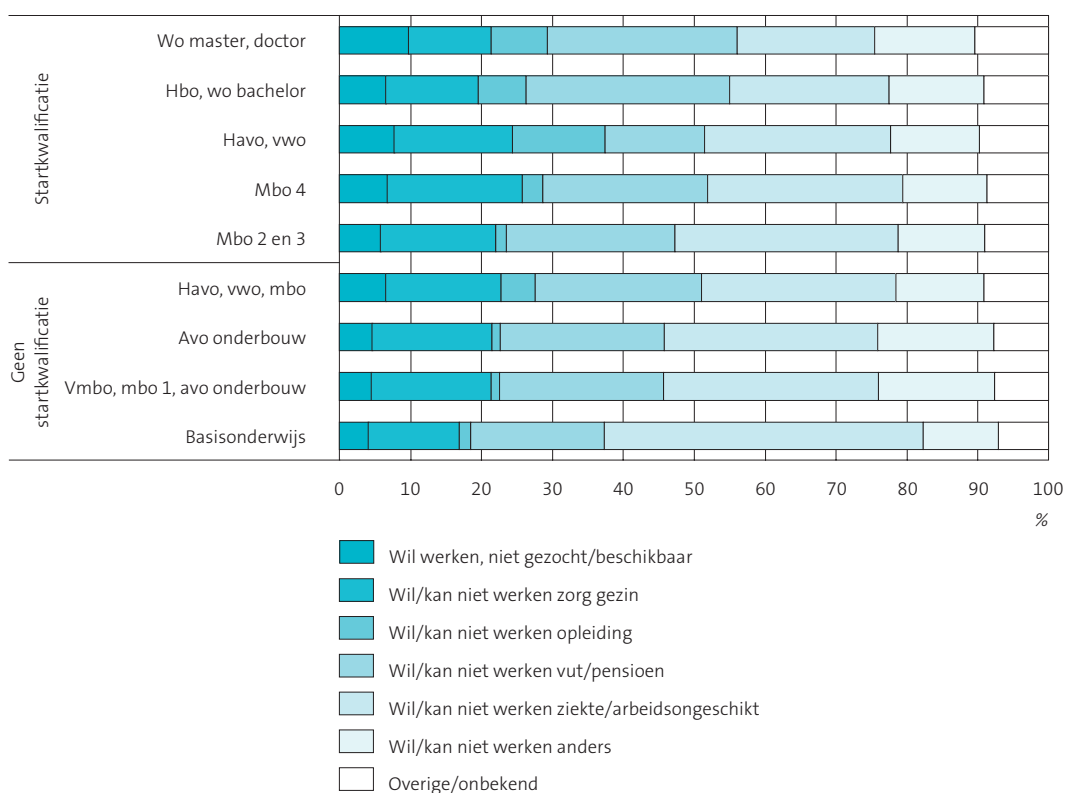

Bron: CBS.

Ziekte en arbeidsongeschiktheid belangrijkste redenen voor niet-deelname

Ruim 2 miljoen 25- tot 65-jarigen participeren niet op de arbeidsmarkt. Hiervoor voeren zij verschillende redenen aan. Zo willen sommigen wel werken, maar hebben zij niet gezocht naar werk of zijn zij tijdelijk niet beschikbaar; anderen kunnen niet werken vanwege de zorg voor het gezin of het volgen van een opleiding. De belangrijkste reden is echter ziekte of arbeidsongeschiktheid: 32 procent van de 25- tot 65-jarigen die niet participeren is om die reden niet actief op de arbeidsmarkt. Het vaakst wordt deze reden aangevoerd door personen zonder startkwalificatie en dan met name bij personen met alleen basisonderwijs. Van degenen in deze groep die niet participeren geeft ruim 45 procent als reden dat zij door ziekte of arbeidsongeschiktheid niet in staat zijn te werken. Dit komt doordat een groot deel van het speciaal onderwijs, dat gericht is op mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking, niet leidt tot een diploma.

7.4.2 Arbeidsmarktbinding van personen die niet participeren op de arbeidsmarkt, 2010

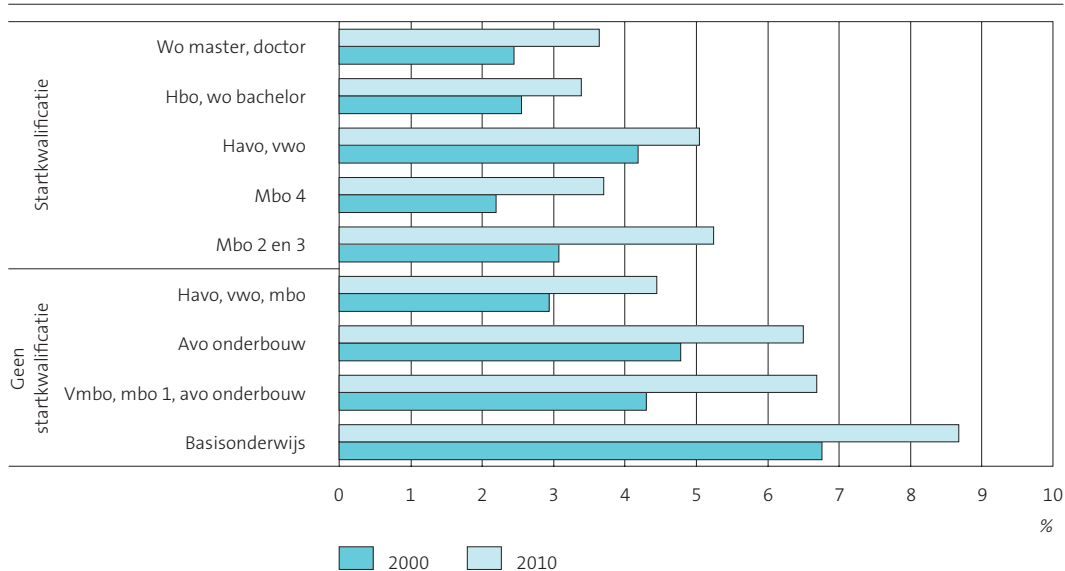

Bron: CBS.

Zonder startkwalificatie vaker werkloos

In 2010 was 5 procent van de 25- tot 65-jarigen werkloos. Personen zonder startkwalificatie en met uitsluitend basisonderwijs waren in 2010 het vaakst werkloos (9 procent), gevolgd door degenen met een diploma vmbo, mbo 1 enerzijds of avo onderbouw anderzijds (7 en 6 procent). Binnen de groep met een startkwalificatie kennen de hogere opleidingsniveaus – mbo niveau 4, hbo en universiteit – relatief weinig werklozen. Over het algemeen lag in 2010 het werkloosheidspercentage wat hoger dan in 2000. Dit heeft te maken met de economische crisis die in 2009 begon.

7.4.3 Aandeel werklozen naar startkwalificatiebezit, 2010

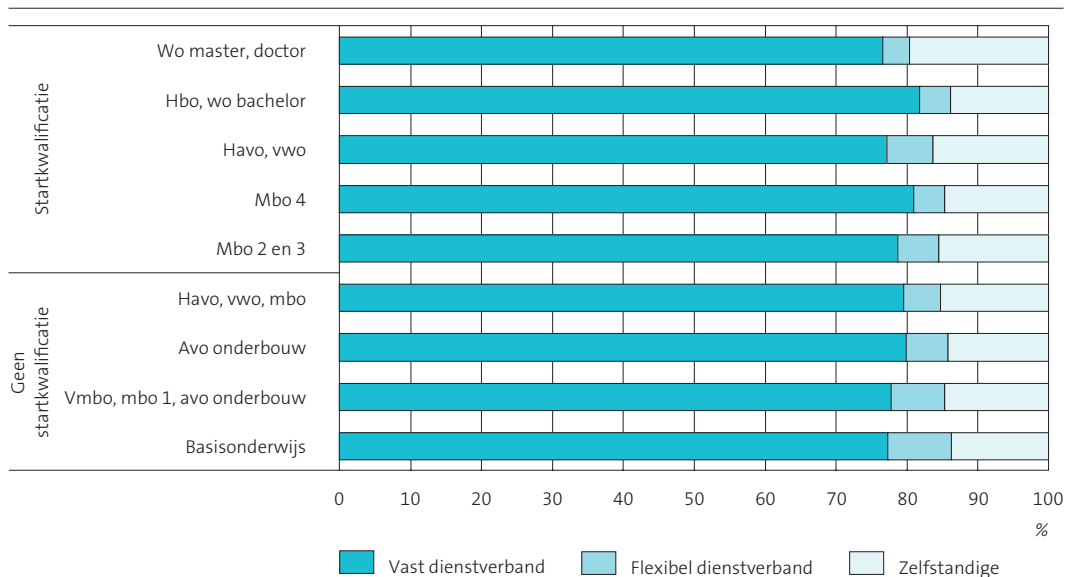

Bron: CBS.

Meeste zelfstandigen bij universitair geschoolden

Het merendeel van de 25- tot 65-jarigen met betaald werk was in 2010 werkzaam als werknemer in een vast dienstverband. Slechts 5 procent had een flexibel dienstverband en 15 procent was werkzaam als zelfstandige. Flexibele dienstverbanden komen het vaakst voor bij personen zonder startkwalificatie. Relatief veel personen die over een startkwalificatie beschikken zijn zelfstandige. Van degenen met een masterdiploma is dit zelfs bijna één op de vijf.

7.4.4 Positie in de werkring naar startkwalificatie, 2010

Bron: CBS.

Toelichting

Afgestudeerden hoger onderwijs

In dit hoofdstuk zijn afgestudeerden uit het hoger onderwijs betrokken die een voltijd-opleiding in het ho hebben gevolgd en die op het moment van afstuderen ingeschreven stonden in de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA).

Arbeidsmarktpositie van afgestudeerden uit het hoger onderwijs

Om de transitie vanuit het onderwijs naar de arbeidsmarkt in beeld te brengen, wordt gebruik gemaakt van informatie over de inschrijvingen en behaalde diploma's en van gegevens over werk en inkomsten uit arbeid en uitkering. De arbeidsmarktpositie van gediplomeerden is genomen op de eerstvolgende peildatum na het voltooien van de opleiding, dat wil zeggen eind september.

Enquête beroepsbevolking

De gegevens in dit hoofdstuk zijn ontleend aan de Enquête beroepsbevolking (EBB) van het CBS. De EBB wordt sinds 1987 gehouden onder mensen die in Nederland wonen met uitzondering van de personen in institutionele huishoudens zoals tehuisen, internaten, revalidatiecentra en gevangenissen. Deze enquête wordt bij een steekproef van 1 procent

van de bevolking uitgevoerd. De uitkomsten hebben daardoor een onnauwkeurigheidsmarge.

De EBB bevat arbeidsmarktkenmerken en demografische kenmerken. De demografische kenmerken, zoals geslacht, geboortedatum, burgerlijke staat, land van herkomst en positie in het huishouden, hebben betrekking op alle leden van het huishouden. De vragen naar de positie op de arbeidsmarkt worden alleen gesteld aan personen van 14 jaar of ouder. Zij hebben onder andere betrekking op het al dan niet werkzaam zijn, de positie in de werkkring, het bedrijf waar men werkt, het zoeken naar werk, de gevolgde opleiding en het ingeschreven zijn bij een Centrum voor Werk en Inkomen.

Mbo-gediplomeerde schoolverlaters

Hiermee worden alle schoolverlaters uit het middelbaar beroepsonderwijs bedoeld die in de beschreven periode een mbo-diploma behaalden. Schoolverlaters zijn leerlingen die tijdens of direct na het schooljaar het (bekostigd) onderwijs verlaten. Dit artikel beschrijft alleen de mbo-gediplomeerden die in hun laatste schooljaar een voltijdopleiding (bol-voltijd of bbl) volgden. Ook personen die ingeschreven stonden als bol-deeltijd en extra-neï – personen die geen onderwijs volgden, maar slechts ingeschreven stonden voor het doen van een examen – zijn niet opgenomen in de onderzoekspopulatie.

Voortijdig schoolverlaters

Dit zijn de leerlingen die het (bekostigd) onderwijs verlaten zonder dat zij een startkwalificatie hebben behaald. Een leerling heeft een startkwalificatie met ten minste een afgeronde havo- of vwo-opleiding of een basisberoepsopleiding op mbo-niveau 2.

Uitgaven voor
onderwijs

8

Uitgaven voor onderwijs

8.1

Nederlandse onderwijsuitgaven

- Hoger budget voor hbo-instellingen
- Meer studieleningen verstrekt in hoger onderwijs

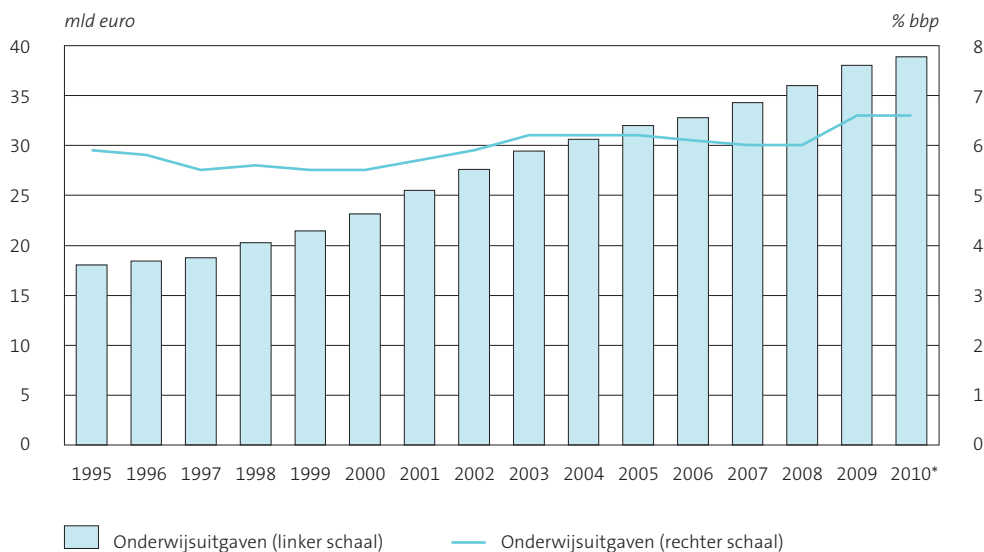
8.2

Internationale indicatoren onderwijsuitgaven

- Nederland behoudt goede Europese positie

In 2010 is bijna 39 miljard euro uitgegeven aan onderwijs. Dit is 6,6 procent van het bruto binnenlands product (bbp), net zoveel als in 2009. Door een toename van het aantal studenten stijgen de inkomsten van hbo-instellingen. In 2010 is het bedrag aan verstrekte studietoelagen aan studenten in het hoger onderwijs ruim 6 procent gestegen. In 2008 scoort Nederland voor alle indicatoren boven het Europese gemiddelde.

8.1.1 Onderwijsuitgaven

Bron: CBS.

8.1 Nederlandse onderwijsuitgaven

Hoger budget voor hbo-instellingen

Het overgrote deel van de uitgaven aan onderwijs gaat naar de onderwijsinstellingen. In 2010 was dit ruim 36 miljard euro, bijna 0,8 miljard meer dan in 2009. De uitgaven aan hogescholen zijn het meest gestegen, met ruim 6 procent. Het hoger beroepsonderwijs heeft vanwege de toegenomen studentenaantallen vooral meer geld gekregen van

de Rijksoverheid. Het gaat om 176 miljoen euro. De inkomsten aan collegegelden zijn bovendien door de combinatie van gestegen studentenaantallen en een verhoging van het wettelijk collegegeld met bijna 40 miljoen euro gestegen.

Zonder de uitgaven voor onderzoek is het wetenschappelijk onderwijs de enige sector waarin de onderwijsinstellingen minder geld hebben ontvangen dan in 2009. Dit komt voor een belangrijk deel door een daling van de uitgaven aan wo-opleidingen die door particuliere instellingen worden verzorgd. Worden de uitgaven voor onderzoek wel meegesteld, dan stijgen de uitgaven aan universiteiten, en wel met 2 procent. Voor de universiteiten is het contractonderzoek in 2010 uitgegroeid tot een inkomstenbron van ruim 1,3 miljard euro, 5,4 procent meer dan een jaar ervoor. Contractonderzoek wordt uitgevoerd in opdracht van de overheid, bedrijven of internationale organisaties. De Nederlandse overheid financiert via de *lump sum* echter het grootste deel van de onderzoeken op universiteiten. De totale uitgaven aan universiteiten voor onderzoek zijn ruim 3,6 miljard euro in 2010. Dit is een stijging van 5,1 procent ten opzichte van 2009.

Meer studieleningen verstrekt in hoger onderwijs

De Rijksoverheid heeft in 2010 25 miljoen euro meer uitgegeven aan subsidies en fiscale regelingen voor bedrijven die leerwerkplekken en stageplaatsen beschikbaar stellen, in totaal 489 miljoen euro. Daarnaast verstrekt de overheid studiefinanciering en tegemoetkomingen in de schoolkosten. Aan studenten in het hoger onderwijs heeft de overheid in 2010 ruim 1,6 miljard euro verstrekt, 6 procent meer dan in 2009. Deze stijging komt doordat meer studenten dan in 2009 collegegeldkrediet en basisbeurs hebben afgenomen. Daarnaast heeft de overheid in 2010 een vooruitbetaling van 271 miljoen euro gedaan aan de openbaarvervoersbedrijven voor de OV-studentenkaart van 2011.

8.1.2 Onderwijsuitgaven

	2000	2007	2008	2009	2010*
<i>mln euro</i>					
Uitgaven aan onderwijs ¹⁾	23 096	34 273	36 007	37 977	38 917
Overheid	19 646	28 106	30 347	31 815	32 572
Uitgaven aan onderwijsinstellingen	18 039	26 404	27 747	29 600	30 223
Subsidie- en fiscale regelingen	1 857	1 902	2 839	2 475	2 638
Ontvangsten	250	200	239	260	289
Huishoudens	1 886	3 491	2 808	3 130	3 293
Uitgaven aan onderwijsinstellingen	1 727	2 305	2 422	2 471	2 563
Overige uitgaven aan onderwijs	1 179	1 672	1 682	1 413	1 487
Ontvangen bijdragen	1 020	485	1 295	755	757
Bedrijven	1 519	2 576	2 665	2 841	2 849
Uitgaven aan onderwijsinstellingen	1 684	2 813	3 038	3 304	3 338
Ontvangen subsidies	165	237	373	464	489
Buitenland	45	100	187	192	202
<i>% bbp</i>					
Uitgaven aan onderwijs ¹⁾	5,5	6,0	6,0	6,6	6,6
<i>euro</i>					
Uitgaven per hoofd van de bevolking	1 456	2 095	2 195	2 304	2 348

Bron: CBS.

¹⁾ Van iedere sector worden de uitgaven gesaldeerd met de ontvangsten en bij elkaar opgeteld tot de totale uitgaven aan onderwijs. Er wordt gecorrigeerd voor dubbelstellingen. (Aflossingen op) studieleningen worden buiten beschouwing gelaten.

8.2 Internationale indicatoren onderwijsuitgaven

Om de nationale onderwijsuitgaven internationaal te vergelijken maken beleidsmakers gebruik van de indicatoren *Uitgaven aan onderwijsinstellingen* en *Overheidsuitgaven aan onderwijs*. Deze indicatoren worden uitgedrukt als percentage van het bbp en de overheidsuitgaven aan onderwijs ook als percentage van de totale overheidsuitgaven. Een derde belangrijke indicator is *Uitgaven van onderwijsinstellingen per deelnemer*. Het jaar 2008 is het meest recente jaar waarvoor cijfers beschikbaar zijn.

8.2.1 OESO-indicatoren onderwijsuitgaven

	Eenheid	2000	2007	2008	2009	2010*
Overheidsuitgaven aan onderwijs ¹⁾	<i>mln euro</i>	20 725	30 258	32 548	33 939	34 702
	<i>% van bbp</i>	5,0	5,3	5,5	5,9	5,9
	<i>% van overheidsuitgaven</i>	11,2	11,7	11,9	11,5	11,5
Uitgaven aan onderwijsinstellingen	<i>mln euro</i>	21 494	31 622	33 393	35 568	36 326
	<i>% van bbp</i>	5,1	5,6	5,6	6,2	6,2
Uitgaven van onderwijsinstellingen per deelnemer						
Primair onderwijs	<i>euro</i>	3 981	5 765	6 110	6 432	6 508
Secundair onderwijs	<i>euro</i>	6 357	8 709	9 070	9 761	9 913
Tertiair onderwijs						
inclusief R&D	<i>euro</i>	11 804	13 786	14 269	14 614	14 515
exclusief R&D	<i>euro</i>	7 547	8 921	9 161	9 256	9 110

Bron: CBS.

¹⁾ Inclusief de studieleningen aan huishoudens, exclusief de terugontvangsten van de overheid zoals aflossingen op studieschuld.

Nederland behoudt goede Europese positie

Nederland houdt in 2008 voor bijna alle indicatoren dezelfde positie als in 2007. In 2008 scoort Nederland voor alle indicatoren boven het Europese gemiddelde. Alleen voor de uitgaven per deelnemer in het primair onderwijs scoort Nederland wat lager. In vergelijking met de andere Noord-Europese landen scoort Nederland laag voor de overheidsuitgaven aan onderwijsinstellingen. Denemarken heeft een sterke positie op bijna alle indicatoren. België scoort vooral hoog voor de overheidsuitgaven aan onderwijs(instellingen). Portugal verliest in 2008 een paar plaatsen op de indicatoren die de overheidsuitgaven beschrijven.

8.2.2 Internationale positie Nederland¹⁾

2008

Uitgaven aan onderwijsinstellingen als % bbp					Overheidsuitgaven aan onderwijs als % bbp		Overheidsuitgaven aan onderwijs als % totale overheidsuitgaven		
Totaal	w.v.								
		door de overheid		door huishoudens, bedrijven en buitenland					
	%		%		%		%	%	
Denemarken	7,1	Denemarken	6,5	Nederland	0,8	Denemarken	7,7	Denemarken	14,9
België	6,6	België	6,3	Polen	0,7	Zweden	6,8	Estland	14,2
Zweden	6,3	Zweden	6,1	Duitsland	0,7	België	6,5	Ierland	13,4
Frankrijk	6,0	Finland	5,7	Spanje	0,6	Finland	6,1	Zweden	13,1
Finland	5,9	Estland	5,5	Slovenië	0,6	Ierland	5,7	België	12,9
Estland	5,8	Frankrijk	5,5	Slowakije	0,6	Estland	5,7	Finland	12,4
Polen	5,7	Ierland	5,2	Ver. Koninkrijk	0,6	Frankrijk	5,6	Nederland	11,9
Ver. Koninkrijk	5,7	Oostenrijk	5,2	Tsjechië	0,6	Oostenrijk	5,5	Polen	11,8
Nederland	5,6	Ver. Koninkrijk	5,1	Denemarken	0,6	Nederland	5,5	Slovenië	11,8
Ierland	5,6	Polen	5,0	Frankrijk	0,5	Ver. Koninkrijk	5,4	Portugal	11,2
Slovenië	5,4	Slovenië	4,8	Portugal	0,5	Slovenië	5,2	Oostenrijk	11,2
Oostenrijk	5,4	Nederland	4,8	Italië	0,3	Polen	5,1	Spanje	11,2
Portugal	5,2	Hongarije	4,8	Ierland	0,3	Hongarije	5,1	Ver. Koninkrijk	11,1
Spanje	5,1	Portugal	4,7	België	0,3	Portugal	4,9	Frankrijk	10,6
Italië	4,8	Italië	4,5	Oostenrijk	0,2	Spanje	4,6	Duitsland	10,4
Duitsland	4,8	Spanje	4,5	Estland	0,2	Italië	4,6	Hongarije	10,4
Tsjechië	4,5	Duitsland	4,1	Zweden	0,2	Duitsland	4,6	Slowakije	10,3
Slowakije	4,0	Tsjechië	3,9	Finland	0,1	Tsjechië	4,1	Tsjechië	9,5
		Slowakije	3,5			Slowakije	3,6	Italië	9,4
Griekenland	m	Griekenland	m	Griekenland	m	Griekenland	m	Griekenland	m
Hongarije	m	Luxemburg	m	Hongarije	m	Luxemburg	m	Luxemburg	m
Luxemburg	m			Luxemburg	m				
EU-21 gemiddelde	5,5	EU-21 gemiddelde	4,8	EU-21 gemiddelde	0,5	EU-21 gemiddelde	5,4	EU-21 gemiddelde	11,7

Bron: OESO, Education at a Glance 2011.

¹⁾ Internationale positie in vergelijking met de EU-21 landen: België, Denemarken, Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Polen, Portugal, Slovenië, Slowakije, Spanje, Tsjechië, Verenigd Koninkrijk en Zweden.

m = missing, gegevens ontbreken.

x = data is opgenomen in een andere categorie. In het geval van Slovenië zijn de data over primair onderwijs opgenomen in de data over secundair onderwijs (zie onderdeel: Uitgaven van onderwijsinstellingen per deelnemer).

Uitgaven van onderwijsinstellingen per deelnemer

primair onderwijs secundair onderwijs tertiair onderwijs incl. R&D tertiair onderwijs, excl. R&D

	<i>dollar</i>		<i>dollar</i>		<i>dollar</i>		<i>dollar</i>
Luxemburg	13 648	Luxemburg	19 898	Zweden	20 014	Ierland	11 651
Denemarken	10 080	Oostenrijk	11 741	Denemarken	17 634	Nederland	11 203
Oostenrijk	9 542	Nederland	10 950	Nederland	17 245	Oostenrijk	10 477
Zweden	9 080	Ierland	10 868	Ierland	16 284	Zweden	10 019
Ver. Koninkrijk	8 758	Denemarken	10 720	Finland	15 402	Frankrijk	9 854
Italië	8 671	België	10 511	Duitsland	15 390	België	9 713
België	8 528	Frankrijk	10 231	Ver. Koninkrijk	15 310	Finland	9 592
Ierland	7 795	Zweden	9 940	Oostenrijk	15 043	Duitsland	9 504
Nederland	7 208	Spanje	9 792	België	15 020	Spanje	9 451
Spanje	7 184	Ver. Koninkrijk	9 487	Frankrijk	14 079	Ver. Koninkrijk	8 399
Finland	7 092	Italië	9 315	Spanje	13 366	Slovenië	7 608
Frankrijk	6 267	Finland	8 659	Portugal	10 373	Tsjechië	6 920
Duitsland	5 929	Duitsland	8 606	Italië	9 553	Portugal	6 097
Estland	5 579	Slovenië	8 555	Slovenië	9 263	Polen	6 038
Portugal	5 234	Portugal	7 357	Tsjechië	8 318	Italië	5 959
Polen	4 855	Estland	6 371	Hongarije	7 327	Estland	5 780
Hongarije	4 495	Tsjechië	6 174	Polen	7 063	Hongarije	5 732
Slowakije	4 137	Hongarije	4 658	Slowakije	6 560	Slowakije	5 671
Tsjechië	3 799	Polen	4 525				
		Slowakije	3 956				
Slovenië	x	Griekenland	m	Estland	m	Denemarken	m
Griekenland	m			Griekenland	m	Griekenland	m
				Luxemburg	m	Luxemburg	m
EU-21 gemiddelde	7 257	EU-21 gemiddelde	9 116	EU-21 gemiddelde	12 958	EU-21 gemiddelde	8 315

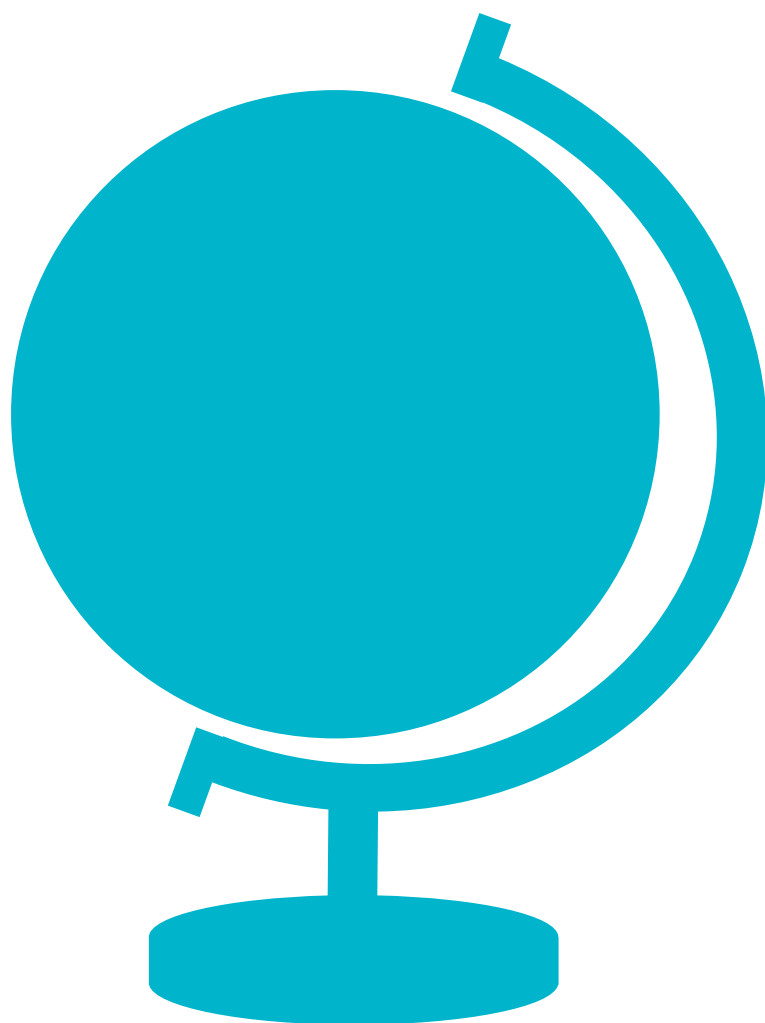
Toelichting

Onderwijsuitgaven

Alle uitgaven aan het Nederlandse onderwijs door overheid, huishoudens, bedrijven en internationale organisaties. Dit zijn uitgaven aan onderwijsinstellingen, aan subsidies, studiefinanciering, tegemoetkoming in de schoolkosten en onderwijsvoorzieningen voor jongeren met een handicap, maar ook de uitgaven voor boeken, materialen en openbaar vervoer door huishoudens. Eventuele ontvangsten zijn met de uitgaven verrekend. Studieleningen worden bij de berekening van de totale onderwijsuitgaven buiten beschouwing gelaten, omdat leningen geen echte uitgaven zijn. Ze worden namelijk na een bepaalde tijd terugbetaald. In het verlengde hiervan worden ook de aflossingen op studieleningen niet meegerekend.

Het Nederlands hoger onderwijs in internationaal perspectief

9

Het Nederlands hoger onderwijs in internationaal perspectief

9.1 **Ingeschrevenen in het hoger onderwijs**

- Hoogste eerstejaarsratio in Polen
- Meer vrouwelijke eerstejaars

9.2 **Leeftijd bij aanvang eerste studie**

9.3 **Aandeel geslaagden**

- Meer vrouwen dan mannen halen diploma
- Steeds meer hogeropgeleiden

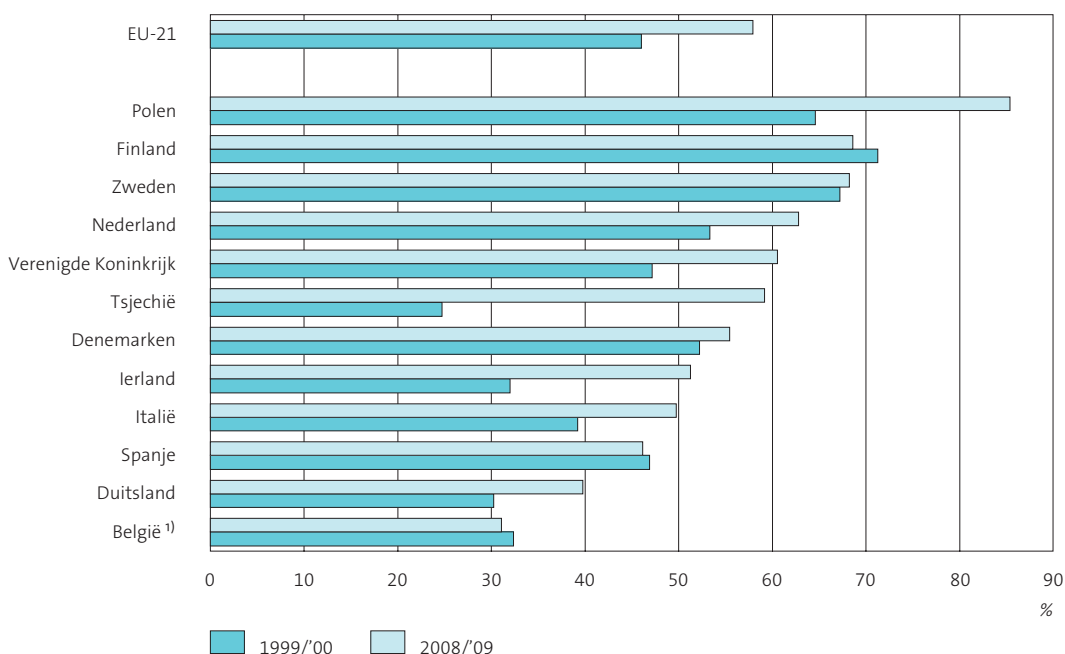
In de meeste landen van de Europese Unie (EU) is de deelname aan het hoger onderwijs de afgelopen tien jaar fors toegenomen. Ook in Nederland volgt een steeds groter deel van de bevolking hoger onderwijs. Het aandeel 25-34-jarigen dat een opleiding in het hoger onderwijs heeft afgerond ligt ruim boven het EU-gemiddelde.

9.1 Ingeschrevenen in het hoger onderwijs

Het aantal ingeschrevenen in het hoger onderwijs in Nederland is het afgelopen decennium fors toegenomen. In het studiejaar 2008/'09 waren er ruim 600 duizend studenten ingeschreven in het hoger onderwijs. Dat is 35 procent meer dan in 1998/'99. Deze forse groei is niet te verklaren door een veranderde bevolkingssamenstelling, maar vrijwel geheel toe te schrijven aan een werkelijke stijging van de deelname in de voor het hoger onderwijs relevante leeftijdsgroepen. Op basis van de veranderde bevolkingssamenstelling in deze leeftijdsgroepen was een groei van slechts 1,5 procent te verwachten. Gezien de grotere stijging is er dus sprake van een toenemende populariteit van het hoger onderwijs in Nederland.

Dit is ook te illustreren met de zogeheten eerstejaarsratio, ofwel het aandeel dat ooit in het onderwijs instroomt. In 2008/'09 bedroeg de eerstejaarsratio van het hoger onderwijs in Nederland maar liefst 63 procent. Bijna tien jaar eerder was dat nog 53 procent.

9.1.1 Eerstejaarsratio in enkele EU-landen, 1999/'00 en 2008/'09

Bron: OESO (Education at a Glance, 2011).

¹⁾ België: 2000/'01 i.p.v. 1999/'00.

Hoogste eerstejaarsratio in Polen

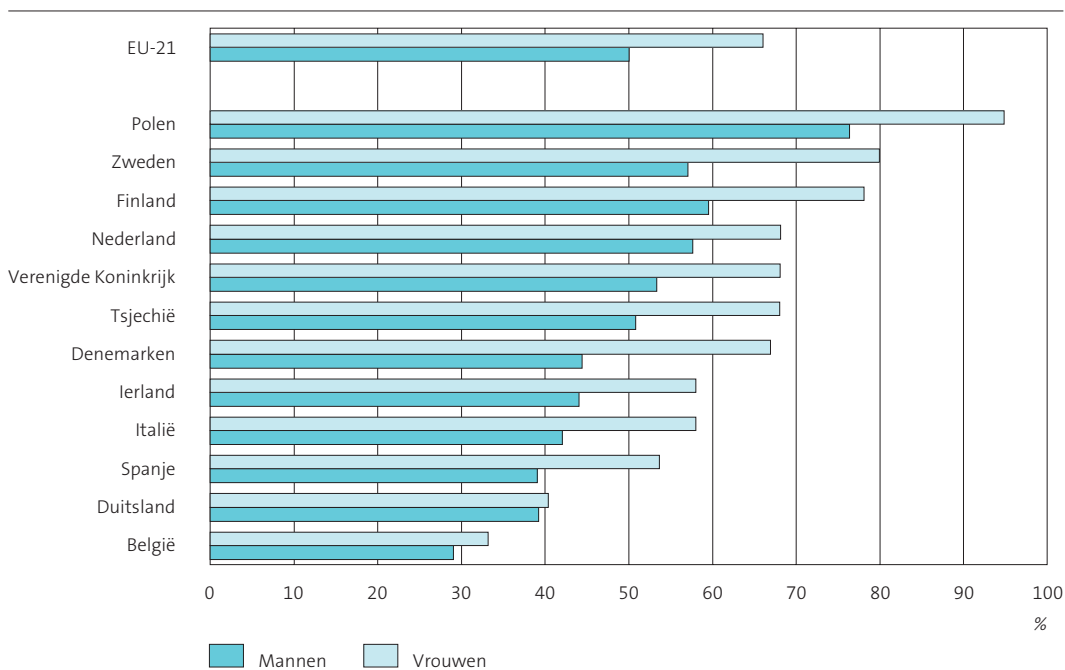
De populariteit van het hoger onderwijs neemt niet alleen in Nederland toe, maar ook in de andere landen van de EU. De eerstejaarsratio in het hoger onderwijs is sinds 2000 in vrijwel alle EU-landen gestegen. Vooral Tsjechië, Ierland en Polen hebben een grote stijging doorgemaakt. Polen is met 85 procent het land met de hoogste eerstejaarsratio geworden. Voor vrouwen in Polen ligt de eerstejaarsratio zelfs op 95 procent. Eén van de ontwikkelingen die aan de stijging in Polen kan hebben bijgedragen is dat de toelatings-examens voor het hoger onderwijs er zijn afgeschaft.

België en Duitsland behoren tot de landen met de laagste instroom. Van de huidige generatie jongeren in België gaat naar verwachting slechts één op de drie ooit naar het hoger onderwijs.

Meer vrouwelijke eerstejaars

In alle gepresenteerde EU-landen is de eerstejaarsratio voor vrouwen hoger dan voor mannen. In Nederland stroomt naar verwachting 68 procent van de vrouwen ooit in het hoger onderwijs in, tegen 58 procent van de mannen. De eerstejaarsratio's van de landen in de top-4 worden ook vooral bepaald door de relatief hoge instroom van vrouwen. In de landen met een lage instroom, waaronder België en Duitsland, is het verschil tussen mannen en vrouwen zeer klein.

9.1.2 Eerstejaarsratio in enkele EU-landen naar geslacht, 2008/'09

Bron: OESO (Education at a Glance, 2011).

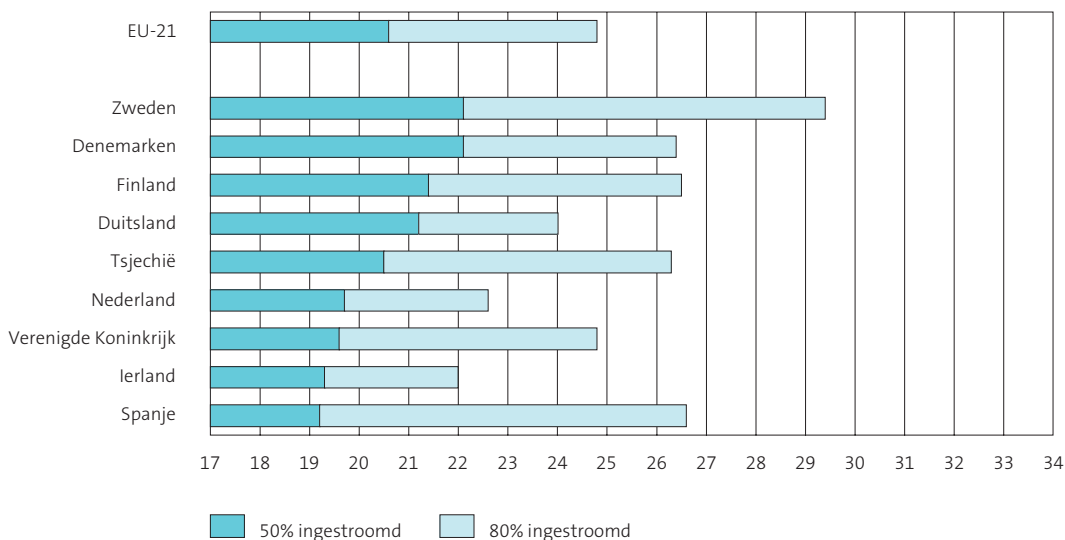
9.2 Leeftijd bij aanvang eerste studie

In Nederland is het merendeel van de studenten jonger dan 25 jaar wanneer ze voor het eerst instromen in het hoger onderwijs. Nog geen 7 procent is ouder dan 25. De helft van de studenten is jonger dan 19,7 jaar bij aanvang van hun studie. Dit is een jaar jonger dan het EU-gemiddelde. In onder meer Ierland (19,3 jaar) en Spanje (19,2) ligt de gemiddelde leeftijd bij instroom nog lager.

In Denemarken en Zweden zijn studenten gemiddeld ouder als ze aan hun studie beginnen. De leeftijd waarop de helft van de studenten is ingestroomd ligt daar bijna 3 jaar hoger dan in Nederland.

De leeftijd waarop eerstejaars in het hoger onderwijs instromen varieert in de EU om verschillende redenen. Deze leeftijd hangt onder meer af van de gemiddelde leeftijd waarop de middelbare school wordt afgerond en van de mogelijkheid om te werken alvorens te gaan studeren. In bijvoorbeeld Denemarken en Zweden wordt het belangrijk geacht enige werkervaring op te doen voordat een studie in het hoger onderwijs wordt begonnen. Dit is duidelijk zichtbaar in de hogere gemiddelde leeftijd van eerstejaarsstudenten.

9.2.1 Leeftijd waarop 50 procent en 80 procent van de eerstejaars is ingestroomd, 2008/'09

Bron: OESO (Education at a Glance, 2011).

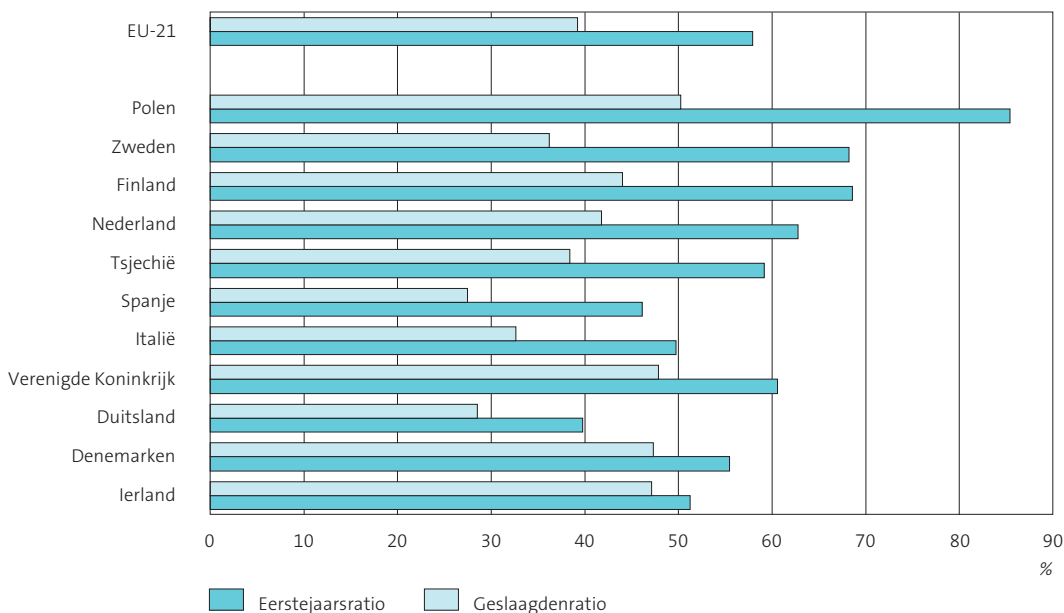
9.3 Aandeel geslaagden

De eerstejaarsratio zegt alleen iets over inschrijvingen in het hoger onderwijs en niet over de voltooiing ervan. Een deel van de studenten zal nooit een diploma behalen. Voor voltooiing is dan ook een andere maat beschikbaar: de geslaagdenratio. Deze geeft aan welk deel van de huidige generatie jongeren naar verwachting ooit een diploma in het hoger onderwijs zal behalen. Dit diploma hoeft niet noodzakelijkerwijs van de studie te zijn waar in eerste instantie aan begonnen is.

De geslaagdenratio wordt op een vergelijkbare manier berekend als de eerstejaarsratio, maar heeft de voor de eerste keer geslaagden als basis. Wanneer het verschil tussen de geslaagdenratio en de eerstejaarsratio groot is, dan betekent dat dat veel studenten hun studie nooit zullen afronden.

Nederland heeft een geslaagdenratio van bijna 42 procent. Dat is een verschil van 21 procentpunten met de eerstejaarsratio van bijna 63 procent. Nederland zit hiermee rond het EU-gemiddelde van een verschil van 20 procentpunten tussen de eerstejaarsratio en de geslaagdenratio.

9.3.1 Geslaagdenratio's in enkele EU-landen in vergelijking met eerstejaarsratio's, 2008/'09

Bron: OESO (Education at a Glance, 2011).

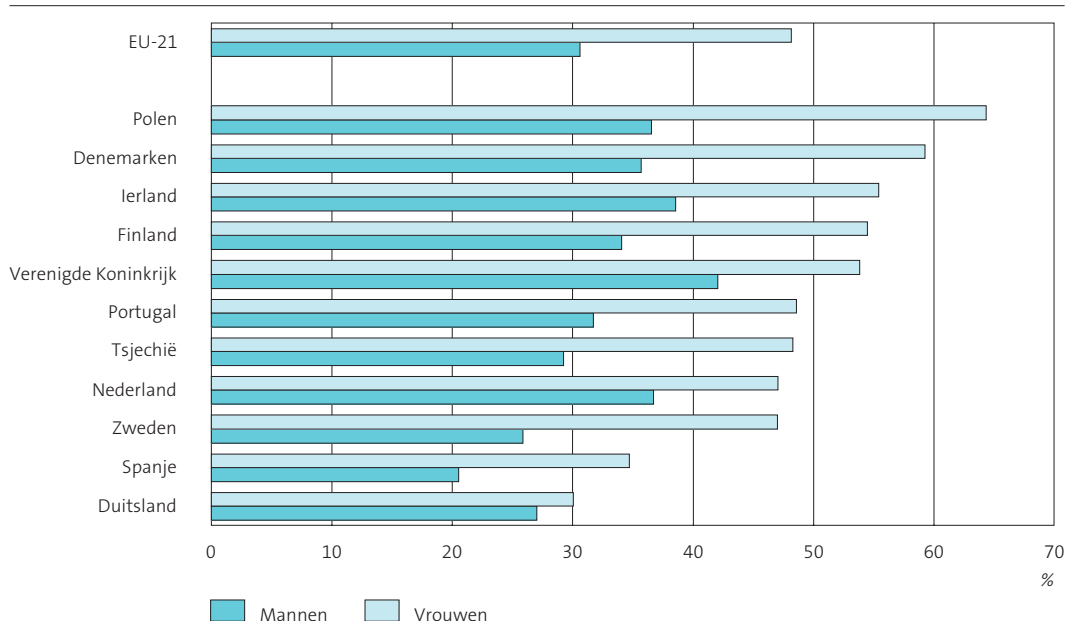
In enkele van de landen met zeer hoge eerstejaarsratio's blijft het aandeel geslaagden daar ruim bij achter. Dit is het geval in bijvoorbeeld Zweden en Finland, waar het verschil meer dan 25 procentpunten bedraagt, en in Polen, met een verschil van zelfs 35 procentpunten. In Polen beginnen dus zeer veel mensen aan een studie die ze nooit zullen afmaken. Desondanks zal naar verwachting de helft van de jongeren in Polen ooit slagen voor een diploma in het hoger onderwijs.

Ierland heeft het kleinste verschil tussen de eerstejaarsratio en geslaagdenratio. Ruim 51 procent van de huidige generatie jongeren zal hier ooit aan een studie beginnen en ruim 47 procent zal ooit een diploma in het hoger onderwijs behalen.

Meer vrouwen dan mannen halen diploma

Het aandeel vrouwen dat naar verwachting ooit een diploma zal halen in het hoger onderwijs is in alle EU-landen groter dan het aandeel mannen dat ooit een studie zal afronden. Over de gehele EU gerekend is de geslaagdenratio voor vrouwen 48 procent en voor mannen 31 procent. In Polen en Denemarken is het verschil tussen mannen en vrouwen groter: de geslaagdenratio van vrouwen is hier bijna twee keer zo hoog als die van mannen. In Duitsland is het geslachtsverschil kleiner dan gemiddeld.

9.3.2 Geslaagdenratio in enkele EU-landen naar geslacht, 2008/'09

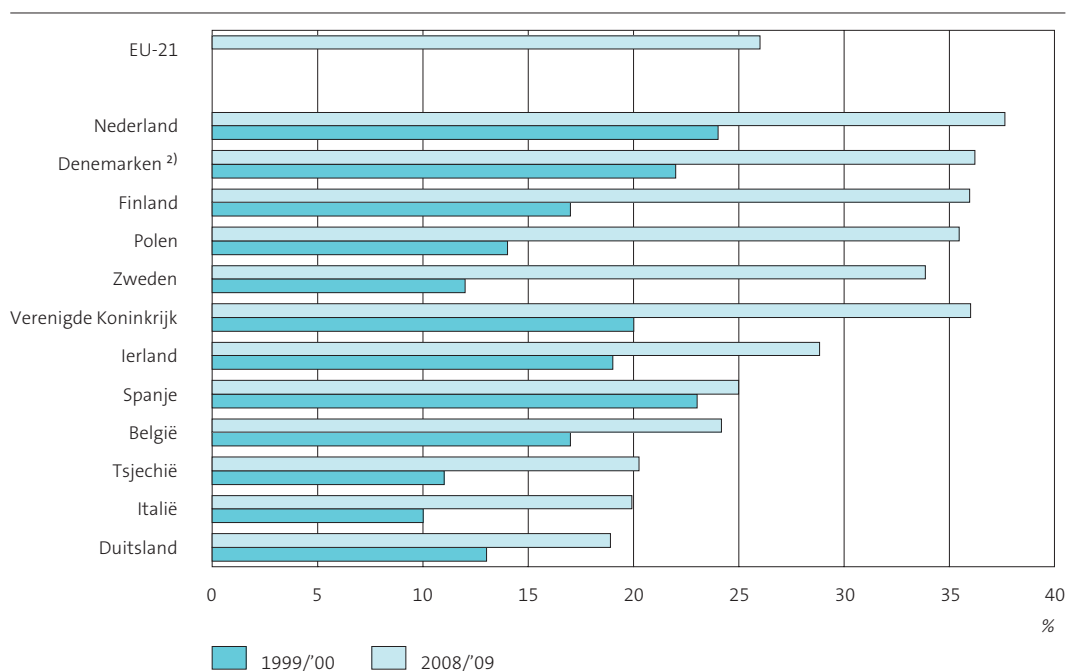

Bron: OESO (Education at a Glance, 2011).

Steeds meer hogeropgeleiden

De toegenomen deelname aan hoger onderwijs heeft ertoe geleid dat het aantal jongvolwassenen met een voltooide opleiding in het hoger onderwijs de afgelopen jaren flink is gestegen. Tussen 2000 en 2009 is het aandeel 25-34-jarigen met een diploma voor het hoger onderwijs in de EU-landen gestegen tot gemiddeld 26 procent. In Nederland groeide dit aandeel van 24 naar 38 procent, waarmee Nederland het grootste aandeel jongvolwassenen met een diploma van de EU heeft. Gezien de stijging van de eerstejaarsratio in de afgelopen negen jaar lijkt het einde van de toename van het opleidingsniveau van jongvolwassenen nog niet in zicht.

9.3.3 Aandeel van de populatie 25–34-jarigen dat een opleiding in het hoger onderwijs¹⁾ heeft voltooid, 1999/'00 en 2008/'09

Bron: OESO (Education at a Glance 2004 en 2011).

¹⁾ ISCED-5A.

²⁾ Geen EU-gemiddelde beschikbaar van 1999/'00.

³⁾ Denemarken referentiejaar 2000/'01 i.p.v. 1999/'00.

Andere landen met relatief veel gediplomeerden zijn Denemarken, Finland, Zweden en Polen. In deze landen heeft meer dan één op de drie 25-34-jarigen een opleiding in het hoger onderwijs afgerond. Deze landen hebben hiermee de afgelopen negen jaar een enorme inhaalslag gemaakt. Duitsland en Italië blijven ver achter bij het EU-gemiddelde. Spanje is het enige land waar het aandeel hoger opgeleiden vrijwel onveranderd is. De stijging bedroeg slechts 2 procent. Ook de eerstejaarsratio van Spanje bleef in deze periode vrijwel onveranderd.

Toelichting

Education at a Glance

Deze bijdrage is gebaseerd op de jaarlijkse OESO-publicatie *Education at a Glance*, editie 2011.

Eerstejaarsratio

De eerstejaarsratio is een complex begrip dat aangeeft welk deel van de jongeren in een bepaalde leeftijdscategorie ooit naar het hoger onderwijs zal gaan. De eerstejaarsratio wordt berekend door van één kalenderjaar per leeftijd het aantal eerstejaars in het hoger onderwijs te delen door de totale populatie met de betreffende leeftijd. Zo ontstaat er voor elke leeftijd een percentage eerstejaars. Door de percentages van alle leeftijden bij elkaar op te tellen ontstaat de eerstejaarsratio.

De eerstejaarsratio representeert een optelling over een reeks van jaren, maar wordt berekend op de waarneming in één bepaald (verslag)jaar en is dus als het ware gebaseerd op een fictief cohort. In plaats van het cohort 17-jarigen gedurende hun gehele leven te volgen en elk jaar het percentage eerstejaars te berekenen, worden in één jaar de eerstejaarspercentages van alle 17-plussers berekend en opgeteld. Het optellen van de percentages van de verschillende leeftijden is mogelijk omdat de eerste inschrijving als eerstejaars in het hoger onderwijs maar één keer in het leven voorkomt. Een 20-jarige eerstejaars die voor het eerst een studie begint kan immers niet als 18-jarige ook al eens voor het eerst zijn ingeschreven. Als de instroom in het hoger onderwijs in de verschillende leeftijdsgroepen in de loop der tijd niet te veel verandert, dan geeft deze berekening een goede benadering van de werkelijkheid.

Ter illustratie is deze berekening in tabel 9.1.7 gedaan voor de leeftijdsgroep van 17-25 jaar. Voor deze groep komt de eerstejaarsratio op bijna 56 procent. Dit houdt in dat meer dan de helft van de bevolking die in 2008/'09 17 jaar is vóór zijn 25^e verjaardag zal instromen in het hoger onderwijs.

9.3.4 Eerstejaars hoger onderwijs en bevolking, 17–25 jaar, schooljaar 2008/'09 en bevolking op 1 januari 2009

	Eerstejaars		Bevolking
	<i>absoluut</i>	<i>% van de bevolking</i>	<i>absoluut</i>
Leeftijd			
17 jaar	13 536	6,6	204 621
18 jaar	33 337	16,2	205 908
19 jaar	24 032	12,0	199 436
20 jaar	15 948	8,0	198 920
21 jaar	11 280	5,6	201 112
22 jaar	6 968	3,5	201 497
23 jaar	4 214	2,1	198 198
24 jaar	2 970	1,5	197 132
17–25 jaar		55,6	

Bron: CBS.

Geslaagdenratio

De geslaagdenratio geeft aan welk deel van de jongeren in een bepaalde leeftijdscategorie ooit in hun leven een diploma in het hoger onderwijs zal behalen. De geslaagdenratio wordt berekend en geïnterpreteerd volgens hetzelfde principe als de eerstejaarsratio: de ratio representeert een sommatie over een reeks van jaren, maar wordt berekend op de waarneming in één bepaald (verslag)jaar. Net als de eerstejaarsratio is ook de geslaagdenratio dus als het ware gebaseerd op een fictief cohort. In plaats van het cohort 17-jarigen gedurende hun gehele leven te volgen en elk jaar het percentage voor de eerste keer geslaagden van dat cohort te berekenen, worden in één jaar de geslaagdenpercentages van alle 17-plussers berekend en opgeteld. Als de verdeling van de geslaagden in het hoger onderwijs in de verschillende leeftijdsgroepen in de loop der tijd niet te veel verandert dan geeft deze berekening een goede benadering van de werkelijkheid.

Algemene toelichting

In Nederland zijn kinderen vanaf 5 jaar tot het einde van het schooljaar waarin zij 16 jaar worden verplicht om naar school te gaan. Met ingang van het schooljaar 2007/'08 is daar de kwalificatieplicht bijgekomen. Deze houdt in dat jongeren zonder startkwalificatie tot hun achttiende verjaardag onderwijs moeten volgen. Een leerling heeft een startkwalificatie als hij ten minste een havo- of vwo-opleiding of een basisberoepsopleiding op mbo-niveau 2 heeft afgerond.

Primair onderwijs

Het primair onderwijs is geregeld in de Wet op het Primair Onderwijs (WPO) en de Wet op de Expertisecentra (WEC). De WPO heeft betrekking op het basisonderwijs en het speciaal basisonderwijs. De WEC regelt het onderwijs op speciale scholen.

Het basisonderwijs is bedoeld voor kinderen van 4 tot en met 12 jaar. Kinderen die meer hulp nodig hebben bij de opvoeding en het leren dan het basisonderwijs kan bieden, zijn aangewezen op het speciaal basisonderwijs. Deze onderwijssoort heeft doorgaans kleinere klassen dan het basisonderwijs en beschikt over meer afzonderlijke deskundigen om leerlingen met leer- en opvoedingsproblemen te begeleiden.

Speciale scholen zijn bedoeld voor basis- en voortgezet onderwijs aan onder andere visueel gehandicapte kinderen, dove en slechthorende kinderen, lichamelijk gehandicapte kinderen, zeer moeilijk lerende of opvoedbare kinderen en langdurig zieke kinderen. Vanaf het schooljaar 2003/'04 zijn de speciale scholen onderverdeeld in vier clusters. Cluster 1 omvat scholen voor visueel gehandicapte kinderen en meervoudig gehandicapte kinderen met een visuele handicap. Cluster 2 omvat scholen voor dove kinderen, slechthorende kinderen, kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden en meervoudig gehandicapte kinderen met een van deze handicaps. Cluster 3 omvat scholen voor lichamelijk gehandicapte kinderen, zeer moeilijk lerende kinderen, langdurig zieke kinderen met een lichamelijke handicap en meervoudig gehandicapte kinderen met een van deze handicaps. Cluster 4 omvat scholen voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen en langdurig zieke kinderen zonder lichamelijke handicap en scholen verbonden aan pedologische instituten.

Voortgezet onderwijs

Het voortgezet onderwijs omvat het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo), het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo), het voorbereidend middelbaar beroeps-onderwijs (vmbo) en het praktijkonderwijs. Deze onderwijssoorten vallen onder de Wet op het voortgezet onderwijs.

Het vwo is bedoeld als vooropleiding voor het wetenschappelijk onderwijs en omvat zes leerjaren. Tot het vwo behoren de onderwijssoorten gymnasium (klassieke talen verplicht) en atheneum (klassieke talen als keuzevak). De havo bereidt voor op het hoger beroepsonderwijs en heeft vijf leerjaren. Gediplomeerde havisten kunnen ook doorstromen naar het vijfde leerjaar van het vwo.

In zowel het vwo als de havo moeten leerlingen in de hogere leerjaren kiezen uit vier profielen: natuur en techniek, natuur en gezondheid, economie en maatschappij en cultuur en maatschappij. Elk profiel bevat profielonafhankelijke verplichte vakken, profielspecifieke verplichte vakken en vrije keuzevakken. Leerlingen kunnen ook een combinatie van profielen kiezen.

Het vmbo bereidt voor op het middelbaar beroepsonderwijs (mbo), heeft een duur van vier jaar en kent vier onderwijsprogramma's. Deze zogenoemde leerwegen hebben een voorgeschreven aantal vakken en een relatief vaststaand examenpakket. Leerlingen kunnen kiezen uit de theoretische, de gemengde, de kaderberoepsgerichte en de basisberoepsgerichte leerweg.

De theoretische leerweg geeft toegang tot de middenkaderopleiding (niveau 4) in het mbo. Geslaagden voor deze onderwijssoort kunnen ook doorstromen naar het vierde leerjaar havo.

De gemengde leerweg is een tussenvorm van de theoretische leerweg en de kaderberoepsgerichte leerweg. Deze leerweg heeft hetzelfde niveau als de theoretische leerweg, maar omvat ook een beroepsgericht vak. De gemengde leerweg geeft toegang tot de middenkaderopleiding (niveau 4) van het mbo en, afhankelijk van de school, tot het vierde leerjaar havo. De kaderberoepsgerichte leerweg is de beroepsgerichte vooropleiding voor de vakopleiding (niveau 3) en de middenkaderopleiding (niveau 4) van het mbo.

De basisberoepsgerichte leerweg is bedoeld als vooropleiding voor de basisberoepsopleiding (niveau 2) van het mbo.

Binnen alle leerwegen is het mogelijk om een indicatie voor leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) te krijgen. Dit onderwijs is bedoeld voor leerlingen met achterstanden of gedrags- en motivatieproblemen, die extra begeleiding nodig hebben om een vmbo-diploma te kunnen behalen.

In het vmbo (inclusief het lwoo) worden binnen elke leerweg vier sectoren onderscheiden: landbouw, techniek, economie en zorg en welzijn. Vanaf het schooljaar 2002/'03 is het mogelijk om voor een intersectoraal programma te kiezen. In het Jaarboek Onderwijs is deze mogelijkheid pas vanaf 2008/'09 opgenomen.

Het praktijkonderwijs biedt praktisch onderwijs, aansluitend op het basisonderwijs, aan leerlingen die niet in staat zijn om een vmbo-diploma te behalen. Het beoogt leerlingen op te leiden voor zeer eenvoudig werk. Stages zijn een essentieel onderdeel van het onderwijsprogramma. Leerlingen die het praktijkonderwijs verlaten, krijgen een getuigschrift. Ze kunnen daarmee doorstromen naar het laagste niveau in het mbo.

Middelbaar beroepsonderwijs en educatie

De volwasseneneducatie en het middelbaar beroepsonderwijs zijn geregeld in de Wet Educatie en Beroepsonderwijs. Vanaf de invoering geldt voor het middelbaar beroepsonderwijs een landelijke kwalificatiestructuur die moet bijdragen aan een verbetering van de kwaliteit van het onderwijs. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen vijf opleidings-typen op vier niveaus:

- niveau 1: assistentopleiding met een duur van een half tot één jaar
- niveau 2: basisberoepsopleiding met een duur van twee tot drie jaar
- niveau 3: vakopleiding met een duur van twee tot vier jaar
- niveau 4a: middenkaderopleiding met een duur van drie tot vier jaar
- niveau 4b: specialistenopleiding met een duur van één tot twee jaar

Naast deze opleidingstypen worden in het mbo twee leerwegen onderscheiden:

- de beroepsopleidende leerweg (bol), waarbij de omvang van de beroepspraktijkvorming (stage) tussen de 20 en 60 procent van de totale opleidingsduur ligt
- de beroepsbegeleidende leerweg (bbl), waarbij de beroepspraktijkvorming meer dan 60 procent van de totale opleidingsduur omvat en waartoe alleen diegenen worden toegelaten voor wie de volledige leerplicht is geëindigd

Binnen beide leerwegen zijn de opleidingen in te delen naar opleidingsrichtingen. In dit jaarboek is daarbij gebruikt gemaakt van de hoofdingeling van de International Standard Classification of Education (ISCED) van UNESCO. Dit is een indeling die het mogelijk maakt om onderwijsprogramma's internationaal te vergelijken. Bij de toepassing van de ISCED op het mbo is in Nederland de naamgeving van de categorieën aangepast aan de namen van opleidingen in het mbo. De oorspronkelijke omschrijvingen zijn namelijk sterk gericht op het hoger onderwijs.

Bij de volwasseneneducatie wordt in dit jaarboek onderscheid gemaakt tussen de educatie en het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo). De educatie vervult onder meer een belangrijke rol bij de integratie van allochtonen in de Nederlandse samenleving. Bij de educatie kunnen opleidingen worden gevolgd op vier niveaus. Niveau 1 en 2 worden basiseducatie genoemd en zijn gericht op het aanleren van sociale vaardigheden en basisvaardigheden in lezen, schrijven en rekenen. Niveau 3 komt overeen met het niveau van de theoretische leerweg van het vmbo of de vakopleiding van het mbo. Niveau 4 correspondeert met het niveau van de havo, het vwo of de middenkaderopleiding van het mbo. Behalve naar niveau zijn de opleidingen van de educatie ook in te delen naar typen. Daarbij worden educatieve, sociale en professionele redzaamheid onderscheiden. De educatieve redzaamheid wordt uitsluitend aangeboden op niveau 4, de twee andere typen op de niveaus 1 tot en met 4. Bij de educatieve redzaamheid zijn de opleidingen gericht op het bijspijkeren of aanvullen van leerstof voor de havo en het vwo. In cursussen voor sociale redzaamheid wordt aandacht besteed aan vaardigheden om zelfstandig te kun-

nen functioneren in regelmatig voorkomende situaties, zoals contact met buurtgenoten en leerkrachten op de basisschool of overleg met een huisarts of specialist. De cursussen voor professionele redzaamheid zijn gericht op re-integratie op de arbeidsmarkt en ondersteuning bij het volgen van opleidingen in het mbo en het behalen van diploma's in deze onderwijssoort.

De educatie wordt gecompleteerd door alfabetiseringscursussen voor allochtonen, waarbij geen niveaus worden onderscheiden.

Het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) is bestemd voor personen die als nog een diploma of deelcertificaat willen behalen van het vmbo (theoretische leerweg), de havo of het vwo. Het vavo is primair opgezet als tweedekansonderwijs, maar ook leerlingen die in het reguliere voortgezet onderwijs voor hun examen zijn gezakt kunnen er terecht.

De opleidingen voor het middelbaar beroepsonderwijs en educatie (inclusief vavo) worden merendeels gegeven op Regionale Opleidingen Centra (ROC's). Voor het middelbaar beroepsonderwijs zijn daarnaast vakscholen en Agrarische Opleidingscentra (AOC's) van belang.

Hoger onderwijs

Het hoger beroepsonderwijs (hbo) en het wetenschappelijk onderwijs (wo) zijn geregeld in de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek. Opleidingen in het hbo worden gegeven aan hogescholen; opleidingen in het wo aan universiteiten. In dit jaarboek hebben de cijfers over het hoger onderwijs betrekking op het door de overheid bekostigde onderwijs, met uitzondering van de financiële gegevens die zowel het bekostigde als particuliere onderwijs betreffen.

Met ingang van het studiejaar 2002/'03 is in het hoger onderwijs het *bachelor-master*-stelsel ingevoerd. Als gevolg daarvan zijn de meeste reguliere hbo-opleidingen omgezet in bacheloropleidingen van vier jaar en zijn de wetenschappelijke opleidingen opgedeeld in een bachelorfase van drie jaar en een daarop aansluitende masterfase van één jaar of langer. Om de instroom in het hoger onderwijs te vergroten, kunnen studenten in het hoger beroepsonderwijs vanaf 2006/'07 ook voor een tweejarig *associate degree*-programma kiezen.

Levenlang leren

Tot het post-initieel onderwijs wordt alle deeltijdonderwijs gerekend, plus het voltijdonderwijs dat wordt gevolgd na een onderbreking van de onderwijsloopbaan van ten minste vijf jaar. Naast bijscholing op lager, middelbaar en hoger niveau in de vorm van opleidingen en cursussen voor werk en particuliere doeleinden behoren hiertoe ook opleidingen aan de Open Universiteit.

Onderwijsuitgaven

De onderwijsuitgaven betreffen de uitgaven en ontvangsten van de overheid en de private sector aan onderwijs en onderwijsinstellingen. De uitgaven hebben betrekking op het reguliere onderwijs: onderwijs dat een breed erkend diploma oplevert, relevant is voor de arbeidsmarkt, een studiebelasting van minstens 400 uur heeft, minimaal zes maanden duurt en geen interne bedrijfsopleiding is. Dit onderwijs kan worden verzorgd door zowel onderwijsinstellingen die door de overheid worden bekostigd als door particuliere onderwijsinstellingen.

De overheid bestaat uit de Rijksoverheid, provincies en gemeenten. De private sector wordt gevormd door huishoudens, bedrijven en non-profit-instellingen en internationale organisaties die in het buitenland zijn gevestigd. De gepresenteerde cijfers zijn berekend volgens de gestandaardiseerde definities van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO).

Bij de berekening van de onderwijsuitgaven worden de ontvangsten van de uitgaven afgetrokken. De ontvangsten van de overheid zijn de terugontvangen studiefinanciering en tegemoetkoming in de schoolkosten die te veel of ten onrechte zijn uitgekeerd en de rente op studieleningen. Ontvangsten van huishoudens zijn de tegemoetkoming in de schoolkosten en de studiefinanciering voor zover die bedoeld is als tegemoetkoming in de uitgaven aan les- en collegegeld, boeken en leermiddelen en openbaar vervoer. Voor bedrijven wordt de tegemoetkoming in de begeleidingskosten van stagiairs en van deelnemers die leren en werken combineren van de uitgaven afgetrokken. Behalve bij de rente wordt dit gedaan om dubbelbetalingen te voorkomen; deze ontvangsten worden namelijk gebruikt voor de dekking van (een deel van) de uitgaven.

Een aantal uitgaven en ontvangsten wordt niet meegenomen in de berekening van de totale uitgaven aan onderwijs. Voor de overheid zijn dit de verstrekte studieleningen en ontvangen aflossingen op studieleningen, voor huishoudens de tegemoetkoming in levensonderhoud, de ontvangen studieleningen en aflossingen hierop en voor bedrijven de subsidie voor het verzorgen van leerlingenvervoer. Studieleningen en aflossingen hierop worden buiten beschouwing gelaten omdat leningen niet als echte uitgaven worden gezien. Ze worden immers na een bepaalde periode terugbetaald. De tegemoetkoming in het levensonderhoud heeft een algemeen doel zonder raakvlak met onderwijs, terwijl de subsidie voor leerlingenvervoer wordt verstrekt aan bedrijven buiten de onderwijssector die uit commercieel belang vervoer leveren. Om deze redenen worden ze niet meegerekend als uitgaven en ontvangsten voor onderwijs.

Financiële gegevens

Voor gegevens over de onderwijsuitgaven en -ontvangsten door de overheid wordt gebruik gemaakt van de jaarrekeningen van de Rijksoverheid, provincies, gemeenten en samenwerkingsverbanden van gemeenten. De gegevens over de private uitgaven en ont-

vangsten worden samengesteld uit diverse bronnen, zoals de jaarverslagen van bekostigde onderwijsinstellingen, de Schoolkostenmonitor (een initiatief van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), de Enquête beroepsbevolking, studiegidsen en internet. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van gegevens over deelnemersaantallen van de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO), een agentschap van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW).

De (inter)nationale indicatoren over de overheidsuitgaven aan onderwijs en de uitgaven aan onderwijsinstellingen zijn samengesteld op basis van bepalingen van de OESO. Deze indicatoren zijn verhoudingscijfers en worden weergegeven als percentage van het bruto binnenlands product. De internationale indicatoren maken vergelijkingen met andere landen mogelijk en plaatsen de uitgaven aan onderwijs in een bredere context.

De financiële gegevens over onderwijsinstellingen betreffen de gegevens van instellingen die door het Ministerie van OCW of het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie worden bekostigd. Dit laatste Ministerie is verantwoordelijk voor het zogeheten groene onderwijs dat opleidingen verzorgt voor beroepen in de landbouw, voeding, natuur en het milieu. De gegevens over het wetenschappelijk onderwijs zijn inclusief de Open Universiteit.

Het (school)bestuur van elke bekostigde onderwijsinstelling legt jaarlijks verantwoording af in het jaarverslag. Voor het opstellen van de jaarrekening gelden voorschriften waarop wordt gecontroleerd door instellingsaccountants. Vanaf verslagjaar 2008 zijn deze voorschriften vernieuwd.

De financiële gegevens uit de jaarrekeningen worden door DUO verwerkt en aan het CBS verstrekt. Over de verslagjaren 1998–2009 heeft het CBS geconsolideerde exploitatierekeningen, balansen en investeringsoverzichten opgesteld, die een gedetailleerd overzicht geven van de baten en lasten van de bekostigde onderwijsinstellingen per onderwijssector, terwijl de balans inzicht geeft in de bezittingen en de schulden.

Onderwijsinformatie op CBS.nl

Op cbs.nl/onderwijs staat nagenoeg alle informatie over de onderwijsstatistieken van het CBS. De pagina geeft een overzicht van de meest recente cijfers, artikelen en boeken en van geplande uitgaven. Op het tabblad Publicaties kunt u alle CBS-publicaties over onderwijs raadplegen. Het tabblad Methoden bevat onderzoeksbeschrijvingen, begrippen en classificaties. Op het tabblad Cijfers staat een selectie van tabellen over onderwijs en een link naar maatwerktabellen. Het complete aanbod aan tabellen staat in StatLine, de databank van het CBS.

Onderwijscijfers in StatLine

StatLine is toegankelijk via statline.cbs.nl. Gegevens over onderwijs zijn te vinden door een relevante zoekterm op te geven bij 'Zoek', door op 'Thema' te klikken en vervolgens Onderwijs te selecteren, en door bij 'Kaart' de regio te selecteren waarover u onderwijsgegevens zoekt. Voor uitleg over het gebruik van StatLine kunt u op cbs.nl/statlinedemo een instructiefilmpje bekijken.

De ingang 'Thema' geeft het meest uitgebreide overzicht van onderwijscijfers. Nadat u op 'Onderwijs' heeft geklikt krijgt u toegang tot cijfers over de volgende onderwerpen:

- **Algemene tabellen over onderwijs**
 - Leerlingen en geslaagden vanaf 1900 en naar woongemeente
 - Leerlingstromen
 - Schoolgrootte naar onderwijssoort en levensbeschouwing
 - Behaald onderwijsniveau van de (beroeps)bevolking en startkwalificaties
- **Primair onderwijs**
 - Leerlingen in het basis- en speciaal onderwijs naar persoonskenmerken en regio
- **Voortgezet onderwijs**
 - Schoolkleur
 - Vertraging en op- en afstroom naar persoonkenmerken en regio
 - Studievoortgang brugklassen 2003–2007 naar leerling- en huishoudenskenmerken, regio en advies eindtoets basisonderwijs
 - Door- en uitstroom naar persoons- en huishoudenskenmerken en regio
 - Leerlingen en geslaagden naar onderwijssoort, persoonskenmerken en regio

- **Middelbaar beroepsonderwijs**
 - Gediplomeerden naar arbeidsmarktsituatie
 - Deelnemers en geslaagden naar persoonskenmerken, richting en regio
 - Door- en uitstroom naar leerweg, sector, persoons- en huishoudenskenmerken en regio
 - Instroom naar persoonskenmerken, werknemers/zelfstandigen en regio
 - Cohorten naar vooropleiding, persoons- en huishoudenskenmerken en regio
- **Volwasseneneducatie**
 - Deelnemers (basis-)educatie naar educatietype en persoonskenmerken
 - Deelnemers en geslaagden vavo naar persoonskenmerken
- **Hoger onderwijs**
 - Ingeschrevenen, eerstejaarsstudenten, afgestudeerden en eerste diploma naar hbo/wo, opleidingsvorm, -richting en persoonskenmerken
 - Studieduur en studievoortgang naar studierichting en persoonskenmerken
 - Studenten, geslaagden en promoties 'Theologie en humanistiek' naar opleidings- en persoonskenmerken
 - Studenten Open Universiteit naar vooropleiding, opleidings- en persoonskenmerken en arbeidsrelatie
 - Arbeidsmarktpositie voltijd afgestudeerden naar persoonskenmerken, bedrijfstak en werknemersloon
- **Onderwijs financieel**
 - Financiën van onderwijsinstellingen per sector
 - Uitgaven aan onderwijs en per diploma
- **Levenlang leren**
 - Bedrijfsopleidingen: typen, instanties, beleid, leerbanen, deelname en kosten
 - Post-initieel onderwijs en levenlang leren naar persoons- en opleidingskenmerken
 - Niet-bekostigd onderwijs naar persoons- en opleidingskenmerken
 - Cursusdeelname van de werkzame beroepsbevolking van 25–64 jaar (AES)
- **Voortijdig schoolverlaters (VSV)**
 - Naar achtergrondkenmerken (onderwijs-, persoons-, huishoudenskenmerken en regio) en overgang naar de arbeidsmarkt (werk/uitkering; baankenmerken en inkomsten)
 - Verdacht van misdrijf naar onderwijs-, persoons- en huishoudenskenmerken
 - Studierterugkeer naar persoons- en huishoudenskenmerken

Lijst van afkortingen

AES	Adult Education Survey
AOC	Agrarisch Opleidingscentrum
avo	algemeen voortgezet onderwijs
bao	basisonderwijs
bbl	beroepsbegeleidende leerweg
bbp	bruto binnenlands product
bol	beroepsopleidende leerweg
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
Cito	Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling
COROP	Coördinatiecommissie Regionaal OnderzoeksProgramma
CWI	Centrum voor Werk en Inkomen
DUO	Dienst Uitvoering Onderwijs
EBB	Enquête Beroepsbevolking
EU	Europese Unie
GBA	Gemeentelijke Basisadministratie
havo	hoger algemeen voortgezet onderwijs
hbo	hoger beroepsonderwijs
ho	hoger onderwijs
HOOP	Hoger Onderwijs en Onderzoeksplan
ICT	informatie- en communicatietechnologie
ISCED	International Standard Classification of Education
lwoo	leerwegondersteunend onderwijs
mbo	middelbaar beroepsonderwijs
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OU	Open Universiteit

OV	Openbaar vervoer
pabo	pedagogische academie voor het basisonderwijs
PISA	Programme for International Student Assessment
po	primair onderwijs
pro	praktijkonderwijs
R&D	Research en development
ROC	Regionaal Opleidingen Centrum
sbao	speciaal basisonderwijs
STC	Schaalvergroting, Taakverdeling en Concentratie
svo	speciaal voortgezet onderwijs
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation
vavo	voortgezet algemeen volwassenenonderwijs
vmbo	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
vmbo-b	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs, basisberoepsgerichte leerweg
vmbo-bk	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs, basis- en kaderberoepsgerichte leerweg
vmbo-gt	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs, gemengde en theoretische leerweg
vmbo-k	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs, kaderberoepsgerichte leerweg
vo	voortgezet onderwijs
vsv'er	voortijdig schoolverlater
vwo	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
WEC	Wet op de Expertisecentra
wo	wetenschappelijk onderwijs
WPO	Wet op het Primair Onderwijs

Medewerkers aan deze uitgave

1. Uitgelicht

1.1 Geschiedenis van het hoger onderwijs

Frank Blom
Mark Groen
Marijke Hartgers
Kima Liewald

1.2 Instromers van buiten het onderwijs in het hoger onderwijs

Nelet Kuipers
Arjan de Wit

1.3 Regionale verschillen in het onderwijsniveau van de bevolking

Tanja Traag

1.4 Internationale leerling-prestaties gemeten met PISA

Paul van Oijen (OCW)
Linda Slikkerveer (OCW)

1.5 Uitgaven per diploma

Hugo Elbers

2. Onderwijs algemeen

Daniëlle Andarabi-van Klaveren
Frank Blom
Rob Kuijpers
Theo van Miltenburg
Dick Takkenberg
Tanja Traag

3. Kerncijfers per onderwijssoort

Frank Blom
Mark Groen
Annelie Hakkenes-Tuinman
Marijke Hartgers
Theo van Miltenburg

Aad de Wit

4. Stromen in het onderwijs

Wendy Jenje-Heijdel
Saskia van Muijen-Schel
Marina Pool

5. Studievoortgang

Annelie Hakkenes-Tuinman
Kasper van der Heide
Theo van Miltenburg
Saskia van Muijen-Schel

6. Voortijdig schoolverlaten

Annelie Hakkenes-Tuinman
Rob Kapel
Saskia van Muijen-Schel
Tanja Traag
Aad de Wit

7. Overgang naar de arbeidsmarkt

Kasper van der Heide
Saskia van Muijen-Schel
Marina Pool
Tanja Traag

8. Uitgaven voor onderwijs

Daniëlle Andarabi-van Klaveren

9. Het Nederlands hoger onderwijs in internationaal perspectief

Anouschka van der Meulen

Algemene toelichting

Mark Groen
Theo van Miltenburg

Redactie

Jorien Apperloo
Ronald van der Bie